

BISERICA ORTODOXĂ

REVISTA SFINTEI EPISCOPII A ALEXANDRIEI ȘI TELEORMANULUI
ANUL XXII, NR. 2, IULIE - DECEMBRIE 2020

BISERICA ORTODOXĂ

Revista Sfintei Episcopii
a Alexandriei și Teleormanului

ANUL XXII, NR. 2
Iulie – Decembrie
Editura Cartea Ortodoxă
Alexandria, 2020

COMITETUL DE REDACȚIE

Președinte
Preasfințitul Părinte Episcop
† Galaction

Vicepreședinte
P.C. Protos Dr. Sebastian Serdam

Membri
P.C. Pr. Păunescu Eugen-Cătălin
Consilier Administrativ-Bisericesc
Stângă Alin-Vasilică
Redactor responsabil

Tehnoredactare – Marius-Cătălin Diaconescu
Copyright 2020 © Editura Cartea Ortodoxă
– Toate drepturile rezervate –
ISSN 1582-1544

Cuprins

PASTORALĂ LA NAȘTEREA DOMNULUI..... 5

† **GALACTION**, Episcopul Alexandriei și Teleormanului

ARTICOLE ȘI STUDII

Morile din județul Teleorman în deceniul 4 al secolului al XIX-lea 15

Maria VERTAN

Imaginea religioasă a edificiului de cult ortodox în contemporaneitate 27

Elena Diana BORUNDEL

Taina Sfintei Cununii în perspective misionar- pastorale actuale - partea II-a 52

Pr. Loredan STAN

Specificul doctrinar al Mișcării Raeliane 121

Pr. Drd. Dragoș Gabriel SECARĂ

Hinduismul și Budismul. Repere ale pseudo-religiozității de tip oriental 136

Drd. Vlăduț Mihail SECARĂ

VIAȚA BISERICESCĂ

Agenda de lucru a

Preasfințitului Părinte Episcop Galaction 152

Secretar Eparhial Pr. Vasile NEACȘU

BISERICA ȘI PROVOCĂRILE LUMII DE ASTĂZI

Educația religioasă a tinerilor și provocările societății contemporane - partea I 165

Prof. Violeta-Gabriela STAN

Familia în postmodernitate. Implicații morale și misionare.... 199

Pr. Iulian Gabi TUDOSE

Aspecte ale sacrului în postmodernitate..... 208

Drd. Ionel COJOCEA

RESTITUIRI

Instituțiile de asistență socială în

Biserica veche – partea II-a 224

Pr. Prof. Liviu STAN

† GALACTION

DIN MILA LUI DUMNEZEU EPISCOP
AL SFINTEI EPISCOPII A ALEXANDRIEI
ȘI TELEORMANULUI
TUTUROR DREPTCREDINCIOȘILOR
CREȘTINI, CINULUI MONAHAL,
PREA CUCERNICILOR
ȘI PREA CUVIOȘILOR PĂRINȚI
DIN ACEASTĂ SFÂNTĂ ȘI DE DUMNEZEU
PĂZITĂ EPISCOPIE,
HAR ȘI PACE DE LA HRISTOS DOMNUL
CEL ÎNVIAT IAR DE LA NOI PĂRINTEASCĂ
ÎMBRĂȚIȘARE ȘI ARHIEREASCĂ
BINECUVÂNTARE

:

:

PASTORALĂ LA NAȘTEREA DOMNULUI

:

-

-

-

:

:

:

:

:

:

PASTORALĂ LA NAȘTEREA DOMNULUI

:

:

-

:

:

:

PASTORALĂ LA NAȘTEREA DOMNULUI

:

:

:

:

PASTORALĂ LA NAȘTEREA DOMNULUI

:

:

:

:

BISERICA ORTODOXĂ

GALACTION

EPISCOPUL ALEXANDRIEI ȘI TELEORMANULUI

ARTICOLE ȘI STUDII

ARTICOLE ȘI STUDII

**MORILE DIN JUDEȚUL TELEORMAN ÎN
DECENIUL 4 AL SECOLULUI AL XIX-LEA**

prințipat, drept aceea să scrie otcârmuirii ca, îndată după priimirea poruncii aceștia, să facă o catagrafie de toată suma morilor și făcaelor ce să află pă fieșcare apă sau heleșteu dintr-acel județ, arătând și pă a căruia moșie să află fieșcare moară. Iar pă unde vor fi în sate, să să arate și numele satului. Care catagrafie, fără prelungire săvârșindu-să, să să trimiță la Vornicie spre a să îndeplini cererea ce să face. Să așteaptă răspuns cu urmare întocmai în soroc dă 15 zile.

ss Mihail Cornescu

ss Iordache Crețeanu

1833 noemv<rie> 13

Secsia 3

Masa 1-a

(Rezoluție): Aceasta va sta nelucrată, căci eu am pus la cale luarea aceștii științe dă la postelnicu Stan Boșoagă care știe toate morile și, după ceea ce numitu va arăta, voi da iei însemnare ca să să alcătuiască cerutul catastih.

ss indescifrabil

2. 1833 noiembrie 20. Raportul Ocârmuirii jud. Teleorman către Marea Vornicie, însoțit de tabelul cu morile și făcaiele din județ. (Arh. Naț. Biroul jud. Teleorman, Fond Prefectura jud. Teleorman, dosar 284/1833, filele 12-13v., copie).

Ocârmuirea către ci<n>st<ita> Dvornicie secsia 3-a, masa 1-a

<1>833 noemvr<ie> 20, No. 5335

Asemănat cu porunca cin<stitii> Mari Dvornicii de supt No. 4596, așăzându-să listă de toate morile și făcaele ce să află pă fieșcare apă și heleșteie într-acel județ, să alătură pe lângă acest plecat. Și, totdeodată, după datorie, să face cunoscut că, din toate morile, un număr după apa Vezii și Tel<eor>m<a>n ce cad la vale spre margine umblă mai des și nu oprite, iar celelalte, fiind pă niște șiroaie și ape mici din toată vremea anului, umblă numai primăvara, în ruptu zăpezii, și toamna; după care toate morile acestui județ nu dă lucrare nici cât cinci mori din județu Dâmboviții.

Mori	Făciaie	Apapă care cad	Numirea moșii	Numirea satelor	Numele proprietarilor dă moșii
1	-	Vedea	Frumoasa	Frumoasa	Mănăstirea Mărgineni
1	-	„	Șoimu	Șoimu	vt<ori> log<ofă>t Iancu Mihălcescu
-	1	„	Smârdioasa	Smârdioasa	cluceru Nicolaie Trăsnea
1	-	„	Bujoreanca	Bujoreanca	asemenea
1	-	„	Brânceni	Brânceni	vt<ori> vist<ier> Andrei Teodoru Deșu
1	-	„	Țigănești	Țigănești	casa răp<osa>t<u>l ui sârdar Marin Butculescu
-	2	„	Porocica	Porocica	chir Dimitrache Sclivanitu
1	1	„	Bâcăieni	Bâcăieni	Sfânta Mitropolie
2	-	„	Nanovu	Nanovu	boerinașii Nanoveni
1	-	„	Adămești	Adămești	sârdaru Costache Filitis
3	-	„	Mavrodin	Mavrodin	d. baron Hristofor Sachelarie
1	-	„	Nenciulești	Nenciulești	asemenea
1	-	„	Călugăreasca	Păru Rătund	Sfânta Mitropolie și d. baron Cos<tan>d<i>n Belu

-	1	„	Plosca	Plosca	casa răposatului Gheorghe Castrîșu
-	1	„	Sfințești	Sfințești	sărdar Nicolaie Bobulescu
3	-	„	Peretu	Peretu	d. baron Cost<an>d<i>n Belu
-	1	„	Chirnogea	Albești	asemenea
-	1	„	Merii Goleni	Merii Goleni	Marin Fotoiu
1	1	„	Rușii dă Vede	Rușii dă Vede	Mănăstirea Sfântu Spiridon Nou
1	-	„	Scrioăștea	Scrioăștea	d. aga Costache Cantacozino
-	2	„	Cucuieți	Cucuieți	șătrar Gheorghe Butculescu
-	1	„	Știrbeți	Știrbeți	medelniceru Aleco Borănescu
-	1	„	Bălțați	Bălțați	vt<ori> vist<ier> Cos<tan>d<i>n
-	2	„	Didești	Didești	Sfânta Mitropolie
-	1	„	Bratcovu sud Olt	Bratcovu sud Olt	d. Aleco Izvoranu, însă moara cade pă hotaru județului acesta Teleormanu
-	1	„	Socetu	Socetu	Sfânta Mitropolie
-	1	„	Stoborăști	Stoborăști	medelnicer Hristodor Lapate

-	1	„	Buzești	Buzești	postelnicu Costea
-	1	„	Sârbii ot Măguri	Sârbii ot Măguri	d. Elenca Varipătoaia
-	3	Teleorman	Tătăraștii dă Sus	Tătăraștii dă Sus	d. aga Costache Belu
-	2	„	Zlotești	Zlotești	boerinașii Zloteșteni
-	2	„	Slăvești	Slăvești	boerinașii Slăveșteni
-	2	„	Dăpărați	Dăpărați	slugeru Sandu Dăpărățeanu
-	3	„	Netoți	Netoți	M-rea Trivalea, d. Anghelache Repezeanu și moșnenii
-	1	„	Brătășani	Brătășani	d. Anghelache Repezeanu
-	1	„	Orbeasca dă Sus	Orbeasca dă Sus	Măria Sa Grigore Ghica
-	1	„	Dobrogostea	Dobrogostea	pitar Ioniță Bățcoveanu
-	1	„	Lăceni	Lăceni	med<elni>cer Teodorache Porumbaru
-	1	„	Văcăreasca	fără sat	Mănăstirea Văcăreasca
-	1	„	Găvănești	Găvănești	pitar Grigore Zădăriceanu
1	-	„	Aninoasa	Puținței	Mănăstirea Aninoasa
-	1	„	Atârnați	Atârnați	d. Aleco Sachelariu
-	1	„	Ștorobăneasa	Ștorobăneasa	sluger Nicolaie Racotă
-	1	„	Beiu	Beiu	clucer Ioan Floru

Făcaie pă heleșteie cu arătare și de numirea apelor

-	1	Urluiu	Pârlita	Pârlita	vt<ori> vist<ier> Cos<tan>d<i>n
-	1	„	Ulmeni	Ulmeni	biv vel log<ofă>t Scarlat Mihălescu
-	1	„	Furculești	Furculești	Costache Furculescu și moșnenii
-	1	Călmățui	Piatra	Piatra	d. aga Costache Cantacozino
-	1	„	Ologi	Ologi	biv vel log<ofă>t Scarlat Mihălescu
-	1	„	Drăcșani	Drăcșani	sărdăreasa Manda Paraschiveasca
-	1	Tinoasa	Sfințești	Sfințești	sărdaru Nicolaie Vasilescu
-	1	„	Cetatea	Cetatea	Dumitru Carlabă greu

20

49

Peste tot într-acest județ, mori douăzeci și făcaie patruzeci și noă.

3. 1832 iunie 17. Jalba medelnicerului Nicolae Fundățeanu către Judecătoria Teleorman contra fostului arendaș al moșii sale Bujoreasca pentru stricarea morii (Arh. Naț. Biroul jud. Teleorman, Fond Tribunalul jud. Teleorman, pachet 90, dosar 40/1832, fila 1, orig.).

No. 939 marți 17 iunie anul <1>832

No. 423

Cinstitii Judecătorii a județului Tel<eo>rm<a>n

Facu arătare că moșia mea Bujoreasca dintr-acest județ avându-o dată în arendă unui Mihail Furculescu ot Mavrodin care acum au murit d-astă toamnă, ducând 60 rămători spre hrană, i-au așăzat lângă zăgazu morii mele, țiindu-i și hrănindu-i cu porumbu până în cășlege când i-au vândut. Care rămători ziua-noaptea stăruia pă zăgazu morii, (și) l-au rāmat, l-au dārāmat,

stricând foarte, precum să va face dovada dintr-această înștiințare ce-mi face epistatu ce-l am pă moșie.

Cheltuind peste lei 500 dă l-am dres, stând și moara peste 3 luni în nelucrare din pricina aceasta, fiindcă curgea apa toată pă supt zăgaz, mă rog a să aduce Costache, fiul și clironomul mortului ot numitu sat, ca să mă înfățișezu cu dânsul și, la dreptatea ce voi avea, să-m aflu îndăstularea.

ss medelniceru Nicolaie Fundățeanu

4. 1832 iulie 16. Raportul Subocârmuirii plășii Marginea către Judecătoria Teleorman privind situația morii de la Bujoreasca (Arh. Naț. Biroul jud. Teleorman, Fond Tribunalul jud. Teleorman, pachet 90, dosar 40/1832, fila 4-4v., orig.).

Iulie 22

Cinstittii Judecătorii acestui județ,

Suprocârmuitorul plășii Marginii

D<omnu>l med<elni>cer Niculae Fundățeanul, după jalba ce au dat cinstittii Judecătorii asupra lui Costache Furculescu că, având moșia d<umnealui> dată în arendă numitului, ar fi dus turma sa de porci la moară. Care, stricându-i zăgazul, i-ar fi pricinuit mare pagubă. Și după înfățișarea ce au avut la cinstita Judecătorie, nu ar fi tăgăduit. Pentru care, trebuință fiind a și cinstita Judecătorie câtă pagubă s-au pricinuit, îmi scrie prin porunca de supt no. 1138 și, totodată, mă îndatorează ca, mergând la fața locului cu amândoo părțile prigonitoare și făcând scumpă cercetare pă temeul dreptății în frica lui Dumnezeu, să arăt în scris.

Următor fiind cinstitei porunci, am mers în fața locului unde, față aflându-să amândoo părțile, am cercetat toate împrejurările ce stricăciune au fost. Aflându-să zăgazul dres și potrivit foarte bine, s-au cerut vechilului orânduit din partea d<umnealui> med<e>l<nice>r a-ș aduce mărturii în ce stare s-au aflat zăgazul dres și ce fel de stricăciuni au fost, de porci sau de apă, după vreme rămâind nedres. Care au și adus pă un Hristea Șchiopol și Stoian Buzatu, lăcuitori ot satul Găuriciu, oameni în vârstă, care deteră mărturie de scormonituri de porci peste tot zăgazul.

Întru a căroră împotrivire s-au cerut și pârâtului mărturie, care au și adus pă un Voicu isprăvnicel și Ion Târloc, care deteră mărturie că la

clădind, de la moara veche ce au fost mai denainte cu puțină dăpărtare de dânsa, altă moară. Unde, făcându-le cunoscut că această moșie s-au luat ohabnică de mine și, ca un stăpân, nu-i îngăduiesc nici într-un chip a clădi binaoa morii, nu au dat înțelegere.

Eri, viind omul meu ce îl am orânduit cu îngrijirea moșii, mi-au făcut arătare că, unflându-să apa de la vale din zăgazul morii ce să clădește, au înecat moara cea veche, făcând stricăciune și pagubă venitului.

De aceea, cu plecăciune mă rog cinstitului prezedent ca, pă de o parte, să să îndatoreze mai sus numiții a rădica zăgazul și a da drumul apei, iar pă de alta, să să aducă aici (spre) a mă dăspăgubi dă paguba ce mi s-au pricinuit în cursul vremii, pă cât au stătut moara oprită din pricina zăgazului mai sus pomenitei mori, ca unul ce m-am știut singur stăpân al aceștii moșii.

ss Andrei Teodor v<tori> vist<ier>

6. 1832 septembrie 12. Porunca președintelui Judecătoriei Teleorman către subocârmuitorul plășii Marginea să cerceteze la fața locului cele reclamate de vistierul Andrei. (Arh. Naț. Biroul jud. Teleorman, Fond Tribunalul jud. Teleorman, pachet 135, dosar 123/1832 fila 3, copie).

Către suptocârmuitorul plășii Mărginii

Fiincă la înfățișarea ce au avut la judecată d<omnul> vist<ier> Andrei Teodoru cu Costache Furculescu și Cost<an>d<i>n Mareș pentru un făcău ce s-au găsit clădit de pârâții la moșia dumisale Brânceni ce au cumpărat-o de la dum<nea>lui sârdar Gheorghe Turnavitul, care făcău, nefiind așăzat prin bună cumpănire, i-au pricinuit înneacăciune și stricăciune la moșia dum<nea>lui – care înneacăciune nu au tăgăduit-o Costache Furculescu și Costandin Mareș că s-au urmat –, iar fiindcă d<omnul> vist<ier> Andrei cere paguba ce i s-au pricinuit pă câte zile au șăzut moara dum<i>sale înneacă, să scrie dum<i> tale să mergi la fața locului și să faci scumpă cercetare câtă vreme au șăzut moara înneacă dă nu au umblat și câtă pagubă s-au pricinuit într-această curgere dă vreme. Și adevărul să-l înștințezi judecătorii.

<1>832 avg<ust> 12

No. 1727

7. 1833 ianuarie 22. Raportul subocârmuitorului plășii Marginea către Judecătoria Teleorman privind situația morilor de la Brânceni. (Arh. Naț. Biroul jud. Teleorman, Fond Tribunalul jud. Teleorman, pachet 135, dosar 123/1832, fila 9, orig.)

No. 25

No. 92

ghen<a>r 27

Cinstiții Judecătorii județ Teleormanul

Suptocârmuitorul plășii Marginii

După porunca cinstiții Judecătorii de supt No. 1727 atingătoare de câtă vreme au statut moara d<umnealui> vistierului Andrei Teodor înneacă din pricina făcăului, am mers la fața locului și, intrând cu de-amăruntul în cercetare prin chear singurul morarul acei mori și-alți oameni streini, vrednici de dovadă, m-am încredințat că a ei înneacă s-au început de la trecut avg<us>t în 15 și până astăzi, în care curgere de vreme ar fi putut aduce peste oca 1800 oem, bez venitul cârciumii ce au rămas cu totul dărăpănat într-această vreme. Pentru care, făcându-să socoteală pe saci 150 și pentru fieșcare sacu câte lei doi – ce obișnuiesc lăcuitorii de beau vin și rachiu –, face lei 300 venitul cârciumii. Iar oca de oem rămâne al său preț a să chibzui de cinstita Judecătorie. Iar de cele dovedite după datorie și poruncă încunoștiințez cinstita Judecătorie.

ss Stemate Nănoveauu

1833 ghen<a>r 22, Zimnicea

Doc. 8. 1838 iulie 9. Hotărârea Judecătoriei județului Teleorman privind problema morilor de pe moșia Brânceni a vistierului Andrei Teodoru. (Arh. Naț. Biroul jud. Teleorman, Fond Trib. jud. Teleorman, pachet 135, dosar 123/1832, filele 26-26v, 28, copie).

No. 169

Judecătoria județului Tel<eor>m<a>n

D<umnealui> v<tori> vistieru<l> Andrei Teodor, prin jalba ce au dat Judecătorii în anul <1>832, trecută la No. 714, împotriva lui Mihăilă Furculescu și Costandin Mareș, au arătat că, cumpărând ohabnică moșia Brânceni de la d<umnealui> sărdaru Turnavitul, au găsit pă numiții clădind

moară din nou, cu puțină depărtare de moara cea veche, făcută mai dinainte și, după ce că n-au vrut să înțeleagă neîngăduirea celor urmate, apoi, la facerea zăgazului unflându-să apa dă la vale, au înneecat moara cea dă la deal, făcându-i stricăciune și aducând pagubă venitului, cerând pentru aceasta cuviincioasă îndăstulare.

Vătaful dă aprozi au înfățișat la judecată pă amândouă părțile, însă, în locul lui Mihăilă, (pă) fiul său, Costache Furculescu, căci el (Mihăilă) au murit. Și, făcându-să întrebare părților, n-au tăgăduit înneacăciunea pricinuită, zicând că au lăsat-o mai jos cu trei palme, dar tot aduce nemulțumire jăluitarului. După care, potrivit cu coprinderea jurnalului încheiat la 11 sept<emvrie> din acel an, scriindu-să suptocârmuitorului plășii Mărginii prin porunca cu No. 1727 de au cercetat în fața locului paguba pricinuită jăluitarului din pricina aceștii înneacăciuni din necumpănirea facerii morii dă către pârați, au întors raport cu No. 25 că, după încredințarea ce au luat, înneccarea s-au întâmplat de la 15 avg<us> anul <1>832 și, în curgere dă vreme până la 22 ghen<a>r<ie> anul 1833, ar fi putut aduce peste 1800 oca oem, bez venitul cârciumii ce au rămas cu totul dărăpănat și care l-au socotit dă lei 300, după obiceiul ce au lăcuitorii dă beau vin și rachiu pentru ficare sac câte lei doi. În urma căruia, aducându-să acum la al doilea înfățișare numai jăluitarul cu unul din pârați, Costache Furculescu – căci din partea casii răposatului Costandin Mareș, după două cătări urmate prin citația cu No. 1453 și 2174, nu s-au arătat niminea –, li s-au citit în auz cele dovedite. La care să împotrivi pârațul Costache că este năpăstuit cu această cercetare și, în sfârșit, că această moară dă atunci nu au eșit din a lor stăpânire după prigonirea ce au avut cu proprietarul moșii Brânceni după acea vreme și pentru care s-au dăsfăcut. Precât și jăluitarul (este) împotrivă, că nu poate fi mulțumit numai cu această sumă a dăspăgubirii. Și pârații, netăgăduind la întia înfățișare înneacăciunea pricinuită morii jăluitarului, nu le poate sluji dă apărare pricinuirea ce pun acum în urmă că acea moară făcută dă dânșii au eșit din stăpânire-le după prigonirea urmată, când pă acea vreme să afla chiar în lucrarea cea după tocmeală ce vor fi avut cu cel mai denainte proprietar al moșii Brânceni.

Ci, pentru o asemenea împrejurare, datori fiind a-l despăgubi pă jăluitarul după articolul 15 pont 2-lea suptlista 10 din pravilă, hotărăște

judecătoria ca amândoi pârâții să plătească jăluitorului vistier numai lei cinci sute prețu<l> oemului și venitul cârciumii pã vremea ce au stãtut moara înneacă, precãt adică s-au socotit cu scădere de judecãtorie asupra dovedirii din fața locului, despãgubindu-l și de plata tacsii înfãțișãrii. Iar nemulțumindu-sã vreo parte pã aceastã hotãrãre, va putea sã-și porneascã apelația, în soroc dã luni doã dã la priimirea sa, cinstitului Divan Vremelnicesc din București.

1838 iulie 9

ss Prezedent paharnic Zamfirache Crețeanu

ss Costandin Petrescu pitar

ss G<refier> Costache Apostolescu

Prezedentul judecãtoriei Tel<eo>r<man>

Întocmai dupã original scoasã fiind, sã adevereazã 1838 iulie 9.

ss Prezedent pah<a>r<nic> Z. Crețeanu

Ss C. Apostolescu grefier

+ Sigiliul Judecãtoriei Teleorman imprimat în tuș negru

IMAGINEA RELIGIOASĂ A EDIFICIULUI DE CULT ORTODOX ÎN CONTEMPORANEITATE

-

-

BISERICA ORTODOXĂ

ulei/pânză, 81/81 cm, 1991

-

-

<http://jurnalul.ro/campaniile-jurnalul/viata-mea-e-un-roman/pictura-ca-scrisoare-catre-dumnezeu-38077.html>, accesat online 03.05. 2018.

<http://jurnalulbucurestiului.ro/retrospectiva-viorel-grimalschi-la-palatul-mogosoiaia-parter/>, accesat online 15.05.2018.

<http://libersaspun.3netmedia.ro/tag/elena-murariu/>, accesat online 12.05.2018.

<http://www.artar.ro/expo-pictori-romani-contemporani/>, accesat online 03.0 2018.

<http://www.balilesti.ro/index.php?sec=1&pag=11>, accesat online 18.05. 2018.

<http://www.bisericaalbabucuresti.ro/pictura/>, accesat online 18.05. 2018.

<http://www.cmn.ro/Colectia-de-arta.html>, accesat online 05.05. 2018.

<http://www.findartinfo.com/english/art-pictures/3/13/1/Oil/page/113573.html>, accesat online 05.05. 2018.

<http://www.formula-as.ro/2009/876/spiritualitate-39/profetia-pictata-a-parintelui-arsenie-boca-11332>, accesat online 19.04. 2018.

<http://www.medieval.istoria-artei.ro/resources/Sf.%20Paraschiva%2C%20catedrala%20episcopiei%20Roma%20nului.pdf>, accesat online 18.05. 2018.

<http://www.travelinfinet.ro/foto-tabere/20-octombrie-2013-foto-excursie-spirituala-la-biserica-draganescu-pictata-de-parintele-arsenie-boca/>, accesat online 19.04.2018.

<http://www.viziteazaneamt.ro/2010/08/11/opera-lui-nicolae-grigorescu-la-manastirea-agapia/>, accesat online 19.04. 2018.

<http://www.ziarulnatiunea.ro/www/wp-content/uploads/2016/11/maica-domnului3.jpg>, accesat online 19.04. 2018.

<http://ziarulillumina.ro/fiecare-credincios-vine-cu-sine-si-cu-tot-neamul-la-biserica-100417.html>, accesat online 07.05. 2018.

<https://afaprr.wordpress.com/achitenie-petre/>, accesat online 05.05. 2018.

<https://alexandruvalentincraciun.wordpress.com/2010/04/17/interviu-despre-pictura-din-bucuresti-a-parintelui-arsenie-boca/>, accesat online 19.04. 2018.

<https://cuvintecezidesc.wordpress.com/2015/05/01/parintele-arsenie-boca-si-biserica-boteanu-ienii-din-bucuresti/>, accesat online 20.04.2018.

<https://danratziu.wordpress.com/2014/11/24/gheorghe-tattarescu-a-pictat-52-de-biserici/20>, accesat online 20.04. 2018.

<https://www.google.com/search?q=pictura+lui+Boca+de+la+bis+Bot+eanu&safe=active&tbm=isch&tbo=u&source=univ&sa=X&ved=0ahUKEwiX7sXtg8naAhVKlCwKHcNhBzgQsAQIlg&biw=928&bih=1042#imgdii=hrf26KcQLO36oM:&imgrc=L9RWXdZ-jTojzM>, accesat online 20.04.2018.

<https://www.okazii.ro/recomandate/tablou-petre-achitenie-cel-mai-bun-pictor-cubist-roman-a41992964>, accesat online 05.05. 2018.

<https://www.sospatrimoniu.ro/sos-articole/despre-patrimoniul-din-bucuresti/item/198-biserica-monument-de-valoare-universala-distrusa-ca-sa-se-monteze-aer-conditionat>, accesat online 18.05. 2018.

Lumea magazin, edițiile 1-12, Ianua Inf S.r.l., 1999.

Mihăescu, Doru, *Episcopia Romanului, 600 de ani de istorie. Cartea românească veche și alte mărturii din trecutul Episcopiei Romanului*, Editura Academiei Române, București, 2007.

Opriș, Ioan *Monumentele istorice din România: (1850 - 1950)*, Vremea, 2001.

Opriș, Ioan, *Muzee și colecții din România: mică enciclopedie*, Editura Enciclopedică, 2002.

Părintele Arsenie Boca - pictorul de la Biserica Drăgănescu, <https://www.crestinortodox.ro/religie/parintele-arsenie-boca-pictorul-la-biserica-draganescu-121417.html>, accesat online 19.04. 2018.

Parintele Arsenie Boca: Darul lui Dumnezeu pentru poporul care striga, <https://cristiserban.wordpress.com/2013/04/29/parintele-arsenie-boca-darul-lui-dumnezeu-pentru-poporul-care-striga/>, accesat online 19.04. 2018.

Pictura antihristică a Părintelui Arsenie Boca, <https://888adevarul8despre8arsenieboca8.wordpress.com/dreptul-canonico-ortodox/a-despre-ortodoxia-neindoielnica-a-credintei-celui-despre-care-se>

trateaza/o-pictura-antihristica-a-parintelui-arsenie-boca/, accesat online 19.04.2018.

Pictura ca scrisoare către Dumnezeu, <http://jurnalul.ro/campaniile-jurnalul/viata-mea-e-un-roman/pictura-ca-scrisoare-catre-dumnezeu-38077.html>, accesat online 03.05 2018.

Prut, Constantin , *Dicționar de artă modernă și contemporană*, Editura Polirom, Iași. 2016.

Stoica, Lucia, Ionescu-Ghinea, Neculai, *Bisericile ortodoxe: enciclopedia lăcașurilor de cult din București*, Volumul 1, Universalia, 2005.

Țurcanu, Ion, *Istoria românilor: Cu o privire mai largă asupra culturii*, Istros, 2007.

Vasiliu Scraba, Isabela, *Miracolul Bisericii de la Drăgănescu și o profeție a Sfântului Boca, Arsenie*, 06.01.2015, http://www.observatorul.com/articles_main.asp?action=articleviewdetail&ID=14479, accesat online 20.04.2018.

TAINA SFINTEI CUNUNII ÎN PERSPECTIVE MISIONAR-PASTORALE ACTUALE* - partea a II-a -

Pr. Loredan STAN

CAPITOLUL IV

FAMILIA CREȘTIN – ORTODOXĂ. TRADIȚIE ȘI PREZENT

IV.1. Norme ale vieții de familie

Sfântul Apostol Pavel înfățișează în *Epistola către Efeseni* raporturile dintre soți (Efeseni 5, 21-33), pasaj care se citește și la slujba cununiei, exprimând profund punctul de vedere dogmatic, moral și practic despre căsătoria creștină. Apostolul, privind spre idealul divin, face un paralelism între unirea bărbatului cu femeia în căsătorie cu unirea dintre Hristos și Biserica Sa, soțul și soția trebuind să urmeze și să imite pe Mântuitorul și mireasa Sa mistică, Biserica¹, iar precum Hristos este cap viu și activ Trupului Său tainic, adică Bisericii, tot așa și bărbatul este cap femeii într-o legătură de nedespărțit (I Corinteni 11, 3). Astfel, unirea dintre Hristos și Biserică, Trupul Său, este considerată ca model absolut al relației între soț și soție și chiar model al istoriei creației bărbatului și femeii². În consecință,

*Lucrare științifică pentru obținerea gradului I clerical susținută la Facultatea de Teologie Ortodoxă „Justinian Patriarhul” – București, sub coordonarea Pr. Conf. Dr. Radu Petre Mureșan.

¹Pr. Conf. Univ. Dr. Dionisie Stamatoiu, „*La plinirea vremii...*” (Gal. IV, 4). *Pagini de Noul Testament*, Editura Universitaria, Craiova, 2002, p. 271;

²John Meyendorff, *op. cit.*, p. 52.

căsătoria ca taină introduce și transpune acest raport între bărbat și femeie în Împărăția lui Dumnezeu unde Mântuitorul Hristos și Biserica formează un singur trup³.

În raportul Hristos-Biserică, supunerea Bisericii față de Hristos nu este din constrângere, „ci din toată libertatea și conștiința că Hristos este îndrumătorul și Mântuitorul ei, cu toată dragostea răsărită din însăși dragostea Lui”⁴. Prin urmare, având în conștiința noastră trează permanent imaginea idealului divin, supunerea femeii bărbatului său devine o supunere care pornește din voința sa liberă, din dragostea manifestată față de bărbat ca răspuns la dragostea lui, recunoscând întâietatea între egali a bărbatului. Însă, supunerea femeii *întru toate* (*εν παντι*) bărbatului său, din iubirea care cere iubire, este totuși condiționată de modul în care însuși bărbatul înțelege să respecte demnitatea femeii, fără să-i ceară acesteia ceea ce este potrivit voinței lui Dumnezeu, cum ar fi credința sa și purtarea de grijă față de propriul suflet. Aceasta este explicată de Apostolul neamurilor în sensul că bărbatul, deși este cap femeii, nu trebuie să uite că mai presus de el este un alt cap, căci „Hristos este capul bărbatului” (I Corinteni 11, 3). Bărbații trebuie să-și iubească femeile lor, ca o datorie sfântă și precum în iubire s-a realizat misterul operei lui Hristos pentru Biserica Sa, în iubire se va menține comunitatea de persoane familială, se va realiza scopul existențial, mântuirea pe calea căsătoriei: „Bărbaților, iubiți pe femeile voastre, după cum și Hristos a iubit Biserica și S-a dat pe Sine pentru ea... Așa sunt datori bărbații să-și iubească femeile lor, ca pe însuși trupurile lor. Cel ce își iubește femeia, pe sine se iubește... Astfel și voi, fiecare așa să-și iubească femeia sa ca pe sine însuși, iar femeia să se teamă de bărbat” (Efeseni 5, 25-33). Sfântul Apostol Pavel afirmă iubirea lui Hristos față de Biserica Sa pentru care „S-a dat pe Sine pentru ea”, iubire care este cu adevărat model de urmat și de imitat de bărbat față de femeie, acesta purtând de grijă pentru soția și familia sa. Asemănarea nu se poate aplica decât după chip, nu și după grad, rămânând una ideală⁵.

³Pr. Conf. Univ. Dr. Dionisie Stamatoiu, *op. cit.*, p. 271.

⁴*Ibidem*, p. 272.

⁵*Ibidem*, p. 274.

După cum arătam mai sus, în Biserica Ortodoxă „Taina Nunții este un act sfânt, de origine dumnezeiască, în care, prin preot, se împărtășește harul Sfântului Duh, unui bărbat și unei femei ce se unesc liber în căsătorie, care sfințește și înalță legătura naturală a căsătoriei la demnitatea reprezentării unirii duhovnicești dintre Hristos și Biserică”⁶. În protestantism, pe lângă faptul că Sfintei Taine a Cununii nu i se recunoaște statutul de Taină, se preferă și o definiție mult mai aproape de cele profane⁷. Astfel pentru J. D. Douglas „căsătoria este starea civilă în care un bărbat și o femeie pot conviețui într-o relație sexuală, care este aprobată de grupul lor social”⁸. Însă, părerile sunt împărțite, iar definițiile multiple. Unii teologi preferă o definiție complexă în care să arate originea ei scripturistică și importanța Sfintei Taine pentru Biserică și familia creștină, pe când în alte părți cununia este tratată pur și simplu ca un pas în formarea familiei creștine și care are la bază principiul unirii trupești și al nașterii de prunci.

Căsătoria este o legătura naturală dintre bărbat și femeie și este întemeiată pe existența paradisiacă a primilor doi oameni. Numai împreună Adam și Eva au alcătuit umanitatea completă. Nici Dumnezeu nu e o singură persoană. De aceea, nici omul n-ar fi chipul lui Dumnezeu, dacă ar fi o monadă închisă. La Facere scrie că Dumnezeu a creat-o pe Eva pentru că a văzut că: „nu este bine să fie omul singur” (Facere 2, 18). Dumnezeu nu a creat pe Eva doar pentru a-l ajuta pe Adam, ci pentru a-l feri pe acesta de singurătate și pentru că ei sunt o unitate, ei sunt omul deplin. „Bărbat și femeie i-a făcut pe ei și i-a binecuvântat; și a chemat numele lui Om (Adam), în ziua în care i-a făcut pe ei” (Facere 5, 2).

„De aceea va lăsa omul pe tatăl său și pe mama sa și se va uni cu femeia sa și vor fi amândoi un trup.” (Marcu 10, 7-8). Aceste cuvinte rostite

⁶Pr. Prof. Dumitru Stăniloae, *op. cit.*, p. 119.

⁷CUNUNIE, *cununii*, s. f. 1. Căsătorie (religioasă). ♦ Loc. adj. *Cu cununie* = (despre soț sau soție) căsătorit religios. ♦ Expr. *A lua* (pe cineva) *cu cununie* = a se căsători cu cineva (religios). 2. (Concr.) Cunună (3). ♦ Expr. *A(-și) pune cununile (pe cap)* = a (se) cununa. – **Cununa** + suf. -ie. Cf. DEX, Ediția a II-a, Editura Univers enciclopedic, București, 1998.

⁸J. D. Douglas, *Dicționar Biblic*, trad. Liviu Pup, Editura Cartea Creștină, Oradea, 1995, p. 224.

de Adam, profetic, vor ajunge să fie desăvârșite în Hristos și în Biserică: „Taina aceasta mare este; iar eu zic în Hristos și în Biserică” (Efeseni 5, 32)⁹.

Omul este unitate completă, deci chip al lui Dumnezeu, iar unitatea sa se realizează în unitatea sa neuniformă și complementară de bărbat și femeie: „Și a făcut Dumnezeu pe om după chipul Său; după chipul lui Dumnezeu l-a făcut; a făcut bărbat și femeie. Și Dumnezeu i-a binecuvântat, zicând: Creșteți și vă înmulțiți și umpleți pământul și-l supuneți; și stăpâniți peste peștii mării, peste păsările cerului, peste toate animalele, peste toate vietățile ce se mișcă pe pământ și peste tot pământul!” (Fac. I, 27-28)¹⁰.

În Noul Testament, Hristos întărește, din nou, legătura căsătoriei dintre bărbat și femeie la nunta din Cana, unde săvârșește prima Sa minune, prin puterea Sa dumnezeiască dând perechii ce se căsătorește să bea din vinul iubirii turnate de El prin harul Său. El afirmă, apoi, direct nevoia revenirii căsătoriei la unitatea ei dintru început, la întrebarea fariseilor de ce Moise a permis părăsirea femeii: „Fiindcă Moise, după învârtoșarea inimii voastre, v-a dat vouă voie să vă lăsați femeile voastre, dar la început n-a fost așa. Ci Eu vă zic vouă: Oricine va lăsa pe femeia sa, nu pentru desfrânare, și se va însura cu alta, preacurvește, și cine s-a însurat cu cea lăsată, preacurvește” (Matei 19, 8-9). Dacă Dumnezeu întru început a făcut doi oameni și nu mai mulți și i-a făcut să fie o unitate indisolubilă, omul nu are dreptul să despartă. Hristos, prin acestea, încearcă să aducă și căsătoria la starea în care era înainte de cădere¹¹. La Cana, Hristos reface condiția demnității persoanei umane și prin reintegrarea acesteia în starea de normalitate, spre deosebire de religiile păgâne anterioare în care femeia era fie sclavă, fie membră în posesia bărbatului poligam. Domnul își începe minunile prin recrearea unității primordiale prin recentrarea omului, bărbat și femeie, în ființa umană comună, de aceeași valoare pentru fiecare dintre ei.

Hristos a dat căsătoriei cu totul o altă dimensiune față de aceea pe care o avea în Vechiul Testament sau în antichitatea elenistică sau romană.

⁹Pr. dr. Vasile Gavrilă, *op. cit.*, p. 30.

¹⁰Pr. Prof. Dumitru Stăniloae, *op. cit.*, pp. 120-121.

¹¹Sfântul Silvestru de Canev, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, trad. Gherasim Miron, Tipografia Cărților Bisericești, București, 1903, pp. 465-466.

Constituirea unei familii prin căsătorie este un eveniment care afectează nu numai destinul a două persoane pentru totdeauna, dar și instituția Bisericii, adică „Trupul lui Hristos”¹².

Unitatea indisolubilă a căsătoriei, alcătuită între bărbat și femeie, în planul uman, nu este o unitate organică sau fiziologică, cât o unitate prin iubire, o iubire dintre două existențe umane ce se completează atât pe plan trupesc cât și pe plan spiritual. Acesta este unul dintre motivele pentru care căsătoria primește har în Biserică și este ridicată la statutul de Taină¹³. „Taina unirii indisolubile între bărbat și femeie, ca unire care se spiritualizează într-o tot mai adâncă comuniune, este Taină în Hristos. Unirea lor în Hristos este o Biserică mică, după cum arată Sfântul Ioan Gură de Aur, sau o parte a Bisericii. Căci și Biserica se constituie din astfel de unități ale celor căsătoriți prin Duhul Sfânt, Care suflă în Biserică”¹⁴.

La polul opus căsătoriei găsim fecioria, pe care Sfântul Ioan Gură de Aur o intitulează și „calea îngerească”. „Fecioria este la fel de superioară căsătoriei, pe cât este cerul față de pământ, îngerii față de oameni – și, pentru a folosi cuvinte mult mai puternice, este cu mult mai distinsă. Îngerii nici nu se însoară, nici nu se mărită (Matei 22, 30); acest lucru este valabil și pentru fecioare. Îngerii stau în permanență lângă Dumnezeu și Îl slujesc, la fel și fecioarele”¹⁵.

Deosebit de important este, însă, că aceste scrieri din tinerețe să fie studiate într-un context corespunzător. Ele au fost scrise de tânărul monah Ioan care încă nu împlinise 30 de ani și trăia de câțiva ani în peșterile dimprejurul Antiohiei. Scrierile de maturitate înclină balanța spre a pune căsătoria într-o lumină mai favorabilă, și aici avem cea de-a XX-a Omilie la Efeseni.

¹²Pr. Prof. Dr. Ion Bria, *Dicționar de teologie ortodoxă*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1994, pp. 90-91.

¹³Pr. Prof. Dumitru Popescu, *Iisus Hristos Pantocrator*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2005, p. 375.

¹⁴Pr. Prof. Dumitru Stăniloae, *op. cit.*, p. 127.

¹⁵David C. Ford, *Bărbatul și femeia în viziunea Sfântului Ioan Gură de Aur*, trad. Luminița Irina Niculescu, Editura Sofia, București, 2004, p. 139.

Din cuprinsul textelor scripturistice pe care le-am prezentat mai sus, se desprind și normele pe care Dumnezeu le-a stabilit căsătoriei pe care a instituit-o. Unind un singur bărbat cu o singură femeie, Dumnezeu a voit ca această unire să fie și să rămână monogamă. În același timp, unirea fiind atât de intimă, încât ambii soți formează un trup, iar trupul având viață este indivizibil, căsătoria are caracterul **indisolubilității**, adică este socotită ca încheiată pentru toată viața. De asemenea, unitatea trupului care se realizează între cei doi soți prin căsătorie presupune **egalitatea** lor și împărtășirea amândurora de aceleași drepturi și îndatoriri prevăzute atât de legile divine, cât și de legile civile. Între aceste îndatoriri este menționată, ca deosebit de importantă, **fidelitatea reciprocă**. Aceste norme necesare trăinicieii căsătoriei nu au fost respectate, însă, întotdeauna. Căderea în păcat a primilor oameni, Adam și Eva, s-a răsfrânt în consecințe păgubitoare și asupra căsătoriei. Astfel, principiul monogamiei a fost încălcat de către unul din descendenții lui Cain, din a cincea generație, numit Lameh, care s-a căsătorit cu două femei (**Facere 4, 19**). De asemenea, n-a fost respectată nici insolubilitatea căsătoriei, practicându-se desfacerea ei atât prin divorț, cât și prin procedura repudierii femeii de către bărbat. Cu toată stăruința sa, de a asigura căsătoriei insolubilitatea, Moise nu a reușit să împiedice nici divorțul, nici repudierea, din cauza învârtosării inimii compatrioților săi, după cum a ținut să precizeze Mântuitorul Iisus Hristos în răspunsul pe care L-a dat fariseilor care, ispitindu-L, L-au întrebat pentru ce a îngăduit Moise ca bărbatul să poată da carte de despărțire soției și să o lase, dacă a fost rânduit ca ceea ce Dumnezeu a unit omul să nu despartă (**Matei 19, 8**). Nereușind să înlăture divorțul și repudierea, Moise a căutat ca cel puțin să tempereze unele practici care degradau căsătoria din punct de vedere moral și o îndepărtau de împlinirea scopului ei esențial, acela de a asigura societății membrii sănătoși. În acest scop, el a interzis căsătoria cu două surori, în același timp (**Leviticul 18, 18**), și legăturile incestuoase, adică între rude de sânge sau de cuscrie prea apropiate (**Leviticul 18, 6-18; 20, 11-12, 17, 19-21**).

Căsătoria, ca act civil, este reglementată de către stat, iar ca act religios de către Biserică. De aceea, atât Statul cât și Biserica, înainte de a aproba încheierea unei căsătorii, se documentează cu privire la raporturile dintre soți, pentru ca nu cumva, între ei, să existe piedici legale sau religioase

care s-ar putea opune încheierii căsătoriei lor, dar pe care ei, fie nu le cunosc, fie ar fi ispitiți a le trece sub tăcere, a nu le mărturisi. Pentru o cât mai largă informare asupra raporturilor dintre viitorii soți, *Codul Familiei*, după ce, în articolul 13, prevede datoria lor de a arăta, în declarația de căsătorie, că nu există nicio piedică legală la căsătorie, în articolul 14, precizează că „*orice persoană poate face opunere la căsătorie dacă există o piedică legală, ori dacă alte cerințe ale legii nu sunt îndeplinite*”, trebuind să arate, însă, în scris, dovezile pe care își întemeiază opunerea.

IV.2. Scopurile familiei creștin - ortodoxe

Iubirea este cu adevărat cea mai mare dintre virtuți (I Corinteni 13, 13), ea neputând lipsi și din cadrul familial, în relațiile dintre soți și dintre soți și copii, menținând buna înțelegere și astfel, unitatea ei indisolubilă. Ea se află în firea omului prin creație, Sfântul Ioan Gură de Aur arătând în acest sens că: „Dumnezeu, chiar de la început, a făcut mii de încercări spre a o implanta în noi. Așa, de pildă, tuturor a dat un singur cap, pe Adam. De ce nu suntem toți făcuți din pământ?... Pentru ca și copiii și cele ce cresc copiii și faptul de a se naște (oamenii) între dâșii, să ne unească unii cu alții. De aceea, nici pe femeie n-a făcut-o din pământ...”¹⁶. Sfințirea legăturii de iubire dintre soți, o iubire adevărată care izvorăște din iubirea lui Dumnezeu, nu poate anula caracterul uman al legăturii dintre soți, cu tot ceea ce implică aceasta, presupunând omul ca persoană și nu ca individualitate în sine¹⁷, culminând cu o viață trăită în comuniunea dragostei și cu asumarea tuturor responsabilităților ce le revin, întrucât iubirea soților este elementul uman, însă nu în sens de erotism, iar harul cel dumnezeiesc, care-i unește pe soți în comuniunea veșnică a căsătoriei, este elementul divin. Iubirea soților se manifestă reciproc, căci „*cei doi vor fi un trup*” (Facere 2, 21-24; Matei 19, 4-

¹⁶Sfântul Ioan Gură de Aur, *Omilia I Corinteni*, XXXIV, p. 471, *apud* Pr. Dr. Constantin Mihoc, *op. cit.*, p. 111.

¹⁷Christos Yannaras, *Persoană și Eros*, trad. rom. de Zenaida Luca, Editura Anastasia, București, 2000, p. 21.

6)¹⁸, așa cum găsim și în slujba cununiei, uniți prin legătura dragostei în căsătorie, un trup din care se va naște un alt trup, adică se creează medii necesar nașterii, creșterii și educației copilului. Unirea căsătoriei, unire nu numai trupească, dar și a cugetului cu sufletul¹⁹, se menține nealterată prin iubire sinceră, asigurându-se buna înțelegere în familie și în societate, evitându-se toate neplăcerile ce ar putea să apară în sânul familiei, cu consecințe pentru societate, trebuind a înțelege aici că „harul dat celor căsătoriți are, astfel, efecte în societate și în Biserică”²⁰.

Așa cum afirmă marele dogmatist H. Andrusos, Sfânta Taină a Cununii este un act sfânt, de origine dumnezeiască, împărtășindu-se prin preot harul Sfântului Duh celor doi, bărbat și femeie, care se unesc liber în căsătorie, *prin iubire*, legătura naturală a unirii matrimoniale fiind sfințită și ridicată la demnitatea reprezentării unirii religioase dintre Hristos și Biserica Sa²¹. Legătura naturală a iubirii dintre bărbat și femeie, deși slăbită, n-a fost anulată în esența sa niciodată, nici prin păcatul protopărinților, nici prin păcatele personale, prin urmare, ea nefiind distrusă iremediabil prin păcat, prin lucrarea mântuitoare și prin activitatea Sa în lume Mântuitorul Hristos a întărit pe baze noi legătura căsătoriei, ridicând-o în armonia harică.

Așadar, legătura bărbatului cu femeia în sânul familiei este bazată pe iubirea reciprocă a lor și astfel pe moralitatea fiecăruia dintre ei, aceasta făcând posibilă înțelegerea deplină a rolului fiecăruia dintre ei în unitatea familiei²² prin respectarea normelor religioas-morale; o căsătorie cu adevărat fericită netrebuind să fie judecată după bogăție sau frumusețe, ci după virtute, așa cum afirma Clement Alexandrinul²³. Fiecare dintre soți trebuie să înțeleagă drepturile și responsabilitățile care le revin în cadrul familial,

¹⁸Scopul iubirii conjugale este ca soții să devină unul (*finis amoris ut duo unum fiant*), îndreptându-se spre unirea cu Dumnezeu. Cf. Drd. René Broscăreanu, *Despre Taina Sfintei Cununii*, în rev. *Orthodoxia*, 1986, nr. 4, p. 105.

¹⁹David și Mary Ford, *Căsătoria, cale spre sfințenie. Viețile sfinților căsătoriți*, trad. rom. de Constantin Făgețan, Editura Sofia, București, 2001, p. 20.

²⁰Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, *op.cit.*, p. 125.

²¹H. Andrusos, *Dogmatica*, apud Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, *op. cit.*, p. 118.

²²Pr. Dr. Constantin Mihoc, *op. cit.*, p. 28.

²³Clement Alexandrinul, *op. cit.*, p. 290.

menționând aici elementul esențial „iubirea”, fără de care căsătoria nu poate exista, lipsindu-i fundamentul: „Căsătoria începe cu o iubire în care se sintetizează atracția trupească și cea spirituală, cu o iubire în care fiecare prețuiește taina celuilalt și afirmă în iubirea sa disponibilități nelimitate de a-l respecta ca persoană, de a accepta toate jertfele și oboselile pentru el”²⁴. Dar, iubirea împărătește deplin numai împreună cu credința și nădejdea în Dumnezeu.

Prin credință omul începe o viață nouă, o viață pe care este chemat să o trăiască în Hristos, dându-i acestuia forța necesară să depășească toate obstacolele inerente vieții și să ajungă prin efort personal la împlinirea propriului scop existențial. Primind Sfânta Taină a Botezului, omul dobândește cetățenia Bisericii, devenind membru al Trupului tainic al lui Hristos, colaborând prin voința sa cu harul cel sfințitor, în iubire și fapte bune, având astfel posibilitatea mântuirii prin primirea Sfintelor Taine ale Bisericii: „Prin Botez, noi devenim mădulare ale lui Hristos, făcând parte din organismul spiritual – Sfânta Biserică – al cărui Cap este nevăzut în această lume, dar va fi cunoscut deplin în lumea viitoare. Dar, darurile Botezului și calitatea de membru al Bisericii Ortodoxe dobândite prin nașterea din nou, prin baia cea curățitoare a Sfântului Botez, nu sunt suficiente pentru primirea și pentru eficacitatea Sfintelor Taine, ci se impune cu necesitate credința, aceasta fiind o condiție esențială pentru tămăduirea omului, credința dând siguranța că omul va primi de la Dumnezeu izbăvirea de boală și mântuirea”²⁵, în acest sens, Sfântul Ioan Gură de Aur, afirmând: „După cum semănătorii n-au nici un folos dacă aruncă semințele pe cale, tot așa și noi n-avem vreun folos de pe urma numelui de creștin, dacă faptele noastre nu sunt pe măsura numelui”²⁶.

Sfântul Apostol Pavel definește credința ca fiind „încredințarea celor nădăjduite, dovedirea lucrurilor celor nevăzute” (Evrei 11, 1), o înainte

²⁴Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, *op. cit.*, p. 124.

²⁵Jean-Claude Larchet, *Terapeutică bolilor spirituale*, trad. rom. de Marinele Bojin, Editura Sophia, București, 2001, p. 288.

²⁶Sfântul Ioan Gură de Aur, *Omilie despre pocăință și despre cei ce pleacă de la Sfânta Liturghie...*, în *Din ospățul Stăpânului*, introducere, traducere, note și comentarii de PS Irineu Slătineanu, Editura Adonai, București, 1995, p. 185.

cunoaștere a realităților duhovnicești, mai înainte de ajungerea la cunoașterea directă, specifică omului desăvârșit. Prin credință se înlătură toate cunoștințele greșite care-l duc pe om la stricăciune, dobândindu-se cunoașterea cea după Dumnezeu, iar puterile intelectuale sunt înțelepțite și puse în lucrarea cea adevărată spre Dumnezeu. În schimb, cei ce-și cufundă sufletul în necredință resping conștient și liber ajutorul lui Dumnezeu spre mântuire, în ignoranța lor neconștientizând credința drept o condiție și ușă a mântuirii (Marcu 5, 34; Luca 8, 12; Galateni 2, 16), însăși căsătoria fiind o cale spre mântuire, care este cel mai important scop al ei. Astfel, omul care reduce întreaga existență numai la rațiune se află în imposibilitatea acceptării prin credință a adevărului revelat, adevăr care depășește puterile de înțelegere ale omului, acesta fiind mărginit în cunoaștere, îndepărtându-se de viața bisericească și în consecință de lucrarea Duhului Sfânt și de primirea harului. Dar, precum bărbatul se unește cu femeia sa în căsătorie prin liber consimțământ, tot așa lucrarea Duhului Sfânt în om cere colaborarea personală și liberă a acestuia; fără consimțământ liber, omul neputând să-și însușească lucrarea divină. Având în vedere credința și multiplele sale trepte, existând o diferențiere între trezirea la credință și credința desăvârșită, precizăm că aici nu-l vizăm pe omul aflat între cele două extreme și care prin efort duhovnicesc urcă spre unirea existențială cu Dumnezeu, aceasta realizându-se prin împlinirea poruncilor, căci „ea însăși vine din credință și care întemeiază – cum afirmă Teognost – adevărata credință”²⁷.

Ne referim la cel necredincios, care deși membru al Bisericii fiind, nu crede și nu trăiește viața lui Hristos, săvârșind toate în afara legăturii cu Hristos, ca faptele legii fără valoare pentru mântuire. Pe unul ca acesta preoții Bisericii noastre, cercetându-l în scaunul spovedaniei, trebuie să-l oprească a se cununa, el nefăcând altceva decât să banalizeze adevăratul sens al unirii bărbatului cu femeia în Hristos, unire prin care se lucrează împreună pentru însușirea roadelor jertfei de pe cruce, ca scop principal al ei. Omul, cel ce este credincios, își deschide propria ființă lucrării mântuitoare a lui Hristos, unindu-se cu El și fiind deschis colaborării cu harul Său, se face împreună-lucrător cu acesta. Sfântul Chiril al Ierusalimului îl ferește pe

²⁷Jean-Claude Larchet, *op. cit.*, p. 288.

bărbatul care-și manifestă credința sa, afirmând bogăția adevărată prin credință: „Mare lucru este bărbatul credincios; este mai bogat decât orice om bogat. Bărbatului credincios îi aparține toată bogăția lumii prin aceea că o disprețuiește și o calcă în picioare”²⁸. În comparație cu omul credincios, cel necredincios, cel ce manifestă repulsie față de cele sfinte, nepurtând grijă de propria sa viață creștinească prin indiferența sa, nu este vrednic de primirea Sfințelor Taine ale Bisericii, deci nici Sfânta Taină a Cununiei; *Pravila bisericească* din 1851, afirmând cu claritate: „Pe de altă parte cela ce, urând biserica sau neîngrijind curățenia sufletului, nu s-a grijit, nici s-a spovedit, este nevrednic a se însura. Acela ce până în vârsta în care se însoară n-a avut grijă să învețe cel puțin câteva rugăciuni – Tatăl nostru și Crezul – ce trebuie să spună creștinul înaintea altarului lui Dumnezeu și acela, care a urât pe maica, care l-a hrănit duhovnicește, nu este de mirare, că va urî și pe soția sa.”²⁹.

Familia, spre deosebire de relațiile păcătoase „deschise” sau „libere”, lipsite de perspectivă, moralitate și responsabilitate, vizează nu doar împlinirea unor plăceri trupești și trecătoare, ci dobândirea fericirii soților, unul alături de celălalt, și a întregii familii, nu numai aici și acum, adică în lumea aceasta, ci în veșnicie.

Din acest motiv, Biserica Ortodoxă apără unitatea și indisolubilitatea familiei. În clipa în care fac alegerea pentru viață, optând spre întemeierea unei familii, tinerii trebuie să aibă permanent ferma convingere că nu se căsătoresc pentru un ceas sau pentru o noapte, nici pentru o zi, un an sau o viață, ci o fac pentru veșnicie, iar căminul sau familia lor trebuie să fie o anticipare a fericirii veșnice din împărăția lui Dumnezeu.

IV.3. Rolul moral, social al familiei creștin - ortodoxe

²⁸Sfântul Chiril al Ierusalimului, *Catehezele*, V, 2, partea I, trad. rom. de Pr. D. Fecioru, *Izvoarele Ortodoxiei*, nr. 6, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1943, p. 136.

²⁹*Pravila bisericească* din anul 1851, *apud* Pr. Traian Costea, *Căsătoria din punct de vedere: istoric, dogmatic și canonic*, teză de doctorat, București, 1935, p. 66.

Dumnezeu a unit pe bărbat și femeie cu scopul de a se într-ajutora, iubindu-se unul pe altul, și ca să nască și să crească copii, care, la rândul lor, să îndeplinească aceleași îndatoriri. În acest scop, Dumnezeu a sădit în firea bărbatului și a femeii tot ceea ce este necesar pentru a putea îndeplini misiunea pentru care au fost creați. Pentru acest lucru, că bărbatul și femeia au în firea lor simțirile și sentimentele care să-i unească, iubindu-se, să poată da naștere la copii, căsătoria este socotită și ca instituție de drept natural, iar familia ca celulă indispensabilă și de neînlocuit a societății.

Într-adevăr, în căsătorie și în familie se întrețin și se cultivă cele mai nobile sentimente umane, de iubire și de dăruire a unui soț pentru celălalt și a amândurora pentru copii. În același timp, omul se obișnuiește cu ordinea, cu respectul și cu ascultarea față de cei mai mari. Astfel, formați în familie, obișnuiți cu ascultarea și cu respectul față de cei mari, oamenii înțeleg mai bine și se integrează mai ușor îndatoririlor ce le revin apoi ca membrii ai societății.

Rolul familiei creștine, privind viața duhovnicească, este prezentat de către Cuviosul Paisie Aghioritul: „Înfrânarea de la patimi este esențială pentru o viață duhovnicească creștină și pentru o creștere și educație a copiilor cât mai sănătoasă. Cei căsătoriți, fiindcă duc o viață conjugală, nu sunt îndreptățiți să uite că omul nu este numai trup, ci este și duh, și să trăiască astfel fără frâu, ci trebuie să se nevoiască pentru a-și supune trupul duhului. Iar, dacă vor încerca să trăiască duhovnicește, sub povățuirea duhovnicului lor, vor începe să guste încet – încet bucurii și mai înalte, duhovnicești, și nu le vor mai căuta pe cele trupești. Soții au datoria să se nevoiască pentru a se înfrâna, ca să nu transmită patima trupească și copiilor lor. Un copil ai cărui părinți au multă cugetare trupească are de mic astfel de înclinații, pentru că ia cugetare trupească de la ei. La început ea este slabă, ca și toate celelalte patimi ce se moștenesc, ca urzica pe care, atunci când o plantezi, o poți lua în mână, dar când se mărește înțepă, dar se poate vindeca de către un duhovnic bun care are discernământ. Iar dacă nu o taie

la o vârstă mică, va trebui să se nevoiască mult să o taie atunci când ea va crește”³⁰.

IV.3.1. Copiii – darul vieții și întărire a familiei

Vorbind despre bărbat și femeie, vedem că în ființa lor sălășluiește o dorință de unire, de contopire. Această năzuință este iubirea, forță creatoare, care cheamă la viață potențialități ascunse în om și le actualizează. Ea dinamizează toate energiile și îmbogățește ființa și viața omului, potențându-o, împlinind-o, desăvârșind-o. Caracterul dinamic creator al iubirii își găsește expresia în iubirea dintre soți, afară de reciproca dăruire și perfecționare într-un fel deosebit prin copii. Copiii sunt întruparea iubirii. Iubirea este creatoare: ea cheamă la viață, ea creează viața, ea îmbogățește viața.

„Iubirea aceasta e justificată numai unde este vorba de întemeierea unei comuniuni de viață permanentă între persoane libere spre perpetuarea neamului omenesc”³¹. Din referatul biblic asupra creației primei perechi de oameni, reiese că scopul căsătoriei este conservarea și înmulțirea neamului omenesc, după cum rezultă și din binecuvântarea adresată de Dumnezeu primilor oameni, Adam și Eva: „Creșteți și vă înmulțiți și umpleți pământul!” (Facere 1, 28). Sfântul Clement Alexandrinul spune: „Eu sunt de părere că trebuie să te căsătorești pentru ca să faci copii; iar după ce ai făcut copii, să vrei să-ți înfrânezi plăcerile trupești”³². Tot el, spune că dacă cineva vrea să se căsătorească, dar din cauza greutăților vieții nu va voi să aibă copii, acela, după cum spune Sfântul Apostol Pavel, să rămână necăsătorit³³.

³⁰Cuviosul Paisie Aghioritul, *Viața de familie*, Editura Evanghелиsmos, București, 2003, p. 65-67.

³¹Pr. Dr. Nicolae Mladin, *Studii de Teologie Morală*, Sibiu, 1969, p. 354, *apud* Pop Hoban Angela Doina, *Unirea teandrică - mod al întrupării Fiului și prefigurare a Tainei Căsătoriei*, Lucrare de licență, Baia Mare, 2000, p. 47.

³²Clement Alexandrinul, *Stromatele*, Stromata a III-a, Cap. III 24.1, P.S.B. vol. 4, trad. Pr. D. Fecioru, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1982, p. 197.

³³*Ibidem*, Cap. X, 68.2, p. 216.

În orice iubire care se împărtășește din iubirea lui Dumnezeu sălășluiește o năzuință spre veșnicie. Felul ei de a fi, după asemănarea cu iubirea divină, are un caracter creator. În iubire ne ridicăm spre har și spre îndumnezeire. Orice iubire adevărată aspiră la eternitate, în iubirea conjugală, ea se realizează în timp. Copilul este subiectul acestei iubiri în care zace dorul după veșnicie.

Dacă în iubirea ce îi leagă pe soți, întreolaltă, se răsfrânge o rază din lumina paradisiului, în făptura de ghiocel a pruncului, în ochii lui senini, în glasul lui cu rezonanțe cristaline este cerul întreg coborât pe pământ³⁴.

Nenumărate sunt binecuvântările și avantajele care rezultă din nașterea de copii. Cine împlinește porunca: „Fiți rodnici și vă înmulțiți”, se împărtășește de o mulțime de binefaceri, după cuvântul Sfintei Scripturi, care zice: „De vei asculta glasul Domnului Dumnezeului tău, vor veni asupra ta toate binecuvântările acestea și se vor împlini asupra ta.” (Deuteronom 28, 2)

Cu venirea copilului, tot harul lui Dumnezeu intră în căminul conjugal. Adevăr lesne de înțeles, urmare firească, deoarece primirea copilului, venirea lui pe lume înseamnă un „Amin” la planul făcător de viață al Tatălui ceresc, un „*Facă-se voia Ta*” plin de încredere și de nădejde în purtarea de grija cea iubitoare a lui Dumnezeu³⁵.

Copilul transformă familia în paradis, este fereastra neprihănirii, prin care lumina pură a cerului pătrunde în casa părinților. El este o mărturie vie, concretă despre lumea transcendentă a luminii neprihănirii și bucuriei veșnice. De aceea, copilul apropie pe părinți de Dumnezeu, îi înalță în sfere mai pure, intensifică iubirea și le-o înnobilează. În familie, mai mult ca oriunde, se vede prezența lui Dumnezeu.

Aducând un copil pe lume, părinții zidesc o nouă biserică lui Dumnezeu. Lucrarea îi împovărează cu o mare răspundere, dar în același timp îi înalță la acea vrednicie la care sunt chemați prin Taina Căsătoriei. Copilul este un dar de la Dumnezeu, un *talant* încredințat părinților, talant pe care ei nu pot să îl îngroape în pământ. În fiecare copil nou botezat se

³⁴Pr. Dr. Nicolae Mladin, *Studii de Teologie Morală*, Sibiu, 1969, p. 354, *apud* Pop Hoban Angela Doina, *op. cit.*, p. 48.

³⁵Pr. Dr. Ștefan Slevoaca, *op.cit.*, p. 270, *apud* Pop Hoban Angela Doina, *op. cit.*, p. 49.

sălășluiește Hristos; ei sunt reflexe ale iubirii divine, reflexe ale lui Dumnezeu între oameni. A lor este împărăția cerurilor. Ei răspândesc un duh de puritate care deșteaptă neprihănirea cea dintâi, căci „suntem atâta de creștini câtă copilărie pură am izbutit să păstrăm în noi”³⁶.

Cu adevărat copilăria este o prelungire pe pământ a cerului. Venirea copilului în lume deschide o nemurire, dar în același timp angajează și pe părinți la veșnicia vieții lui. Putem zice că fiecare copil este un fel de „mântuitor” pentru casa părinților săi. Copilul o mântuiește mai întâi pe aceea care l-a primit să fie conceput în trupul ei. În graiul obișnuit se spune că orice copil este un dar al mamei. Adevărat, dar nu mai puțin adevăr este faptul că mama este binecuvântată prin copil. Copilul este, apoi, un „izbăvitor” pentru părinți prin faptul că le asigură un toiag de sprijin pentru vremea de boală, de bătrânețe neputincioasă. „Iată, fiii sunt moștenirea Domnului, răsplata rodului pântecelui. Ca niște săgeți în mâna viteazului, așa sunt fiii părinților aprigi. Fericit este omul care își va umple casa de copii; nu se va rușina când va grăi cu vrăjmașii săi în poartă.” (Psalmul 126, 3 - 5)

Menirea familiei este de a crea mediul cel mai prielnic pentru nașterea, dezvoltarea și desăvârșirea ființei umane. Soții muncesc pentru a agonisi cele necesare lor și copiilor lor și pentru a-și asigura mijloacele de existență pentru bătrânețe. Această grijă pentru familie stă în firea lucrurilor, așa cum o cere și spiritul dreptei credințe, prin glasul Sfântului Apostol Pavel: „Dacă cineva nu poartă grijă de ai săi și mai ales ai casei sale, s-a lepădat de credință și este mai rău decât un necredincios.” (I Timotei 5, 8)

Mediul cel dintâi în care copiii se pregătesc pentru viață este familia. Familia le organizează creșterea, educația și îi ocrotește până în clipa în care, în mod responsabil, vor putea să-și constituie propria viață. În cadrul familiei, copilul deprinde limbajul, începe să înțeleagă sensurile vieții, deprinde omenia, atribut definitoriu al neamului nostru.

În ființa sa curată, ca într-o cupă cristalină, copilul cuprinde prezența celor mai mari iubiri: iubirea lui Dumnezeu și iubirea soților; bucuria lui Dumnezeu și bucuria soților.

³⁶Pr. Dr. Nicolae Mladin, *op. cit.*, p.357, *apud* Pop Hoban Angela Doina, *op.cit.*, p. 49.

În preajma unui leagăn de copil se poate vorbi de un paradis pământesc. Surâsul unui copil este o floare culeasă din rai, o oglindire a luminii de sus. Mai ales din ziua când Mântuitorul a luat copii în brațele Sale divine și a zis plin de iubire: „Lăsați copiii să vină la Mine căci a unora ca aceștia este împărăția cerurilor” (Matei 19, 14), mai cu seamă de când a declarat că cine primește un prunc în numele Lui, pe El Însuși îl primește (Matei 18, 5).

Aducerea pe lume a unui copil este o faptă de evlavie, de credință. Părinții, prin nașterea și prin educația pe care o dau copiilor, aduc lui Dumnezeu o jertfă bine-plăcută, se fac purtători de cruce, iar, crucea este o cale care duce la mântuire.

Bunul mers și trăinicia familiei se sprijină pe cei doi stâlpi ai săi: tata și mama. De modul în care ei înțeleg să-și ducă viața, atârnă și viața copiilor lor. Aceasta este marea lor demnitate, dar și marea lor responsabilitate.

IV.3.2. Educația religioasă în familie

Educația începe în familie și se încheie în momentul în care omul trece spre viața veșnică. În acest sens, pedagogii vorbesc despre o educație permanentă. Un asemenea tip de educație începe în familie, se continuă la grădiniță, la școala primară, la liceu, la facultate, după facultate, pentru că așa este firesc, având în vedere că toți au de învățat, atât copiii, elevii, studenții, profesorii și toată umanitatea. O educație adevărată, o educație ce pune accent pe dimensiunea duhovnicească și teologică formează și caractere și caracterele au efect social, iradiază, adună oameni în jurul lor, oameni care pot deveni repere la nivel național și internațional.

Prima instituție în care se plămădește educația copilului este familia, familia tradițională care este formată din bărbat și femeie, din tată și mamă și copii pentru că acesta este scopul pe care Dumnezeu l-a rânduit pentru familia creștină și în susținerea cu tărie a acestor lucruri vin în ajutor argumentele teologice: familia este darul lui Dumnezeu, este o binecuvântare pe care Dumnezeu a lăsat-o primilor oameni („creșteți și vă înmulțiți,

umpleți pământul și-l stăpâniți” – Facere 1, 28); în același timp, Mântuitorul Iisus Hristos a ridicat relația dintre bărbat și femeie la rangul de Taină.

Din punct de vedere spiritual, tinerii trebuie formați foarte temeinic. Este adevărat că sunt **mulți** tineri bine formați spiritual, însă sunt și foarte mulți tineri care rămân în afara preocupărilor religioase, iar pentru această, conlucrarea dintre Familie – Biserică – Școală este foarte importantă.

Pentru a călăuzi tinerii pe cale credinței trebuie ca în familie să existe, mai înainte de toate, dovada vieții creștine. Ceea ce este important pentru ei în acest cadru nu sunt ședințele de pregătire sau îndemnul, ci pilda vieții pe care o oferă părinții prin comportamentul lor, deschizând prin exemplul lor calea vieții ce trebuie urmată.

Ținând seamă de dezvoltarea copilului, atribuțiile familiei sunt foarte importante, atât din punct de vedere moral, fizic, estetic, cât și intelectual. Familia este cea care are în vedere creșterea fizică, asigurând cele necesare traiului, creând cele mai bune condiții de dezvoltare. În sânul familiei copilul își formează primele deprinderi. Așadar, familia este cea care creează un mediu bun educativ, în cadrul căreia cei doi părinți formează un colectiv sănătos, căutând ca prin modelul lor să fie un exemplu bun pentru copii. Însă, sunt și cazuri în care în multe dintre familii nu este un mediu educativ bun. Neînțelegerile dintre părinți, privind educația copilului, pot avea urmări negative asupra dezvoltării educaționale a acestuia.

„Familia constituie mediul în care copilul se naște, trăiește primii ani ai existenței personale, se dezvoltă și se formează pentru viață. Ea reprezintă un prim instrument de reglare al interacțiunilor dintre copil și mediul social. Are rolul central de asigurare a condițiilor necesare trecerii prin stadiile de dezvoltare ale copilăriei și care stau la baza structurării personalității individului. Viața în familie este prima *școală a emoțiilor*. În acest *creuzet intim*, învățăm să recunoaștem emoțiile proprii cât și reacțiile celorlalți la emoțiile noastre, cum să gândim aceste emoții și cum să alegem reacțiile, cum să citim și să ne exprimăm speranțele și temerile. Familia este cel dintâi *cadru social* de care are nevoie fiecare om ca să trăiască. Ea este mediul prielnic pentru nașterea, dezvoltarea și desăvârșirea ființei umane. În organizarea sa proprie, ea oferă garanții de **moralitate**, este *prima școală* care

pregătește pe copil pentru viața socială, deprinzându-l să-și împlinească datoria, să-și disciplineze voința, dându-i simțul ierarhiei și ordinii. Familia este un oficiu înalt al respectului, al demnității, al libertății interioare. Mediul familial oferă siguranță, liniște, afecțiune, seninătate, care constituie o atmosferă prielnică pentru o dezvoltare normală și echilibrată³⁷.

„Familia reprezintă matricea primordială a culturii omenеști. Aici se trezesc și încep să se dezvolte puterile latente ale sufletului personal. Aici copilul începe să iubească și să creadă. Aici se alcătuiesc primele temelii ale caracterului său. Aici se descoperă în sufletul copilului sursele principale ale fericirii sau nefericirii lui viitoare. Aici devine copilul un om mic, din care mai apoi se dezvoltă o mare personalitate sau un pungaș mărunț³⁸.

Conlucrarea dintre familie și instituția școlară trebuie să aibă ca finalitate o platformă comună în vederea educării tinerilor. Printre acestea se numără discuțiile dintre părinți și profesori, ședințele, vizitarea tinerilor la domiciliu, evenimentele petrecute în școală. Printre multe alte probleme pe care le are școala, una ar fi aceea că trebuie să recunoască situațiile ce generează probleme în sânul familiilor și să îndrume, pe cât este cu putință, factorul educațional în avantajul și protecția tânărului și să realizeze că relația dintre școală și familie este foarte importantă în educarea elevului. Astfel, educația din cadrul familiei devine o acțiune de formare pentru viață. De aceea, școala își pune încrederea în ajutorul părinților și, în acest sens, derulează mai multe programe, proiecte și parteneriate, printre care se numără și activitățile desfășurate în conlucrare cu Biserica.

Educația religioasă din cadrul familiei este o provocare foarte importantă pentru familia creștină. Unii dintre părinți nu știu când este momentul să înceapă educația religioasă și ce să facă pentru a impulsiona copilul în vederea înțelegerii dialogului creștin și cum să se comporte, din punct de vedere religios, în sânul familiei. Însă, educația religioasă se cuvine să aibă loc încă din primii ani din viață, aceasta pentru că atunci când copilul este mic învăță și deprinde mai bine ceea ce i se spune. Așadar, prin

³⁷Toma Cristina, <http://journalspiritual.eu/familia-si-rolul-ei-in-viata-copiilor/>.

³⁸Adrian Tănăsescu – Vlas, *Viața de familie*, traducere din limba rusă, Editura Sophia, Editura Cartea Ortodoxă, București, 2009, p. 9.

preocupările religioase și morale putem să îndeplinim interesul copiilor și să-i sprijinim în descoperirea răspunsurilor la problemele pe care îi interesează.

„Să remarcăm faptul că familia îl inserează pe copil în cult mai mult prin latura exterioară, expresivă, și mai puțin prin latura teoretică, reflectată. Familia trebuie mai mult să formeze, decât să informeze. Copilul „absoarbe” din mediul apropiat, familial primele impresii, conduitele formându-se prin mimetism și contagiune directă. Copii vor face sau vor crede precum părinții, imitând comportamentele acestora. Vom sublinia faptul că la ora actuală însăși familia are nevoie de o educație religioasă solidă, dată fiind starea de „analfabetism” religios la care a ajuns în deceniile de ateism impus”³⁹.

Pentru a trăi și a reuși în vremurile în care trăim, copii trebuie învățați să scrie, să citească, să folosească computerul. Dar, neimplicarea în oferirea acestor lucruri reprezintă același lucru cu preocuparea pentru existență, uitând prioritățile, iar prioritatea, mai înainte de toate, este aceea de a fi om. A fi om înseamnă și a trăi într-o bună rânduială duhovnicească, în rugăciune, în pace, în iertare. Faptul că părinții se roagă împreună cu copii reprezintă o școală a credinței. Acesta face ca legătura cu Dumnezeu să fie mai strânsă, la fel ca și cea din interiorul familiei.

„Cunoștințele religioase pe care le capătă elevul în școală îl conduc spre o morală sănătoasă. Copilul nu numai că este pus în temă cu zonele perfecțiunii transcendente, dar totodată, la nivelul persoanei, se creează o predispoziție spre micșorarea eu-lui într-o regiune de valori unde viața devine mai profundă, mai personală, mai autentică. Se știe că omul credincios este mai bun, devine mai puternic. Credința religioasă îl plasează pe drumul unei perfecțiuni neîncetate.

Educația religioasă are drept obiectiv cultivarea și dezvoltarea religiozității la individul copil sau adult. Esența religiei constă în fenomenul de credință. Este religioasă acea persoană care crede că întregul univers este stăpânit și direcționat de Dumnezeu.

³⁹Constantin Cucoș, *Educația religioasă – Repere teoretice și metodice*, ediția a II-a, Editura Polirom, Iași, 2009, pp. 31-32.

Nu este om care să nu manifeste apartenență față de sacru. Și oamenii fără religie se comportă, de cele mai multe ori, fără să-și dea seama, într-un chip religios. Omul fără religie nu-i decât o abstracție. Ca și celelalte elemente ale culturii, credințele și valorile religioase se pot perpetua și reproduce prin intermediul acțiunii educaționale. Credința presupune convingerea că există cu adevărat, fără necesitatea de a fi demonstrat, arătat⁴⁰.

Prin urmare, în zilele noastre, Familia împreună cu Biserica și Școala au rolul important de a gestiona așa cum se cuvine, ca agenți educaționali, și de a intensifica eforturile pentru o bună educare și formare a tinerilor, pentru ca fiecare dintre ei să pună în evidență darurile primite de la Dumnezeu și să respecte pe semenii.

CAPITOLUL V

ASPECTE PASTORAL – MISIONARE PRIVIND TAINA SFINTEI CUNUNII

V.1. Unitatea familiei ortodoxe

Sfântul Apostol Pavel numește unire dintre bărbat și femeie „taină mare” (Efeseni 5, 32), ea fiind un reflex al unirii lui Hristos cu Biserica Sa. Legătura dintre Hristos și Biserică este de natură spirituală, este pătrunsă de iubire și străbătută de har. La fel și familia, spre a fi o icoană fidelă a unirii lui Hristos cu Biserica Sa, trebuie să fie pătrunsă de harul divin. Harul divin transformă iubirea, o curăță de tot ceea ce este întunecat în ea, o scoate de sub tulburarea simțurilor și face din ea bogăția unității și indisolubilității familiei. Mântuitorul Iisus Hristos restabilește și sfințește aceste atribute fundamentale ale familiei, adică ceea ce este în fire, El reface prin har.

Unitatea căsătoriei este legea de bază a familiei. Aceasta rezultă din originea comună a celor doi soți, împodobiți, în aceeași măsură, „după chipul și asemănarea lui Dumnezeu”. „Și a zis Adam: Iată, acesta-i os din

⁴⁰Prof. Lilioara Bârsan, <http://www.fluxbotosani.ro/2015/04/familia-biserica-si-scoala-factori.html>.

oasele mele și carne din carnea mea; ea se va numi femeie, pentru că este luată din bărbatul său. De aceea va lăsa omul pe tatăl său și pe mama sa și se va uni cu femeia sa și vor fi amândoi un trup” (Facere 2, 23-24).

Sfântul Ambrozie, vorbind despre neamul omenesc, afirmă că el nu poate fi „bun”, doar în unitatea genului masculin și feminin. Când bărbatul și femeia se unesc prin căsătorie, ei nu formează icoana a ceva pământesc, ci a lui Dumnezeu Însuși. Bărbatul și femeia nu sunt două, ci o singură ființă⁴¹.

Unitatea familiei își are temeiurile sale religioase, morale și logice. Acestea sunt semnalate de Sfântul Apostol Pavel, care spune: „Din cauza desfrânării, fiecare să-și aibă femeia sa și fiecare femeie să-și aibă bărbatul său. Bărbatul să-i dea femeii iubirea datorată, asemenea, și femeia bărbatului” (I Corinteni 7, 2-3). Așadar, unitatea familiei se referă, în special, la iubire, care poate fi asemenea unui dar, a cărui împărțire sau despărțire este de neimaginat. Iubirea împărțită este lipsită de respect, este necinstită și duce la infidelitate conjugală. Ce să mai spun despre ura ce ajunge să-i stăpânească pe cei doi soți, ură ce nici nu dăruiește, nici nu primește nimic, ci doar prăbușește unitatea familială.

Indisolubilitatea familiei constă în legătura strânsă și menținerea ei pe toată durata vieții pământești. „Și au venit la Iisus fariseii, ispitindu-l și zicând: se cuvine, oare, omul să-și lase femeia sa, pentru orice pricină? Răspunzând, El, a zis: N-ați citit că Cel ce i-a făcut de la început, i-a făcut bărbat și femeie? Și a zis: Pentru aceea va lăsa omul pe tatăl său și pe mama sa și se va lipi de femeia sa și vor fi amândoi un trup. Așa că nu mai sunt doi, ci un trup. Deci, ce a împreunat Dumnezeu, omul să nu despartă” (Matei 19, 3-6). Mântuitorul a arătat caracterul indisolubil al familiei, în Predica de pe munte, când a spus: „S-a zis celor de demult: cine va lăsa pe femeia sa, să-i dea carte de despărțire. Eu, însă, vă spun vouă că oricine va lăsa pe femeia sa, afară de cuvânt de desfrânare, o face să săvârșească adulter și cine o va lua pe cea lăsată săvârșește adulter” (Matei 5, 31-32). Din acest text, reiese că doar moartea fizică sau morală ridică indisolubilitatea căsătoriei. Moartea mortală este adulterul, care distruge iubirea ce menține legătura dintre soți.

⁴¹Paul Evdokimov, *Ortodoxia*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1996, p. 320.

Mântuitorul consideră că legătura căsătoriei nu s-a desființat prin faptul că unul dintre soți l-a părăsit pe celălalt, afară de caz de desfrânare. Prin căsătorie, fiecare dintre cei doi soți a devenit om întreg, iar această unitate, pe care și-a găsit-o fiecare, nu se poate dezintegra și reface cu alt partener⁴².

Unitatea și indisolubilitatea căsătoriei formează stâlpii de bază ai familiei. Lipsa lor aduce slăbirea și surparea acestui așezământ. Trăinicia și fericirea familiei sunt condiționate de fondul sufletesc sănătos cu care cei doi pleacă pe drumul vieții.

V.1.1. Împlinirea în iubire a familiei

„O, sfântă unitate a căsătoriei! ... Cine ar putea spune câte binefaceri nu rezultă din tine?... Tu ești izvorul bogat și pururi aducător de fericire, de pace și prosperitate. Tu ești o rază din nesfârșitul veșniciei, introdus în nestatornicia lucrurilor omenești. Numai prin tine se împlinește scopul căsătoriei, se asigură binele soților, viitorul copiilor, propășirea națiunilor”⁴³.

Precum și celelalte Taine, „Căsătoria nu este o „adăugire” religioasă la viața naturală a individului, ci un eveniment care eliberează viața de necesitatea naturală: ea transfigurează existența, făcând din aceasta un ipostas de alteritate și libertate personală. De aceea, Taina Căsătoriei, nu trebuie nicidecum considerată ca binecuvântarea solemnă a legăturii amoroase naturale, ci ca o valorizare religioasă a instituției obișnuite a familiei”⁴⁴.

Taina Nunții ridică pe om la starea de înnoire și transfigurare adusă în lume de Hristos. „Când bărbatul și femeia se unesc în căsătorie, ei nu mai apar ca ceva pământesc, ci întruchipare a lui Dumnezeu însuși”⁴⁵.

⁴²Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, volumul 3, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1997, p. 184.

⁴³Pr. Dr. Ștefan Slevoaca, *op.cit.*, p.260., *apud* Pop Hoban Angela Doina, *op.cit.*, p. 44.

⁴⁴Christos Yannaras, *Libertatea Moralei*, Editura Anastasia, București, 2004, p. 44.

⁴⁵Nicodim Aghioritul, *Carte folositoare pentru suflet*, p. 17, *apud* Pop Hoban Angela Doina, *op.cit.*, p. 44.

Iisus Hristos devine izvor și putere transfiguratoare și a vieții conjugale, prezența Lui modelând neîntrerupt această realitate. Iubirea dintre soți se intensifică, se adâncește, se înnobilează continuu și mai presus de toate, dobândește un sens divin, pe care îl descoperă cu adevărat iubirea Domnului. Marea minune a existenței este că Dumnezeu a făcut doi dintr-unul și că acești doi rămân unul prin iubire. Numai Dumnezeu poate aprinde flacăra iubirii în inima lor și nimeni și nimic nu o poate stinge, întrucât se îndreaptă spre El și se descoperă ca energie izvorâtă din El. Așadar, căsătoria nu mai perpetuează exclusiv natura. „Căsătoria, în plenitudinea ei de taină, presupune iubirea adevărată, izvorâtă din iubirea lui Dumnezeu, iar iubirea presupune omul ca persoană”⁴⁶.

Relațiile dintre soți sunt binecuvântate de Biserică, transfigurate prin harul Duhului Sfânt și transformate într-o alianță eternă de dragoste. Iată, deci, primul scop al căsătoriei și anume *împlinirea în iubire*.

Această împlinire în iubire se realizează doar în Biserică și prin Biserică. Mulți privim „căsătoria ca ceva care privește pe cei căsătoriți, ca ceva ce li se întâmplă lor și nu întregii Biserici și, prin urmare, lumii însăși, nu vom pricepe niciodată înțelesul cu adevărat al sacramentului căsătoriei: marea taină, la care se referă Sântul Apostol Pavel, când spune: „iar eu zic în Hristos și în Biserică”. Noi trebuie să înțelegem că adevărata temă, adevăratul „conținut” și obiectul al acestui sacrament nu este „familia”, ci dragostea. Familia ca atare, familia în sine, poate fi o distorsiune demonică a dragostei – și există cuvinte aspre despre aceasta în Evanghelie: „Și dușmanii omului (vor fi) casnicii lui” (Matei 10, 36). În acest sens profund, sacramentul nunții, cuprinde mai mult decât familia”⁴⁷. Taina Căsătoriei mântuiește „eros”-ul natural, adică îl ipostaziază în cadrul Bisericii, tocmai fiindcă îl altoiește pe asceză, care este modul euharistic de existență: ea face ca iubirea naturală să

⁴⁶Pr. Dr. Vasile Gavrilă, *op.cit.*, p. 333.

⁴⁷Alexander Schmemmann, *Pentru viața lumi / Sacramentele și Ortodoxia*, traducere din limba engleză de Pr. Prof. Dr. Aurel Jivi, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2001, pp. 99-100.

devină asemănătoare iubiri lui Hristos, acelei iubiri care a luat forma crucii, și să împlinească minunea crucii lui Hristos⁴⁸.

Referitor la mântuirea noastră, Mântuitorul nostru Iisus Hristos, ne spune: „Dacă vine cineva la Mine și nu-și urăște pe tatăl său și pe mamă și pe copii și pe frați și pe surori, chiar și viața sa însăși, nu poate să fie ucenicul Meu” (Luca 14, 26). Acest citat rămâne de neînțeles, dacă ignorăm scopul urmărit. Iar, scopul este „eliberarea noastră de necesitatea naturală a exclusivității legăturii biologice create de relația trupească și de înrudire. În perspectiva trupului euharistic, care este și aceea a Tainei Căsătoriei, legătura trupească și rudenia naturală nu sunt abolite, ci doar încetează de a mai fi legate de exclusivitatea determinismului biologic...”⁴⁹.

Neînțelegând sensul adevărat al căsătoriei, creștinii din zilele noastre, cu atât mai mult necreștinii, absolutizează relația lor, idolatrizând-o și, deși au pretenția de a se cununa în Biserică, ei rămân în afara Bisericii pentru că înlocuiesc „dimensiunea eclesială” a tainei cu un accentuat „caracter privat”.

Părerea că unirea sau comuniunea conjugală, trupească și spirituală în același timp, este numai un epifenomen al actului înmulțirii, o premiză indispensabilă pentru nașterea copiilor sau numai justificarea neapărat necesară în viața morală față de invazia concupiscentei, susținută cu titlu de prestigiu de către o gândire apuseană milenară, este superficială⁵⁰.

Vocația unui sacerdoțiu conjugal este o aspirație către desăvârșire. Sub influența acestei chemări soții pot să vadă că cea mai înaltă datorie a legăturii lor este ajutorul ce și-l acordă unul altuia în vederea propășirii lor

⁴⁸Jean Zizioulas vorbește despre legătura dintre Căsătorie și Euharistie în cartea *Du personnage à la personne*, p. 319, nota 52, apud Christos Yannaras, *op. cit.*, p. 168. nota 22: „Ar fi o eroare să considerăm Căsătoria ca pe o simplă confirmare și binecuvântare a unui fapt biologic. Legată de Euharistie, ea constituie o chemare: chiar dacă tinerii căsătoriți au parte de binecuvântarea de a-și întemeia propria familie, totuși rețeaua ultimă și esențială de relații pe care se întemeiază realitatea lor nu este familia, ci Biserica: lucru exprimat de adunarea euharistică. O astfel de depășire a realității biologice în eshatologie este indicată și de „încoronarea” tinerilor soți, dar ea se pierde, în sfera esenței, atunci când celebrarea Căsătoriei este ruptă de Euharistie”.

⁴⁹*Ibidem*, p. 173.

⁵⁰Preot Prof. Ilie Moldovan, *op. cit.*, vol. II, p. 67.

spirituale, cunoscând, astfel, și sfințenia legământului lor. Prin însăși statutul său ontologic, omul nu poate trăi singur, izolat. Pentru el, căsătoria este singura comuniune deplină de viață necondiționată. Sfântul Ioan Gură de Aur spunea în acest sens că: „soții desăvârșiți nu sunt cu nimic mai prejos decât călugării, ei pot să dea dovadă de virtuți mai mari decât cele monastice”⁵¹.

Obligația soților este de a trăi în sfințenia comuniunii lor cu Hristos fără întrerupere. De vreme ce căsătoria este o taină, ea este și spațiul unei neconținute Cincizecimi. Hristos este prezent continuu în căminul conjugal prin Duhul Sfânt revărsat prin Sfânta Taină a Cununiei cât și prin celelalte taine.

Creștinul este chemat – din lumea aceasta – pentru a trăi o nouă viață, pentru a deveni fiu și cetățean al Împărăției, și aceasta o poate împlini în căsătorie. Însă, în această situație, căsătoria încetează de a mai fi simpla satisfacere a unei exigențe temporare privind natura omului sau un mijloc de a-și asigura supraviețuirea iluzorie de-a lungul descendenței sale. Ea devine unitate unică în iubirea dintre două persoane ce pot transcende propria umanitate și astfel să fie uniți nu numai „unul cu altul” ci și „în Hristos și în Biserică”⁵². În acest mod, căsătoria creștină nu mai este doar o simplă unire „conjugală” sau o unire pur terestră, ci o legătură care va subzista în trupurile noastre ce vor fi „slăvite”, iar Hristos va fi „totul în toate”. Acesta este adevăratul scop al căsătoriei cât și al vieții oricărui creștin, anume *împlinirea în iubire*.

V.1.2. Familia – Taina dăruirii

Sensul vocației conjugale este dăruirea. Dăruirea de sine și jertfelnicia unui soț în raport cu celălalt soț. De fapt, în mod simplu, simpatia reciprocă dintre soți și comuniunea în cuget și simțiri nu sunt acelea care fac căsătoria, ci voința ca două fapte ale lui Dumnezeu să devină o singură ființă,

⁵¹Apud Pop Hoban Angela Doina, *op. cit.*, p. 45.

⁵²Jean Meyendorff, *Le Mariage dans la perspective orthodoxe*, YMCA-PRESS, Paris, 1986, pp.42-43, apud Pr. Dr. Vasile Gavrilă, *op. cit.*, p. 12.

realizând minunea de a fi amândoi „un trup”, de a deveni, prin dragoste, o unitate de nedespărțit.

Unitatea ființială este idealul căsătoriei, iar această unire nu se poate realiza decât prin *dragoste*, după cum ne spune Sfântul Apostol și Evanghelist Ioan că „Dumnezeu este iubire” (I Ioan 4, 8) și „oricine iubește este născut din Dumnezeu și cunoaște pe Dumnezeu” (I Ioan 4, 7), deci, unitatea se realizează doar prin apropierea de Dumnezeu și intrarea în comuniune cu El.

În ideea de comunitate a iubirii sunt cuprinse, în general, și îndatoririle pe care le au soții unul față de altul, după cum ne spune și Sfântul Apostol Pavel în Epistola către Efeseni: „Supuneți-vă unul altuia întru frica lui Hristos... Bărbaților, iubiți pe femeile voastre, după cum și Hristos a iubit Biserica și S-a dat pe Sine pentru ea ... Așadar bărbații sunt datori să-și iubească femeile ca pe însăși trupurile lor” (Efeseni 5, 21; 25; 28).

Precum Fiul lui Dumnezeu a iubit Biserica și s-a jertfit pentru ea și o apără până la sfârșitul veacurilor, așa și bărbatul creștin este dator să țină nestinsă flacăra dragostei pentru soția sa, la fel și femeia pentru bărbatul ei, pentru că iubirea adevărată dintre soți nu se stinge în inimile virtuoaase, ea arde mereu.

În ce privește persoana și menirea soției, morala ortodoxă are în vedere că și femeia este purtătoare a unui suflet nemuritor, fiind pusă pe aceeași treaptă de datorii și drepturi morale cu bărbatul ei. Supunerea și ascultarea de bărbat nu poate avea decât sensul dăruirii de sine. În viața de familie, soții trebuie să învețe să-și poarte sarcinile unii altora, pentru că familia cere jertfă, devotament și altruism.

În ceea ce privește acest scop al căsătoriei, și anume întrajutorarea reciprocă a soților, sprijinul acordat bărbatului în rai, de către femeie, se manifesta în ordinea morală. Sfântul Ioan Gură de Aur vorbește despre acest scop foarte frumos atunci când interpretează textul cu privire la facerea femeii: „Nu este bine să fie omul singur; să-i facem lui ajutor asemenea lui” (Facere 2, 18). „Amândouă cuvintele au multă greutate; și cuvântul *ajutor* și cuvântul *asemenea lui*. „Nu vreau ca omul să fie singur, spune Dumnezeu, ci vreau ca omul să aibă oarecare mângâiere din această împreună viețuire; și nu vreau numai atâta, ci trebuie să-i dau și ajutor asemenea lui”, vorbind

despre femeie⁵³. De aceea, a spus Dumnezeu: „Să-i facem lui ajutor” și a adăugat: „asemenea lui”, ca să nu credem că este vorba despre animale, ci despre femeie. „Fericitul Moise aproape că ne spune, cu acest cuvânt *iar*, că toate animalele au fost create și au primit de la Adam nume, dar că nu s-a găsit nici una vrednică să-i fie omului de ajutor. Vrea, deci Moise să ne învețe că are să fie făcută o nouă ființă; și că aceasta este ființa care avea să fie creată și despre care zice: „Să-i facem lui ajutor asemenea lui”, adică, de aceeași ființă cu el, vrednică de el, întru nimic inferioară lui”⁵⁴.

Necesitatea într-ajutorării reciproce s-a extins asupra întregii societăți, așa încât binele unuia este legat de folosul celuilalt, asigurându-se, astfel, buna înțelegere și unitatea, nu numai în familie, ci și în afara ei.

Iubirea poate să aibă mai multe înțelesuri. În lume pot exista mai multe iubiri. Ceea ce le deosebește adesea nu este numele, ci roadele ce le produc în sufletele celor ce le poartă. În Taina Căsătoriei, Dumnezeu unește pe soț cu soția lui chiar prin sângele Său. De aceea, unirea este atât de puternică, încât mai degrabă sufletul trebuie să se despartă de trupul propriu, decât soțul de soție. Un alt efect al acestei iubiri conjugale este credința (credincioșia) conjugală nestrămutată. Odinioară pe inele erau gravate niște peceti ca însemne ale credinței. Prin mâna preotului Biserica binecuvintează un inel, pe care îl dă, mai întâi bărbatului, făcând astfel dovada vădită a faptului că ea, Biserica și soție totodată, sigilează și pecetluiește inima lui prin această taină, pentru că niciodată, nici numele, nici iubirea altei femei să nu poată intra în sanctuar. Pecetea poartă valoarea veșniciei. Mirele, apoi, pune inelul pe degetul miresei, pentru că în mod reciproc și ea trebuie să știe că niciodată inima ei nu trebuie să primească dragostea pentru un alt bărbat⁵⁵.

Iubirea conjugală poartă cu sine taina prezenței divine ce se descoperă prin caracterul ei creator și se traduce aievea în viața zilnică a celor

⁵³Sfântul Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere (I)*, XIV, IV, PSB, vol. 23, trad. Pr. D. Fecioru, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1987, p. 162.

⁵⁴*Ibidem*, Omilia XV, I, p. 168.

⁵⁵Pr. Prof. Ilie Moldovan, *Adevărul și frumusețea căsătoriei*, vol. II, p. 143.

doi soți. Ea e delicată, statornică și sinceră. Un soț trebuie să apară în ochii celui alt ca și cel mai intim confident.

Dacă fidelitatea este marea realitate a căsătoriei creștine, ea nu este un fenomen de ordin natural sau profan, ci de ordin spiritual și tainic. Prezența lui Hristos în cadrul căsătoriei nu face concurență iubirii conjugale, ci o înalță pe culmi divine. Când această prezență devine fundamentul ontologic al iubirii, problema necesității monofiliei și a monogamiei absolute nu se mai pune.

Fidelitatea deplină este un rezultat al conlucrării soților cu harul Sfântului Duh⁵⁶. Sfântul Ioan Gură de Aur, ne spune: „Când a intrat pofta (în fire), a venit și nunta ca să taie lipsa de măsură și să ne înduplece să avem o singură femeie... Încât una este pricina nunții, să nu desfrânezi, și de aceea s-a și rânduit acest leac. Iar, dacă și după nuntă petreci în desfrâu, degeaba te-ai însoțit, de prisos și în zadar. Ba, mai mult nu numai în zadar, ci și spre vătămare. Că nu este același lucru ca, neavând femeie, să desfrânezi, iar după nuntă să faci la fel...”⁵⁷.

După cum am spus, pe parcursul acestei lucrări, marele scop al căsătoriei este desăvârșirea care se realizează prin: nașterea de copii, întrajutorarea reciprocă și înfrânarea de la poftele pământești. Pentru unii tineri, din ziua de astăzi, căsătoria înseamnă realizarea unui confort, satisfacerea unor plăceri, fapt pentru care dau numai de necazuri și suferințe. În cartea Tobit ni se arată că șapte bărbați au voit să ia în căsătorie pe fata lui Raguel, dar toți au fost omorâți de un demon, pentru că au căutat în căsătorie numai plăcere. Tobie, însă, s-a rugat lui Dumnezeu înainte de a lua pe Sara în căsătorie, spunând că nu caută plăcerea în căsătorie și datorită acestui fapt a scăpat de moarte (Tobit 8).

Taina Căsătoriei vizează, prin urmare, iubirea cea adevărată. Nu relația trupească dintre oameni este importantă ci relația duhovnicească, relație pe care o putem realiza doar ca membri ai Bisericii, trupul lui Hristos.

V.2. Tradiție și modernitate în familia ortodoxă

⁵⁶*Ibidem*, p. 144.

⁵⁷Sf. Ioan Gură de Aur, *Cateheze maritale*, trad. cit., pp. 14-15.

În societatea zilelor noastre, criza familiei este avantajată de criza spirituală și morală, precum și de criza economică. Există numeroase tulburări care să destabilizeze instituția familiei, acestea având grave consecințe asupra viitorului omenirii. Pe de altă parte, criza familiei are urmări și la nivelul vieții bisericești, punând probleme lucrării pastoral – misionare a Bisericii, deteriorând dimensiunea eclesială a familiei, amestecându-se în educația religioasă – morală a tinerilor și afectând calitatea relațiilor dintre oameni.

Familia s-a dezvoltat odată cu societatea și se modifică odată cu aceasta. Ca formă de comunicare umană, familia este, poate, cea mai trainică dintre ele, fiind caracteristică pentru toate treptele de dezvoltare istorică și având o mare stabilitate ca structură socială. În analiza sociologică a familiei, se folosesc diferite noțiuni cu diferite sensuri ale familiei, cum ar fi: familia de origine; familia conjugală; familia nucleară; familia de rezidență; familia de interacțiune; familia cu probleme; familia modernă; familia tradițională. Familiile au structuri diferite sau număr diferit de membri. De exemplu, în trecut, familiile aveau 4 – 6 copii, în medie, iar acum, în societățile industriale, au în medie 1 – 2 copii. Cuplul nu este întotdeauna unit și perfect. În cele mai multe cazuri, în cupluri apar fenomenele negative, apar certurile, neajunsurile, infidelitatea, etc. Toate aceste lucruri sunt cauza celor mai multe divorțuri. Familia trebuie asociată cu stabilitate, echilibru, moralitate și durabilitate. Întotdeauna în familie trebuie să existe armonie, pentru ca durată căsniciei să fie cât mai lungă⁵⁸.

Familia este singura care înnoiește permanent lumea, aducând cu sine copii care, mai apoi, vor deveni cei ce vor întemeia, la rândul lor, alte familii. Astăzi, rolul și importanța, acordate familiei, sunt tot mai mult diminuate. Biserica Ortodoxă nu și-a schimbat și nu își va schimba vreodată viziunea asupra familiei, care are drept temei iubirea Sfintei Treimi și icoana văzută a Familiei Sfinte, în care, Fiul lui Dumnezeu, a crescut „cu înțelepciunea și cu vârsta și cu harul la Dumnezeu și la oameni” (Luca 2, 52).

⁵⁸<http://www.esential-edu.ro/index.php/proiecte-educative-2015-2016/promovarea-imaginii-scolii/item/3160-prof-andrei-mihaela-iuliana.html>

Rolul său este acela de a susține și afirma valorile familiei și a întări poziția acesteia în societate. Familia este parte a întregului, trup din trupul Bisericii. Dacă Regula Mare a Bisericii este valabilă, în egala măsură și pentru biserica mică, se aplica și reciprocă⁵⁹.

V.2.1. Tinerii și viața familială

Educația tinerilor, a copiilor, în cadrul familiei, se realizează prin jertfă, aceasta fiind marea cruce a familiei. „Educația copiilor în familie necesită multă dragoste, dăruire de sine și jertfă, fiind o lucrare mai însemnată decât nașterea trupească a acestora”⁶⁰. Orice acțiune educativă trebuie să țină cont de puterile fizice și spirituale ale copiilor și de capacitatea acestora de a asimila informația de factură religioasă. În acest sens, se poate face o paralelă cu educația făcută de Dumnezeu cu oamenii, până la primele scrieri biblice: „Scripturile nu ni s-au dat de la început, pentru ca omul să fie învățat mai întâi din lucrurile naturii și nu din cele ale literelor”⁶¹. Educația trebuie să înceapă de la o vârstă fragedă, pentru ca, lucrurile care devin obișnuință la aceea vârstă, să devină lege la adolescență⁶². În scrierile Sfântului Ioan Gură de Aur se observă că, pe lângă o serie de factorii externi, există și factori interni, sădiți de Dumnezeu în sufletele noastre. Cel mai important factor intern este conștiința, „una dintre cărțile ce ne conduc la cunoașterea adevărului; ea își ridică glasul din adâncul sufletului și ne spune

⁵⁹<https://www.crestinortodox.ro/religie/familia-crestina-intre-traditie-modernitate-125163.html>

⁶⁰Pastorala Sf. Sinod al Bisericii Ortodoxe Române cu Prilejul Anului Omagial al Sfântului Botez și al Sfintei Cununii în Patriarhia Română.

⁶¹Sfântul Ioan Gură de Aur, *La Efeseni*, Omilia 21, PG. 62, p. 161.

⁶²Teofan Mada, *Familia creștină la Sfântul Ioan Gură de Aur*, Sibiu, Editura Agnos, 2008, p. 106.

ce trebuie să facem”⁶³. Iar ca factori externi avem: familia, școala, Biserica și societatea⁶⁴.

Este un fapt recunoscut de întreaga lume că omenirea se află într-o epocă rapidă de transformare, de progrese uimitoare. Evidente sunt întâi progresele științei și tehnicii, care își pun amprenta asupra tuturor sectoarelor vieții omenești. Știința pătrunde cât mai mult în cunoașterea lumii, descoperind legi noi, energii noi nebănuite, tehnica, pe baza științei, pune la îndemâna omului noi instrumente, care îl ajută să stăpânească tot mai mult forțele naturii.

Timpurile pe care le trăim sunt timpurile tinerețului. Lumea veche se dărâmă și o nouă lume își caută formele de viață. Între generația veche și generația nouă există, incontestabil, un gol, o pauză. Neliniștea generației vechi de transformă în dor și suspine după vremurile ce apun, iar agitația noii generații este plină de nădejde aruncată spre lumea ce vine. Pentru acest lucru, astăzi, tineretul reprezintă o preocupare universală.

Copiii de azi, este clar, nu mai seamănă cu noi, copiii de acum 35 – 40 de ani. Dacă ar fi să căutăm să stabilim pe ce cărări tainice a pornit prefacerea de sub ochii noștri și cum noi, părinții, suntem și rămânem totuși nesolidari cu copiii noștri, ar fi să rămânem prea mult într-un domeniu nesigur, pe care, însă, Sfânta Scriptură îl luminează: „Părinții au mâncat aguridă și s-au strepezit dinții copiilor” (Ieremia 31, 29)⁶⁵.

Tendința luptei pentru noile tipare de viață este să consolideze noile forme într-o concepție integrală de existență. Creștinismul și ateismul sunt puncte culminante, care solicită psihologia zbuciumată a tinerei generații. Am putea defini spiritul nou al vremii prin oroarea față de dimensiunile mijlocii și prin pasiunea exclusivistă a liniilor infinite: fie linia orizontală, de platitudine uniformă, a comunismului ateist (care trăiește încă în multe

⁶³Mihail Bulacu, *Noblețea educației copiilor după Sfântul Ioan Hrisostom*, București, 1940, p. 13.

⁶⁴Monica Opreș, *Religie, morală, educație. Perspective teologice și pedagogice*, București, Editura Basilica, 2011, pp. 78-85.

⁶⁵Pr. Lect. Dr. Simion Todoran, *Biserica și Tineretul*, în *Pastorație și Misiune în Biserica Ortodoxă*, Editura Episcopiei Dunării de Jos, Galați, 2001, p. 184.

conștiințe), fie verticala infinită a ierarhiilor cimentate de spiritualismul creștin⁶⁶.

Pentru a se întemeia o familie este nevoie de tineri „robuști la trup și viteji la suflet, care acceptă să se unească prin legăturile căsătoriei. Sensul pregătirii lor în direcția promovării vieții, în albia familiei creștină, în care e rânduită atât nașterea cât și succesiunea generațiilor, nu privește instinctul întunecat și năzuința oarbă a unei stări erotice cunoscute în antropologia Părinților cu denumire de „contranatură”, ci vederea spirituală și modelarea conștiinței. Numai renunțând liber la tot ceea ce nu aparține firii dintru început, persoana omenească, fecior și fecioară, se poate realiza deplin în har, în actul căsătoriei, în vederea nașterii de prunci. Dând naștere copiilor proprii, soții credincioși și conștiinți de actul ce-l îndeplinesc se găsesc aproape de rădăcinile dumnezeiești ale vieții, se află în slujba întregii creații, având fericirea de a sesiza tainicul și adâncul din existență peste tot, într-o legătură nemijlocită cu originea vieții și cu sensul ei. Viața va izbucni mereu în Taina Nunții și Nunta va fi mereu o sărbătoare aniversară a creației. Atât familia, cât și neamul, renasc mereu în fiecare generație”⁶⁷.

În mesajul său, cu prilejul Zilei Internaționale a Copilului, Preafericitul Părinte Patriarh Daniel, spune: „Familia este cununa creației și locul sau mediul în care omul - copil începe să înțeleagă taina iubirii părintești a lui Dumnezeu pentru toți oamenii. Astăzi, slăbind legătura iubirii dintre om și Dumnezeu, din cauza secularizării, familia se află într-o profundă criză spirituală. În acest context, este necesară tot mai mult o educație creștină prin care iubirea generoasă și responsabilitatea în familie să fie puse în valoare. Niciodată familia nu poate fi redusă la aspectele ei pământești: biologic, juridic, psihologic, sociologic sau cultural, deoarece ea le cuprinde pe acestea și le transcende prin comuniunea de credință și de iubire sfântă din viața ei și prin vocația ei de a reprezenta în lume conlucrarea dintre om și Dumnezeu pentru dobândirea vieții veșnice. Copiii născuți în familie și botezați în Biserică, în numele Preasfintei Treimi, pot

⁶⁶*Ibidem*, p. 185.

⁶⁷Pr. Prof. Ilie Moldovan, *Adevărul și frumusețea căsătoriei – Teologia iubirii*, II, Alba-Iulia, 1996, p. 190.

deveni cetățeni ai Împărăției cerești veșnice, dacă în viața lor pământească au cultivat darurile duhovnicești primite la Sfântul Botez, după cum ne arată familiile care au dat Bisericii mai mulți sfinți, înscriși de ea în calendar”⁶⁸.

V.2.2. Familia tradițională ortodoxă în context contemporan

Familia este unul dintre domeniile în care au avut loc cele mai mari schimbări în generațiile recente. Familia tradițională compusă dintr-o mamă, tată și unul sau mai mulți copii a devenit astăzi doar o opțiune. „Scăderea ratei de căsătorie, creșterea divorțurilor, acceptarea la scară largă a concubinajului, legalizarea căsătoriilor între persoanele de același sex și scăderea ratei de fertilitate au determinat ca media familială să fie de 2 - 4 persoane.

Rolul bărbaților și al femeilor s-a schimbat, femeile având astăzi aceleași drepturi și oportunități educaționale și de angajare ca și bărbații, fapt ce a dus la modificări dramatice de valori în compoziția și rolul familiei.

Deși, datele nu susțin că ar exista transformări revoluționare în valorile familiei tradiționale, majoritatea consideră că familia este cea mai importantă (84%), aproape dublu față de cei care își consideră prietenii ca fiind cei mai importanți.

Cele mai semnificative modificări, din ultimii ani, se referă la fertilitate, iar acest aspect duce la schimbări demografice importante în timp. În toată Europa, a avea copii nu mai este considerată o datorie față de societate, ci reprezintă doar o prioritate de viață. Alegerea de a nu a avea copii este foarte bine acceptată în cele mai multe dintre țări.

În ciuda orientării crescute a valorilor vieții către individ, familia este încă foarte importantă pentru majoritatea oamenilor.

Datele ultimilor ani indică schimbări semnificative ale tendințelor de amânare în formarea familiilor, creșterea relațiilor extraconjugale, scăderea nașterilor în cadrul familiei și creșterea celor extramaritale, precum și scăderea semnificativă a dimensiunilor familiale și îmbătrânirea populației

⁶⁸<https://www.episcopiaseverinului.ro/social/comunicatii-media/stiri/comunicate/copiii-daruri-ale-lui-dumnezeu-pentru-familie-biserica-si-societate.html>.

au determinat o creștere a ponderii familiilor în vârstă sau a persoanelor văduve. Schimbările în cadrul familiei au fost consecința tranziției rapide de la o societate totalitară la una democratică. Tranziția a afectat toate domeniile societății: politic, economic, social și cultural, toate aceste transformări provocând schimbări radicale în normele și valorile sociale și familiale. Situația socială ambiguă a influențat luarea deciziilor în unitatea familială și a dus la amânarea evenimentelor de viață cum ar fi: căsătoria și nașterile, iar oamenii au început să prefere situațiile non-maritale.

În timp ce unii reușesc să facă față schimbărilor, alții trebuie să se bazeze pe societate, în special persoanele singure, părinții, familiile cu un singur copil și persoanele în vârstă. Prin urmare, politica socială și familială răspunde lent nevoilor oamenilor, iar aceasta se întâmplă și datorită parlamentelor care adoptă numeroase legi într-o societate care este într-o continuă schimbare”⁶⁹.

Dacă în urmă cu 63 de ani, la 10 decembrie 1948, se statua în Declarația fundamentală a drepturilor omului, art. 16, c. 3 că „familia este nucleul natural și fundamental al societății și are dreptul de a fi protejată de societate și stat”, se observă că, „politicile actuale sunt contrare acestei declarații. În foarte multe studii de specialitate se recunoaște rolul de participant activ al familiei în cristalizarea economiei, valorilor și comportamentelor moderne. În același timp, aceste valori sunt scoase din mediul lor firesc - familia, și puse pe seama unor realizatori externi - sisteme, politici, necesități de multe ori inventate și incapabile să răspundă nevoilor concrete ale familiei. S-a ajuns astfel să se vorbească tot mai mult și total indefinit despre procesul de modernizare a „instituției” familiei”⁷⁰.

În luna mai a anului 2017 a fost adoptată, de Camera Deputaților a Parlamentului României, Inițiativa cetățenească de revizuire a Constituției, lansată de Coaliția pentru familie, în ceea ce privește definirea familiei, formată din bărbat și femeie.

În acest context, „Adunarea Națională Bisericească, întrunită în ședința din 29 septembrie 2018, a lansat un apel către toți cetățenii ortodocși

⁶⁹<http://mirelabichigeanu.ro/familia-tendinte-in-societatea-contemporana/>

⁷⁰<http://ziarullumina.ro/traditie-si-modernitate-in-familia-crestina-15141.html>

români pentru participarea la Referendumul din 6 - 7 octombrie 2018, în scopul afirmării, apărării și promovării familiei ca instituție binecuvântată de Dumnezeu.

Apelul Adunării Naționale Bisericești:

1. Adunarea Națională Bisericească, compusă din toți ierarhii Sfântului Sinod, reprezentanții clerului și reprezentanții credincioșilor mireni din eparhiile Patriarhiei Române, întrunită în ședința din 29 septembrie 2018, îndeamnă pe toți cetățenii ortodocși români să participe la referendum și să spună DA clarificării textului articolului 48 din Constituția României privind definirea căsătoriei, adică înlocuirea expresiei confuze: „uniunea liber consimțită între soți”, cu formularea clară și precisă: „uniunea liber consimțită între un bărbat și o femeie”.

2. Prin această precizare clară și fără echivoc, în Constituția României, se afirmă, se apără și se promovează familia ca instituție umană fundamentală creată și binecuvântată de Dumnezeu pentru creșterea și perpetuarea umanității, potrivit cuvintelor Sfintei Scripturi: „Și a făcut Dumnezeu pe om după chipul Său; după chipul lui Dumnezeu l-a făcut; a făcut bărbat și femeie. Și Dumnezeu i-a binecuvântat zicând: Creșteți și vă înmulțiți și umpleți pământul și-l stăpâniți!” (Facere 1, 27-28). Această familie bazată pe căsătoria între un bărbat și o femeie a fost binecuvântată și cinstită de Mântuitorul Iisus Hristos prin prezența Sa, a mamei Sale și a ucenicilor Săi, la Nunta de la Cana Galileii, unde a săvârșit minunea transformării apei în vin (Ioan 2, 1-11), arătând astfel valoarea sfântă a familiei conjugale pentru viața Bisericii. În acest sens, Sfântul Apostol Pavel recomandă ca iubirea mirelui față de mireasă să fie asemenea cu iubirea lui Hristos față de Biserică (Efeseni 5, 22-25, 32).

3. Familia binecuvântată de Dumnezeu, spre a cultiva iubirea reciprocă și a da naștere la copii, este izvor de viață pentru fiecare popor și pentru întreaga umanitate. Prin urmare, participarea la referendum, în zilele de 6 și 7 octombrie 2018, este un act de mărturisire a credinței în iubirea lui Dumnezeu pentru familie, un act de maximă responsabilitate pentru viitorul poporului român, precum și un examen de maturitate spirituală pentru a alege între valori permanente și ideologii efemere.

4. Cuvântul „referendum” înseamnă: „consultare directă a cetățenilor chemați să se pronunțe prin vot asupra unui proiect de lege de o deosebită importanță pentru stat sau asupra unor probleme de interes general” (DEX). Așadar, participarea cetățenilor statului la acest referendum decizional pentru definirea căsătoriei în Constituția României este un act profund democratic și patriotic-național, de o deosebită importanță pentru întreg poporul român, deoarece se votează pentru apărarea familiei bazată pe căsătoria între un bărbat și o femeie și pentru viitorul copiilor poporului român. De fapt, în articolul 2 din Constituția României se precizează că prin referendum se exprimă suveranitatea națională a României.

5. În pofida multor acțiuni de boicotare agresivă și denigrare injustă a referendumului, trebuie să apărăm darul sacru al vieții persoanei umane care se naște din iubirea conjugală între un bărbat și o femeie, prețuind astfel și generațiile de părinți și copii care au asigurat continuitatea poporului român de-a lungul veacurilor.

Să cinstim, așadar, Centenarul Marii Uniri din 1918, printr-o mare unire de cuget și acțiune națională în apărarea familiei creștine și a viitorului poporului român!”⁷¹

V.2.3. Activitatea pastoral – misionară a familiei preotului

Superioritatea, deplinătatea preoției bisericești, date nouă de Arhiereul Hristos, constă în faptul că izvorul misiunii preoțești, precum și misiunea creștină, în toată complexitatea ei, își are temeiul său adânc și punctul de plecare în însăși comuniunea veșnică a Sfintei Treimi, în mișcarea iubirii Tatălui către Fiul în Duhul Sfânt și prin Acesta, către întreaga lume.

Un rol important în actul misionar apostolic îl constituie conștiința harului primit prin „punerea mâinilor” în înțelesul de sfântă Taină a Preoției. În concepția ortodoxă preotul este veriga indispensabilă de legătură între credincioși și Dumnezeu, hrănindu-i pe aceștia cu puterea dumnezeieștilor energii prin sfintele Taine, care sunt condiționate de Taina Preoției.

⁷¹<https://basilica.ro/sa-spunem-da-familiei-binecuvantate-de-dumnezeu-apelul-adunarii-nationale-bisericesti-pentru-participarea-la-referendum-in-6-7-octombrie-2018/>

Pentru ca misiunea preotului să fie eficientă trebuie să fie susținut, pe lângă calitățile lui, de propria lui familie. Creștinii au nevoie de o familie model care să-i ajute în a-și regăsi propriile repere, iar familia preotului tinde să fie pentru ei acest reper. Cele trei fronturi de acțiune ale preotului se opresc la cele trei dimensiuni în cadrul cărora preotul își desăvârșește lucrarea – stabilitatea sau echilibrul duhovnicesc al preotului, transmise comunității parohiale și mai apoi lumii în general. Constituirea parohiei și a întregii vieți duhovnicești se face cu un singur scop - îndumnezeirea membrilor ei. Acesta este scopul care trebuie să rămână neschimbabil de-a lungul veacurilor.

Familia ortodoxă românească modernă se depărtează tot mai mult de clasicul conținutului său. „Emanciparea femeii, democratizarea relației soț – soție până la legiferarea concubinajului drept normalitate, transferul educațional spre instituții ale Statului, disfuncțiile legate de lipsa de comunicare din familie, obligă la o reacție pastorală. Menținerea discursului pastoral în sfera tradiționalismului, fără a vedea moartea familiilor legate de familie devine extrem de periculoasă. Familia nu poate renaște decât dinspre oamenii crescuți în Hristos, ca Domn și Dumnezeu, articulați în logica Adevărului divin. Vindecarea familiei nu poate să se nască decât dinspre vindecarea promovată prin Biserică, modelul familiei fundamentat în Modelul Sfintei Treimi”⁷².

Este foarte adevărat că trăim o realitate nouă, dinamică. Creștinismul vorbește mereu de „omul nou”, de „făptura nouă”, astfel încât, preotul de astăzi nu poate rămâne indiferent față de această nouă viață, nu poate refuza ajutorul său la opera de înnoire a vieții și, mai mult, nu se poate sustrage de la îndatorirea unei activități plină de zel pentru îndreptarea moral – religioasă a credincioșilor, pentru călăuzirea lor pe căile binelui, dreptății, păcii și dragostei.

Marile transformări sociale pe care le-a înscris omenirea, cuceririle științifice, dezvoltarea vertiginoasă a tehnicii au influențat considerabil

⁷²Pr. Conf. Univ. Dr. Constantin Necula, *Priorități catehumenale în pastorația familiei românești*, în *Anuarul Facultății de Teologie Ortodoxă – Universitatea București*, 2011, p. 33.

mentalitatea oamenilor și toate aceste cer un nou stil de pastorație din partea preotului. Ar fi greșit și inutil să rămânem la o propovăduire teoretică a Evangheliei, în elogiarea unor merite din trecut ale Bisericii, fără să simțim trebuințele spirituale ale oamenilor din vremea noastră și să nu recunoaștem valoarea realizărilor lor, chiar dacă ele nu sunt făcute din inițiativa și sub îndrumarea directă a Bisericii⁷³.

Se cuvine ca preotul să-și impună o purificare și desăvârșire a sufletului său după modelul Mântuitorului Iisus Hristos. Cu privire la aceasta, Sfântul Grigorie de Nazianz, spune că: „lucrul cel mai mare pentru noi este să ne cunoaștem și să ne vindecăm propriile noastre patimi și păcate”⁷⁴. Numai dacă preotul reușește să se vindece pe sine, va reuși să vindece și să sfințească și pe credincioșii pe care îi are în păstorie, pentru că „mare lucru este să putem vindeca și curăți cu pricepere patimile și păcatele credincioșilor, care ni s-au dat în grijă, spre a-i vindeca”⁷⁵, pentru că „preoția – spune Sfântul Grigorie – urmărește să facă prin Duhul Sfânt să locuiască Hristos în inimile noastre, să ne îndumnezeiască și să ne facă părtași fericirii celei de sus”⁷⁶.

O familie pentru a fi creștină, trebuie să fie încurajată să rămână creștină, de aceea, trebuie încurajată cateheza cu întreaga familie, cu membrii săi activi și pasivi, prezenți sau ruși de contextul de viață al familiei. Prin urmare, avem în vedere intensificarea acțiunilor privind prezența copiilor la activitățile parohiale și modelarea părinților în folosul întregii familii.

Familia este primul factor care contribuie la formarea persoanei în perspectiva creștină. Aceasta are menirea de a-i creștina pe prunci prin botezul în Biserică, de a modela conduitele acestora și de a transmite valorile moral – spirituale tinerei generații. Totodată, am remarcat și faptul că familia

⁷³Vasile Coman, Episcopul Oradiei, *Scrieri de Teologie liturgică și pastorală*, Oradea, 1983, p.245.

⁷⁴Drd. Cornel Zăvoianu, *Chipul preotului după opera Sfântului Grigorie de Nazianz. Despre preoție*, în revista Ortodoxia, nr. 2, 1979, p. 340.

⁷⁵*Ibidem*

⁷⁶*Ibidem*

îl inserează pe copil în cult mai mult prin latura exterioară, expresivă, și mai puțin prin latura teoretică – reflectată.

Un model viu pentru familia ortodoxă este chiar familia preotului, care trebuie să lupte permanent cu vitregiile vremii pentru a apăra și a transmite nealterată învățătura creștină, trebuind să aibă o viață ireproșabilă, mai ales în relația soț – soție, precum și o atitudine de ajutorare și înțelegere față de cei din jur.

Familia preotului poate și trebuie să fie un sprijin eficient în activitatea pastorală atunci când se prezintă ca un model de viață creștină și când se implică în activitățile parohiale, pe coordonată misionară, filantropică sau administrativă. Implicarea discretă, dar eficientă, a doamnei preotese, dă întotdeauna tonul, provocându-i pe credincioși și responsabilizându-i în relația lor cu biserica obștii⁷⁷.

Familia preotului constituie un factor de legătură între el și parohie, un mijloc de întărire a raporturilor sale cu enoriașii, mai ales cu cei care nu frecventează biserica. Atât prin soție, cât și prin copii, preotul își menține relațiile sale de la om la om prin legăturile personale ale soției, cât și a legăturilor cu colegii copiilor săi, astfel ajungând la părinții acestora.

Un aport foarte important în realizarea acestor deziderate îl are soția preotului. În primul rând preoteasa trebuie să reprezinte un real sprijin pentru soțul ei. După cuvintele înțeleptului Solomon „cel ce găsește o femeie bună află un lucru de mare preț” și pentru preot, o femeie virtuoasă este ajutor și bucurie omenească și duhovnicească, lucrând împreună, în comuniune, la mântuirea proprie și a credincioșilor încredințați preotului.

Așa cum se cere preotului vocație pentru misiunea lui, tot așa soția lui trebuie să posede o chemare tainică de a fi soție de preot și mamă pentru parohie.

„Cu ocazia Cercului Pastoral „Implicațiile preotesei în viața parohiei”, organizat de Protopopiatul III Capitală (24 februarie 2011), Preafericitul Părinte Patriarh Daniel a rostit un cuvânt intitulat „Demnitatea și responsabilitatea familiei preotului în viața Bisericii”. Cu acest prilej, Preafericirea Sa, a subliniat faptul că expresia românească sau apelativul

⁷⁷Preafericitul Părinte Patriarh Daniel, *Curs de teologie pastorală*, București, 2009, p. 32.

„doamna preoteasă” are o încărcătură spirituală deosebită și reflectă grija sau preocuparea soției preotului privind activitatea acestuia în parohie. Acest termen s-a impus datorită faptului că, deși lucrează în mod discret, totuși, soția preotului ajută foarte mult în pastorație: „În Biserica Ortodoxă, familia preotului este un sprijin deosebit pentru preot în activitatea sa pastorală, atât prin faptul că ea poate deveni un model de viață creștină, cât și prin implicarea directă a unor membrii ai familiei în activitățile pastorale ale parohiei pe plan misionar, filantropic sau administrativ. Într-o parohie, familia preotului trebuie să fie acel „puțin aluat care dospește toată frământătura” (Galateni 5, 9). Absența totală sau inactivitatea familiei preotului pe plan pastoral – misionar este o contramărturie, care diminuează eficiența activității preotului în parohie și umbrește imaginea lui ca păstor de suflete sau părinte duhovnicesc al comunității spirituale pe calea mântuirii”⁷⁸.

„Prin faptul că a păstrat tradiția, ca preoții de mir să fie căsătoriți, Biserica Ortodoxă este mai aproape de om și de nevoile lui. În familie se trăiește deplinătatea comuniunii personale în armonie cu descoperirea lui Dumnezeu în Sfânta Treime. Prin Taina Cununiei, cei doi devin un trup, astfel încât, ei rămân uniți tainic în slujirea pastorală. Hirotonia o primește, în sens larg, întreaga familie a preotului. Fiecare preoteasă participă la slujirea și la crucea soțului ei. Slujirea preotesei se poate rezuma la patru aspecte: binecuvântare, jertfă, slujire, responsabilitate”⁷⁹.

De aceea, un rol principal în crearea și întreținerea familiei preotului o are soția sa, preoteasa, „care se jertfește alături de soțul și preotul ei pe altarul nașterii de prunci, al asumării de responsabilități în viața societății, al slujirii enoriașilor, în calitate de maică preoteasă”. Este o adevărată binecuvântare pentru lucrarea liturgică misionară a unei parohii chipul acelei maici preotese care participă la sfintele slujbe îmbrăcată cuviincios și înconjurată de pruncii pe care i-a dat Dumnezeu, care stă în capul rândului celor care vin să primească Sfânta Împărtășanie, care cântă cu poporul la

⁷⁸Pr. Lect. Univ. Dr. Radu Petre Mureșan, *Preoteasa – slujitorul discret al Bisericii Ortodoxe*, în *Anuarul Facultății de Teologie Ortodoxă – Universitatea București*, 2011, p. 178.

⁷⁹*Ibidem*, p.182.

Sfânta Liturghie, iar copiii cântă și citesc la strună ori ies cu lumânarea înaintea preotului la sfintele slujbe. Nu întâmplător, s-a spus că preoteasa este „jumătate din preoție”. O soție înțeleaptă este întotdeauna un sprijin de nădejde, care îl va ajuta să poarte crucea preoției, așa cum o soție rea poate fi o piedică în activitatea pastorală a unui preot. Sunt situații în care preoteasa poate da sfaturi multor femei în probleme de viață sau în probleme care se referă strict la ele, fără să mai fie nevoie de a-l deranja pe părinte⁸⁰.

Despre demnitatea misiunii preotului în rândul credincioșilor, vorbește marele istoric Nicolae Iorga, la începutul secolului XX: „Nimic nu poate fi mai folositor pentru ca preoții să înțeleagă marea lor misiune culturală, socială și națională ce li se impune, legătura strânsă ce trebuie să o păstreze cu poporul, cultul pentru artă și carte, cu care sunt datori... asemenea marilor slujitori care au dat poporului toată învățătura sa, au înzestrat neamul cu o limbă literară, au sprijinit statul fără să se lase înghițiți de el și au călăuzit poporul pe drumurile credinței”⁸¹.

V.3. Provocările societății contemporane asupra familiei ortodoxe

Dacă privim familia, din perspectiva existenței umane, se poate afirma că ea este „izvor și albie a vieții”. Familia este prima societate naturală care se sprijină pe legătura indisolubilă dintre bărbat și femeie și care se completează cu o lume nouă în care apar copiii. Familia conferă omului ajutor și siguranță celui dintâi pas pe care îl face în viață și fără de care nu poate face altul.

În cultura ortodoxă, familia reflectă în constituția ei misterul Sfintei Treimi. După cuvântul Mântuitorului care a spus că, „Eu și Tatăl Una suntem”, în chip asemănător, bărbatul și femeia, prin căsătoria lor, alcătuiesc o singură ființă, în lumina Sfintei Treimi. De aceea, Taina Cununii începe cu invocarea Sfintei Treimi, „Tatăl, Fiul și Duhul Sfânt: [...], să vă binecuvânteze pe voi. Să vă dea viață îndelungată, naștere de prunci buni,

⁸⁰<https://doxologia.ro/rolul-familiei-preotului-activitatea-misionara-parohiei>

⁸¹Nicolae Iorga, *Istoria Bisericii Române și a vieții religioase a românilor*, București, 1908, pp. 4-5.

spor în viață și în credință. Să vă umple de bunătățile cele pământești și sa vă învrednicească de desfătarea bunătăților celor făgăduite”. În lumina comuniunii treimice, familia **constituie biserica cea mică**, în timp ce Biserica constituie familia cea mare. Familia devine un mijloc de a promova nu doar valorile lumii acesteia, ci mai ales, valorile vieții veșnice, scopul ei fiind acela de a lărgi hotarele Împărăției lui Dumnezeu. În sensul acesta, ne sfătuiește Sfântul Ioan Gură de Aur: „**Folosiți-vă cu înțelepciune de viața de familie și veți fi primii în Împărăția cerurilor și vă veți bucura de toate bunurile**”. Atâta timp cât privim familia numai din perspectiva umană și nu o raportăm în Treime, la Biserica întreagă, nu vom înțelege că familia poartă în ea taina iubirii dumnezeiești. Astfel, în ciuda unei bimilenare istorii, familia creștină este amenințată astăzi de numeroase primejdii, care vin din interiorul sau exteriorul ei: adulterul, divorțul, păcatele împotriva firii, avortul, abandonul copiilor, etc.

Familia creștină, ca și toate celelalte instituții cu rol formativ-educativ, luate ca valori tradiționale, se confruntă cu o reală criză. Starea de criză trebuie să ne pună pe gânduri și să fie supuși judecății morale toți factorii implicați. Valorile tradiționale creștine sunt într-un real proces de diluare sau de substituie. Cel mai clar exemplu îl avem cu libertatea: toți strigă după libertatea de a trăi în patimi și dacă le vorbești despre stăpânirea poftelor, te vor privi ca pe un dușman. Într-o lume în care omul este supus procesului de dezintegrare, mai putem oare nădăjdui în – **vorba** părintelui Stăniloae – restaurarea omului și a familiei?

Dacă facem o incursiune în spiritualitatea românească, familia creștină se înscrie cu propriile ei valori. În afirmația femeii românce, care își numea soțul „omul meu” se cuprinde o întreagă teologie sau mai precis o antropologie creștină, deoarece soțul era pentru ea omul dat ei de către Dumnezeu, cu care își năștea copiii, îi creștea, îi ducea la Biserică și își trăia viața în cea mai perfectă curățenie trupească și sufletească, lipsită de orice imaginație perversă a căsniciei. Avea, deci, sentimentul unei teofanii în cei pe care Dumnezeu i-a dat. Viața de familie se baza pe fidelitate și devotament ca valori religioase morale izvorâte din credința și frica de Dumnezeu.

Exista, așadar, o rușine sacră față de păcatele, care astăzi, pentru soțul sau soția contemporană, au devenit virtuți: căsătoriile de probă, fără legătura sacră a tainei Nuntii, desfrâul liber, perversiunile sexuale din cadrul cuplului sau cu alte cupluri, avorturile în masă, etc. Trăim drama unei societăți, care, deși mai vorbește despre Dumnezeu, L-a transformat de mult într-o noțiune contractuală („mă rog Lui ca să-mi ajute în afaceri, să-mi dea sănătate, etc.”), și pe Care, așa cum spunea Petre Țuțea („țăranul imperial”), l-am făcut bun „doar pentru a ne binecuvânta prăvăliile” sau ca propagandă publicitară pentru a ne afișa un „look electoral”.

Din punct de vedere social, soarta unei tinere familii românești stă, încă din clipa întemeierii, sub semnul demagogiei, atunci când mirii sunt asigurați de ofițerul stării civile că: „În România statul ocrotește familia”. Nimic mai cinic decât această minciună spusă într-un cadru festiv. În realitate, statul ia numai act de întemeierea familiei și atât. Indicatorii statistici arată clar o criză a tinerei familii. La trei căsătorii, corespunde un divorț. Familia nu mai este un refugiu protejat, ci locul unde refulează neîmplinirile din viața publică: scăderea nivelului de trai, nesiguranța serviciului, marginalizarea socială, etc. Familia este un loc din ce în ce mai puțin sigur, zilnic aflăm de orori comise contra copiilor, mamelor, soțiilor, părinților. Familia suferă în prezent și un alt gen de atac pe care l-am putea numi ideologic. O întreagă propagandă în mass media încearcă să ne inoculeze ideea că familia este o instituție depășită, iar bunul familist este anacronic.

Astfel, sub privirea neputincioasă a școlii și a Bisericii se trasează coordonatele unei noi civilizații – „civilizația afrodisiacă”, în contrast frapant cu modelul tradițional țărănesc care se îndârjește să nu dispară. De la scenele pornografice televizate, de la dansurile libidinoase din discotecă, la lecțiile ce se predau în cabinetele de „planificare a familiei”, în toate e pus la cale atentatul împotriva castității, una din cele mai de seamă virtuți pe care se întemeiază viața în sânul familiei și se afirmă ordinea divină. Toate acestea și multe altele pe care nu le-ar mai suporta hârtia sau cugetarea omului așezat, descoperă defectele unei omeniri moderne care și-a pierdut credința în Dumnezeu, care a uitat rușinea dintre oameni și a încetat să se mai jeneze de

ceva. Ceea ce altădată se petrecea în rarele cuibare de desfrâu, astăzi se dorește să se facă deschis. Degradarea erotică este considerată de Sfântul Apostol Pavel de o gravitate deosebită, o adevărată „taină a fărădelegii” implicată în subminarea valorilor familiei de astăzi.

Aș dori să mai amintesc de „starea avorționistă”, care reprezintă plaga vremii noastre, precum lepra în antichitate. La începutul creștinismului trei păcate erau considerate cele mai grave: apostazia, uciderea și desfrânarea. Avortul cred că este sinteza celor trei împreună și poate ceva mai mult. Nici un motiv nu justifică actul criminal al uciderii fătului; cauza fărădelegii nu este alta decât lipsa de iubire maternă și paternă.

În concluzie, ce-i de făcut? Să credem că omul și familia mai pot fi restaurate, dar nu mâine, ci astăzi. Sufletul familiei trebuie apărat prin catehizarea și implicarea tuturor categoriilor sociale și de vârstă; prin înmulțirea rugăciunii și a trăirii vieții duhovnicești, etc. Destinul familiei românești atârână de spusele Sfântului Apostol Pavel: „Cel ce seamănă în propria sa carne, va secera stricăciunea; iar cel ce seamănă în Duhul, din Duh va secera viața veșnică” (Galateni 6, 8). Familia își va reveni din dilema ei atunci când oamenii nu se vor mai privi ca obiecte, ci ca subiecți teofori, chemați să se mântuiască unul pe celălalt.

V.3.1. Despărțirea Nunții de Euharistie

Majoritatea liturgiștilor sunt de părere că până prin secolul al IX-lea, Biserica nu a cunoscut o slujbă proprie Căsătoriei, separată de Dumnezeuiasca Liturghie⁸².

Ceremoniile liturgice ale căsătoriei s-au dezvoltat plecând de la binecuvântarea pe care o dădea Biserica mirilor, în cadrul sărbătoririi familiale, sărbătoare prilejuită de căsătoria membrilor comunității creștine. Aceste binecuvântări aveau loc în cadrul Sfintei Liturghii, bucuria mirilor fiind bucuria întregii comunități.

⁸²Jean Meyendorff, *Le Mariage dans les Eglises Chrétiennes du I-er au XI-ème siècle*, Cherf, Paris, 1970, p.31, apud Pr. Dr. Vasile Gavrilă, *op. cit.*, p.103.

Pierderea conștiinței eclesiale a fost determinată, în timp, de îndepărtarea creștinilor de Sfânta Liturghie și de înstrăinarea de adevăratul sens al Jertfei Euharistice; înlocuirea ecleiei (adunării credincioșilor) cu grupul restrâns al familiei, „privatizarea” Tainei Nunții, a condus la ruperea totală a acesteia de Euharistie.

„Creștinii” zilelor noastre nici nu cunosc integrarea organică a nunții lor în Trupul Bisericii și cu atât mai puțin „Banchetul Euharistic” pe care l-au înlocuit cu masa și petrecerea din afara Bisericii⁸³.

„Împlinirea” nunții de către doi creștini se făcea prin împărtășirea lor împreună cu Euharistia⁸⁴. „Creștinii” din zilele noastre nu-și dau seama de importanța Sfintei Euharistii, nu își dau seama că mântuirea se realizează în comuniune cu Hristos, cu Biserica pe care El a întemeiat-o, iar singura modalitate de a intra în deplină comuniune cu Hristos și cu Biserica este împărtășirea cu Trupul și Sângele Lui. Așa cum fiecare aspect al vieții a fost cuprins în Euharistie, tot așa, nunta, a fost pecetluită prin includerea în acest act central al comunității. Aceasta înseamnă că, întrucât căsătoria a avut întotdeauna dimensiuni sociologice și legale, acestea au fost pur și simplu acceptate de Biserică. La fel, ca și întreaga viață „naturală a omului”, căsătoria trebuie să fie adusă în Biserică și transformată în taină a Împărăției.

Vreme de 800 de ani, neexistând o slujbă specială pentru Cununie, juruința mirilor avea loc în fața Sfântului Potir cu Trupul și Sângele Mântuitorului. De ce acest lucru? Pentru că, doar în Trupul și Sângele Mântuitorului nostru Iisus Hristos stă puterea menită ca „pe cei doi să-i zidească într-un singur om nou” (Efeseni 2, 15), după cum aflăm de la Sfântul Apostol Pavel. „Uniți într-un trup, prin cruce” (Efeseni 2, 16), mirii sunt și ei în măsură să vadă că această apropiere o au numai „prin sângele lui Hristos” (Efeseni 2, 13)⁸⁵.

Cum s-a ajuns la această depărtare de Euharistie, de comuniune? Se poate constata foarte ușor, și anume, observând că trăim într-o lume în care

⁸³Pr. Dr. Vasile Gavrilă, *op. cit.*, p. 339.

⁸⁴Alexander Schmemmann, *Pentru viața lumi/Sacramentele și Ortodoxia*, trad. Pr. prof. dr. Aurel Jivi, Ed. IBM, București, 2001, p. 107.

⁸⁵Preot Prof. Ilie Moldovan, *op. cit.*, vol. II, p. 45.

„viața este considerată în limitele existenței individuale, iar adevărul lumii este privit în limitele raționalului”⁸⁶. Prin primirea de către Biserică a puterii civile de a săvârși cununia s-a făcut primul pas spre o „desacramentalizare” progresivă. Un semn evident al acestei desacralizări l-a constituit despărțirea cununii de Euharistie⁸⁷. Toate acestea explică de ce și astăzi slujba ortodoxă a nunții constă din două servicii distincte: logodna și cununia. Logodna nu este săvârșită înăuntrul bisericii, ci în pridvor, ea fiind forma creștină a căsătoriei „naturale”⁸⁸.

Despărțirea Cununii de Euharistie se datorează nu numai neputinței ori insuficienței umane, ci și organismelor ecleziale instituționalizate, care, împreună cu Statul, fac din Taina Bisericii o condiție formală și obligatorie pentru recunoașterea socială și civilă a căsătoriei. Cu alte cuvinte, este vorba de o ignorare sau respingere „oficială” a adevărului Tainei Căsătoriei⁸⁹.

După cum am spus și la început, despărțindu-se de Euharistie, se separă de Hristos și de Biserică, pentru că adunarea euharistică, trupul Bisericii, nu mai este cea care îi primește, altoindu-i pe trunchiul vieții pe cei ce se apropie de Sfintele Taine. Ceea ce conferă Nunții caracterul de Taină este integrarea euharistică în Trupul lui Hristos, Biserica; fără această integrare căsătoria este la fel ca tot ceea ce aparține „acestei lumi”, o căsătorie căzută și alterată⁹⁰. Fără integrarea în viața euharistică, căsătoria nu poate primi demnitatea de taină. Comuniunea euharistică conferă Cununii norma eternă a iubirii nemuritoare și o transformă în noua realitate a vieții veșnice. Astfel, Sfânta Euharistie fiind dătătoare a celor mai înalte forțe morale, împărtășește și tăria legăturii dintre cei doi soți.

Prin modalitatea în care este înțeleasă și îndeplinită nunta din zilele noastre, ea tinde să se asemene, mai degrabă, cu nunta păgână unde important nu este elementul divin ci elementul uman. Acolo Banchetul

⁸⁶Christos Yannaras, *Libertatea Moralei*, trad. de Mihai Cantuniari, Ed. Anastasia, București, p. 177.

⁸⁷Alexander Schmemmann, *op.cit.*, p.108.

⁸⁸*Ibidem*, p.108.

⁸⁹Christos Yannaras, *op. cit.*, pp. 178-179.

⁹⁰Vezi nota 58.

Euharistic este înlocuit cu cel al dezvățului, unde muzica nepotrivită și mâncarea peste măsură, alături de consumarea alcoolului fără măsură degradează adevăratul sens și înțeles al Cununii.

În zilele noastre preotul a ajuns să acorde binecuvântarea în mod individual, în cursul ceremoniilor succesive care se derulează în aceeași zi și în aceeași biserică. Această alterare a adevărului tainelor este atât de radicală și de profundă încât ne întrebăm în ce sens, astfel de ceremonii eliberează pe om din stricăciune și de moartea individualității, și ce raport mai au ele cu modul de existență al Bisericii, cu participarea la comuniunea sfinților.

V.3.2. Abateri de la rânduiala Tainei Sfintei Cununii

După cum am văzut ceremoniile liturgice ale căsătoriei s-au dezvoltat plecând de la binecuvântarea pe care o dădea Biserica mirilor în cadrul sărbătoririi familiale, sărbătoare prilejuită de căsătoria membrilor comunității creștine. Aceste binecuvântări aveau loc în cadrul Sfintei Liturghii, bucuria mirilor fiind bucuria întregii comunități.

Criza instituției Căsătoriei din timpul nostru are desigur o legătură cu înstrăinarea adevărului acestei taine în viața spirituală a Bisericii. În cadrul așa numitei „secularizări”, finalitățile convenționale ale utilitarismului social dezbracă adesea Căsătoria eclesială de conținutul ei sacramental; ele transformă în validare formală sau binecuvântare solemnă a unirii fizice și sociale a două persoane heterosexuale. Taina încetează de a mai fi o harismă de libertate care eliberează de necesitatea naturală, ea nu mai este o posibilitate reală de relație personală și de participare la universalitatea eclesială a vieții, nu mai e o conformare ascetică a adevărului și alterității persoanei⁹¹.

Disjunția dintre Căsătorie și adevărul Tainei se exprimă și prin faptul că mariajul s-a înstrăinat de Euharistie⁹², dar, și din cauza unor abateri sau inovații în cadrul săvârșirii Slujbei Cununii.

⁹¹Christos Yannaras, *op.cit.*, p. 178.

⁹²*Ibidem*, p. 179.

Așa cum e înțeleasă și împlinită astăzi, nunta tinde să se asemene mai degrabă nunților din păgânismul antic, deoarece, azi se pune accentul pe masa de după Slujba Cununiei, se pune accent pe partea materială și nu pe cea spirituală.

Astăzi, în unele locuri, slujba Cununiei durează între o oră și o jumătate de oră, pentru că omul care trăiește, după cum spune și Max Picard, într-o lume a „fugii”⁹³, în care nu mai are timp să stea în biserică și să ceară binecuvântarea lui Dumnezeu, dar are timp să stea la masa de după slujba religioasă până dimineața.

Una dintre abateri ar fi, deci, reducerea timpului afectat pentru slujba Cununiei. Pentru a fi mai explicit am să enumăr abaterile, făcând mici completări:

- în unele locuri nu se săvârșește slujba Logodnei, caz în care, inelele ce ar trebui puse în timpul Logodnei se pun la citirea Apostolului de la Cununie;

- nu se zic toate rugăciunile de la Logodnă și Cununie, sau, în cazul primelor rugăciuni de la Cununie, se face o compilație dintre cele două;

- după punerea Cununiilor nu se mai cântă de trei ori „Doamne, Dumnezeul nostru cu mărire și cu cinste încununează-i pe dânșii” ci numai o dată, de către preot, iar cântărețul răspunde: „Întru mulți ani”. În alte locuri, se cântă doar de două ori, odată de preot și a doua oară de către cântăreț;

- Apostolul ce trebuie citit este redus la jumătate și finalul Apostolului: „iar femeia să se teamă de bărbat”, este înlocuit cu „femeia să-l cinstească pe bărbat”;

- Ecteniile și rugăciunile de după Evanghelie nu se zic și se trece la rugăciunea „Tatăl nostru”;

- în unele locuri nu se mai dă mirilor să guste din „paharul comun”, fapt pentru care nu se zice rugăciunea de binecuvântare a „paharului” și nu se cântă „Paharul mântuirii voi lua și numele Domnului voi chema”.

Cu privire la această abatere există o părere că, dacă mirii s-au împărtășit la slujba Sfintei Liturghii, din ziua în care se săvârșește Cununia, atunci, preotul, nu le mai dă să guste din „paharul comun”; iar, dacă nu s-au

⁹³Max Picard, *Fuga de Dumnezeu*, Ed. Anastasia, București, 1998, p. 17.

împărtășit atunci preotul le dă să guste din „paharul comun”. În unele cazuri, mirii nu știu cum se săvârșește Taina Cununiei și nu aduc vin și pâine, motiv pentru care ei nu primesc paharul comun.

- o altă abatere este cea a jurământului, ce se face în cadrul slujbei cununiei, prin adaptarea, sau, mai bine zis, transformarea cuvântului de final, care trebuie spus după specificarea din *Molitfelnic*: „dacă preotul nu ține cuvântare, zice către tineri: Iată, fiilor duhovnicești ...”, într-un jurământ; Alții compun ei un jurământ după bunul lor plac, inspirat fiind de jurământul de la cununia civilă.

Aceste abateri de la slujba Sfintei Cununii nu fac decât să-l tulbure pe om, să-l facă să-și pună semne de întrebare cu privire la corectitudinea săvârșirii Tainei, pentru că pe unde merge vede că Taina Cununii se săvârșește diferit, în unele locuri se zice mai multe rugăciuni, în altele mai puține.

V.3.3. Avorturile și planingul familial

Nimeni nu poate nega faptul că în lumea contemporană, cel puțin în cea care se considera „civilizată”, se pune foarte serios problema planingului familial. A gândi la numărul copiilor pe care poți să-i naști, să-i educi și să-i faci oameni este o realitate a cuplului familial. Și este deja un control, un planing. Că din acest moment cuplurile iau sau nu măsuri pentru limitarea nașterilor, este altceva. Absolutizezi biologicul și lași în grija lui Dumnezeu ceea ce urmează, este un aspect al lucrurilor, limitezi forța biologicului (conștient că sexualitatea omului este a unei ființe personale care se manifesta și altfel decât biologic), fără să excluzi lucrarea lui Dumnezeu este un alt aspect al vieții cuplului⁹⁴. Și aceasta, cu atât mai mult, cu cât, pentru un asemenea cuplu sunt și alte valori, cel puțin tot atât de importante ca și nașterea și creșterea copiilor, care trebuie cultivate și cărora poți sau trebuie să-ți dedici viața, lucru ce nu poate fi făcut dacă toate celelalte activități umane vor fi subordonate biologicului, sentimentului, pasionalului.

⁹⁴https://www.academia.edu/14385274/Coralia_Cotoraci_BIOETICA

Nașterea, creșterea și educarea copiilor nu reprezintă un simplu proces mecanic sau biologic, ci și un act ontologic: este actul unei voințe procreatoare, care cel puțin în mod implicit va fi împlinit de mamă, de părinți, dar și de comunitatea umană. Aceasta are responsabilitatea ei nu numai în ce privește grija față de copiii existenți, ci și față de decizia părinților de a avea sau nu copii.

Determinantă rămâne, desigur, hotărârea soților. Cuplul familial, în care domnește iubirea autentică, nu poate rămâne neroditor. Roadele sunt însă diverse, nu neapărat biologice. Finalitatea căsătoriei se găsește în împlinirea celor doi soți printr-o iubire jertfelnică, ce-i poate conduce la cunoașterea lui Dumnezeu și la desăvârșire. Dacă între roadele vieții de familie se va număra și nașterea de prunci, aceasta trebuie primită ca un dar și ca o binecuvântarea a lui Dumnezeu.

Controlul nașterilor se opune acestui dar? Este o problemă delicată la care Biserica nu a dat un răspuns clar. Abstenența (care fără îndoială, este una dintre formele de control al nașterilor) este recomandată de Biserică, ba mai mult, este socotită chiar virtute, și pe drept cuvânt. Opunându-se altor forme de control al nașterilor, creștinismul a adoptat porunca „Să nu ucizi!” a Decalogului. Poruncile au o valoare normativă pentru viața umană, în caz contrar, prin nerespectarea lor, se ajunge la disoluția societății. Conformarea vieții potrivit acestora, adică poruncilor, este realizată în număr restrâns, mai ales în veacul nostru, aceștia fiind numiți, pe drept cuvânt, eroi. Creștinismul cultivă, de altfel, eroismul moral: el recomandă calea cea strâmtă (Matei 7, 13) și luarea Împărăției lui Dumnezeu cu stăruință (Matei 11, 12), dar, nu toți oamenii sunt eroi, mai ales în fața biologicului. Morala creștină nu trebuie înțeleasă ca o culegere de învățături abstracte aplicate unor realități anonime sau neutre. Ea are un caracter istoric. Ea se adresează persoanelor și relațiilor interpersonale, care definesc și fundamentează rolul omului în lume și față de lume.

Una dintre cele mai cunoscute metode, în vederea limitării nașterilor, este avortul. Ca mijloc de reglare voluntară și premeditată a nașterilor, avortul poate fi socotit infanticid și va rămâne, din punct de vedere al moralei creștine, un păcat greu.

În secolul al II-lea, *Didahia celor 12 Apostoli* spunea: „Să nu faci otrăvuri, să nu ucizi copil în pântece, nici pe cel născut să nu-l ucizi” (II, 13)⁹⁵. Canonul 91 al Sinodului Trulan considera avortul provocat omucidere („Pe cele care, din doctorii lepădătoare de făt și pe cele care primesc otrăvuri omorâtoare de prunci, le supunem pedepsei ucigașului”)⁹⁶.

Părinții Sinodului Trulan (692) mergeau pe linia tradițională a Bisericii, sesizând gravitatea actului prin care se provoca, în mod voit, avortul.

Viața și apariția ei constituie o taină pe care Biserica o primește și o respectă ca atare. Biologia oferă o serie de elemente care ar putea clarifica și fundamenta o atitudine morală față de ceea ce noi numim *făt*. Transcendența sa (fundamentul ultim al drepturilor sale), nu este primită de embrion din partea cuiva; el o posedă totală, sau în potență, prin sine, prin existența sa personală, din momentul apariției sale. Acesta este motivul pentru care nu se poate dispune de embrion după bunul plac al fiecărei persoane sau chiar al unei anumite comunități mai mari sau mai mici, fie ea chiar a oamenilor de știință. Embrionul nu trebuie să fie nici vândut, nici cedat, nici obiect de experiență, de manipulare sau suprimabil fără ca persoanele capabile de acesta să nu-și asume cu seriozitate responsabilitatea morală, și nu numai⁹⁷.

Cu toate acestea, există avorturi. Nimeni nu le poate nega existența. Ele ridică serioase probleme celui care este sensibil din punct de vedere moral, dar și preotului duhovnic. Avorturile sunt o suferință care lovește viața mamei și care creează suficiente probleme de ordin pastoral. Biserica a instituit chiar rugăciuni pentru femeia „care a lepădat”. Există însă avorturile medicale pentru care omul este responsabil în parte, sau deloc, și avorturile spontane, pentru care omul nu are nici o responsabilitate. Pentru avortul spontan, precizăm că, în mod natural, în cadrul procesului de reproducere, în primele luni ale vieții fetale, au loc avortări spontane ale multor ovule

⁹⁵ *Învățătura celor doisprezece Apostoli*, în *Scrierile Părinților Apostolici*, PSB, vol. 1, trad. de Pr. D. Fecioru, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, p. 26.

⁹⁶ Neofit, Patriarh al Constantinopolului, *op. cit.*, p. 312.

⁹⁷ <http://www.medicalstudent.ro/publicatii/consimtamentul-informat-aspecte-bioetice....html>

fertilizate. Geneticienii consideră că acestea sunt chiar benefice pentru sănătatea femeii. Trupul ei elimină spontan embrionii care nu sunt viabili. Prin urmare, mecanismele pur naturale ale reproducerii sunt organizate în așa manieră încât eliminarea embrionilor neviabili este una din funcțiile lor și nu putem considera că, în asemenea cazuri, ar fi vorba de ființe umane, chiar dacă este vorba de o materie produsă în trupul omenesc. În mod spontan sunt avortați uneori embrionii care au murit în pântecul mamei, alteori este nevoie de intervenția medicului⁹⁸.

Dumnezeu a poruncit omului: „Creșteți, umpleți pământul și-l stăpâniți!” (Facere 1, 28). Porunca organizării și stăpânirii lumii nu se potrivește cu o morală care absolutizează capriciile propriei biologii. Sfântul Vasile cel Mare înțelegea, deja în secolul al IV-lea, că porunca stăpânirii pământului se referea și la stăpânirea pământului propriului nostru trup prin fapte bune, de unde putem extinde ideea la stăpânirea propriei noastre biologii. Și este posibil aceasta, cu siguranță, când „dominăm” propria biologie, nu suprimând-o, ci modelând-o, înălțând-o la dimensiunea persoanei care caută iubirea curată în care termenul de comparație și modelul de urmat este Dumnezeu Însuși. Aceasta este iubirea care nu provoacă nici un fel de violență, nici măcar propriei biologii. Dimpotrivă, biologicul din om își găsește împlinirea și chiar motivația de a exista omeneste.

Biserica Ortodoxă nu s-a pronunțat oficial asupra metodelor de contracepție și planing familial. A lăsat să fie rezolvată pe plan pastoral, în relația dintre credincios și preotul duhovnic. Normativ rămâne sfatul Sfântului Apostol Pavel: abținerea de comun acord pentru o vreme (I Corinteni 7, 5) și ceea ce spunea Sfântul Vasile cel Mare: stăpânirea pământului timpului nostru, adică, disciplinarea afectivității și corporeității noastre. Abținerea temporară de la relațiile trupesti nu înseamnă renunțare la alte dovezi de dragoste și de prețuire a tovarășului de viață, care, de foarte multe ori, pot fi mai tandre, mai profunde, mai delicate și mai durabile, chiar sublime, în comparație cu cele procurate prin relațiile trupesti. În abținerea

⁹⁸<https://www.provitabucuresti.ro/docs/biblio/ProVita%20Media%20%20O%20viziune%20a%20supra%20vietii.pdf>

periodică, soții afirmă autonomia persoanei față de automatismele firii. Această metodă de planing familial este acceptată de cea mai mare parte a **moralistilor creștini**, știut fiind că uciderea (orice motive s-ar invoca pentru justificarea ei) rămâne ucidere și că Dumnezeu însuși a pus în natură o ordine în care există perioade de fertilitate și perioade de nefertilitate.

Problema **controlului nașterilor** și a formelor sale acceptabile nu poate fi rezolvată decât de fiecare cuplu creștin în parte. Soții nu pot lua o decizie dreaptă decât dacă acceptă angajarea lor creștină cu cea mai mare seriozitate, dacă cred în purtarea de grijă a lui Dumnezeu, dacă evită să fie foarte neliniștiți cu privire la siguranța lor materială, dacă iau în considerare faptul că pruncii sunt o mare bucurie și un dar al lui Dumnezeu, dacă iubirea lor nu este egoistă și interesată, dacă își aduc aminte că iubirea redusă la plăcerea sexuală nu este iubire adevărată. În acest sens este nevoie de o bună consiliere duhovnicească și o receptare pe măsură.

V.4. Căsătoriile mixte în contextul actual

Instituția familiei a fost influențată de particularitățile culturale și socio-politice din toate perioadele istorice. Pe măsură ce societatea a asumat valorile creștine și căsătoria a fost influențată de acestea. În anumite perioade am putut observa o grefare a elementelor creștine pe un fundament dominat de tradițiile sociale precreștine. După dezvoltarea creștinismului și apariția statelor creștine, se constată avansarea spre fuziunea între actul civil constitutiv al căsătoriei și actul sacramental de întemeiere a familiei creștine. În perioadele de răcire a societății față de valorile creștine se produce o distanțare între căsătorie și Taina Nunții și chiar o diluare a noțiunii de familie și în cele din urmă a valorilor familiale în general.

Trăim azi într-o societate în care principiile religioase sunt relativizate și rânduiala bisericească este privită cu suspiciune. Rigoarea canonică nu mai este înțeleasă în profunzimea ei, ci este privită uneori ca un instrument de constrângere instituțională. În acest context, chiar din Biserică se ridică voci care relativizează rolul tradiției canonice și îl reduc pur și simplu la un sistem de norme de la care se poate face pogorământ, pentru

fiecare caz în parte, ajungându-se ca Biserica să trăiască într-o vreme în care, ceea ce ar trebui să fie excepție, devine adesea regulă, iar regula, deși enunțată, este aplicată doar ca excepție⁹⁹.

În cadrul reuniunii panortodoxe de la Vatoped (1930), s-a subliniat faptul că Biserica Ortodoxă trebuie să aibă o atitudine unitară în privința căsătoriilor mixte, preocuparea principală fiind înțelegerea modului în care Bisericile Ortodoxe surori au abordat și abordează această realitate pastorală. Reuniunile de consultare panortodoxă de la Rodhos (1961) și Chambessy (1968 și 1971) au luat în discuție această temă. În 1971, la Chambessy, Biserica Rusă și Biserica Greciei au prezentat referate și s-a putut constata diversitatea de poziții privind acest subiect. Patriarhia Moscovei a formulat considerații concrete de recunoaștere prin pogorământ, aplicat de episcopul locului, inclusiv pentru căsătoriile săvârșite de Biserica romano-catolică. Biserica Greciei a exprimat opțiunea pentru acrivie, dar, înțelegând contextul intercreștin, a propus să se lase la atitudinea fiecărei biserici locale *modul de aplicare a iconomiei*¹⁰⁰.

În anul 1982, la Chambessy, la ce-a de-a doua Comisie Preconciliară, s-au formulat precizări clare: în conformitate cu acrivia canonică, căsătoria între ortodocși și neortodocși este oprită. Cu toate acestea, prin pogorământ, poate fi săvârșită, cu condiția expresă ca toți copiii proveniți dintr-o astfel de căsătorie să fie botezați și educați în Biserica Ortodoxă. Același text precizează că Bisericile Ortodoxe locale pot să ia decizii prin aplicarea iconomiei după caz și după nevoile pastorale. Privind căsătoriile între ortodocși și necreștini sau necredincioși, se precizează că acrivia canonică oprește cu desăvârșire o astfel de unire, dar și în acest sens, Bisericile locale pot hotărî să aplice iconomia, ținând cont de nevoile pastorale¹⁰¹.

⁹⁹Pr. Patriciu Vlaicu, *Biserica Ortodoxă în fața problematicei căsătoriilor mixte*, în Revista Studii Teologice, nr. 1, 2012, p. 185.

¹⁰⁰Pr. Prof. Liviu Stan, „Iconomie și intercomuniune”, în Revista Ortodoxia, nr. 1, 1972, p.19.

¹⁰¹Iulian Mihai Constantinescu, *De impedimentis Matrimonii, de la acrivia canonică la iconomia bisericească*, Editura Universitaria, Craiova, 2011, pp. 205-208.

Evoluțiile acestea, în cadrul dialogului panortodox, au fost precedate sau urmate de manifestări ale Bisericilor autocefale în legătură cu acest subiect.

În Biserica Ortodoxă Română, deși nu s-a elaborat un document oficial pentru a încadra canonic și procedural căsătoriile mixte, odată cu elaborarea *Regulamentului de procedură al instanțelor disciplinare și de judecată*, s-a făcut mențiune, în articolul 47, de posibilitatea acordării dispensei¹⁰².

În prezentarea fundamentelor doctrinei sociale, Biserica Ortodoxă Rusă, afirmă acordul pentru căsătoriile mixte între ortodocși și creștinii botezați în numele Sfintei Treimi¹⁰³.

Biserica Ortodoxă s-a arătat deschisă spre dialogul intercreștin și implicit, observăm o preocupare mai mare pentru problema căsătoriilor mixte. Încă din primele decenii, în cadrul dialogului interortodox și intercreștin, a fost abordat acest subiect și, fără a fi luate decizii care să impună o oarecare atitudine, au fost formulate propuneri care pot fi asumate de fiecare Biserică autocefală în parte.

Referitor la poziția Bisericii Ortodoxe Române privind căsătoriile religioase mixte, Biroul de Presă al Patriarhiei Române, face următoarele precizări:

„Pentru a păstra unitatea de credință și de viață spirituală în familie, tradiția canonică strictă a Bisericii Ortodoxe a formulat explicit interdicția căsătoriei credincioșilor ortodocși cu persoane de altă confesiune creștină. Totuși, prin iconomie sau pogrământ, din rațiuni pastorale în contexte socio-culturale multiconfesionale, Biserica Ortodoxă îngăduie căsătoria credincioșilor ortodocși cu persoane de altă confesiune creștină, după

¹⁰²*Legiuirile Bisericii Ortodoxe Române*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1953, p. 24.

¹⁰³Mitropolitul Ilarion de Volokolamsk, în cadrul conferinței plenare a Comitetului Consultativ Interconfesional Creștin din țările CSI și Baltica, din 4 februarie 2011, a declarat că „Fundamentele doctrinei sociale a Bisericii ruse” autorizează căsătoriile mixte. vezi Interfax, 4 februarie 2011. Pentru documentul oficial al Bisericii Ortodoxe Ruse, vezi Eglise Orthodoxe Russe, *Les fondements de la doctrine sociale*, Cerf, Istina, Paris, 2007, pp. 115-116.

obținerea dispensei (aprobării speciale) de la episcopul ortodox al locului, care are cea mai înaltă responsabilitate pastorală în eparhie.

În acest sens, la cea de-a doua Conferință Panortodoxă Presinodală din anul 1982, Întâistătătorii Bisericii Ortodoxe au confirmat această practică a iconomiei sau dispensei, menționând însă condiția ca pruncii care se nasc dintr-o căsătorie mixtă să fie botezați în Biserica Ortodoxă. Prin urmare, *Bisericele Ortodoxe locale pot lua hotărâri în privința aplicării iconomiei după caz și din rațiuni pastorale particulare.*

Conform prevederilor art. 88, alin. 1, lit. w din *Statutul pentru organizarea și funcționarea Bisericii Ortodoxe Române*, numai episcopul conducător al eparhiei (chiriarhul) poate acorda dispensă bisericească pentru căsătorii mixte.

În concluzie, în lumina celor menționate mai sus, episcopul locului (chiriarhul) poate să acorde (ca excepție de la regulă) dispensă pentru căsătoria religioasă a unei persoane creștin-ortodoxe cu o persoană de altă confesiune creștină”¹⁰⁴.

CONCLUZII

Lucrarea „Taina Sfintei Cununii în perspective misionar – pastorale actuale” are ca scop promovarea valorilor creștine legate de Taina Sfintei Cununii și de darul sfânt al nașterii de copii, subliniind rolul familiei creștine în societatea contemporană. Am căutat să aduc un plus de lumină asupra unor aspecte, cercetate și cunoscute din scrierile Părinților duhovnicești, legate în mod deosebit de rolul căsătoriei și al familiei în mântuirea sufletului, la sensul temerii pe care trebuie să o aibă soția față de soțul creștin – isotimia, despre care vorbea Sfântul Ioan Gură de Aur, adică egalitatea de cinstire dintre bărbat și femeie, la modul de împlinire a relației conjugale, în cadrul familiei credincioase, dorind, astfel, să pun în valoare, încă o dată, bogăția și actualitatea cuvintelor credinței noastre ortodoxe privind frumusețile și profunzimile vieții de familie.

¹⁰⁴<https://basilica.ro/cu-dispensa-aprobare-speciala-casatoria-religioasa-mixta-este-posibila-in-biserica-ortodoxa/>

Viața creștinului este o Nuntă continuă în Biserică, nuntă care începe în Botez, se împlinește în Euharistie și se desăvârșește în unirea cu Hristos în Împărăția Veșnică.

Însușirea de creștin nu presupune doar o cunoaștere teoretică a adevărului Evangheliei, ci o trăire a acestuia: „Nu tot cel ce-Mi zice: Doamne, Doamne, va intra în Împărăția cerurilor, ci acela care face voia Tatălui Meu Celui din Ceruri” (Matei 7, 21). Astfel, calitatea de creștin o dă numai participarea la viața Bisericii, prin Sfânta Liturghie, temelia oricărei vieți religioase.

Răspunsul Bisericii Ortodoxe cu privire la criza și provocările familiei ortodoxe, a societății în care trăim, trebuie căutat mergând în profunzime la mesajul euharistic în perspectiva eshatologică a vieții în Hristos¹⁰⁵.

În urma studiului pe care l-am făcut asupra Tainei Sfintei Cununii, am ajuns la următoarele concluzii:

- în Vechiul Testament am văzut care erau normele după care se conduceau evreii în contractarea căsătoriei, ritualul căsătoriei și viața de familie. Am aflat că la evrei căsătoria are și un înțeles simbolic și anume căsătoria lui Iahve cu poporul ales, Israel;

- contextul iudeo-greco-roman, în care a apărut și s-a dezvoltat creștinismul, își pune amprenta asupra căsătoriei creștinilor, sub două aspecte: juridic – creștinii respectau și îndeplineau formele legale ale statului referitoare la căsătorie; cutumiar – anumite obiceiuri s-au impus și în căsătoria creștinilor. În această situație, Biserica a vegheat și s-a luptat pe două fronturi: să elimine elementele păgâne, care nu sunt în conformitate cu învățătura Bisericii (banchetele, jertfele aduse idolilor), iar pe de altă parte, să dea un sens nou și un conținut nou anumitor elemente care se puteau păstra fără să contravină Evangheliei (inelul, cununa, pâinea, paharul comun, chiar și masa festivă);

- în Noul Testament, Căsătoria devine Taină, Taină a Nunții în care se împlinește vocația unirii „într-un singur trup” (Facere 2, 24), având ca icoană unirea spirituală dintre Hristos și Biserică (Efeseni 5, 32). De aceea, căsătoria se face în Domnul și nu după trup, așteptând desăvârșirea ei în

¹⁰⁵ Pr. Dr. Vasile Gavrilă, *op.cit.*, p. 353.

Împărăția lui Dumnezeu. Am văzut, apoi, că scopul principal al căsătoriei este **desăvârșirea**, care se realizează prin iubirea care se **manifestă** în nașterea de copii, întrajutorare și înfrânare (păzirea de păcatul desfrâului).

Prin prezentarea rânduiei și explicării simbolice a Tainei Sfintei Cununii am arătat că începutul vieții de familie îl reprezintă primirea harului dumnezeiesc în cadrul slujbelor Logodnei și Cununii. Apropiindu-se de Sfântul Altar pentru a primi harul căsătoriei, bărbatul și femeia încheie, mai întâi, acel sfânt legământ care este logodna. Logodna se mai numește „slujba punerii inelelor”, deoarece momentul cel mai important al acestei slujbe îl constituie punerea inelelor, iar în rugăciunile de la Slujba Logodnei se descoperă împreună-lucrarea lui Dumnezeu cu cei doi, care doresc să-și unească viața prin iubire: „Doamne, binecuvintează logodna robilor tăi și întărește cuvântul ce și-au dat. Binecuvintează această punere a inelelor cu binecuvântare cerească și îngerul Domnului să meargă înaintea lor în toate zilele vieții lor”. Harul lui Dumnezeu se coboară peste cei doi și sfințește legătura dragostei lor prin Taina Cununii. Preotul, împreună cu cei ce participă la slujba Cununii se roagă „pentru ca nunta să fie binecuvântată ca și aceea din Cana Galileei” și „pentru ca celor doi să li se dea viață cumpătată și naștere de prunci buni spre folos”.

Educația și respectul pentru tradiție reprezintă o constantă în mentalul colectiv românesc, iar abdicarea de la acest tip de înțelegere a vieții și societății în care trăim astăzi este o variantă nepotrivită în ceea ce privește viitorul.

De aceea, am arătat, mai departe în această lucrare că Biserica **îndeamnă** pe **membrii** familiei să petreacă viața într-o atmosferă de rugăciune, **avându-L** în **felul** acesta mereu pe Dumnezeu în mijlocul ei, fiind conștienți că tot ceea ce fac trebuie să fie spre **mântuire**. Rolul și rostul familiei este foarte important, dacă avem în vedere că ea menține **continuitatea** biologică a societății prin copii și pe cea culturală prin educație.

Cu toate acestea, familia creștină, se confruntă cu o criză reală. După anul 1990, am asistat la schimbări importante în dinamica rolurilor familiale, pe fondul trecerii de la o societate de tip totalitar-colectivist la o societate de tip democratic, bazată pe fundamentele economiei de piață. Planul vieții

matrimoniale cunoaște o schimbare de profunzime prin ceea ce sociologii definesc criza familiei contemporane. Aceasta se **manifestă** prin schimbarea rolurilor sociale, apariția familiilor **monoparentale**, **celibatul**, **alternativa** la familia tradițională. Totodată, putem spune că familia creștină se confruntă și cu un atac ideologic. Întreaga propagandă din mass-media încearcă să **inoculeze** ideea că familia este o instituție depășită, iar bunul familist este nepotrivit cu ideile sau obiceiurile actuale. Se **insinuează** tot mai des imaginea cuplului liber, de orice orientare sexuală, ca substitut al familiei tradiționale.

Mulți tineri nu se mai căsătoresc astăzi tocmai pentru a nu a mai fi angajați în viața de familie, cu toate **responsabilitățile** ei. Aceștia aleg calea unei vieți libere în care **satisfacția** trupească egoistă domină relațiile și îi face să trăiască în afara binecuvântării lui Dumnezeu.

Individualismul și egoismul, care determină pe **mulți** să vadă în relația dintre soț și soție numai goana după plăcerea trupească și fuga de obligațiile care decurg dintr-o legătură de familie, au ca **urmare** atitudinea, de **neacceptat**, de dezinteres față de unul din scopurile căsătoriei și al familiei, adică nașterea de copii, urmată de creșterea și educarea lor. Așa are loc fenomenul abandonării copiilor și **avortul**. Alegerea avortului, din nefericire, reprezintă o realitate pentru **astfel** de cupluri. Avortul este o crimă groaznică asupra unei ființe care nu se poate apăra, **păcat grav împotriva** unui dar al lui Dumnezeu, copilul.

Familia își poate reveni din această criză doar atunci când oamenii nu se vor mai privi ca pe niște obiecte, ci ca subiecți chemați să se mântuiască unul pe altul. Nu putem trăi la întâmplare, ci este **nevoie** de a descoperi sensul profund al căsătoriei, al vieții de familie. O viață dezordonată, sub aspect afectiv, va marca viitorul oricărui tânăr.

Locul în care ia naștere familia creștină nu poate fi altul decât Biserica, prin lucrarea Sfântului Duh în Taina Sfintei Cununii, când cei doi soți devin un singur trup. Apropierea de Biserică, prin Taina Sfintei Spovedanii și prin participarea la viața de cult a Bisericii, **alegerea** unui preot duhovnic, constituie repere fundamentale pentru buna așezare a unei relații, în **perspectiva** vieții de familie.

Biserica Ortodoxă a acordat și acordă o importanță majoră căsătoriei și familiei creștine, deoarece de acestea depind nu numai destinul a doi oameni, ci și al comunității umane în general, al unui neam, al Bisericii, care crește în orizontul eshatologic al împărăției lui Dumnezeu. Familia se întemeiază prin Sfânta Taină a Cununiei, taină care face ca familia să devină altarul sfânt în care se trăiește dragostea și se trăiesc, deopotrivă, virtuțile creștine, prin care omul se apropie de Împărăția lui Dumnezeu.

BIBLIOGRAFIE

IZVOARE

1. *Biblia sau Sfânta Scriptură*, ediție jubiliară a Sfântului Sinod, tipărită cu binecuvântarea și prefața Prea Fericitului Părinte Teoctist, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2001.
2. *Noul Testament* (comentat), tipărit cu binecuvântarea și prefața Prea Fericitului Părinte Teoctist, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, ediția a II-a, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1995.
3. *Învățătura de credință ortodoxă*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1992.

CĂRȚI DE CULT

1. *Molitfelnic*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2002.
2. *Aghiazmatar*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1950.
3. *Catavasier*, Editura Trinitas, Iași, 2000.

SCRIERI PATRISTICE

1. Sfântul Atanasie cel Mare, *Tratat despre Întruparea Cuvântului*, trad. de Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, în PSB, vol.15, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1987
2. Sfântul Ambrozie, *Scrisori*, traducere Prof. David Popescu, în PSB, vol. 53, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1994.
3. Sfântul Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, traducere Pr. Prof. Dumitru Stăniloae, în PSB, vol. 41, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2000.
4. Sfântul Clement Alexandrinul, *Pedagogul*, traducere Pr. Dumitru Fecioru, în PSB, vol. 4, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1982.
5. Idem, *Stromatele*, traducere Pr. Dumitru Fecioru, în PSB, vol. 5, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1982.
6. Sfântul Clement Romanul, *Epistola a doua către Corinteni*, traducere de Pr. Dumitru Fecioru, în *Scrierile părinților Apostolici*, în PSB. Vol. 1, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1979.
7. Eusebiu de Cezareea, *Viața lui Constantin cel Mare*, traducere Radu Alexandrescu, în PSB, vol. 14, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1991.
8. Sfântul Ignatie Teoforul, *Epistola către Policarp*, traducere de Pr. Dumitru Fecioru, în *Scrierile Părinților Apostolici*, în PSB, vol.1, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1979.
9. Sfântul Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere* (I), traducere Pr. Dumitru Fecioru, în PSB, vol. 21, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1987.
10. Idem, *Omilii la Facere* (II), traducere Pr. Dumitru Fecioru, în PSB, vol. 22, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1989.

11. Idem, *Omilii la Matei*, traducere Pr. Dumitru Fecioru, în PSB, vol. 23, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1994.
12. Idem, *Despre feciorie. Apologia vieții monahale. Despre creșterea copiilor*, traducere Pr. Prof. Dumitru Fecioru, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2001.
13. Idem, *Cateheze maritale, omilii la căsătorie*, traducere Pr. Marcel Hancheș, Editura Oastea Domnului, Sibiu, 2004.
14. Idem, *Cuvântări despre viața de familie*, traducere Pr. Marcel Hancheș, Editura Învierea, Timișoara, 2005.
15. Sfântul Maxim Mărturisitorul, *Răspunsuri către Talasie*, în *Filocalia*, vol. III, ediția a II-a, trad. rom. de Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, Editura Humanitas, București, 1999.
16. Sfântul Simeon Noul Teolog, *Cele 225 de capete teologice și practice*, în *Filocalia*, vol. VI, traducere Pr. Prof. Dumitru Stăniloae, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1977.
17. Sfântul Silvestru de Canev, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, trad. Gherasim Miron, Tipografia Cărților Bisericești, București, 1903.
18. Sfântul Vasile cel Mare, *Omilii la Hexaemeron*, traducere Pr. Dumitru Fecioru, în PSB, vol. 17, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1986.
19. Teofil al Antiohiei, *Trei cărți către Autolic*, traducere Pr. Prof. T. Bodogae, Pr. Prof. Olimp Căciulă, Pr. Prof. D. Fecioru, în *Apologeti de limbă greacă*, în PSB, vol. 2, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1980.

LUCRĂRI ȘI STUDII

1. *Cu părintele Galeriu între Geneză și Apocalipsă*, convorbiri realizate de Dorin Popa, Editura Harisma, București, 2002.
2. *Ne vorbește părintele Cleopa*, ediție îngrijită de Arhim. Ioanichie Bălan, Editura Episcopiei Romanului, 1996.

3. Attias, Jean Christophe, *Dicționar de civilizație iudaică*, trad. de Șerban Velescu, Editura Univers Enciclopedic, București, 1999.
4. Braniște, Pr. Prof. Dr., Ene și Braniște, Prof. Ecaterina, *Dicționar Enciclopedic de cunoștințe religioase*, Editura Diecezană, Caransebeș, 2001.
5. Braniște, Pr. Prof. Dr., Ene, *Liturgica specială pentru facultățile de teologie*, Editura Nemira, București 2002.
6. Bria, Ion, *Iisus Hristos*, Editura Enciclopedică, București, 1992.
7. Idem, *Dicționar de teologie ortodoxă*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1994.
8. Broscăreanu, Drd., René, *Despre Taina Sfintei Cununii*, în revista Biserica Ortodoxă Română, an XXXVIII (1986), nr.4.
9. Bulacu, Mihail, *Noblețea educației copiilor după Sfântul Ioan Hrisostom*, București, 1940.
10. Cabasila, Nicolae, *Despre viața în Hristos*, studiu introductiv și traducere din limba greacă de Pr. Prof. Dr. Teodor Bodogae, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1997.
11. Chirvasie, Pr. Magistrand, Ioan G., *Slujitorul Tainei nunții în cele trei confesiuni creștine*, în revista Biserica Ortodoxă Română, an XI (1959), nr. 2.
12. Chifăr, Nicolae, *Istoria creștinismului*, Editura Universității „Lucian Blaga”, Sibiu, 2007.
13. Coman, Vasile, Episcopul Oradiei, *Scieri de Teologie liturgică și pastorală*, Oradea, 1983.
14. Condrea, Vasile Andrei, *Căsătoria și divorțul în timpul Mântuitorului*, în volumul *Pe urmele Mântuitorului Hristos - Aspecte ale vieții cotidiene în Israelul secolelor I î. Hr. – I d. Hr.*, coordonator Conf. Univ. Dr. Mihai Valentin Vladimirescu, Editura Universitaria, Craiova, 2011.
15. Codrescu, Răzvan, *Biserica de acasă. Rugăciuni și rânduieli ortodoxe pentru căsătorie și binele familiei*, Editura Christiana, București, 2004.
16. Constantinescu, Iulian Mihai, *De impedimentis Matrimonii, de la acrivia canonică la iconomia bisericească*, Editura Universitaria, Craiova, 2011.

17. Costea, Pr. Traian, *Căsătoria din punct de vedere: istoric, dogmatic și canonic*, teză de doctorat, București, 1935.
18. Cucos, Constantin, *Educația religioasă – Repere teoretice și metodice*, ediția a II-a, Editura Polirom, Iași, 2009
19. Cuviosul Paisie Aghioritul, *Cuvinte duhovnicești*, IV, *Viața de familie*, traducere Ieroschim. Ștefan Nuțescu, Editura Evanghelistos, București, 2003.
20. Daniel, Preafericitul Părinte Patriarh, *Curs de teologie pastorală*, București, 2009.
21. Dascăl, Pr. Cornel, *Pregătirea mirilor pentru Sfânta Taină a Cununii și Pentru Familie*, în revista Mitropolia Ardealului, an XXIX (1984), nr. 3-4.
22. Douglas, J. D., *Dicționar Biblic*, traducere Liviu Pup, Editura Cartea Creștină, Oradea, 1995.
23. Drâmba, Ovidiu, *Istoria culturii și civilizației*, I, ediție definitivă, Editura Vestala, București, 2003.
24. Evdokimov, Paul, *Taina Iubirii. Sfințenia unirii conjugale în lumina tradiției ortodoxe*, traducere Gabriela Moldoveanu, Editura Christiana, București, 2006.
25. Idem, *Ortodoxia*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1996.
26. Floca, Arhid. Prof. Dr. Ioan N., *Drept canonic ortodox. Legislație și administrație bisericească*, vol. II, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1990.
27. Ford, David C., *Bărbatul și femeia în viziunea Sfântului Ioan Gură de Aur*, trad. Luminița Irina Niculescu, Editura Sofia, București, 2004.
28. Ford, David și Mary, *Căsătoria, cale spre sfințenie. Viețile sfinților căsătoriți*, trad. rom. de Constantin Făgețan, Editura Sofia, București, 2001
29. Galeriu, Pr. Magistrand Constantin, *Taina Nunții*, în Studii Teologice, seria a II-a, an XII (1960), nr. 7-8.
30. Idem, *Tâlcuiri la mari praznice de peste an. 22 de modele omiletice*, Editura Anastasia, București, 2001.
31. Gavrilă, Pr. Dr. Vasile, *Cununia viață întru împărăție*, Fundația Tradiția Românească, București, 2004.

32. Gomboș, Drd. Stelian, *Familia creștină între tradiția autentică și modernitatea comunistă*, în „Cronica Romanului”, anul III (XI), nr. 7, iulie 2011.
33. Grigoriță, Lect. Univ. Dr. George, *Căsătoria potrivit dreptului canonic Ortodox. Prevederi canonice și realități actuale*, în Anuarul Facultății de Teologie Ortodoxă București, 2011.
34. Hrisostom, Arhiepiscopul de Etna, *Elemente de psihologie pastorală ortodoxă*, Editura Egumenița, Galați, 2003.
35. Iorga, Nicolae, *Istoria Bisericii Române și a vieții religioase a românilor*, București, 1908.
36. Ivan, Prof. Iorgu D., *Căsătoria. Sfânta Taină a Bisericii și instituție juridică a Statului*, în revista Biserica Ortodoxă Română, an 1983, nr. 9-10.
37. Larchet, Jean-Claude, *Terapeutica bolilor spirituale*, trad. rom. de Marinele Bojin, Editura Sophia, București, 2001.
38. Mada, Teofan, *Familia creștină la Sfântul Ioan Gură de Aur*, Sibiu, Editura Agnos, 2008.
39. Măndiță, Protos. Nicodim, *Calea Sufletelor în veșnicie / Vămile Văzduhului*, Editura Buna Vestire, Bacău, 1995.
40. Meyendorff, John, *Căsătoria, perspectiva ortodoxă*, Editura Patmos, Cluj-Napoca, 2007.
41. Idem, *Le Mariage dans la perspective orthodoxe*, YMCA-PRESS, Paris, 1986
42. Mihălcescu, Pr. Dr. I., *Sfânta Taină a Nunții sau Căsătoriei*, în revista Biserica Ortodoxă Română, seria a II-a, an XLVI (1928), nr. 4.
43. Mihoc, Pr. Dr. Constantin, *Taina Căsătoriei și familia creștină, în învățăturile marilor Părinți ai Bisericii din secolul IV*, Editura Teofania, Sibiu, 2002.
44. Idem, *Căsătoria și familia în lumina Sfintei Scripturi. Nașterea de prunci, scop principal al căsătoriei*, în revista Mitropolia Ardealului, XXX (1985), nr. 9-10.
45. Moldovan, Pr. Prof. Ilie, *Taina nunții*, în revista Biserica Ortodoxă Română, an XXXI (1979), nr. 3-4.
46. Idem, *Iubirea, Taina Căsătoriei, Teologia Iubirii*, I, Alba Iulia, 1996.

47. Idem, *Adevărul și frumusețea căsătoriei, Teologia Iubirii*, II, Alba Iulia, 1996.
48. Mureșan, Pr. Lect. Univ. Dr. Radu Petre, *Preoteasa – slujitorul discret al Bisericii Ortodoxe*, în Anuarul Facultății de Teologie Ortodoxă – Universitatea București, 2011.
49. Necula, Pr. Conf. Univ. Dr. Constantin, *Priorități catehumenale în pastorația familiei românești*, în Anuarul Facultății de Teologie Ortodoxă – Universitatea București, 2011.
50. Neofit, Patriarhul Constantinopolului, *Pidalion, Cârma Bisericii Ortodoxe*, Editura Credința Strămoșească, Iași, 2004.
51. Noica, Ierom. Rafail, *Cultura Duhului*, Editura Reîntregirea, Alba Iulia, 2002.
52. Opriș, Monica, *Religie, morală, educație. Perspective teologice și pedagogice*, București, Editura Basilica, 2011.
53. Papuc, Diacon Gheorghe, *Despre familie în Vechiul Testament*, în revista Mitropolia Ardealului, an V (1960), nr.11-12.
54. Pop, Studentă Hoban Angela Doina, *Unirea teandrică mod al intrupării Fiului și prefigurare a Tainei Căsătoriei*, lucrare de licență, Baia Mare, 2000.
55. Popescu, Pr. Prof. Dumitru, *Iisus Hristos Pantocrator*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2005.
56. Radu, Pr. Prof. Dr. Dumitru, *Sfintele Taine în viața Bisericii*, în revista Studii Teologice, XXXIII(1981), nr.3-4.
57. Idem, *Caracterul ecliologic al Sfintelor Taine și problema comuniunii*, în revista Ortodoxia, XXX(1978), nr. 1-2.
58. Răducă, Pr. Dr. Asist. Vasile, *Căsătoria. Taina dăruirii și a desăvârșirii persoanei*, în revista Studii Teologice, seria a II-a, an XLIV (1992), nr. 3-4.
59. Idem, *Antropologia Sfântului Grigore de Nyssa*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1996.

60. Rose, Ieromonah Serafim, *Cartea Facerii, crearea lumii și omul începuturilor*, trad. rom. de Constantin Făgețan, Editura Sophia, București, 2001.
61. Semen, Pr. Conf. Dr. Petre, *Familia și importanța ei în perioada Vechiului Testament*, în revista Studii Teologice, IV (1994), nr. 5-7.
62. Schmemmann, Pr. Prof. Alexander, *Pentru viața Lumii. Sacramentele și Ortodoxia*, traducere Pr. Prof. Dr. Aurel Jivi, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2001.
63. Slătineanu, Dr. Irineu, *În Duhul sfințeniei lui Hristos*, Editura Universitaria, Craiova, 2001.
64. Stan, Pr. Prof. Liviu, „*Iconomie și intercomuniune*”, în revista Ortodoxia, nr. 1, 1972
65. Stamatiou, Pr. Conf. Univ. Dr. Dionisie, „*La plinirea vremii...*” (*Galateni IV, 4*). *Pagini de Noul Testament*, Editura Universitaria, Craiova, 2002.
66. Stăniloae, Pr. Prof. Dr. Dumitru, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, I, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1996.
67. Idem, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, III, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1996.
68. Idem, *Spiritualitate și comuniune în Liturghia ortodoxă*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2004.
69. Idem, *Din aspectul sacramental al Bisericii*, în revista Studii Teologice, XVIII (1966), nr. 9-10.
70. Streza, P.S. Dr. Laurențiu, *Tainele de inițiere creștină în bisericile răsăritene*, Editura Trinitas, Iași, 2002.
71. Tănăsescu – Vlas, Adrian, *Viața de familie*, traducere din limba rusă, Editura Sophia, Editura Cartea Ortodoxă, București, 2009.
72. Teognost, Ieromonahul, *Botezul și Mirungerea. Tainele nașterii și devenirii întru Hristos*, Editura Pelerinul, Iași, 2004.

73. Todoran, Pr. Lect. Dr. Simion, *Biserica și tineretul*, în Pastorație și Misiune în Biserica Ortodoxă, Editura Episcopiei Dunării de Jos, Galați, 2001.
74. Vlaicu, Pr. Patriciu, *Biserica Ortodoxă în fața problematicei căsătoriilor mixte*, în revista Studii Teologice, nr. 1, 2012.
75. Vladimirescu, Mihai Valentin, *Descoperirile arheologice din Israel în perioada 1970-2000 și raportul lor cu studiul Vechiului Testament*, Editura Universitaria, Craiova, 2006.
76. Yannaras, Christos, *Libertatea Moralei*, traducere Mihai Cantuniari, Editura Anastasia, București, 2004.
77. Zăvoianu, Drd. Cornel, *Chipul preotului după opera Sfântului Grigorie de Nazianz. Despre preoție*, în revista Ortodoxia, nr. 2, 1979.
78. Zbârce, Pr. Ioan, *Iată Mirele vine*, Editura Buna Vestire, Beiuș, 2006.

PAGINI WEB

1. <https://www.crestinortodox.ro/religie/familia-crestina-intre-traditie-modernitate-125163.html> – vizualizat în data de 24 ianuarie 2019.
2. <https://basilica.ro/cu-dispensa-aprobare-speciala-casatoria-religioasa-mixta-este-posibila-in-biserica-ortodoxa/> – vizualizat în data de 14 februarie 2019.
3. <https://basilica.ro/sa-spunem-da-familiei-binecuvantate-de-dumnezeu-apelul-adunarii-nationale-bisericesci-pentru-participarea-la-referendum-in-6-7-octombrie-2018/> – vizualizat în data de 12 aprilie 2019.
4. <http://www.essential-edu.ro/index.php/proiecte-educative-2015-2016/promovarea-imaginii-scolii/item/3160-prof-andrei-mihaela-iuliana.html> – vizualizat în data de 23 martie 2019.
5. <https://www.episcopiaseverinului.ro/social/comunicatii-media/stiri/comunicate/copiii-daruri-ale-lui-dumnezeu-pentru-familie-biserica-si-societate.html> – vizualizat în data de 2 aprilie 2019.
6. <http://mirelabichigeanu.ro/familia-tendinte-in-societatea-contemporana/> – vizualizat în data de 28 ianuarie 2019.

7. <http://ziarullumina.ro/traditie-si-modernitate-in-familia-crestina-15141.html>– vizualizat în data de 18 februarie 2019.
8. Prof. Lilioara Bârsan, <http://www.fluxbotosani.ro/2015/04/familia-biserica-si-scoala-factori.html>. – vizualizat în data de 7 martie 2019.
9. <https://doxologia.ro/rolul-familiei-preotului-activitatea-misionara-parohiei>– vizualizat în data de 6 februarie 2019.
10. https://www.academia.edu/14385274/Coralia_Cotoraci_BIOETICA– vizualizat în data de 28 martie 2019.
11. <http://www.medicalstudent.ro/publicatii/consimtamentul-informat-aspecte-bioetice....html>– vizualizat în data de 10 aprilie 2019.
12. Toma Cristina, <http://jurnalspiritual.eu/familia-si-rolul-ei-in-viata-copiilor/> – vizualizat în data de 21 februarie 2019.
13. <https://www.provitabucuresti.ro/docs/biblio/ProVita%20Media%20%20O%20viziune%20asupra%20vietii.pdf>– vizualizat în data de 15 aprilie 2019.

SPECIFICUL DOCTRINAR AL MIȘCĂRII RAEIANE

Pr. Drd. Dragoș Gabriel SECARĂ

Introducere

Fascinația OZN-urilor există de secole, iar evenimentele despre care mulți au spus că prevestesc sfârșitul civilizației – cum ar fi războaiele și catastrofele naturale – o alimentează frecvent. Mai mult, credințele religioase și interesul în legătură cu OZN au mers întotdeauna mână în mână, interpretându-se deseori reciproc.

O mișcare religioasă relativ nouă născută de o presupusă întâlnire OZN este Mișcarea Raeliană. Raelienii s-au remarcat atunci când un om de știință afiliat a anunțat că Clonaid, o companie dezvoltată de Claude Vorilhon Rael, fondatorul mișcării, încearcă să cloneze prima ființă umană până în decembrie 2001.

Rael însuși susține că religia sa este știință, dar o analiză atentă a mișcării sale indică faptul că este o știință înfășurată în reinterprețări ale doctrinelor biblice. Clonarea este, de fapt, experimentul eshatologic suprem: „Viața eternă, grație științei” este deviza raeliană. Deși folosește Biblia, Rael respinge hotărât pe Dumnezeu și se prezintă ca o „religie” atee, religie în înțelesul de legătură între extratereștrii și oameni.

I Elemente specifice doctrinei ale mișcării „raeliene”

Mișcarea raeliană, de la începuturile sale, exclude riguros toate reziduurile transcendentului în textele Scripturii, în conformitate cu propria sa versiune a ipotezei astronautilor antici. Din punct de vedere cosmologic,

orice tărâm supranatural în care ar putea locui o primă cauză, pentru viață sau pentru cosmos, este exclus prin prezentarea unei regresii infinite a cauzelor ca răspuns la întrebarea „De ce există ceva mai degrabă decât nimic?” Cosmosul se extinde infinit în trecut și viitor¹. La fel, ordinea materială (adică atomică) se extinde în infinit. Atomul este descris ca un sistem solar microcosmic, sistemul solar, un atom macrocosmic și așa mai departe. După cum explică Rael: „Odată ce ne-am deschis mintea suficient de mult, putem înțelege că în spațiu, Pământul nu este decât o particulă a atomului atomilor din mâna unei ființe gigantice, care însuși contemplă un cer luminat de stele care compune mâna, stomacul sau piciorul unei ființe și mai gigantice, care se găsește sub cer. Același proces se aplică pentru cei infinit de mici. În cazul atomului atomilor mâinilor noastre, există ființe inteligente pentru care aceste particule sunt planete și stele, iar aceste ființe sunt compuse din atomi din care particulele sunt stelele și planetele pe care există ființe inteligente etc., etc. ... de asemenea la Infinit”².

Așadar, nu este o exagerare să caracterizăm cosmologia raeliană ca fiind una de imanență absolută. Faptul că această imanență este, în plus, exclusiv materială, este întărită nu numai de structurile atomice identice ale micro- și macrocosmosului („ca mai sus, deci dedesubt”, în termeni raelieni), ci de termenii precum „imaterial” sau „impalpabil” primiți, mai ales atunci când se bazează pe reprezentări mai ortodoxe ale lui Dumnezeu. Deja, în prima sa carte, profesorul Elohim al lui Rael vorbește într-un mod care reia înțelegerea populară a morții lui Dumnezeu: „În țările dezvoltate științific [...] nu o să mai existe credința într-un „Dumnezeu ceresc” cu barbă albă, cocoțat pe un nor, atotștiutor și atotputernic, în care Biserica dorește să credem. Nici ei nu pot crede în micul tutore încântător, înger, nici într-un diavol cu coarne și copite”³.

Cu privire la originile umanității, mișcarea raeliană nu este mai puțin consecventă în materialismul său monist insistent. Rael interpretează Homo

¹Claude Vorilhon, *Let's Welcome our Fathers from Space: They Created Humanity in Their Laboratories*, AOM Corporation, Tokyo, 1986, p.52

²*Ibidem*, p. 52

³Claude Vorilhon, *Message*, p. 90

sapiens ca fiind un hibrid între „cei care vin din ceruri” (în Facere: „Fiii lui Dumnezeu”) și femele protoumane („Fiicele oamenilor”) (Facere 6, 2). El este și mai radical: Elohim-ul său dezvăluie că omenirea este creată literalmente după imaginea lor prin intermediul biotehnologiei. Într-adevăr, Elohimii sunt responsabili pentru toată viața de pe pământ. Mai mult, Rael explică într-o secțiune a cărții *Să-i întâmpinăm pe părinții noștri din spațiu* intitulată „Întrebări care se pun cel mai adesea” că Elohim-urile sunt la rândul lor crearea unei alte rase superioare, care la rândul lor sunt ei înșiși creați în același mod⁴. Acest regres al artificiei, i se spune lui Rael, este infinit: nu există o viață originală a cărei sursă este evoluția sau vreun Creator supranatural. Evoluția este infirmată de Elohim pe motiv că mutația întâmplătoare cuplată selecției naturale este incapabilă să dezvolte organisme superioare. După cum scrie Rael: „După cum a spus Einstein, nu poate exista un ceas fără un ceasornicar. Toți acei oameni care cred că venim de la maimuță printr-un proces evolutiv lent, cred că frumosul ceas care suntem s-a construit singur, din întâmplare. Este ca și cum ați spune că, dacă punem toate componentele unui ceas împreună într-o pungă și le scuturăm pentru o vreme, am obține în cele din urmă un ceas de lucru perfect”⁵.

Profundul materialism atomist al religiei raeliene șterge nu numai distincția dintre Dumnezeu și Natură, ci între suflet și trup; la fel cum există doar natură materială, tot așa există doar un corp fizic. Cu toate acestea, promisiunea tradițională a nemuririi pentru credincioșii adevărați este menținută, așa cum s-a menționat mai sus, vorbim despre nemurirea prin intermediul clonării. Ritul inițiativ al religiei raeliene este „transmiterea planului celular”, prin care codul genetic al unui nou membru este transmis telepatic către Elohim de către un Ghid, asigurând recreerea membrului practicant după moarte pe planeta eternilor, precum și formalizarea, recunoașterea de către acel membru a lui Elohim ca creator al său. Mai mult, noul membru este încurajat să semneze un contract care să permită unui mortist, la moartea membrului, să preleveze un centimetru pătrat din „osul frontal” (lângă glanda pineală sau „al treilea ochi”), care este apoi trimis la o

⁴Claude Vorilhon, *Let's Welcome our Fathers from Space*, p. 53

⁵*Ibidem*, p. 88

banca în Geneva, Elveția, pentru a fi depozitat, în așteptarea colectării de către Elohim. Potrivit lui Rael: „Planul celular sau codul genetic al fiecărui individ este înregistrat într-un computer enorm care înregistrează toate acțiunile noastre în timpul vieții noastre, din momentul concepției noastre, de la întâlnirea ovulului și a spermatozoizilor, momentul în care un nou cod genetic este înregistrat, deci, o persoană nouă. Individul va fi urmărit de-a lungul vieții sale, iar la sfârșitul vieții sale, computerul va ști dacă are dreptul la viață veșnică pe planeta în care Elohimii acceptă în mijlocul lor doar pe cei mai vrednici dintre bărbați și femei”⁶.

Această caracterizare a ființelor umane ca „nimic altceva decât auto-programare, auto-reproducere a computerelor biologice”⁷ fundamentează promisiunea raeliană a nemuririi pentru cei care merită. În viziunea raeliană, persoana este identică cu codul său genetic. În timpul primei sale întâlniri, profesorul Elohim al lui Rael explică mijloacele prin care un individ câștigă nemurirea tehnologic: „Când suntem în deplină posesie a abilităților noastre și creierul nostru este la maximum de eficiență și cunoștințe, îndepărtăm chirurgical o mică parte a corpului care este conservată. Când murim, dintr-o mică particulă a corpului nostru care fusese deja păstrată, recreăm pe deplin corpul, așa cum era în acel moment. Spun așa cum era în acel moment, adică cu toate cunoștințele sale științifice și, desigur, personalitatea sa”⁸.

Această versiune a recreerii seriale a individului este modificată ulterior, generând o versiune în care o particulă fizică reală nu este necesară, deoarece „enormul computer care înregistrează toate acțiunile noastre” înregistrează și codurile noastre genetice, prin care cei care merită sunt „recreați tineri, cu un corp în deplină posesie a forței și a resurselor sale”⁹. Acolo unde credința raeliană cu privire la nemurire prin clonare poate părea îndoielnică celor familiarizați cu argumentele teoriei identității și funcționalismului din filosofia minții, nu se poate nega că o versiune a științei și tehnologiei este folosită aici pentru a articula o nouă intuiție

⁶*Ibidem*, pp. 29-30

⁷*Ibidem*, p. 70

⁸Claude Vorilhon, *Message*, p. 124

⁹Claude Vorilhon, *Let's Welcome our Fathers from Space*, p. 31

religioasă în termeni imediat cunoscuți unei populații pentru care știința geneticii și biotehnologiei și consecințele lor asupra modului în care concepem viața și persoana a devenit ceva cotidian.

Conform interpretării raeliene, oamenii au fost creați nu prin creare divină sau prin procesul aleatoriu al evoluției, ci în mod intenționat și științific de către Ființe cunoscute sub numele de Elohim sau „cei care au venit din cer”. Rael susține că cuvântul ebraic original „Elohim” a fost tradus greșit ca „Dumnezeu” (singular). Nu există, susține Rael, niciun Dumnezeu creator personal, dar există o multitudine de Elohim creatori, cunoscuți și sub numele de „părinți”¹⁰.

Mijloacele prin care Elohim a creat oamenii conferă un nou sens argumentului din secolul XXI al designului inteligent. Conform reinterpretărilor raeliene din Geneza 1-3, Elohimii sunt ființe avansate tehnologic dintr-un alt sistem solar. De fapt, au creat toate formele de viață în laboratoare în urmă cu aproximativ 25.000 de ani, în ceea ce este acum Israelul, din sinteza substanțelor chimice și a propriului ADN importat, bazându-se pe cunoștințele lor superioare despre genetică și biologie celulară. Oamenii au fost creați după imaginea lui Elohim, care înșiși au fost creați de o societate și mai avansată din punct de vedere tehnologic¹¹.

Cosmologia raeliană are chiar o versiune extraterestră a Căderii lui Adam. Oamenii urmau să trăiască în necunoașterea originilor lor științifice, dar au dezvoltat o serie agresivă și au fost expulzați din laboratorul lor edenic. Potrivit lui Rael, heruvimii care păzeau intrarea în grădină cu sabie în flăcări (Facere 3, 24) erau soldați cu arme de dezintegrare atomică, împiedicând oamenii să fure cunoștințe științifice și să devină egali din punct de vedere intelectual cu creatorii lor¹². De la evacuarea lor, menirea principală a ființelor umane a fost să-și ridice nivelul de conștiință interplanetară colectivă până la punctul în care erau maturi din punct de

¹⁰Claude Vorilhon Rael, *Let's Welcome Our Fathers from Space*, AOM Corporation, Tokyo 1986, pp. 1-3

¹¹<http://www.rael.org/int/english/summary/summary.html> - accesat la 12.08.2020

¹²Rael, *Let's Welcome Our Fathers*, p. 3

vedere științific și politic și pregătite din punct de vedere tehnic pentru o reîntâlnire pământească cu Elohim-ul¹³.

Iisus joacă un rol în cosmologia raeliană ca cel de-al 38-lea profet, urmat de Joseph Smith, fondatorul mormonilor. Iisus a fost un produs al inseminării artificiale a Mariei de către președintele Consiliului eternilor, adică Yahweh, șeful Elohimilor. Rael s-a născut în mod similar din uniunea dintre o mamă umană și Yahweh, fiind fratele vitreg cu Iisus. Rael justifică această încrucișare cu reinterpretări din Facere 6, 1-4, observând că Elohim avea dorințe și pasiuni carnale normale. Evreii de astăzi sunt presupuși descendenți ai acestor cupluri¹⁴. Raelienii au, de asemenea, o explicație științifică pentru învierea lui Iisus. A fost, spun ei, o „resuscitare” și un tip de clonare, efectuat de Elohim folosind o singură celulă păstrată înainte de răstignirea lui Iisus¹⁵.

Majoritatea cultelor ufologice pun un mare accent pe scenariile de la sfârșitul lumii. Raelienii nu fac excepție. Spre deosebire de multe culte ufologice, raelienii nu văd nici o nevoie imediată pentru un plan de evadare în altă lume. Rael ne învață că trăim acum în „Epoca Apocalipsei”, o epocă de revelație mesianică introdusă de bombardamentul de la Hiroshima, crearea Națiunilor Unite și înființarea statului Israel¹⁶. O învățătură raeliană spune că omenirea se poate distruge într-o zi pe sine; cu toate acestea, viitorul este mai degrabă luminos decât sumbru dacă ești raelian¹⁷. Ceea ce se apropie acum de sfârșit este lumea și lucrarea bisericii. Înțelegerea lui Rael despre biserică este destul de limitată și se referă în primul rând la catolicism¹⁸. El denunță bogăția Vaticanului și solicită încetarea „regulilor stupide”, „vinerea fără carne” și a oamenilor „care vor să ne facă să credem în păcatul original și care vor să ne facă să ne simțim vinovați”¹⁹.

¹³*Ibidem*, p.136

¹⁴*Idem*, *The True Face of God*, p. 6

¹⁵*Ibidem*, p. 152

¹⁶*Idem*, *Let's Welcome Our Fathers*, pp. 117-137

¹⁷*Ibidem*, pp. 125-36

¹⁸*Idem*, *The Face of God*, p. 72

¹⁹*Ibidem*, pp. 72-75

Rael îndeamnă, de asemenea, la sfârșitul credinței în entități precum îngerii păzitori, diavolul și un „Dumnezeu ceresc” atotștiutor și atotputernic. „Duceți adepții religiei pe propria lor planetă. Un obiectiv principal al mișcării este de a construi o ambasadă în Israel pentru a primi delegația străină a lui Elohim”²⁰. Dacă raelienii mor înainte de acest eveniment, viața eternă poate fi experimentată pe planeta Elohim, cu condiția ca bilanțul lor pământesc să fie mai mult pozitiv decât negativ într-un computer universal. Este, de asemenea, esențial ca o bucată de os din frunte să fie trimisă la Ghidul Ghidurilor după moarte pentru recreerea eventuală a unei persoane prin mecanismul clonării²¹. Dacă faptele negative ale oamenilor le depășesc pe cele pozitive, sau nu prevăd recuperarea oaselor, Rael insistă că nu ar trebui să ne facem griji. La urma urmei, moartea nu este de temut, este doar un somn nesfârșit. Dacă „evenimentul teribil” al suferinței (fizice sau mentale) ar trebui să însoțească procesul de moarte, se recomandă sinuciderea. Rael învață, de asemenea, că eutanasierea ar trebui oferită celor a căror suferință „este incurabilă”²².

Guvernul din Quebec a acordat statutul de corporație religioasă și de scutire de impozite Bisericii Raeliene, o hotărâre curioasă pentru o mișcare care pretinde a fi atee²³. Potrivit învățăturii raeliene, nu există alt dumnezeu decât știința²⁴. Cu privire la doctrina lor despre existența și natura divinității, Rael a scris că religiile corecte sunt acelea care îl înțeleg pe Dumnezeu ca fiind un concept fără identitate²⁵. Viziunea raeliană asupra lumii este similară cu hinduismul clasic prin faptul că este monistă: se crede că oamenii fac parte din infinitul omniprezent, etern, impersonal, unde totul și toată lumea sunt „legate”. La fel ca și budismul, Rael ne învață că nu există un suflet. După moarte „nu este nimic”; energia personală a omului se amestecă pur și

²⁰*Ibidem*, p. 160

²¹*Ibidem*, p. 176

²²*Idem*, *Yes to Human Cloning*, pp. 44-45 despre punctul ortodox cu privire la eutanasiere vezi Arhid. Conf. Univ. Dr. Gelu Calina, „Eutanasia: o încercare de evitare a durerii”, în vol. *Teologie și științe naturale*, ed. Mitropolia Olteniei, Craiova, 2002, pp. 188-196

²³www.rael.org citat la 20.08.2020

²⁴Rael, *Yes to Human Cloning*, p. 81

²⁵*Idem*, *Let's Welcome Our Fathers*, pp. 42-45

simplu cu toate celelalte energii ale universului. Raelienii resping credințele tradiționale în karma și reîncarnare, deși clonarea însăși poate fi o formă de reîncarnare genetică. În raelianism, „spiritualitatea materială” înlocuiește „zeul și zeițele” cu o conștientizare a „unității minții și a materiei.”²⁶ Există și mai multă neclaritate conceptuală în ceea ce privește natura Elohimilor, care par să aibă multe capacități divine, deși Rael insistă că sunt doar o formă de umanitate superioară din punct de vedere intelectual²⁷.

În cele mai multe zone, raelienii apelează rar la Scriptură, dar se apleacă spre literalismul biblic în domeniul economiei: zeciuiala este una dintre cele cinci porunci raeliene. Cel puțin un procent din venitul anual net al unei persoane trebuie să fie acordat direct Ghidului ghidurilor mișcării (în prezent Rael) pentru a răspândi mesajul Elohim și a-și susține familia²⁸. Când se va construi ambasada (cu servitori și o piscină), aceasta va deveni noua reședință a familiei. Singura moștenire a oamenilor pe care să o lase copiilor este locuința familiei lor; orice altceva trebuie să fie acordat în mod legal Ghidului Ghidurilor sau, dacă există posibilitatea ca un membru al familiei să conteste testamentul, predat Ghidului Ghidurilor înainte de moartea persoanei²⁹.

Mișcarea raeliană a crescut considerabil din 1973 și numărul său nu prezintă semne de scădere. Conform statisticilor raeliene, există 55.000 de convertiți în 84 de țări, cei mai mulți adepți regăsindu-se în Canada (Quebec), Franța și Japonia³⁰.

II. Relația mișcării „raeliene” cu știința contemporană/Clonarea umană

Având în vedere centralitatea tehnologiei clonării în cadrul viziunii asupra lumii a mișcării raeliene, nu este deloc surprinzător faptul că doctrina

²⁶*Ibidem*, p. 82

²⁷*Idem*, *Let's Welcome Our Fathers*, pp. 1-5

²⁸*Ibidem*, p. 13

²⁹*Idem*, *Yes to Human Cloning*

³⁰Susan Jean Palmer, “Women in the Raelian Movement: New Religious Experiments in Gender and Authority,” in *The Gods Have Landed*, pp. 105-135

mișcării susține evoluțiile în domeniul biotehnologie. Mișcarea raeliană s-a manifestat explicit în favoarea alimentelor modificate genetic, vegetalelor și animalelor modificate genetic și ele, pe motiv că toată materia vie este inițial artificială și, cu cât este mai artificial un organism, cu atât este mai „natural”³¹. Sprijinul raelian pentru dezvoltarea tehnologiei clonării, pe de altă parte, a fost mai mult decât retoric. Într-o conferință de presă susținută la 11 martie 1997 în Las Vegas Flamingo Hilton, Rael a anunțat că a creat Valiant Venture Ltd., împreună cu un grup de investitori, care oferă „Cloneaid” pentru părinții care doresc să cloneze, mai degrabă decât să procreeze; un copil – la un cost de 200.000 de dolari. Proiectul oferă, de asemenea, „insuraclone”, în care, pentru 50.000 de dolari va stoca celulele copilului unui client, astfel încât copilul să poată fi clonat în caz de deces prematur. Această companie a fost fondată în Bahamas, unde clonarea nu este ilegală³².

Mai mult, la 13 ianuarie 1998, religia și-a anunțat sprijinul, moral și financiar, pentru susținerea omului de știință din Chicago, Dr. Richard Seed, care a susținut că va clona un copil până la mijlocul anului 1999. Deși nu era raelian, propriile cuvinte ale doctorului Seed, după cum se menționează într-un articol din Ottawa Citizen, 11 ianuarie 1998, exprimă sentimente care nu sunt diferite de cele ale lui Rael: „Clonarea și reprogramarea ADN-ului este primul pas serios în a deveni unul cu Dumnezeu”. Faptul că astfel de activități au generat controverse nu este o surpriză. Guvernul din Bahamas a înghețat activele companiei Valiant Venture Ltd., dr. Brigitte Boisellier a fost demisă din funcția de director al unui proiect de cercetare pentru o companie chimică din Lyon, Franța, pentru că a vorbit public în favoarea clonării și a recunoscut la televizor că este Raeliană. Dr. Boisellier a spus: „De ce oamenii se gândesc întotdeauna la lucrurile rele pe care le pot aduce progresele științifice? De ce să nu presupunem că oamenii sunt buni și vor folosi aceste cunoștințe într-un mod responsabil?”³³ Optimismul ei este însoțit de un fel de „pozitivism fericit”, ea a remarcat că ceea ce se poate face,

³¹<http://www.rael.net/web/genetics.html> accesat la 25.06.2020

³²<http://www.rael.net/aclone.html> accesat la 25.06.2020

³³*Handbook of Hyper-real Religions*, Edited by Adam Possamai, Brill, Leiden, 2012, p. 96

se va face, și este mai bine să o faci în mod deschis și legal pentru a preveni exploatarea. Un astfel de amor fati în raport cu tehnologia este caracteristic Mișcării Raeliene. „Metoda propusă pentru atingerea nemuririi este clonarea. Din moment ce viziunea asupra lumii este una strict materialistă, în care nu există nici Dumnezeu, nici suflet, clonarea este un substitut al desăvârșirii sau, altfel spus, „desăvârșirea credinciosului ateu” și nemurirea sa. Această nemurire nu este altceva decât viața veșnică a trupului, obținută prin clonări succesive. Pentru adepți, clonarea lor de către Elohimii, într-un viitor mai îndepărtat sau mai apropiat, este garantată. Pentru că extraterestrii vor avea nevoie de material genetic pentru procesul de clonare, membrii mișcării sunt încurajați să semneze un contract cu un antreprenor de pompe funebre agreeat. În schimbul sumei de 500 de dolari, acesta se angajează ca atunci când persoana moare să-i preleveze un cm² din osul frontal. Această bucată de os este pusă într-o cutie cu gheață și depozitată într-un seif subteran din Geneva până la momentul venirii Elohimilor pe Pământ, când respectivul, drept răsplată pentru loialitatea sa, va fi clonat pe baza informației genetice conținute de respectivul os”³⁴.

Entuziasmul raelian pentru clonare este doar un aspect al aprobării sale generale pentru toată tehnologia de reproducere. Afirmarea raeliană a tehnologiilor reproductive își găsește contextul în raport cu abordarea religiei față de comportamentul sexual individual. Întrucât „viața a fost făcută pentru a se bucura”³⁵, sexul heterosexual trebuie emancipat prin mijloace artificiale de procreație. Utilizarea contracepției, inclusiv avortul, este prescrisă ca mijloc de realizare a acestei emancipări, precum și ca mijloc de rezolvare a problemelor de suprapopulare³⁶. „Pentru că este o religie atee, care nu poate propune un mijloc de desăvârșire propriu-zis, Mișcarea Raeliană a făcut din senzualitate o practică pseudo-religioasă. La loc de cinstă o sexualitate exacerbată, care nu cunoaște absolut nici un fel de opreliști, liberă de orice constrângeri. Spre deosebire de alte obscure grupări religioase, care se străduiesc să încarce actul sexual cu o oarecare sacralitate, în cazul

³⁴Drd. Constantin-Iulian Damian, *art.cit.*, p. 518

³⁵Claude Vorilhon, *Let's Welcome our Fathers from Space*, p. 61

³⁶Claude Vorilhon, *Message*, p. 121

raelienilor acesta este evaluat ca principalul furnizor de plăcere. Singurele reguli care trebuie respectate sunt: consimțământul ambilor/tuturor partenerilor, actul sexual să fie protejat și interzicerea pedofiliei sau incestului. Taberele de vară raeliene, organizate cu scopul inițierii în meditația senzuală, sunt locuri în care este abolită orice restricție de natură morală³⁷.

Se afirmă tot felul de activități sexuale consensuale polimorfe, hetero-, bi- sau homosexuale. Într-adevăr, Cloneaid oferă în mod explicit serviciile sale cuplurilor homosexuale care doresc copii. În concluzie, așa cum Rael însuși o exprimă în *Să-i întâmpinăm pe părinții noștri din spațiu*: „fiecare individ are dreptul de a face cu corpul său după cum consideră potrivit”³⁸. Valoarea extremă acordată sexualității este exemplificată cel mai bine de practica senzualității hedoniste direcționate („meditație senzuală”), care este percepută ca mijloc pentru stări modificate de conștiință, stări mistice panenhenice de unitate cu universul și comunicare telepatică cu Elohim. Activitatea sexuală în special și senzualitatea în general se spune că produc celule cerebrale și îmbunătățesc legăturile neuronale³⁹. După cum scrie Rael: „momentul în care vă apropiați cel mai aproape de armonia perfectă cu infinitul este atunci când acest lucru are loc în camera dvs. de meditație senzuală cu cineva pe care îl iubiți, prin unirea fizică cu el și plasându-vă în armonie cu infinitul în timpul unirii voastre”⁴⁰.

Drumul către viața veșnică pe pământ, conform doctrinei raeliene, este pavat cu ADN, iar clonarea este cheia nemuririi. Rael învață că nu există un suflet uman individual, dar fiecare persoană are un cod genetic capabil de reîncarnare tehnologică⁴¹. Implicațiile etice legate de învățăturile raeliene, în special pretenția lor de a putea clona o ființă umană, au impulsionat recent mișcarea atât în mediile publice, cât și în cele științifice. În 1997, Rael și un grup de investitori au creat Valiant Ventures, Ltd. (acum cunoscută sub

³⁷Drd. Constantin-Iulian Damian, *art.cit.*, p. 513

³⁸Claude Vorilhon, *Let's Welcome our Fathers from Space*, p. 86

³⁹*Ibidem*, p. 61

⁴⁰Claude Vorilhon, *Message*, p. 263

⁴¹*Idem*, *Let's Welcome Our Fathers*, p. 44

numele de Clonaid), o companie de biotehnologie offshore situată în Bahamas⁴². Directorul Clonaid este Brigitte Boisselier, un ghid Raelian, care deține un doctorat în chimia fizică și analitică. Până în aprilie 2001, Boisselier a fost, de asemenea, profesor asistent la Hamilton College din Clinton, New York. Acum este Supervizorul Proiectelor Științifice Raeliene⁴³. A fost demarat proiectul Clonaid, menit să ducă la îndeplinire visul lui Rael - clonarea ființelor umane aici pe Pământ. În lucrarea *Yes to Human Cloning!*, acesta descrie modul cum a procedat. În 1997, ca reacție la atitudinea fermă a Papei împotriva clonării, Rael a hotărât să inițieze proiectul Clonaid. Inițial, a cumpărat o companie offshore din Bahamas - Valient Ventures - dar, în urma scandalului de presă din Franța, autoritățile locale au închis-o. Însă, în paralel, prin intermediul site-ului www.clonaid.com, Rael strângea posibili investitori, simpatizanți ai proiectului său. Acesta susține că în câteva luni a strâns în jur de 250 de potențiali clienți, dispuși să investească câte 200.000 de dolari în clonarea unui om. Pe lângă servicii de clonare, Clonaid oferă clienților și *Insuraclone* - posibilitatea stocării de material genetic al investitorilor pentru viitoarele lor clonări; *Ovulaid* - prin care sunt vândute ovule, în schimbul sumei de 5000 de dolari, fără taxa de implantare, iar părinții au dreptul de a-și alege donatoarele și *Clonapet* - prin care se oferă celor doritori posibilitatea clonării animalelor de casă sau a cailor de curse. La conducerea acestui proiect se afla Brigitte Boisselier, inginer chimist cu două doctorate în domeniu și episcop raelian. Aceasta a ținut o serie de conferințe în SUA și Canada pe tema clonării și a avantajelor pe care le-ar aduce, dar Clonaid era în așteptarea unui investitor puternic, cu ajutorul căruia să fie organizat laboratorul propriu-zis. Tot după spusele lui Rael, acesta ar fi apărut în 2000, când o familie americană a fost dispusă să finanțeze proiectul, cu condiția ca fiul lor, decedat la vârsta de 10 luni, în urma unei erori medicale, să fie clonat. Aici se termină colaborarea oficială dintre Mișcarea Internațională Raeliană și Clonaid, Rael punându-se la adăpost de toate repercusiunile legale pe care le-ar fi putut aduce clonarea

⁴²*Idem*, *Yes to Human Cloning*, pp. 87-88

⁴³*Ibidem*, p. 89

umană. Cu toate acestea, el este cel care furnizează 50 de mame surrogat pentru Clonaid, alese din rândul celor mai buni „îngeri” ai săi”⁴⁴.

Rael susține că 10.000 de persoane sunt așteptate să beneficieze de serviciile Clonaid în viitor. Beneficiarii vor fi cuplurile cu probleme de fertilitate, cuplurile care au pierdut un copil, cuplurile care vor să păstreze mostre de celule ale unui copil viu pentru clonarea viitoare în cazul în care copilul respectiv moare și cuplurile homosexuale care doresc să aibă un copil care ar fi o replică genetică a unuia a partenerilor. Pentru 50.000 de dolari, celulele umane pot fi prelevate și stocate printr-un serviciu numit *Insuraclone*⁴⁵. Unii i-au respins pe raelieni considerând că este o mișcare marginală a cărei promisiune de clonare nu se poate traduce prin capacitatea de a face acest lucru⁴⁶, dar afirmațiile mișcării nu pot fi tratate cu ușurință. Rael și Boisselier au făcut amândoi declarații despre clonarea umană în fața Subcomitetului pentru supraveghere și investigații al SUA pentru energie și comerț la 28 martie 2001⁴⁷. Intrarea raeliană în cursa de clonare a ridicat o problemă principală: necesitatea unei anumite forme de reglementare guvernamentală în sectorul privat. Audierea subcomitetului a fost apreciată în unele medii ca fiind un pas major în eforturile guvernamentale de a interzice în totalitate orice încercare de clonare umană⁴⁸.

Înainte de audiere, FDA a trimis o scrisoare către Clonaid, avertizând că compania ar încălca legile guvernului federal dacă experimentele de clonare umană ar continua fără aprobarea guvernului⁴⁹. Boisselier a jurat că vor clona oricum, dacă nu în Statele Unite, atunci în alte țări în care reglementările sunt mai laxe. Ea a sugerat cu tărie că prima etapă de clonare a fost deja finalizată⁵⁰. Primul care a fost clonat de echipa lui Boisselier a fost

⁴⁴Drd. Constantin-Iulian Damian, *art.cit.*, p. 518-519

⁴⁵Claude Vorilhon, *Yes to Human Cloning*, p. 37

⁴⁶<https://culteducation.com/group/1106-raelians/17479-religious-sect-vows-to-honor-alien-forebears-by-cloning-humans.html> citat la 20.08.2020

⁴⁷Rick Weiss, “Scientists Testify on Human Cloning Plans,” *Washington Post*, 29 martie 2001

⁴⁸Rael, *Yes to Human Cloning*, pp. 157-160

⁴⁹Rick Weiss, “Scientists Testify on Human Cloning Plans”

⁵⁰Nancy Gibbs, “Baby, It’s You! And You, and You...,” *ziarul Time*, 11 februarie 2001 la <http://content.time.com/time/magazine/article/0,9171,98940,00.html> citat la 20.08.2020

un copil de 10 luni, care a murit pe neașteptate în timpul unei proceduri chirurgicale. Finanțarea pentru primul an experimental al Clonaid (500.000 de dolari) provine din banii pe care părinții copilului i-au primit dintr-o decizie de malpraxis. 200.000 de dolari reprezentând rata actuală pentru viitoarele clone⁵¹. Un copil uman clonat este doar un pas elementar pentru raelieni într-un program mai larg de inginerie genetică care seamănă cu „transumanismul. Scopul principal al raelienilor este clonarea directă a oamenilor mai în vârstă cu transferul amintirilor și personalității în corpuri noi și mai tinere⁵². „De fapt, realitatea este diferită față de cum este prezentată de Rael. Astăzi este cunoscut faptul că cea care a apelat la serviciile Clonaid a fost o familie americană care a plătit 500.000 de dolari unei firme anonime - Bioserv Inc. -, în schimbul clonării fiului lor. Clonaid a stabilit un laborator „secret” într-un spațiu închiriat în cadrul unui liceu din Nitro, West Virginia. În urma anchetelor declanșate a reieșit că, în realitate, laboratorul consta din câteva echipamente medicale care nu au fost folosite niciodată, un computer și un telefon. După spusele paznicului clădirii, Brigitte Boisselier a trecut de câteva ori pe acolo, a stat câteva minute și a plecat. Dezamăgit, Mark Hunt, principalul investitor, și-a retras sprijinul, dar locul său a fost luat de un israelian bogat, care, bolnav de cancer, spera să-și poată continua viața clonat. În același timp, Rael anunța că laboratorul s-a mutat în altă țară, în care clonarea nu este interzisă prin lege (Coasta de Fildeș, conform unor surse)⁵³.

Sociologul Susan Palmer a scris că mișcarea „pare a fi unul dintre rarele exemple ale unei noi mișcări religioase care promovează o toleranță pentru ambiguitatea sexuală și încurajează exprimarea homosexuală. Redefinirea sexualității abundă și, de fapt, poate fi unul dintre motivele creșterii mișcării, în special în Quebecul francofon și predominant catolic⁵⁴. Deși 85% dintre locuitorii Quebecului sunt catolici, doar 15% participă la

⁵¹Rick Weiss, „Human Cloning's 'Numbers Game'” articol în ziarul *Washington Post*, 10 Octombrie 2000

⁵²Rael, *Yes to Human Cloning*, pp. 36-37

⁵³Drd. Constantin-Iulian Damian, *art.cit.*, p. 519

⁵⁴Rael, *Yes to Human Cloning*, p. 36

biserică cu regularitate, iar spiritualitatea s-a îndreptat spre „esoteric”, cu 800 de secte și religii doar în Montreal⁵⁵. Clonarea poate fi problema care a adus mișcării notorietatea națională, dar pare a fi încurajarea multiplelor forme de exprimare sexuală care este principala atracție pentru cei care caută aventuri sexuale sancționate spiritual⁵⁶.

Potrivit unui raport al Reuters News Service, libertatea și plăcerea sexuală sunt comportamente și atitudini fundamentale încurajate de mișcarea raeliană⁵⁷. Scopul este decon condiționarea și dezinhibarea sinelui și lărgirea gusturilor și a modurilor de gândire, maximizând capacitatea corpului de a experimenta plăcerea „fără paralizia culpabilității societății”. Potrivit lui Rael, suntem „născuți pentru plăcere”⁵⁸. Rael susține că Elohim recomandă libertatea de alegere în ceea ce privește gusturile sau experiențele sexuale, inclusiv partenerii homosexuali și bisexuali. Căsătoria este descurajată și considerată „inutilă”. Cheia transformării societății este dezvoltarea personală a senzualității⁵⁹. Educația sexuală este încurajată în rândul copiilor. Părinții sunt încurajați să trezească mintea copiilor trezindu-și trupurile. Motivul acestei educații este să-i învețe pe copii să-și folosească sexualitatea în scopuri plăcute mai degrabă decât în scopuri utilitare⁶⁰. Distribuția raelienilor de 10.000 de prezervative către elevii de la un liceu din Montreal în 1992 a determinat comentarii considerabile din partea presei⁶¹.

⁵⁵Taras Grescoe, “Rael Love: A Gorgeous Group of Alien Spawn Hones a Hedonistic Hankering for Sex,” 8 March 2000 articol care se regăsește la <https://www.salon.com/2000/03/08/raelians/> citat la 21.08.2020

⁵⁶Marty Butz, “Profile: The Raelian Religion,” articol care se regăsește la <http://www.watchman.org/profile/raelianpro.htm>. citat la 21.08.2020

⁵⁷Claude Vorilhon Rael, *Sensual Meditation*, AOM Corporation, Tokyo 1986

⁵⁸*Idem*, *Yes to Human Cloning*, 11

⁵⁹*Idem*, *Let's Welcome Our Fathers*, pp. 64-65

⁶⁰*Ibidem*, p. 68, 77-81

⁶¹Jan Wong, “Clone Artist” în ziarul *The Toronto Globe and Mail*, 7 aprilie 2001

HINDUISMUL ȘI BUDISMUL. REPERE ALE PSEUDO-RELIGIOZITĂȚII DE TIP ORIENTAL

Drd. Vlăduț Mihail SECARĂ

Introducere

Începând cu secolul al XX-lea religiile și practicile orientale au invadat lumea Occidentală și, după anul 1990, și-au făcut apariția și în spațiul românesc. Religiozitatea de tip oriental este opusă creștinismului deoarece ori este politeistă (dat fiind faptul că în hinduism regăsim o multitudine de zeități), ori nu există concepția despre Dumnezeu, așa cum întâlnim în budism care nici nu neagă existența unui dumnezeu, dar nici nu afirmă, „fiind religia care acceptă cauzalitatea oarbă”¹.

De asemenea, antagonismul religiilor orientale față de creștinism se determină prin observarea practicilor și concepțiilor specifice (yoga, karma, samsara) care contrazic spiritualitatea ortodoxă fundamentată pe revelația divină. „Sincretismul pe care îl oferă asocierea lui Iisus cu „avatarurile” religiei indiene sau cu marii întemeietori de religii (Zarathustra, Buddha, Confucius, etc.) sunt de fapt contraziceri ale creștinismului, ca religie revelată de Dumnezeu”². Spațiul Oriental cunoaște foarte multe forme de religiozitate sau pseudo-religiozitate, după cum vom vedea, însă în demersul nostru ne vom opri la Hinduism și Budism.

¹Ilarion Felea, *Religia iubirii*, Editura Reîntregirea, Alba Iulia, 2009, p. 484

²Pr. Emil Jurcan, *Maestrul oriental și duhovnicul creștin*, Edit. Reîntregirea, Alba Iulia, 2002, pp. 20-21

I. Hinduismul

Filosofia hindusă este cea mai lungă tradiție filosofică din India. „Este foarte greu să putem surprinde amploarea și profunzimea acestor sisteme de gândire care alcătuiesc hinduismul, neputând pătrunde în totalitate gândirea filosofică și culturală a spațiului hindic”³.

Hinduismul cunoaște mai multe etape istorice⁴. Cea mai timpurie, din jurul anului 700 î.Hr., a fost perioada proto-filozofică, când au apărut teoriile karmei și eliberării și au fost compilate listele ontologice proto-științifice din Upanișad. A urmat perioada clasică, care se întinde pe perioada primului mileniu d.Hr., în care a existat un schimb filozofic constant între diferite școli hinduse, budiste și jainiste. În această perioadă, unele școli, cum ar fi Sdhkhya, Yoga și Vaisesika au căzut într-un con de umbră, făcând loc altor școli precum saivismul din Kashmir. În cele din urmă, după perioada clasică, au rămas active doar două sau trei școli. Tulburările politice și economice provocate de invaziile musulmane repetate au împiedicat creșterea intelectuală. Școlile care au supraviețuit au fost școala Nyāya, Navya-Nyāya și, mai presus de toate, școala Vedānta⁵.

Preocupările centrale ale hinduismului sunt metafizica, problemele epistemologice, și etica. Școlile se pot distinge prin diferitele lor abordări ale realității, dar toate consideră că Vedele (scripturile sacre) sunt autoritare și toți cred că există un suflet individual (Ātman). De asemenea, o doctrină specifică hinduismului este credința în nevoia de eliberare pe care o întâlnim și în budism sau jainism. Spre deosebire de budism, filozofii hinduși sunt teiști. Metafizica hindusă l-a văzut pe om ca parte a unei realități mai mari (Brahman). „Divinitatea este impersonală și este denumită Brahman sau Conștiința cosmică și este definită într-un mod cvasi-definitiv în Upanișade. Brahman nu este o realitate în afara lumii ci este sinele acestei lumi ca

³Pr. Prof. Univ. Dr. Gheorghe Istodor, *Iubirea creștină și provocările contemporane*, Editura Sigma, București, 2006, p. 28

⁴„Marile religii necreștine actuale. Hinduismul”, în *Studii Teologice*, nr. 5-6, 1974, p. 343

⁵B. N. Krishnamurti Sharma, *History of the Dvaita School of Vedānta and Its Literature*, Motilal Banarsidass Publishers Private Limited, Delhi, 2000, pp. 514-520

Ātman, adică prezența sa în cadrul lumii manifestată și nealterată. A considera manifestarea lui Brahman prin intermediul lui Ātman în alți termeni decât cei tradiționali hinduși reprezintă o gravă eroare de judecată, un derapaj spre necunoaștere și iluzie. Astfel, vorbim de o realitate supremă absolută și impersonală care se auto-condiționează coborând în lumea fenomenală în diverse reprezentări”⁶.

Deoarece aceste puncte de vedere asupra lumii difereau, ele trebuiau stabilite într-o doctrină. În consecință, instrumentele logice și epistemologice au fost dezvoltate și modelate în funcție de nevoile și credințele filozofilor. Cei mai mulți au fost de acord asupra a două sau trei surse de cunoaștere: percepția, deducția și tradiția orală⁷.

În această căutare a rigurozității filosofice, a existat o nevoie de precizie a limbajului și au existat dezvoltări filosofice importante în rândul hindușilor care au explicat Vedele (Mīmāṃsakas). Un punct culminant al acestor eforturi lingvistice se poate identifica la filosoful limbajului Bhartrhari, una dintre cele mai mari realizări ale sale fiind articularea completă a teoriei conform căreia o propoziție în ansamblu este înțeleasă într-un act brusc de înțelegere⁸.

Trebuie menționat că hinduismul nu este numele unei anumite religii în sensul strict al sensului, ci reprezintă o tradiție culturală care s-a dezvoltat de-a lungul a mii de ani în subcontinentul sud-asiatic, îmbrățișând acum multe religii diferite, cum ar fi Vaishnavismul, Shaivismul, Shaktism și altele. Hinduismul cuprinde, pe lângă ritualuri și sărbători, și reglementări etice detaliate pentru omul hindus. Hinduismul nu a cunoscut niciodată antagonismul occidental dintre filozofie și teologie și nici nu are o istorie de război între știință și religie⁹. Obiectivul cel mai înalt al hindușilor era să găsească satyam (adevărul/ realitatea), care să poată fi găsit prin multe feluri.

⁶Pr. Prof. univ. Dr. Gheorghe Istodor, *Fenomenul sectar necreștin*, Editura Do Minor, București, 2009, p. 46

⁷Routledge *Enciclopedia of Philosophy*, Edward Craig (ed.), Routledge, London, 1998, p. 434

⁸Jonardon Ganeri, *Indian Philosophy: A Reader*, Routledge, London, 2020, p. 310

⁹O.P. Jaggi, *History of science, technology, and medicine in India*, Atma ram, Delhi, 1986; T. Iyengar, *Hinduism and scientific quest*, Motilal Banarsidass, Delhi, 1997

Universitățile indiene antice bine organizate, sponsorizate public, precum cele de la Taxila și Nalanda (considerate instituții venerabile deja în vremea lui Gautama Buddha [sfârșitul secolului al VI-lea și începutul secolului al V-lea î.hr.], cu mii de profesori și zeci de mii de studenți, au predat nu numai Veda (scriptura) și Vedagas (discipline auxiliare), ci și „optsprezece științe”¹⁰. Curriculum-ul de bază include s’abda-vidya⁻ (lingvistica), S’ilpastha⁻na-vidya⁻ (arte și meserii), cikitsa-vidya⁻ (medicina), hetu-vidya⁻ (logica și dialectica) și adhya⁻tma -vidya⁻ (spiritualitatea).

Brahmanii, păstrătorii textelor sacre, au fost, de asemenea, intelectualii de frunte care au studiat și predat materii timp de multe secole.

Hindușii au numit cea mai veche și mai venerată scriptură a lor Veda (de la rădăcina verbală *vid*, a ști)¹¹. Vidya, din aceeași rădăcină, desemna cunoștințele dobândite în orice subiect (un medic se numea Vaidya), în special cel al celei mai înalte realități / adevăruri predate de Upanișad. Termenul s’a⁻stra (de la rădăcina s’a⁻s -, la comandă) a devenit cea mai generală denumire pentru știință în sensul înțeles astăzi, existând următoarele discipline Dharma-s’a⁻stra, expunerea dreptului tradițional, Artha-s’a⁻stra, predarea artei și a administrației, S’ilpa-s’a⁻stra, instruire în artă și arhitectură sau Kṛṣi-s’a⁻stra, teoria și practica agriculturii. O persoană învățată purta titlul de S’a⁻stri⁻ și era respectat de comunitate indiferent de specializarea sa. Absolvirea a fost o „a treia naștere”: membrii celor trei caste superioare au devenit dvijati (de două ori născuți) prin upanayana (inițiere).

Gândirea tradițională indiană se caracterizează printr-o viziune holistică. Gânditorii indieni au reconciliat tensiunile și contradicțiile aparente în cadrul doctrinelor generale. Astfel, poeții din vedgveda vorbesc despre vis’va-jyoti, lumina cosmică ca principiu și sursă a tuturor, și despre ṛta, ordinea cosmică universală care leagă și direcționează toate fenomenele și evenimentele particulare. Upanișadele organizează lumea raportând totul

¹⁰*Encyclopedia of Hinduism*, Denise Cush, Catherine Robinson, Michael York (eds), Routledge, London, 2012, p. 311

¹¹William K. Mahony, *The Artful Universe: An Introduction to the Vedic Religious Imagination*, State University of New York Press, Albany, 1998, p. 235

la pañcabhuṭtas (cinci elemente: pământ, apă, lumină, vânt, eter) și identifică în Brahman un principiu realitate atotcuprinzător. Numele zeității majore a hinduismului de mai târziu este Vișnu, „omniprezentul”, al cărui corp este universul¹².

Natura (prakṛti) nu a fost niciodată privită ca simplu obiect, ci întotdeauna ca ceva viu. Viziunea hindusă a vieții și-a găsit expresia în cele patru puruṣārthas: o persoană trebuia să dobândească bogăție (artha), să se bucure de viață (kaṁma), să respecte moralitatea și religia (dharma) și să caute emanciparea finală (mokṣa) într-un echilibru adecvat. Religia a fost o parte naturală a ordinii lucrurilor universal acceptată. Textele care se ocupă de medicină conțin reglementări religioase, iar tratatele teologice se referă frecvent la lucruri lumești¹³.

Studiul Nyaṁya (logică și epistemologie) a fost întreprins pentru a realiza mokṣa (evoluția spirituală). Noțiunea de atman a fost aplicată oamenilor, animalelor și plantelor. Mulți oameni de știință indieni arată un interes pentru problemele religioase, iar liderii spirituali hinduși apelează frecvent la știință pentru a fundamenta învățăturile lor. „În hinduism, starea de conștiință pură, în cadrul căreia se realizează unitatea dintre Sinele individual (*ātman*) și Sinele universal (*Brahman*), poate fi atinsă doar în urma unei detașări ascetice de viața activă și printr-o concentrare meditativă, care conduc la o eliberare din „prizonieratul” iluziei (*maya*)”¹⁴.

Conform Vedelor, doar o pătrime din realitate este accesibilă simțurilor, care includ și manas, rațiunea. Realitatea suprasenzorială s-a descoperit în *rs is*, creatorii *suktas* vedice. Upanișadele arată o legătură între subiectul / conștiința și obiectul / realitatea: numai cea mai mică dintre cele patru etape (jaṁgarita) se referă la percepția simțului obiectelor materiale. Cele trei niveluri superioare ale realității sunt intuitive prin introspecție

¹²Vensus A. George, *Paths to the Divine: Ancient and Indian*, The Council for Research in Values and Philosophy, Washington D.C., 2008, p. 228

¹³Vezi Betty Heimann, *Facets of indian thought*, Schocken Books, London, 1964

¹⁴Prof. Nicolae Achimescu, *Noile Mișcări Religioase*, Editura Limes, Cluj Napoca, 2002, p. 134

meditativă, care culminează cu înțelegerea faptului că un om este Brahman: realitatea supremă¹⁵.

Ritualul central al culturii vedice era yajña (sacrificiul conform unor reguli stricte). Brahmanii trebuiau să studieze mulți ani pentru a învăța să efectueze yajña, ceea ce implica, pe lângă preot și devas (zeitățile pământului, spațiului și cerului care erau invocate să participe la sacrificiu). Ofrandele erau oferite pe altare construite cu cărămizi, aranjate într-un model geometric exact și erau efectuate la momente astronomice exacte. Altarul a fost conceput ca simbol al corpului uman, precum și al universului: un text leagă cele 360 de cărămizi ale unui altar cu cele 360 de zile ale anului și cele 360 de oase din corpul uman¹⁶. Construirea de altare de diferite configurații și mai mult schimbarea lor în formă și volum, așa cum este necesar în anumite ritualuri, a implicat o geometrie sofisticată. S'ulva-su'tras (parte din Kalpa-su'tras, texte rituale) a furnizat regulile pentru construirea unei varietăți de forme de altare și permutările acestora. Ele prezintă o geometrie algebrică mai veche și mai avansată decât geometria egipteană, babiloniană sau greacă timpurie. Momentul exact al executării sacrificiilor a fost realizat de oameni familiarizați cu mișcarea stelelor. Jyotiṣa, unul dintre cele șase Veda'gas timpurii (științe auxiliare ale Veda), arată că hindușii de atunci aveau o mulțime de cunoștințe astronomice¹⁷.

Studiul hinduismului era obligatoriu pentru brahmani. Ei au trebuit să dedice prima parte a vieții lor până la vârsta de douăzeci și patru de ani pentru pregătirea sistematică sub supravegherea unui guru. Mai târziu au fost nevoiți să practice sva'dhya'ya (studiu pe cont propriu.) În timp ce studiul Veda'gas a fost rezervat brahmanilor, studiul Upavedelor a fost deschis tuturor castelor superioare. Acestea cuprind A'yur-veda („știința vieții”, medicina), Dhanur-veda („știința arcului”, artele marțiale), Gandharva-veda („știința artei”, muzica și dansul) și Sta'pathya -veda

¹⁵*Encyclopedia of Science and Religion*, Wentzel Van Huyssteen, Jacobus Wentzel Van Huyssteen (eds.), Macmillan Reference, New York, 2003, p. 404

¹⁶Satya Shrava, *A Comprehensive History of Vedic Literature: Brāhmaṇa and Āraṇyaka works*, Punjabi Bagh, Delhi, 1977, p. 241

¹⁷Stella Kramrisch, *The hindu temple*, Motilal banarsidass, Delhi, 1976

(„știința construcției”, arhitectură, sculptură și pictură). Școlile unde au fost predate aceste discipline, au atras un număr mare de elevi din toată Asia. Rapoartele studenților chinezi din secolul al IV-lea și al VI-lea arată facilitățile, precum și standardul înalt de învățare. În secolul al XI-lea, după ce invadatorii musulmani au distrus deja o mare parte din infrastructura culturală a Indiei, eruditul-diplomat musulman Al-Biruni a petrecut un deceniu în India cercetând și documentând multe aspecte ale științei tradiționale indiene în Al-Hind¹⁸.

Din perspectivă filosofică, Sāṅkhya și Vedānta sunt similare în ceea ce privește epistemologia și unele probleme ontologice. Sāṅkhya era o veche școală dualistă care se întorcea la ontologiile din timpul Upanișadelor. Postula o dualitate ireductibilă a conștiinței și a materialelor. Inițial, lucrurile materiale au existat într-o formă nediferențiată, până când au fost tulburate de o conștiință intangibilă. Odată deranjată, a produs douăzeci și trei de părți ale universului, cu părțile individului uman în preponderență. În total, cu conștiința și lucrurile materiale nediferențiate, există douăzeci și cinci de lucruri care există. Scopul Sāṅkhya a fost de a experimenta dualitatea de bază într-o stare asemănătoare transei, de a face o separație între „spirit” și „materie”. Poate că acest dualism reflectă oscilarea între tendințele idealiste / metafizice și tendințele naturaliste / materialiste¹⁹.

O altă școală hindusă este Vaiśeṣika, care, în anumite privințe, era aproape ca doctrină de Sāṅkhya. La fel ca Sāṅkhya, s-a străduit să explice toate lucrurile care există în realitate și să numească tot ceea ce există. Numărul categoriilor ontologice în conformitate cu clasicul Vaiśeṣika din Prasastapāda este de șase. Alți filozofi au enumerat până la zece, alții doar șapte. Printre aceste categorii, cum ar fi substanța, calitatea și activitatea, găsim și inerența. Inerența este o relație între lucruri care nu există izolat. Adepții Vaiśeṣika sunt cunoscuți sub numele de atomiști indieni. Mișcarea

¹⁸Klaus K. Klostermaier, *A Survey of Hinduism*, State University of New York Press, Albany, 2007, p. 468

¹⁹*A concise history of science in India*, D.M. Bose, B.V. Subbarayappa, (eds.), Indian National Science Academy, New Delhi, 1984; David Gosling, *Science and religion in India*, Christian Institute for the Study of Religion and Society, Madras, Bangalore, 1976

se înscrie în atomi, care, în compozițiile lor variate ca obiecte întregi, sunt substratul mișcării²⁰.

Școala Vaiseșika a fost foarte frecventată și împreună cu ea, la fel de apreciată, a fost și școala Nyāya („Logică”). Motivul pentru aceasta ar putea fi că filozofii Nyāya și-au asumat să comenteze și să revizuiască vechea școală atomisă. Cuvântul nyāyais era folosit adesea pentru o maximă sau un exemplu într-un argument, motiv pentru care poate a fost adoptat de școala de logică.²¹

Nu putem să vorbim despre Hinduism fără să ne referim la practica Yoga. Yoga reprezintă o disciplină practică a poziției corpului, a tehnicilor de respirație și a meditației a căror origine nu poate fi urmărită din punct de vedere temporal, al locului sau unui eveniment precis. A mers mână în mână cu viața ascetică, indiferent de sistemul de valori sau de perspectivele practicanților săi. Yoga este asociată cu școala Sāṅkhya. Pot exista două motive pentru aceasta. În primul rând, ambele sisteme datează de la întâlnirea antică din istoria indiană între cuceritorii nomazi arieni și un popor agricol stabilit (care a durat câteva secole începând cu 1500 î.Hr.). Există speculații că Sāṅkhya s-a dezvoltat în cadrul tradiției noilor veniți, în timp ce yoga a fost practică de către locuitorii originali. Așa cum concepțiile despre lume ale acestor grupuri au crescut împreună, tot așa au fost școlile asimilate una cu alta. Al doilea motiv poate să fi fost că Yoga avea nevoie de un fundal teoretic pentru a deveni un sistem. Sāṅkhya este cel mai vechi sistem de idei proto-filozofice. Dar ceea ce împărtășesc Sāṅkhya și Yoga nu este cu adevărat semnificativ, având în vedere faptul că multe alte școli au adoptat tehnici de yoga²².

Conform Yogasūtra, scopul Yoga este de a atinge o stare de concentrare profundă (samādhi) prin oprirea activității minții. Yoga diferă semnificativ de Sāṅkhya în ceea ce privește concepția despre eliberare. Yoga

²⁰Ugo Zilioli, *Atomism in Philosophy: A History from Antiquity to the Present*, Bloomsbury Academic, London, 2020, p. 291

²¹Satis Chandra Vidyabhusana, *A History of Indian Logic: Ancient, Mediaeval and Modern Schools*, 1988, Motilal Banarsidass Publishers Private Limited, Delhi, p. 156

²²Vezi Klaus Klostermaier, *Hinduism: A short history*, Oneworld Publisher, Oxford, 2000

poate fi văzută ca o disciplină practică capabilă să fie adaptată de diferite sisteme teoretice, în special cele ale căror adepți ar trebui să experimenteze experiențe spirituale pentru a obține eliberarea de durere, angoasă și renaștere.

II. Budismul

Budismul este complexul de credințe religioase și idei filosofice care s-a dezvoltat din învățăturile lui Buddha (sanskrită, „Iluminat”), titlul onorific al fondatorului budismului, Siddhārtha Gautama. Începând ca o disciplină pentru eliberarea umană de durere, a ajuns să îmbrățișeze diverse culte și secte. La început Budismul a apărut în diferite școli indiene însă au rezultat multe schisme generate de dispute privind regulile de conduită monahală, diferențe filosofice sau ideologice. Începând cu primul secol î.Hr., un complex de mișcări laice și monahale s-au unit într-o nouă formă de budism care se numea Bodhisattvayāna („vehiculul bodhisattvelor”) sau māhyāna („vehicul mare”). Budismul nu este un sistem dogmatic de credințe și practici în sens occidental din acest motiv nu poate fi numit religie în adevăratul sens al cuvântului. Simbolul caracteristic al budismului este „Roata Legii” (Dharma-Cakra)²³.

În epoca modernă, parțial sub impactul gândirii occidentale, trebuie remarcată apariția neobudismului teosofic. Expansiunea geografică a budismului a coincis cu evoluția sa ideologică și în fiecare țară unde a fost adoptat (India, China, Japonia, Thailanda, etc.) budismul are particularitățile sale.

Când revolta intelectuală, expusă în Upanișads, a dus la o dezintegrare a gândirii și a vieții spirituale, mulți maeștri rătăcitori pretindeau că dețin căi de mântuire. Potrivit tradiției, unul dintre aceștia a fost Siddhārtha (c. 563 – c. 483 î.Hr.), fiul lui Śuddhodana și al lui Māyā Gautama, născut la Lumbinī în Valea Nepāl. El a fost proclamat public înțeleptul clanului Śākya (Śākyamuni) și al „Iluminatului” (Buddha). La 29 de ani, el și-a părăsit soția și copilul pentru a căuta eliberarea de durerea

²³A *Dictionary of Buddhism*, Damien Keown (ed), Oxford University Press, 2004, p. 74

existenței umane. După șase ani de meditații profunde, el a decis să-și traseze propria cale. Astfel se spune că acesta a stat sub Arborele Bodhi la Bodh Gayā unde a atins atât iluminarea, cât și eliberarea de circuitul nesfârșit al nașterii și renașterii (samsāra), descoperind originea suferinței și modalitatea de a o cuceri²⁴.

Înainte de moartea sa la Kuśinagara, Buddha și-a formulat doctrina și regulile pentru ordinele călugărilor și călugărițelor. El a învățat că durerea poate fi învinsă prin cunoașterea și practica „celor patru nobile adevăruri”; (1) Existența umană este durerea, care (2) este cauzată de dorință și (3) poate fi învinsă de victoria asupra dorinței (4) prin intermediul „Celor opt cărări”. Acestea sunt următoarele: (1) cunoașterea corectă a celor patru nobile adevăruri; (2) hotărârea corectă de a combate răutatea; (3) vorbire corectă, adevărată și amabilă; (4) acțiune corectă, adică să se abțină de la ucidere, furt și conduită sexuală; (5) mijloace de trai corecte, ceea ce însemna că nu se poate câștiga existența într-o meserie care, prin natura sa, presupune aducerea de daune altora, cum ar fi comerțul cu arme, otrăvuri, sclavi, animale, etc. (6) efort; (7) atenție corectă sau menținerea mintii în orice moment concentrată asupra momentului prezent; și (8) meditația corectă, care constă din patru pași: izolare care rezultă în bucurie, meditație care provoacă pace interioară, concentrare producătoare de fericire corporală și contemplare recompensată cu indiferență față de fericire și nefericire²⁵.

Buddha s-a îndepărtat de concepția predominantă din vremea sa, afirmând realitatea renașterii în stări de viață superioare sau inferioare bazate pe calitatea morală a karmei acumulate, dar negând că există un sine (ātman). El a spus că era auto-contradictoriu să afirme că eul adevărat este o entitate încorporată în corp care este eternă, neschimbătoare și fără părți, dar care este totuși afectată și ghidată de karma. Ar fi mai bine să nu ne gândim deloc la persoana umană ca la o entitate continuă, ci ca la un proces în

²⁴*New Catholic Encyclopedia*, vol. 1, Thomson/Gale (eds.) Catholic University of America, Washington, D.C., 2003, p. 658

²⁵Cele opt căi sunt prezentate pe larg la Roger Dale, *A Hint of Saffron: A Buddhist's thoughts on religious belief in the twenty first century*, Rossendale Books, Raleigh, NC, 2014, pp. 247-250

continuă schimbare și a cărei relație cu propriile sale vieți anterioare era mai degrabă una de continuitate decât de identitate. Astfel, adepții săi au ajuns să vadă toate ființele vii ca agregări de procese, atât fizice, cât și mentale (senzație, percepție, conștiință și construcții mentale) pe care karma le-a păstrat la fel cum lemnul de foc menține focul și punctul de interes a devenit sfârșitul procesului, un scop numit nirvâna sau stingere, mai degrabă decât să elibereze o entitate inferioară²⁶.

La baza întregului budism se află doctrina samsarei, pe care budismul o împărtășește cu hinduismul. Samsara este într-adevăr o viziune sau un etos fundamental asupra lumii, o înțelegere a lumii care susține că toate ființele, inclusiv animalele, fac parte dintr-un ciclu nesfârșit (și fără început) de naștere, viață, moarte și renaștere. Mai mult, budismul susține că universul fizic este el însuși alcătuit din sisteme mondiale infinite, răspândite la infinit în spațiu și că aceste sisteme mondiale, la fel ca persoana individuală, sunt, de asemenea, supuse ciclului nașterii și renașterii. Realizarea samsarei a fost tema centrală a Upanishadelor și mișcărilor shramana. Aceste mișcări au încercat să elaboreze un mod religios de acțiune și au susținut că pot oferi o cale de ieșire din acest ciclu nesfârșit de renașteri²⁷.

Karma (care înseamnă „act” sau „faptă”), un alt concept împărtășit cu hinduismul, este elementul cheie al întregului sistem religios al budismului, în care karma este cea care determină calitatea fiecărei renașteri și menține individul în samsara. Karma este legea naturală a cauzei și efectului, inerentă însăși structurii lumii, un sistem cumulativ în care actele bune produc rezultate bune, iar acțiunile rele produc rezultatele rele. Ființele renasc apoi în tărâmurile bune sau rele, în funcție de karma lor cumulativă la fiecare naștere. Karma este frecvent descrisă în textele budiste ca fiind o sămânță (phalam) din care vor crește fructe în cele din urmă, care sunt, în mod natural, dependente de ce fel de semințe au fost semănate²⁸.

²⁶Stephen Batchelor, *Secular Buddhism: Imagining the Dharma in an Uncertain World*, Yale University Press, New Haven & London, 2017, p. 98

²⁷Jacob N. Kinnard, *The Emergence of Buddhism: Classical Traditions in Contemporary Perspective*, Fortress Press, Minneapolis, 2010, p. 48

²⁸Vezi James Stewart, „Violent Karma Stories in Contemporary Sinhala Buddhism”, in *Journal of Buddhist Ethics*, vol. 27, 2020, pp. 177-210

Totuși, înțelegerea budistă a karmei prevede că nu doar actul determină rezultatul karmic, ci și motivația din spatele actului. Astfel, faptele bune făcute dintr-un motiv greșit pot produce rezultate karmice negative și, de asemenea, faptele rele care ar fi putut fi făcute din motive întemeiate (sau accidental) nu produc neapărat rezultate karmice negative. „Doctrina despre karma face ca totul să pară individual, fiind o „problemă” personală, preocuparea principală a fiecăruia fiind fericirea personală. În budism neexistând noțiunea de păcat se vorbește de iluzii și ignoranță. Datorită acestora din urmă apare dorința de realizare a ceva, care este supus schimbării, impermanenței”²⁹. De asemenea, budismul susține că gândurile rele sunt la fel de dăunătoare ca acțiunile rele intenționate³⁰.

Doctrina impermanenței (anitya) este înrădăcinată în cele patru viziuni care l-au determinat pe Siddhartha să-și abandoneze viața socială. Ceea ce și-a dat seama, când a văzut bătrânețea, boala și moartea, a fost că toate ființele se află într-o stare fundamentală de flux și, în cele din urmă, în decadere. Acesta este, într-un sens important, un corolar fundamental pentru realitatea samsarei - ființa umană, la fel ca lumea, evoluează constant, se descompune și se reformează. Mai mult decât atât, eșecul de a recunoaște acest flux este cel care determină ființele să sufere, deoarece se apucă de ceea ce este impermanent - viața, iubirea, obiectele materiale și așa mai departe - dorindu-și ca acestea să dureze la nesfârșit. Buddha condensează această idee de bază printr-o pronunțare simplă: yad aniccam tam dukkham (tot ceea ce este impermanent este suferința). Întrucât totul este neapărat impermanent, atunci totul implică în cele din urmă suferința, pe care o exprimă succint în expresia sabbam dukkham (totul este suferință)³¹.

Doctrina despre sine (anatman; Pali, anatta) este adesea înțeleasă greșit în Occident. Budismul nu afirmă că ființele umane nu au personalitate, ci, mai degrabă, că, pentru că totul în lume este impermanent, nu poate

²⁹Pr. Prof. univ. Dr. Gheorghe Istodor, *Fenomenul sectar necreștin*, p. 41

³⁰*Worldmark Encyclopedia of Religious Practices: Religions and denominations*, vol. 1, Thomas Riggs (ed.), Thomson Gale Publisher, Farmington Hills, Michigan, 2006, p. 56

³¹Michael Collender, *To End All Suffering: A Christian Analysis of the Buddha's Teachings*, Wipf & Stock, Eugene, OR, 2014, p. 162

exista un sine permanent. În acest fel, budismul se rupe semnificativ de doctrina hindusă, care susține că există un sine permanent care renaște din nou în samsara. Dar dacă nu există un sine permanent, ce renaște? Este doar un reziduu karmic. În cea de-a doua predică a sa, Buddha explică faptul că ceea ce credem că este sinele este doar o colecție de trăsături de personalitate (skanda). Ele creează impresia că există atât obiecte care trebuie percepute, cât și o persoană care le percepe, atunci când de fapt toate aceste obiecte sunt impermanente, în continuă schimbare³².

Una dintre cele mai clare expresii ale acestei idei budiste de bază este demonstrată într-o conversație între călugărul Nagasena și regele Milinda, pe care o regăsim în *Milindapanha*. Nagasena folosește exemplul unui car, explicându-i lui Milinda că, deși se poate indica, călări sau vedea un car, acesta există, deoarece este o colecție de piese – osii, roți, frâie și așa mai departe – și că din moment ce nici o singură parte nu poate fi numită car, nu există un lucru esențial, independent numit car, la fel cum nu există un sine esențial, independent³³.

Adesea numit „lanțul apariției condiționate” sau „lanțul devenirii”, *pratitya-samutpada* (Pali, *paticca-samuppada*) este împărțit în 12 verigi și este una dintre cele mai importante doctrine budiste, una despre care spune discipolul lui Buddha, Sariputta: „Cine înțelege apariția condiționată înțelege dharma”³⁴. Aceasta este o înțelegere mai elaborată a karmei și a samsarei, o viziune a cauzei și a efectului în care totul în lume este dependent de un alt lucru pentru existența sa, exprimat succint în această formulă simplă, care apare în multe dintre textele budiste: Când aceasta este, asta este / Acest născut, care apare / Când acest lucru nu este, nu este / Această încetare, care încetează³⁵. Cu alte cuvinte, un lucru îl naște pe altul. Nașterea naște viață, care naște decăderea, care naște moartea. Pentru a ieși din cerc, trebuie să

³²William Montgomery McGovern, *A Manual of Buddhist Philosophy. Cosmology*, Routledge, Abingdon, Oxon, 2013, p. 83

³³*The Questions of King Milinda: An Abridgement of the Milindapanha*, (N. K. G. Mendis ed.), Buddhist Publication Society, Kandy, Sri Lanka, 2007, p. 30

³⁴*Worldmark Encyclopedia of Religious Practices: Religions and denominations*, p. 56

³⁵David J. Kalupahana, *A History of Buddhist Philosophy: Continuities and discontinuities*, University of Hawaii Press, Honolulu, 1992, p. 58

rupem lanțul undeva, cel mai eficient, la cea mai slabă verigă a sa, ignoranța, care se face aplicându-se legea dharnei.

Cele patru nobile adevăruri reprezintă fundamentul doctrinar al budismului, un fel de sinteză a învățăturilor lui Buddha, exprimate în prima sa predică de la Sarnath după atingerea iluminării.

Primul Adevăr Nobil, suferința (dukkha; Pali, dukkha), susține că suferința există în lume. Acest lucru îl vedem în povestea lui Siddhartha din palat: tânărului prinț i se face cunoscut că lumea nu este cu totul minunată, așa cum pare a fi în palat, și că, de fapt, viața roz a fost doar o iluzie. În prima predică, Buddha spune că nașterea este dukkha, bătrânețea este dukkha, boala este dukkha, moartea este dukkha – de fapt, totul este dukkha, inclusiv lucruri care par a fi plăcute. Primul Adevăr Nobil este menit să nu genereze o viziune pesimistă asupra lumii la budiști, ci, mai degrabă, să-i alerteze asupra realității lumii și să promoveze o viziune clară și veridică a acelei lumi. Mai mult, răspunsul la realitatea suferinței, așa cum vedem clar în propria dorință a lui Buddha de a realiza și a împărtăși dharma, este de a arăta compasiune (karuna) și bunătate (maitri) față de toate ființele vii³⁶.

Al doilea Adevăr Nobil este apariția suferinței (samudaya). „Viața înseamnă pentru budiști suferință (*dukkha*). Cauza principală a acestei suferințe o constituie deșertăciunea lumii. Tocmai de aceea, desăvârșirea omului se corelează totdeauna cu eliberarea de suferință”³⁷. De vreme ce suferința există, afirmă Buddha, trebuie să aibă o cauză, care este exprimată cel mai simplu ca tanha (sete sau dorință). Această sete ia multe forme: dorința de viață, de lucruri, de iubire. Deși aceasta poate părea să genereze o viziune pesimistă asupra lumii, în care individul trebuie să înăbușe orice plăcere senzuală, este important de subliniat că Buddha pledează pentru o cale de mijloc, între indulgența senzuală și asceza extremă. Experiențele plăcute ar trebui trăite pentru ceea ce sunt. Într-adevăr, Buddha declară că tocmai pentru că oamenii înțeleg fără minte lucrurile și experiențele și nu

³⁶Kevin Trainor, *Buddhism: The Illustrated Guide*, Oxford University Press, Oxford, 2004, p. 64

³⁷Prof. Nicolae Achimescu, *Budism și creștinism. Considerații privind desăvârșirea omului*, Junimea Tehnopress, Iași, 1999, pp. 177

reuşesc să-şi experimenteze pe deplin viaţa, inclusiv ceea ce este plăcut. Atunci, ideea nu este de a nega senzualul, ci de a experimenta pe deplin senzaţiile şi gândurile pe măsură ce acestea se întâmplă³⁸.

Al treilea Adevăr Nobil este încetarea a suferinţei (nirodha). Aşa cum Buddha a văzut că, dacă există suferinţă, trebuie să existe în mod logic o origine a acesteia, tot aşa trebuie să aibă şi un sfârşit. Sfârşitul dukkha este, în mod logic, legat de sursa sa nirodha şi vine ca rezultat al finalizării poftei, al opririi dorinţei după lucruri care sunt impermanente. Când se opreşte dorinţa, se opreşte din generarea karmei şi numai karma păstrează fiinţele prinse în samsara. Eliminarea absolută a karmei este nirvana, eternă libertate de robia samsarei³⁹.

Al patrulea Adevăr Nobil este Calea Opt Cărări (Marga; Pali, Magga). Adeseori concepută ca Roata Dharmei cu opt spiţe, aceasta este calea de mijloc între asceza extremă şi hedonismul extrem, un mod sistematic şi practic de a realiza adevărul şi de a elimina suferinţa. Calea optă este în mod tradiţional împărţită în trei faze distincte care ar trebui, în mod ideal, să fie dobândite progresiv.

Concluzie

Nu putem spune că cele două sisteme filosofice sunt religii, cu toate încercările unor cercetători, care, respectând politically correctness-ul specific zilelor noastre, le încadrează în această categorie. Aşa cum am putut vedea, preocupările esenţiale ale hinduismului sunt metafizica, problemele epistemologice şi etica, nicidecum doctrina unui Dumnezeu personal cu toate că Brahman era o zeităte, însă impersonală. Mântuirea nu reprezintă comuniunea cu Brahman ci o eliberare a omului de sub jugul karmei. Budismul reprezintă un complex de credinţe şi idei filosofice desprinse din învăţătura lui Buddha, nicidecum o religie. La baza sistemului filosofic budism nu se află doctrina despre o divinitate personală, ci se află doctrina

³⁸Thich Nhat Tu; Thich Duc Thien, *Buddhist Approach to Global Leadership and Shared Responsibilities for Sustainable Societies*, Religion Publisher, 2019, p. 471

³⁹*World Buddhism*, vol. 21, Buddhist Publications, Sri Lanka, 1972, p. 83

samsarei, întâlnită de altfel și în hinduism. Samsara este o înțelegere a lumii care arată că toate ființele (oamenii și animalele) fac parte dintr-un ciclu nesfârșit de naștere, viață, moarte și apoi renaștere. Toate aceste motive fac ca Hinduismul și Budismul să nu poate fi încadrate ca religii în adevăratul sens al cuvântului, neexistând în concepția nici uneia ideea de divinitate personală, ci pseudo-religii sau mai degrabă sisteme filosofice în cadrul cărora se regăsesc norme privind ritualurile și norme etice.

VIAȚA BISERICESCĂ

AGENDA DE LUCRU A PREASFINȚITULUI PĂRINTE EPISCOP GALACTION

01 iulie - 31 decembrie 2020

Secretar Eparhial Pr. **Vasile NEACȘU**

Miercuri, 01 iulie 2020 – săvârșește slujba de sfințire a catapetesmei din biserica Sfântul Ierarh Ioan Gură de Aur din Mănăstirea Sfântul Pantelimon – Siliștea Gumești și sfințirea raclei pentru Sfintele Moaște ale Sfântului Ioan Maximovici. Slujește Sfânta Liturghie în același sfânt locaș. Săvârșește Sfântul Maslu în Catedrala Episcopală Sfântul Alexandru din Alexandria și rostește un cuvânt de învățătură.

Vineri, 03 iulie 2020 – săvârșește Sfântul Maslu în biserica Sfinților Împărați Constantin și Elena din Roșiorii de Vede și în biserica Sfinților Cuvioși Mucenici Galaction și Epistimi din Mănăstirea Crângu.

Sâmbătă, 04 iulie 2020 – slujește Sfânta Liturghie în biserica Sfinților Cuvioși Mucenici Galaction și Epistimi din Mănăstirea Crângu și hirotonește diacon pe tânărul Florin Cătălin Pătrașcu.

Duminică, 05 iulie 2020 – slujește Sfânta Liturghie în Catedrala Episcopală Sfântul Alexandru din Alexandria, hirotesește stareț pe protos. Serafim Baci și rostește un cuvânt de învățătură.

Vineri, 10 iulie 2020 – săvârșește Sfântul Maslu în biserica Schimbării la Față a Domnului din Mănăstirea Pantocrator – Drăgănești Vlașca.

Sâmbătă, 11 iulie 2020 – slujește Sfânta Liturghie și Parastas în biserica Schimbării la Față a Domnului din Mănăstirea Pantocrator – Drăgănești Vlașca.

Duminică, 12 iulie 2020 – săvârșește Sfânta Liturghie în biserica Sfântului Ierarh Calinic de la Cernica din Roșiorii de Vede și rostește un cuvânt de învățătură. Săvârșește Sfântul Maslu în biserica Sfântului Cuvios Ioan Iacob Hozevitul din Mănăstirea Coșoteni, adresând credincioșilor un cuvânt de învățătură.

Marti, 14 iulie 2020 – slujește Sfânta Liturghie în biserica Sfântului Mare Mucenic Teodor Tiron din Roșiorii de Vede și hirotonește preot și hirotesește duhovnic pe diaconul Florin Cătălin Pătrașcu.

Vineri, 17 iulie 2020 – săvârșește Sfântul Maslu în biserica Schimbării la Față a Domnului din Mănăstirea Pantocrator – Drăgănești Vlașca.

Sâmbătă, 18 iulie 2020 – slujește Sfânta Liturghie și Parastas în biserica Schimbării la Față a Domnului din Mănăstirea Pantocrator – Drăgănești Vlașca.

Duminică, 19 iulie 2020 – slujește Sfânta Liturghie în biserica Schimbării la Față a Domnului din Mănăstirea Pantocrator – Drăgănești Vlașca. Săvârșește Vecernia și Litia în biserica Sfântului Prooroc Ilie Tesviteanul și a Sfântului Cuvios Mucenic Galaction din Alexandria și rostește un cuvânt de învățătură.

Luni, 20 iulie 2020 – slujește Sfânta Liturghie și Parastas în biserica Sfântului Prooroc Ilie Tesviteanul din Roșiorii de Vede și rostește un cuvânt de învățătură. Participă la lucrările Sinodului Mitropolitan al Mitropoliei Munteniei și Dobrogei la Palatul Patriarhal din București.

Marti, 21 iulie 2020 – participă la ședința de lucru al Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române la Palatul Patriarhiei din București.

Miercuri, 22 iulie 2020 – Slujește Sfânta Liturghie în sobor cu alți ierarhi în biserica Schimbării la Față a Domnului din Mănăstirea Pantocrator – Drăgănești Vlașca.

Vineri, 24 iulie 2020 – săvârșește Sfântul Maslu în biserica Schimbării la Față a Domnului din Mănăstirea Pantocrator – Drăgănești Vlașca.

Sâmbătă, 25 iulie 2020 – slujește Sfânta Liturghie și Parastas în biserica Sfinților Împărați Constantin și Elena din Parohia Constantin Brâncoveanu, județul Călărași și săvârșește slujba de sfințire a crucii de la mormântul părinților săi și a celei de la mormântul fratelui său.

Duminică, 26 iulie 2020 – slujește Sfânta Liturghie în biserica Sfântului Ierarh Nicolae din Parohia Vârtoape de Sus și rostește un cuvânt de învățătură. Săvârșește slujba de sfințire a unui clopot la această parohie, adresând credincioșilor un cuvânt de învățătură.

Luni, 27 iulie 2020 – slujește Sfânta Liturghie în biserica Sfântului Ierarh Ioan Gură de Aur din Mănăstirea Sfântul Pantelimon – Siliștea Gumești și rostește un cuvânt de învățătură.

Vineri, 31 iulie 2020 – săvârșește Sfântul Maslu în biserica Schimbării la Față a Domnului din Mănăstirea Pantocrator – Drăgănești Vlașca.

Sâmbătă, 01 august 2020 – slujește Sfânta Liturghie și Parastas în biserica Schimbării la Față a Domnului din Mănăstirea Pantocrator – Drăgănești Vlașca și hirotonește diacon pe tânărul Ionuț Nicușor Oblu.

Duminică, 02 august 2020 – săvârșește tunderea în monahism a preotului Florin Enache (Sofian monahul) și Sfânta Liturghie în biserica Schimbării la Față a Domnului din Mănăstirea Pantocrator – Drăgănești Vlașca, hirotonește diacon pe tânărul Constantin Dinu și rostește un cuvânt de învățătură.

Miercuri, 05 august 2020 – slujește Sfânta Liturghie în Catedrala Episcopală Sfântul Alexandru din Alexandria. Săvârșește Sfântul Maslu în același sfânt locaș.

Joii, 06 august 2020 – slujește Sfânta Liturghie în biserica Schimbării la Față a Domnului din Mănăstirea Sfintei Ecaterina – Tătăraștii de Sus și rostește un cuvânt de învățătură.

Vineri, 07 august 2020 – slujește Sfânta Liturghie și Parastas în biserica Sfinților Împărați Constantin și Elena din Parohia Sfântul Gheorghe. Săvârșește Sfântul Maslu în biserica Sfinților Împărați Constantin și Elena din Roșiorii de Vede și în biserica Sfinților Cuvioși Mucenici Galaction și Epistimi din Mănăstirea Crângu, rostind un cuvânt de învățătură.

Sâmbătă, 08 august 2020 – slujește Sfânta Liturghie în biserica Sfinților Cuvioși Mucenici Galaction și Epistimi din Mănăstirea Crângu și hirotonește diacon pe tânărul Alin Marian Scăunașu.

Duminică, 09 august 2020 – slujește Sfânta Liturghie în biserica Izvorului Tămăduirii din Mănăstirea Sfântul Trifon – Cernetu, hirotonește preot și hirotesește duhovnic pe diaconul Alin Marian Scăunașu și rostește un cuvânt de învățătură. Săvârșește Sfântul Maslu în biserica Sfântului Cuvios Ioan Iacob Hozevitul din Mănăstirea Coșoteni și rostește un cuvânt de învățătură.

Joi, 13 august 2020 – Vineri 14 august 2020 – face o vizită în Episcopia Covasnei și Harghitei, cercetând unele așezăminte bisericesti și monahale. Săvârșește slujba de Priveghere cu Prohodul Maicii Domnului în Mănăstirea Izvorul Mureșului și rostește un cuvânt de învățătură.

Sâmbătă, 15 august 2020 – slujește Sfânta Liturghie alături de Preasfințitul Părinte Episcop Andrei al Covasnei și Harghitei în Mănăstirea Izvorul Mureșului și adresează credincioșilor un cuvânt de învățătură.

Duminică, 16 august 2020 – săvârșește târnosirea bisericii Adormirii Maicii Domnului și a Sfântului Ierarh Spiridon din Parohia Negrenii de Sus și Sfânta Liturghie în acest sfânt locaș, rostind un cuvânt de învățătură.

Vineri, 21 august 2020 – săvârșește Sfântul Maslu în biserica Schimbării la Față a Domnului din Mănăstirea Pantocrator – Drăgănești Vlașca.

Sâmbătă, 22 august 2020 – slujește Sfânta Liturghie și Parastas în biserica Schimbării la Față a Domnului din Mănăstirea Pantocrator – Drăgănești Vlașca.

Duminică, 23 august 2020 – slujește Sfânta Liturghie în biserica Sfinților Împărați Constantin și Elena din Zimnicea și rostește un cuvânt de învățătură. Săvârșește botezul pruncului Sebastian Ioan Dude în același sfânt locaș.

Joi, 27 august 2020 – slujește Sfânta Liturghie și Parastas în biserica Sfântului Mare Mucenic Fanurie din Mănăstirea Sfântului de la Siliștea Gumești și rostește un cuvânt de învățătură.

Vineri, 28 august 2020 – participă la ședința solemnă a Consiliului Local al Municipiului Alexandria organizată cu prilejul sărbătoririi zilelor orașului și rostește un cuvânt de felicitare. Săvârșește Sfântul Maslu în biserica Schimbării la Față a Domnului din Mănăstirea Pantocrator – Drăgănești Vlașca.

Sâmbătă, 29 august 2020 – slujește Sfânta Liturghie și Parastas în biserica Schimbării la Față a Domnului din Mănăstirea Pantocrator – Drăgănești Vlașca. Săvârșește Vecernia și Litia în Catedrala Episcopală Sfântul Alexandru din Alexandria și rostește un cuvânt de învățătură. Săvârșește Procesiunea cu Icoana Maicii Domnului Prodromița de la Mănăstirea Pantocrator în jurul Catedralei Episcopale.

Duminică, 30 august 2020 – slujește Sfânta Liturghie în Catedrala Episcopală Sfântul Alexandru alături de Preasfințitul Părinte Episcop Andrei al Covasnei și Harghitei.

Marti, 01 septembrie 2020 – slujește Sfânta Liturghie în Catedrala Episcopală Sfântul Alexandru din Alexandria cu prilejul aniversării a 24 de ani de la hirotonia într-un arhiepiscop și instalarea ca episcop al Alexandriei și Teleormanului.

Miercuri, 02 septembrie 2020 – săvârșește Sfântul Maslu în Catedrala Episcopală Sfântul Alexandru din Alexandria și rostește un cuvânt de învățătură.

Joie, 03 septembrie 2020 – slujește Sfânta Liturghie în Catedrala Episcopală Sfântul Alexandru din Alexandria.

Vineri, 04 septembrie 2020 – săvârșește tunderea în monahism a fratelui Emil Gabriel Acozmi (Emilian monahul) și Sfânta Liturghie în biserica Sfinților Cuvioși Mucenici Galaction și Epistimi din Mănăstirea Crângu. Hirotonește diacon pe monahul Emilian Acozmi. Săvârșește Sfântul Maslu în biserica Sfinților Împărați Constantin și Elena din Roșiorii de Vede și rostește un cuvânt de învățătură și în biserica Sfinților Cuvioși Mucenici Galaction și Epistimi din Mănăstirea Crângu.

Sâmbătă, 05 septembrie 2020 – slujește Sfânta Liturghie în biserica Sfinților Cuvioși Mucenici Galaction și Epistimi din Mănăstirea Crângu,

hirotonește diacon pe tânărul **Robert Valentin Negrilă** și hirotonește preot și hirotesește duhovnic pe diaconul **Emilian Acozmi**.

Duminică, 06 septembrie 2020 – slujește Sfânta Liturghie în biserica Sfinților Cuvioși Mucenici Galaction și Epistimi din Mănăstirea Crângu, hirotonește diacon pe tânărul **Ioan Zamfir**, hirotonește preot și hirotesește duhovnic pe diaconul **Robert Valentin Negrilă** și rostește un cuvânt de învățătură. Săvârșește cununia tinerilor **Nicușor Claudiu Iordan** și **Ioana Cristina Vasile** în Catedrala Sfântul Alexandru din Alexandria și rostește un cuvânt de învățătură. Săvârșește Sfântul Maslu în biserica Sfântului Cuvios **Ioan Iacob Hozevitul** din Mănăstirea Coșoteni, adresând credincioșilor un cuvânt de învățătură.

Luni, 07 septembrie 2020 – săvârșește tunderea în monahism a rasoforului **Chiril Emanuel Nicolae** (Emilian monahul), Vecernia și Litia în biserica Nașterii **Maicii Domnului** din Mănăstirea Adămești și rostește un cuvânt de învățătură.

Marti, 08 septembrie 2020 – slujește Sfânta Liturghie și Parastas în biserica Nașterii **Maicii Domnului** din Mănăstirea Adămești și rostește un cuvânt de învățătură.

Ioi, 10 septembrie 2020 – slujește Sfânta Liturghie în biserica Sfântului Mare Mucenic **Mina** din Mănăstirea Sfintei Treimi – Drăgănești Vlașca și hirotonește preot și hirotesește duhovnic pe ierodiaconul **Nicodim Marin** din obștea Mănăstirii Adămești.

Vineri, 11 septembrie 2020 – săvârșește Sfântul Maslu în biserica Schimbării la Față a **Domnului** din Mănăstirea **Pantocrator** – Drăgănești Vlașca.

Sâmbătă, 12 septembrie 2020 – slujește Sfânta Liturghie și Parastas în biserica Schimbării la Față a **Domnului** din Mănăstirea **Pantocrator** – Drăgănești Vlașca.

Duminică, 13 septembrie 2020 – slujește Sfânta Liturghie și Parastas în biserica Schimbării la Față a **Domnului** din Mănăstirea **Pantocrator** – Drăgănești Vlașca și rostește un cuvânt de învățătură.

Luni, 14 septembrie 2020 – săvârșește târnosirea bisericii Înălțarea Sfintei Cruci din Parohia **Poroschia** și sfințirea capelei Sfintei Mucenițe

Chiriachi din aceeași parohie alături de Preasfințitul Părinte Visarion, Episcopul Tulcii și Sfânta Liturghie și Parastas în același sfânt locaș.

Marti, 15 septembrie 2020 – slujește Sfânta Liturghie în biserica Schimbării la Față a Domnului din Mănăstirea Pantocrator – Drăgănești Vlașca.

Sâmbătă, 19 septembrie 2020 – slujește în sobor cu alți ierarhi alături de Preafericitul Părinte Patriarh Daniel la târnosirea bisericii Adormirii Maicii Domnului, Sfinților Părinți de la Sinodul I Ecumenic și a Sfântului Ierarh Nectarie Taumaturgul din Mănăstirea Iz buc – Bihor.

Duminică, 20 septembrie 2020 – slujește în sobor cu alți ierarhi Sfânta Liturghie în noua Catedrală Episcopală din Oradea alături de Înaltpreasfințitul Părinte Laurențiu Mitropolitul Ardealului și la slujba de târnosire a acestei catedrale cu hramul Învierea Domnului și Sfântul Ierarh Andrei Șaguna alături de Preafericitul Părinte Patriarh Daniel.

Vineri, 25 septembrie 2020 – săvârșește slujba de sfințire a Așezământului Social Filantropic din Parohia Suhaia și rostește un cuvânt de învățătură. Săvârșește slujba Privegherii în biserica Sfântului Apostol și Evanghelist Ioan și a Sfântului Ierarh Visarion din Mănăstirea Pantocrator – Drăgănești Vlașca.

Sâmbătă, 26 septembrie 2020 – slujește Sfânta Liturghie în biserica Sfântului Apostol și Evanghelist Ioan și a Sfântului Ierarh Visarion din Mănăstirea Pantocrator – Drăgănești Vlașca și hirotonește diacon pe Mihai Bîgu.

Duminică, 27 septembrie 2020 – slujește în sobor cu alți arhieri alături de Înaltpreasfințitul Părinte Mitropolit Andrei al Clujului, Maramureșului și Sălajului, la târnosirea bisericii Sfântul Apostol Toma și Sfântul Ierarh Nicolae din Zalău și la Sfânta Liturghie în același sfânt locaș.

Marti, 29 septembrie 2020 – participă la lucrările Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române desfășurate la Palatul Patriarhiei din București. Participă la ședința de lucru a Sinodului Mitropolit al Mitropoliei Munteniei și Dobrogei la Palatul Patriarhal din București.

Miercuri, 30 septembrie 2020 – participă la festivitățile prilejuite de aniversarea a 13 ani de la întronizarea ca Patriarh al Bisericii Ortodoxe Române a Preafericitului Părinte Daniel la Patriarhia Română din București.

Ioii, 01 octombrie 2020 – slujește Sfânta Liturghie în biserica Sfinților Cuvioși Mucenici Galaction și Epistimi din Mănăstirea Crângu, hirotonește diacon pe tânărul Marius Cătălin Turcu și hirotonește preot și hirotesește duhovnic pe diaconul Ioan Zamfir.

Vineri, 02 octombrie 2020 – slujește Sfânta Liturghie în biserica Sfântului Mare Mucenic Mina din Mănăstirea Sfintei Treimi – Drăgănești Vlașca și hirotonește diacon pe Corneliu Teofil Teaha. Săvârșește Sfântul Maslu în biserica Sfinților Împărați Constantin și Elena din Roșiorii de Vede și rostește un cuvânt de învățătură și în biserica Sfinților Cuvioși Mucenici Galaction și Epistimi din Mănăstirea Crângu, adresând credincioșilor un cuvânt de învățătură.

Sâmbătă, 03 octombrie 2020 – slujește Sfânta Liturghie în biserica Sfinților Cuvioși Mucenici Galaction și Epistimi din Mănăstirea Crângu și hirotonește preot și hirotesește duhovnic pe diaconul Marius Cătălin Turcu. Săvârșește Sfântul Maslu în biserica Sfinților Nectarie Taumaturgul și Efrem cel Nou din Parohia Lada.

Duminică, 04 octombrie 2020 – slujește Sfânta Liturghie în Catedrala Episcopală Sfântul Alexandru din Alexandria, adresând credincioșilor un cuvânt de învățătură. Săvârșește cununia tinerilor Alin Vasilică Stângă și Alexandra Țințăreanu în biserica Sfinților Mucenici Ciprian și Iustina din Mănăstirea Sfintei Treimi – Drăgănești Vlașca. Săvârșește Sfântul Maslu în biserica Sfântului Cuvios Ioan Iacob Hozevitul din Mănăstirea Coșoteni și rostește un cuvânt de învățătură.

Marti, 06 octombrie 2020 – slujește Sfânta Liturghie în biserica Sfântului Apostol și Evanghelist Ioan și a Sfântului Ierarh Visarion din Mănăstirea Pantocrator – Drăgănești Vlașca și hirotonește preot și hirotesește duhovnic pe diaconul Corneliu Teofil Teaha.

Miercuri, 07 octombrie 2020 – săvârșește Sfântul Maslu în Catedrala Episcopală Sfântul Alexandru din Alexandria.

Vineri, 09 octombrie 2020 – săvârșește Sfântul Maslu în biserica Sfântului Apostol și Evanghelist Ioan și a Sfântului Ierarh Visarion din Mănăstirea Pantocrator – Drăgănești Vlașca.

Sâmbătă, 10 octombrie 2020 – slujește Sfânta Liturghie și Parastas în biserica Sfântului Apostol și Evanghelist Ioan și a Sfântului Ierarh Visarion din Mănăstirea Pantocrator – Drăgănești Vlașca și hirotonește preot pe diaconul Mihai Bîgu.

Duminică, 11 octombrie 2020 – slujește Sfânta Liturghie în biserica Sfinților Arhangheli din Parohia Broșteni, hirotesește iconom-stavrofor pe preotul Ștefan Marin și rostește un cuvânt de învățătură.

Marti, 13 octombrie 2020 – săvârșește Vecernia și Litia în biserica Sfintei Parascheva din Parohia Țigănești I și rostește un cuvânt de învățătură.

Miercuri, 14 octombrie 2020 – slujește Sfânta Liturghie și Parastas în biserica Sfintei Parascheva din Alexandria, adresând credincioșilor un cuvânt de învățătură.

Ioi, 15 octombrie 2020 – slujește Sfânta Liturghie în biserica Izvorului Tămăduirii din Mănăstirea Sfântul Trifon – Cernetu, hirotesește protosinghel pe ieromonahul Anatolie Stan și rostește un cuvânt de învățătură.

Vineri, 16 octombrie 2020 – săvârșește Sfântul Maslu în biserica Sfântului Apostol și Evanghelist Ioan și a Sfântului Ierarh Visarion din Mănăstirea Pantocrator – Drăgănești Vlașca.

Sâmbătă, 17 octombrie 2020 – slujește Sfânta Liturghie și Parastas în biserica Sfântului Apostol și Evanghelist Ioan și a Sfântului Ierarh Visarion din Mănăstirea Pantocrator – Drăgănești Vlașca.

Duminică, 18 octombrie 2020 – slujește Sfânta Liturghie și Parastas în biserica Sfântului Apostol și Evanghelist Luca din Parohia Brânceni, adresând credincioșilor un cuvânt de învățătură.

Ioi, 22 octombrie 2020 – vineri 23 octombrie 2020 – participă la lucrările Simpozionului Național de Medalistică „Victor Antăluță” desfășurate la Cercul Militar din Iași, rostind un cuvânt în deschidere și prezentând comunicarea „Regimentul Nr. 20 Teleorman în medalistică”.

Face o vizită la Mitropolia Moldovei și Bucovinei și are o întrevedere cu Înaltpreasfințitul Părinte Mitropolit Teofan.

Duminică, 25 octombrie 2020 – slujește Sfânta Liturghie în biserica Sfântului Cuvios Ioan Iacob Hozevitul din Mănăstirea Coșoteni și rostește un cuvânt de învățătură.

Luni, 26 octombrie 2020 – slujește Sfânta Liturghie în biserica Sfântului Mare Mucenic Dimitrie Izvorătorul de Mir din Parohia Bujoru și adresează credincioșilor un cuvânt de învățătură.

Marti, 27 octombrie 2020 – slujește Sfânta Liturghie în biserica Sfântului Cuvios Dimitrie cel Nou din Parohia Olteni, hirotesește iconom-stavrofor pe preotul Marian Andrei Ionel Țimonea și rostește un cuvânt de învățătură.

Vineri, 30 octombrie 2020 – săvârșește Sfântul Maslu în biserica Sfântului Apostol și Evanghelist Ioan și a Sfântului Ierarh Visarion din Mănăstirea Pantocrator – Drăgănești Vlașca.

Sâmbătă, 31 octombrie 2020 – slujește Sfânta Liturghie și Parastas în biserica Sfântului Apostol și Evanghelist Ioan și a Sfântului Ierarh Visarion din Mănăstirea Pantocrator – Drăgănești Vlașca.

Duminică, 01 noiembrie 2020 – slujește Sfânta Liturghie în biserica Sfântului Apostol și Evanghelist Ioan și a Sfântului Ierarh Visarion din Mănăstirea Pantocrator – Drăgănești Vlașca și rostește un cuvânt de învățătură.

Miercuri, 04 noiembrie 2020 – săvârșește Vecernia și Litia în biserica Sfântului Prooroc Ilie Tesviteanul și a Sfântului Mucenic Galaction din Alexandria, rostind un cuvânt de învățătură.

Ioi, 05 noiembrie 2020 – slujește Sfânta Liturghie și Parastas în biserica Sfinților Cuvioși Mucenici Galaction și Epistimi din Mănăstirea Crângu și rostește un cuvânt de învățătură.

Vineri, 06 noiembrie 2020 – săvârșește tunderea în monahism a fratelui Constantin Eduard Ureche (Calinic monahul) și Sfânta Liturghie în biserica Sfinților Cuvioși Mucenici Galaction și Epistimi din Mănăstirea Crângu. Hirotonește diacon pe monahul Calinic Ureche. Săvârșește Sfântul Maslu în biserica Sfinților Împărați Constantin și Elena din Roșiorii de Vede

și în biserica Sfinților Cuvioși Mucenici Galaction și Epistimi din Mănăstirea Crângu, rostind un cuvânt de învățătură.

Sâmbătă, 07 noiembrie 2020 – slujește Sfânta Liturghie în biserica Sfinților Cuvioși Mucenici Galaction și Epistimi din Mănăstirea Crângu și hirotonește și hirotesește duhovnic pe ierodiaconul **Calinic Ureche**. Săvârșește Vecernia și Litia în biserica Sfinților Arhangheli din Turnu Măgurele, adresând credincioșilor un cuvânt de învățătură.

Duminică, 08 noiembrie 2020 – slujește Sfânta Liturghie în biserica Adormirii Maicii Domnului și a Sfinților Arhangheli din Parohia Sârbeni și adresează credincioșilor un cuvânt de învățătură.

Duminică, 29 noiembrie 2020 – slujește Sfânta Liturghie în biserica Sfântului Apostol și Evanghelist Ioan și a Sfântului Ierarh Visarion din Mănăstirea Pantocrator – Drăgănești Vlașca, hirotonește diacon pe Mihai Mișu Marinescu și rostește un cuvânt de învățătură.

Luni, 30 noiembrie 2020 – săvârșește tunderea în monahism a surorilor Gabriela Picu (Veronica monahia), Nicoleta Șerban (Modesta monahia) și Paula Tufeanu (Ecaterina monahia) în biserica Sfântului Apostol și Evanghelist Ioan și a Sfântului Ierarh Visarion din Mănăstirea Pantocrator – Drăgănești Vlașca, slujește Sfânta Liturghie și hirotonește diacon pe tânărul Alexandru Crivăț în același sfânt locaș. Adresează credincioșilor un cuvânt de învățătură.

Miercuri, 02 decembrie 2020 – săvârșește Sfântul Maslu în Catedrala Sfântul Alexandru din Alexandria și rostește un cuvânt de învățătură.

Vineri, 04 decembrie 2020 – săvârșește Sfântul Maslu în biserica Sfinților Cuvioși Mucenici Galaction și Epistimi din Mănăstirea Crângu și rostește un cuvânt de învățătură.

Sâmbătă, 05 decembrie 2020 – slujește Sfânta Liturghie în biserica Sfinților Cuvioși Mucenici Galaction și Epistimi din Mănăstirea Crângu și hirotonește diacon pe Marius Valentin Văduva.

Duminică, 06 decembrie 2020 – slujește Sfânta Liturghie și Parastas în biserica Sfântului Ierarh Nicolae în Parohia Vârtoape de Sus și adresează credincioșilor un cuvânt de învățătură. Săvârșește sfințirea unei case înălțată de către această parohie pentru o familie defavorizată.

Luni, 07 decembrie 2020 – slujește Sfânta Liturghie în Catedrala Episcopală Sfântul Alexandru din Alexandria.

Vineri, 11 decembrie 2020 – slujește Sfânta Liturghie în Catedrala Episcopală Sfântul Alexandru din Alexandria și hirotonește diacon pe tânărul Andrei Cristian Piva.

Sâmbătă, 12 decembrie 2020 – slujește Sfânta Liturghie în biserica Adormirii Maicii Domnului și a Sfântului Ierarh Spiridon din Parohia Negrenii de Sus și rostește un cuvânt de învățătură.

Duminică, 13 decembrie 2020 – slujește Sfânta Liturghie în Catedrala Episcopală Sfântul Alexandru din Alexandria, hirotonește preot și hirotesește duhovnic pe diaconul Andrei Cristian Piva și rostește un cuvânt de învățătură.

Vineri, 18 decembrie 2020 – săvârșește tunderea în monahism a fratelui Stelian Aurel Zaka (Sofronie monahul) și Sfânta Liturghie în biserica Sfântului Apostol și Evanghelist Ioan și a Sfântului Ierarh Visarion din Mănăstirea Pantocrator – Drăgănești Vlașca, hirotonește diacon pe tânărul Bogdan Petrică Postelnicu, hirotesește arhidiacon pe diaconul Ionuț Nicușor Oblu și adresează credincioșilor un cuvânt de învățătură.

Duminică, 20 decembrie 2020 – slujește Sfânta Liturghie în Catedrala Episcopală Sfântul Alexandru din Alexandria și rostește un cuvânt de învățătură. Participă la concertul de colinde susținut de Corala Armonia din Constanța, la finalul Sfintei Liturghii.

Miercuri, 23 decembrie 2020 – săvârșește Sfântul Maslu în Catedrala Episcopală Sfântul Alexandru din Alexandria și participă la concertul de colinde susținut de Corala Cantus Domini din București la finalul Sfintei Liturghii și rostește un cuvânt de învățătură.

Vineri, 25 decembrie 2020 – slujește Sfânta Liturghie în Catedrala Episcopală Sfântul Alexandru din Alexandria și adresează credincioșilor un cuvânt de învățătură.

Sâmbătă, 26 decembrie 2020 – slujește Sfânta Liturghie în biserica Sfântului Mare Mucenic Teodor Tiron din Roșiorii de Vede și rostește un cuvânt de învățătură.

Duminică, 27 decembrie 2020 – slujește Sfânta Liturghie și Parastas în biserica Sfântului Nectarie Taumaturgul și a Sfântului Efrem cel Nou din Parohia Lada și rostește un cuvânt de învățătură.

Ioi, 31 decembrie 2020 – slujește Sfânta Liturghie și Te-Deum la anul nou în biserica Sfinților Mucenici Ciprian și Iustina din Mănăstirea Sfintei Treimi – Drăgănești Vlașca.

BISERICA ȘI PROVOCĂRILE LUMII DE ASTĂZI

EDUCAȚIA RELIGIOASĂ A TINERILOR ȘI PROVOCĂRILE SOCIETĂȚII CONTEMPORANE* - partea I -

Prof. Violeta-Gabriela STAN

INTRODUCERE

Înainte de toate aș dori să mulțumesc pentru invitația primită și pentru prilejul de a mă afla astăzi aici, alături de domniile voastre la acest deosebit eveniment, aducător de speranță și de încredere în ceea ce privește stoparea acestui fenomen extrem de dăunător, numit „*bullying*”, ce face victime în rândul celei mai valoroase, dar și vulnerabile categorii de vârstă: tinerii. Mărturisesc că pentru mine este o onoare și o bucurie de a mă împărtăși din experiența dumneavoastră educațională și, la rândul meu, de a vă transmite câteva considerații și aprecieri despre ceea ce înseamnă problema „*bullying-ului*” în parohia mea, dar și în România în general.

Sunt preot și profesor de religie de 18 ani, slujind altarul unei sfinte biserici a unei comunități din județul Teleorman, din partea de sud a României. Am Din cuvintele Înțeleptului Solomon, „Deprinde pe tânăr cu purtarea pe care trebuie să o aibă, și chiar când va îmbătrâni, nu se va abate de la ea!” (Pilde 22, 6), desprindem adevărul legat de importanța pe care o are educația asupra modelării personalității tinerei generații. Pentru ca o

*Lucrare metodică-științifică susținută în vederea obținerii gradului didactic I,
coordonator științific: Lect. univ. dr. Laurențiu Tănase

societate să aibă un prezent frumos și un viitor asemenea, este foarte important să-și formeze și să-și crească fiii sănătoși și morali. Desigur că aceasta include și o educație religioasă pe fondul celor mai pure tradiții religioase creștine. Pentru ca aceasta să fie una desăvârșită este necesar ca agenții implicați (familia, școala și Biserica) să conlucreze permanent.

Lucrarea de față reprezintă rezultatul unei cercetări și al unor lecturi ce îmi propun să evidențieze rolul deosebit al educației religioase în formarea tânărului, în contextul provocărilor contemporane. Ideea de fond care m-a orientat în acest demers a fost aceea de a demonstra importanța cercetărilor întreprinse pentru procesul de învățământ. În același timp, profesorul de religie, ca reprezentant al intelectualității locale, trebuie să se implice în prevenirea unor probleme ce pot apărea la nivelul comunității.

În vederea întocmirii lucrării, am recurs la un sistem variat de metode de cercetare și am întreprins o documentare bibliografică corespunzătoare.

Dintre metodele folosite, menționez:

- Metoda observației directe;
- Metoda observației indirecte;
- Metoda de prelucrare și interpretare a datelor.

În prima etapă, am realizat cercetarea bibliografică referitoare la aspectele teoretice ale educației în general, și ale educației religioase, în special.

A doua etapă a fost aceea de pregătire a materialului pentru transmiterea de cunoștințe și întocmirea planurilor de lecții.

Etapă următoare a constat în parcurgerea demersului educativ propus, la orele de curs, aplicarea chestionarului și interpretarea acestuia.

Ultima etapă a fost aceea a elaborării propriu-zise, după cum se poate constata în continuare.

Lucrarea este structurată pe două părți, prima cuprinzând trei capitole, iar cea de-a doua, patru capitole. Pornind de la conceptul de educație, prima parte precizează: aspecte teoretice privitoare la educația religioasă; specificul educației religioase; importanța educației creștine în modelarea personalității tinerilor. În capitolul al doilea sunt cuprinși indicatori istorici ai educației religioase, iar în capitolul al treilea, am ales să

prezintă cei trei agenți importanți, responsabili ai educației religioase (familia, Biserica și școala).

În partea a doua a lucrării, cercetarea **metodică** surprinde: rolul educației creștine; finalitățile acesteia; formele de organizare ale educației religioase și design-ul de cercetare.

Bibliografia consultată în lucrarea de față cuprinde lucrări teologice, de pedagogie, de psihologie, **metodici**.

Lucrarea se adresează nu doar celor implicați în predarea religiei, ci și celor care se pregătesc pentru această **frumoasă** carieră.

Pe parcursul perfectării studiului, am primit sprijin și îndrumări **valoroase** din partea coordonatorului științific al lucrării, Dl. Lector Univ. Dr. Laurențiu D. Tănase, căruia îi aduc și pe această cale sincere și respectuoase **mulțumiri**.

PARTEA I

CAPITOLUL 1

I.1. ASPECTE TEORETICE ALE EDUCAȚIEI RELIGIOASE

I.1.1. Educația religioasă – dimensiune a educației

Educația are rolul de a forma suflete, de a modela într-un proces continuu personalitatea omului, pe parcursul său spre asemănarea cu Dumnezeu.

În societatea contemporană, există ideea potrivit căreia, cea mai folositoare investiție pe termen lung este în educație, mijlocul de modelare a omului și a comunităților umane în concordanță cu caracteristicile și finalitățile perioadei istorice.

Pe baza scopului educațional prezent, precizat prin formulări asemănătoare de-a lungul timpului în legile educației, instruirea desfășurată în cadrul școlii își propune progresul liber, integral și armonios al individualității umane, formarea personalității libere și creative. Cultivarea sensibilității față de conceptul general-uman, față de calitățile moral-civice, a respectului pentru mediul înconjurător reprezintă forme de realizare a scopurilor învățământului și se realizează prin eforturi educative ce includ în mod necesar educația religioasă – ipoteză pentru formarea unei personalități autentice¹.

Societatea românească contemporană, definită printr-o tot mai mare diversitate culturală, etnică și religioasă, arată pentru educația religioasă un înalt nivel de așteptare. Se urmărește punerea în practică a unor soluții tentante pentru soluționarea în același timp a unui set de probleme complexe, cum ar fi: cunoașterea identității personale, dar în egală măsură și a celor de alte credințe și convingeri, sprijinirea înglobării sociale, favorizarea eforturilor desfășurate în vederea depășirii ideilor preconceptuate și a diverselor forme de discriminare ș.a.².

Doctrina creștină promovează, cu valoare de concepte, prețuirea reciprocă și valorizarea aproapelui, iar o educație religioasă astfel fundamen-

¹Dorin Opreș, *Ipostaze ale utilizării textului biblic în educația religioasă*, ed. a II-a, Editura Sf. Mina, Iași, 2010, p. 9.

²*Ibidem*, p. 9.

tată își poate aduce contribuția în mod decisiv la constituirea unor raporturi inter-umane, într-o nouă viziune hristică. Componenta investigativă nu poate lipsi din interesul pentru o nesfârșită modernizare a itinerarului educațional propus de sistemul de învățământ și consemnarea acestuia pe o cale potrivită să conducă spre o permanentă înnoire socială, asigurată numai prin înălțarea ființei umane la rangul de persoană. În mod clar, nu doar experții din domeniul educației, în general, și ai educației religioase, în particular, sunt interesați de cercetarea pedagogică, preocuparea fiind una mult mai amplă, generată de conexiunile directe sau indirecte cu fenomenul educațional, ce reprezintă un proces neîntrerupt pe tot parcursul vieții omului³.

Din punct de vedere etimologic, termenul de *educație* derivă din limba latină din „*educō, - are*” și înseamnă: a-l conduce pe om spre un țel, cu metode potrivite. Dintre rolurile educației, amintim: preocuparea, instruirea și ghidarea celor educați.

Conform opiniilor oferite de către cercetătorii teologi, religia poate fi definită ca fiind legătura liberă, conștientă și personală a omului cu Dumnezeu, bazată pe libertate și iubire: „Religia înseamnă o legătură sfântă. Ea este o afirmare a legăturii, a dependenței eului propriu față de Eul superior. Consecințele acestei convingeri sunt devoțiunea sau dăruirea totală a eului în serviciul lui Dumnezeu, încrederea neclintită în bunătatea și dreptatea Lui. Manifestarea externă a actului intern al convingerii – cuvintele rugăciunii, ținuta demnă, lucrările simbolice, jertfa – este un fenomen religios din punct de vedere psihologic, firește, numai în măsura în care are la temelie adevărata trăire religioasă”⁴.

Prin educația religioasă, omul intră în comuniune cu Dumnezeu, el capătă o perspectivă imaterială a vieții și a existenței. Astfel, educația religioasă are un rol determinant în viața credincioșilor.

Această dimensiune a educației este specific umană și se desfășoară în cadrul familiei, al Bisericii și al școlii. Potrivit lui Dumitru Radu, „Educația

³Dorin Opreș, *Ipostaze ale utilizării textului biblic în educația religioasă*, ed. a II-a, Ed. Sf. Mina, Iași, 2010, p. 10.

⁴Dumitru Călugăr, *Catehetica*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1984, pp. 61, 65.

exprimă o funcție exclusiv umană și de natură pur spirituală. Ca acțiune, educația pornește de la o persoană, se îndreaptă spre alta și spre multe altele sau mai exact spre formarea altei persoane. Puterea ei se întemeiază numai pe latura spirituală din om, care constituie, de fapt, proprietatea exclusivă a omului și premiza demnității acestuia”⁵.

Educația, fundamentală pentru om, este apărută odată cu acesta, iar numai în urma procesului de educare omul devine om. Procesul de educație a fost întotdeauna o necesitate existențială, în scopul perpetuării celor mai nobile resurse umane⁶.

Educația religioasă este una dintre ramurile educației, alături de: educația intelectuală, educația fizică, educația estetică, educația civică etc. Toate aceste laturi ale educației ocupă un rol deosebit de important în realizarea idealului educațional. Educația religioasă este determinantă pentru câștigarea desăvârșirii, desăvârșire ce reprezintă idealul suprem al fiecărui om⁷. Astfel, educația moral – religioasă nu reprezintă doar o necesitate, ci o pârghie indispensabilă în urcușul omului spre mântuire, pârghie fără de care, acestuia i-ar fi imposibil să afle sensul existenței sale.

I.1.2. Specificul educației religioase

Educația religioasă reprezintă acțiunea specifică omului, pe care educatorul o realizează în scopul dezvoltării religiozității elevului, pe baza unor principii și cu ajutorul anumitor metode și mijloace specifice. Identic cu idealul educației creștine, „idealul evanghelic al împărăției lui Dumnezeu nu se poate împlini decât prin educație și instrucție: prin moralizarea, înnobilarea și desăvârșirea oamenilor. Strădania aceasta are la bază faptul că omul este

⁵Dumitru Radu, „Idealul educației creștine”, în *Îndrumări metodologice și didactice pentru predarea Religiei în școală*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1990, p. 26.

⁶Sebastian Șebu, Monica Opreș, Dorin Opreș, *Metodica predării religiei*, Editura Reîntregirea, Alba Iulia, 2000, p. 20.

⁷*Ibidem*, p. 21.

perfectibil, educabil”⁸, aceasta însemnând că pentru fiecare om în parte este posibilă cunoașterea tainelor divine.

Educația creștină este fundamentată pe cele două adevăruri de credință din Sfânta Scriptură: întruparea Domnului nostru Iisus Hristos și existența sufletului omenesc, ce poate fi modelat prin educație. După Înviere, Mântuitorul i-a îndemnat pe Apostoli la propovăduire: „Mergând, învățați toate neamurile” (Matei 28, 19), demonstrând faptul că îndemnul spre educația religioasă – ale cărei obiective nu pot fi atinse oricum – este valabil până la sfârșitul veacurilor.

O condiție specială este legată de experiența dascălului călăuzitor: „Țineți cont de faptul că nu puteți duce pe cineva acolo unde voi nu ați fost. Dacă nu ai parcurs drumul respectiv nu poți conduce pe altcineva pe acel drum. Ghid poate fi acela care a parcurs drumul”⁹. Așadar, calea arătată de Mântuitorul cunoaște perfecțiunea, pentru că doar El a coborât din cer pentru a ne arăta Calea (Ioan 14, 6) și reprezintă modelul exemplar, deși este imposibil de urmat în totalitate.

Responsabilitatea educatorului devine astfel, una specială prin faptul că educația constituie o acțiune inovatoare ce-și propune perfecționarea intelectuală și spirituală a omului printr-un proces teandric. Educația religioasă creștină poate fi posibilă numai dacă Hristos Însuși este primit în sufletul omului, iar sufletul lucrează împreună cu Hristos la mântuirea sa¹⁰, aceasta însemnând că, fără ajutorul lui Dumnezeu, procesul educativ religios nu poate da rezultate.

Sfântul Grigorie cel Mare califică smerenia drept cea mai importantă dintre virtuțile pe care le dobândește educatorul. El consideră că învățătorul, „după ce și-a împlinit îndatoririle slujbei lui, trebuie să se întoarcă în el însuși pentru ca viața și propovăduirea să nu-l ducă la trufie. Adeseori, o cuvântare

⁸Ilarion V. Felea, „Religia culturii”, apud Dorin Opreș, *„Dimensiuni creștine ale pedagogiei moderne”*, Editura Sf. Mina, Iași, 2010, p. 32.

⁹Antonie de Sourozh, apud Dorin Opreș, *Dimensiuni creștine ale pedagogiei moderne*, Editura Sf. Mina, Iași, 2010, p. 32.

¹⁰Dumitru Călugăr, *Catehetica*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1984, p. 83.

reușită și bogată în conținut înalță sufletul cuvântătorului și succesul obținut îi poate cauza o bucurie tainică. Chiar pentru aceasta este nevoie ca predicatorul să trezească în el frângerea de sine și să trăiască în smerenie sfântă”¹¹, după modelul smereniei desăvârșite, dat de Domnul Hristos.

Sfântul Apostol Iacov prezintă în epistola sa promisiunea cu semnificații motivaționale pe care Dumnezeu o arată educatorilor creștini: „Frații mei, dacă vreunul va rătăci de la adevăr și-l va întoarce cineva, să știe că cel ce a întors pe păcătos de la rătăcirea căii lui își va mântui sufletul din moarte și va acoperi mulțime de păcate” (Iacov 5, 19-20). Roadele educației se regăsesc în transformările dezirabile pe care aceasta le produce la nivelul comportamentului și atitudinii religioase a învățăcelilor, dar se transferă și asupra persoanei educatorului. Așadar, educația religioasă ajunge să fie calea mântuirii pentru ucenici și prin intermediul acestora și pentru dascăli¹².

Cei mai mari scriitori bisericești au subliniat posibilitatea realizării educației religioase de la vârsta fragedă a copilăriei, încă de la începutul creștinismului. În secolul al III-lea, Eusebiu de Cezareea reliefa nevoia valorificării avantajului copiilor de a cunoaște anumite aspecte din domeniul religios: „Lăsați copiii să învețe, căci aceasta este dreptatea lui Dumnezeu. Sufletul care primește încă din vârstă fragedă asemenea întipăriri nu mai poate să piardă cu ușurință teama de Dumnezeu”¹³. Faptul că principiile religioase învățate din copilărie ajută în mod decisiv la modelarea unei personalități religios-morale este evidențiat și de Sfântul Ioan Gură de Aur, care consideră că, „dacă în sufletul încă fraged se întipăresc învățăturile bune, nimeni nu le va mai putea șterge atunci când se vor face tari ca o întipărire, precum ceara”. Fundamentat astfel, așezământul educațional religios poate cultiva, fără teama de a greși, inocența și delicatețea sufletului de copil: „Îl ai încă tremurând înfricoșat și temător la orice privire, la orice cuvânt și la oricare alt lucru; să te

¹¹Sf. Grigorie cel Mare, *Cartea regulei pastorale*, apud Dorin Opreș, *Dimensiuni creștine ale pedagogiei moderne*, Editura Sf. Mina, Iași, 2010, p. 33.

¹²Dorin Opreș, *Dimensiuni creștine ale pedagogiei moderne*, Editura Sf. Mina, Iași, 2010, p. 34.

¹³Eusebiu de Cezareea, apud Dorin Opreș, *Dimensiuni creștine ale pedagogiei moderne*, Editura Sf. Mina, Iași, 2010, p. 35.

folosești de începutul vieții lui spre ceea ce se cuvine”¹⁴, spune același Sfânt Părinte.

Pentru o justă receptare a mesajului transmis și a modelelor de viață a acestuia, una dintre metodele folosite încă de la început a fost exemplul. Sfântul Grigorie de Nyssa indică această metodă într-o lucrare scrisă spre finalul vieții, când înțelegerea teologică și constatările sale educative erau desăvârșite. Cartea „Despre viața lui Moise” este adresată lui Cezar, un tânăr care îi ceruse un exemplu perfect de existență religioasă¹⁵. În ceea ce privește utilizarea metodei, Sfântul Grigorie de Nyssa conturează faptul că nu prezintă întreaga viață a lui Moise, „ci numai acele evenimente din viața lui, pe care le poate folosi pentru interpretarea sa ca trepte ale urcușului spre Dumnezeu”¹⁶. Se constată faptul că, încă din acea perioadă, exemplul era foarte atent folosit în activitatea educativă, pentru eventualele sale elemente discordante.

Cunoașterea intensă a dificultății de fond a educației religioase l-a determinat pe Sfântul Grigorie de Nazianz să o socotească „coroana artelor”: „Arta artelor este să-l formezi pe om, cea mai instabilă și cea mai complicată ființă dintre viețuitoare”¹⁷. Valoarea acestei relatări a făcut ca J. A. Comenius să o preia și să o așeze în calitate de piatră unghiulară pentru sistemul educativ deschis de el, demonstrând prin aceasta faptul că niciun proiect educațional fundamental nu poate neglija experiența pedagogică a Bisericii și nici exigența de a perfecționa sarcinile sufletești ale omului.

I.1.3. Importanța educației religioase în modelarea personalității religios – morale a tinerilor

În întregul său, educația este o lucrare sufletească a individului care meditează la îndeplinirea acesteia atât intelectual, cât și moral. Individul se referă la realitate practic prin ceea ce face din punct de vedere al voinței, al

¹⁴Sf. Ioan Gură de Aur, apud Dorin Opriș, *op. cit.*, p. 35.

¹⁵Sf. Grigorie de Nyssa, apud Pr. Prof Ioan G. Coman, *Patrologie*, Ed. Sf. Mănăstire Dervent, 2000, p. 115.

¹⁶Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, apud Dorin Opriș, *op. cit.*, p. 36.

¹⁷Sf. Grigorie de Nazianz, apud Dorin Opriș, *op. cit.*, p. 36.

înțelepciunii, dar și sufletește, prin ceea ce simte, prin ceea ce face, prin credință. O lucrare întreagă a educației admite pe lângă partea intelectuală și morală și o parte **spirituală**. Omul își dorește, aleargă după transcendent, însă acest lucru are nevoie de un temel, de o povățuire și de o pregătire religioasă prin educație. În zilele noastre, putem vedea o criză a religiozității, un mod de dezorientare morală a oamenilor. Cea care poate întări și a pregăti omul zilelor noastre, pe tineri spre scopuri veritabile este educația. Se știe că prima obligație a educației religioase este aceea de a contura creștinul care își dorește să descopere și să aprecieze valorile sfinte, însă nu trebuie pierdut din vedere faptul că ajungem buni creștini prin modul de a trăi în fiecare zi. Prin educație religioasă descoperim lucruri ce au în vedere **propriile** relații spirituale și, totodată, constituim comportamente pe dimensiunea valorilor religioase din interiorul nostru. Cu alte cuvinte, în ființa noastră se împlinește o structură foarte importantă și anume simțirea spirituală, care împreună cu celelalte simțiri este obligatorie vieții. Simțul religios este însușirea iubirii lui Dumnezeu. Cel care nu are un simț religios este ca unul care nu vede și nu aude. De aceea, simțul religios este necesar să progreseze prin educația religioasă. De altfel, nu se cuvine să pierdem din vedere partea culturală a educației. La cursul de Religie, elevul își îmbogățește cunoștințele culturale, descoperă noi elemente caracteristice istoriei religiilor, ia aminte despre felul în care trebuie să își desfășoare viața de fiecare zi, astfel ajungând să fie bine informat, iar credința lui să fie foarte statornică. Prin educația religioasă, părțile culturale sunt mereu puse în evidență și prezentate elevilor. Ca o parte importantă a culturii, religia se cuvine să intre în sfera luminoasă a pedagogiei. Educația constituie o secțiune constitutivă a realității socio – umane. Așadar, educația, în ansamblul său este întemeietoare de cultură, pentru că, datorită ei toate părțile importante ale culturii sunt întotdeauna accentuate și reînviat. În perioada actuală, fără a învăța Religia, educația ar putea fi fragmentară, pentru că fără învățarea ei, raportul dintre suflet și trup ar fi afectat, mai ales că, întreaga noastră existență nu se poate opri doar la lucruri materiale. „Privită din perspectiva rolului formativ, educația religioasă trebuie să promoveze consecvent vibrația interioară și trăiri afective profunde, să stimuleze și să întrețină vie sensibilitatea și imaginația, să se finalizeze într-o serie de comportamente ale copilului în relațiile cu propriul eu, cu semenii si cu

transcendența. Educația religioasă trebuie să plece de la principiul respectării valorilor fundamentale ale umanității; respectarea drepturilor omului, cultivarea toleranței, libertatea de conștiință și religioasă, dreptul de a crede sau nu, dreptul de a adera sau nu la o credință religioasă”¹⁸.

Educația religioasă în cadrul școlii a suferit de-a lungul timpului o serie de schimbări. Odată cu încheierea regimului comunist, prin excelență ateu, începând din 1989, religia își recapătă locul în școala publică din România. „Într-o logică firească a evoluției societății românești post-decembriste, au fost reluate preocupările didactice de predare a religiei în școlile publice, așa cum se întâmpla și în perioada interbelică, înainte de instalarea regimului totalitar în România”¹⁹.

De la caracterul opțional la cel obligatoriu, Religia este introdusă în trunchiul comun al materiilor, iar participarea la cursuri se face printr-o cerere scrisă a elevului major, respectiv a părintelui / tutorelui legal pentru elevul minor, o singură dată pe toată durata învățământului preuniversitar²⁰. Conform Biroului de Presă al Patriarhiei Române, peste 90% dintre copii au fost înscriși / s-au înscris la orele de Religie.

Participarea la ora de religie poate avea o influență benefică asupra tinerei generații în contextul contemporan?

Pentru formarea personalității tinerilor, predarea Religiei într-un cadru instituțional este esențială, conform studiilor de specialitate atât din sociologie, cât și din domeniu. Însă un aspect deosebit de important este cel al „realizării raportului de echilibru între obiectivele didactice urmărite de învățământul religios și responsabilitatea socială”²¹. Unul dintre obiectivele esențiale ale

¹⁸www.crestinortodox.ro/religie/educația-religioasă, autor: Ștefănel Gheorghe (data accesării: 14.05.2018)

¹⁹Lect. Univ. Dr. Laurențiu D. Tănase, „Educație religioasă și responsabilitate socială”, în *Teologie și Pedagogie. Identitate specifică și responsabilitate comună în actul educației*, edit. Pr. Ion Vicovan, Pr. Paul-Cezar Hârlăoanu, Pr. Emilian-Iustinian Roman, Editura Doxologia, Iași, 2016, p. 288.

²⁰O.M.E.N. nr. 3218/2018 pentru modificarea Metodologiei de organizare a predării disciplinei Religie în învățământul preuniversitar, aprobată prin O.M.E.C.Ș. nr. 5232/2015.

²¹Lect. Univ. Dr. Laurențiu D. Tănase, „Educație religioasă și responsabilitate socială”, în *Teologie și Pedagogie. Identitate specifică și responsabilitate comună în actul educației*, edit.

educației religioase constă în manifestarea unui comportament moral, în acord cu valorile religioase.

Urmând poruncile iubirii: „Să iubești pe Domnul Dumnezeuul tău, cu toată inima ta, cu tot sufletul tău, cu tot cugetul tău și din toată puterea ta” (Matei 22, 37-40); „Să iubești pe aproapele tău ca pe tine însuși” (Marcu 12, 30-31), copiii învață promovarea dragostei față de Dumnezeu și de aproapele, responsabilitatea lor față de semenii și față de comunitate, prin bunătate, pace și recunoștință. În absența acestor valori religioase, întregul demers de formare personală rămâne îngrădit, nedeplin, lacunar și lipsit de orizont: „Dacă pentru om este important destinul lui etern, înseamnă că educația nu poate ignora această temă importantă”²².

De asemenea, participarea la ora de religie contribuie la înlăturarea efectelor negative ale societății asupra libertății individului. Libertatea nu este nepăsare sufletească, libertatea este posibilitatea individului de a alege calități morale care înalță modul de conviețuire a persoanei umane și a societății. „Fiecare domeniu al educației și fiecare disciplină de învățământ are specificul său, de aceea, și cercetarea pedagogică comportă note specifice. Cercetarea din domeniul educației religioase este un tip de cercetare cu totul special, a cărei derulare întâmpină numeroase dificultăți, deoarece educația religioasă se adresează nu doar intelectului, ci mai ales volitivului și afectivului. Religia este disciplina care operează cu noțiuni ce trebuie să trezească în sufletul elevului sentimente și convingeri care să-l determine să acționeze nu doar pentru propria perfecționare spirituală, ci și pentru a celor din jur - toate aceste sub semnul iubirii, al libertății și într-o legătură permanentă cu Dumnezeu”²³.

Problemele reale cu care se confruntă tinerii zilelor noastre constituie o provocare asupra lor, impusă de natura vremii. Copiii de astăzi nu seamănă deloc cu acei copii de acum 20 – 30 de ani. De fapt, o transformare a generațiilor poate fi ușor sesizată de la an la an. Cu atât mai mult, ei au nevoie

Pr. Ion Vicovan. Pr. Paul-Cezar Hârlăoanu, Pr. Emilian-Iustinian Roman, Editura Doxologia, Iași, 2016, p. 288.

²² J.L.G. Garrido, *Fundamente ale educației comparate*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1995, p.183.

²³ Monica Opriș, Dorin Opriș, Mușata Bocoș, *Cercetarea pedagogică în domeniul educației religioase*, Editura Reîntregirea, Alba Iulia, 2004, p.20

acum de o ghidare, de un sprijin duhovnicesc, în lumea aceasta în care informațiile le vin în avalanșă. Profesorul de religie are un rol extrem de important în acest proces, mai ales prin cunoașterea tinerilor și prin înțelegerea specificului vârstei lor. El trebuie să fie pregătit în raport cu superficialitatea și pragmatismul tinerei generații, iar dincolo de aceste dimensiuni, să îi conducă pe tineri în pregătirea pentru viața socială.

Prin conceptul de *modernitate socială*, înțelegem, conform Lect. Univ. Dr. Laurențiu D. Tănase „toate aspectele care definesc modul nostru contemporan de viață, de relaționare și atitudine, înțelegând aici atât organizarea socială, bazată pe principii democratice și pluraliste, dar și sistemul juridic necesar pentru asigurarea drepturilor fundamentale și constituționale. În egală măsură înțelegem și posibilitățile tehnice excepționale, care ne fac viața de azi mai confortabilă și mai liniștită decât în trecut”²⁴.

Într-un context tensionat, pe fondul neînțelegerilor dintre religie și modernitate, o mare responsabilitate le revine agenților educației religioase: „trebuie să dea dovadă de un mare realism și responsabilitate socială, și să-și modifice opțiunea de abordare a obiectivelor didactice”²⁵.

Rolul educației creștine este, fără îndoială, mai înainte de toate, apropierea față de Dumnezeu, față de învățăturile Sfintei Evanghelii, având în vedere ascensiunea pe treptele desăvârșirii. Izbânda Religiei este, până la urmă, o chestiune de pedagogie atât față de cei mari, cât și față de cei mici. „Puterea educației se întemeiază numai pe latura spirituală din om, care constituie, de fapt, proprietatea exclusivă a omului și premiza demnității acestuia”²⁶.

²⁴Lect. Univ. Dr. Laurențiu D. Tănase, „Educație religioasă și responsabilitate socială”, în *Teologie și Pedagogie. Identitate specifică și responsabilitate comună în actul educației*, edit. Pr. Ion Vicovan, Pr. Paul-Cezar Hârlăoanu, Pr. Emilian-Iustinian Roman, Editura Doxologia, Iași, 2016, p. 292.

²⁵*Ibidem*, p. 293.

²⁶Dumitru Radu, „Idealul educației creștine”, în *Îndrumări metodologice și didactice pentru predarea Religiei în școală*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1990, p. 26.

CAPITOLUL 2

I.2. INDICATORI ISTORICI AI EDUCAȚIEI RELIGIOASE

Omul, încă de la creație, începe să fie instruit din punct de vedere religios, grație naturii sale educabile. Dumnezeu i Se descoperă cu ajutorul revelației supranaturale, oferindu-i acestuia învățăminte privitoare la planul și voia Sa. De-a lungul timpului, istoria ne-a demonstrat că educația religioasă a existat la toate civilizațiile, relația omului cu divinitatea ocupând un loc central în cadrul fiecărui cult.

I.2.1 Educația religioasă în cărțile Vechiului Testament

O serie de norme moral-educative pline de înțelepciune, dar neexpuse sistematic, putem identifica pe aproape tot parcursul Vechiului Testament. Cărțile care cuprind cele mai multe dintre norme și învățăminte sunt: Levitic, Numeri, Deuteronom, Pilde, Psalmi ș.a. În Vechiul Testament un rol deosebit de important este atribuit dobândirii înțelepciunii, fără de care imposibilă ar fi fost deslușirea tainelor poruncilor divine. Solomon, în Cartea Pildelor, spune: „Fericit este omul care a aflat înțelepciunea și bărbatul care a dobândit pricepere. Căci dobândirea ei este mai scumpă decât argintul și prețul ei mai mare decât al celui mai curat aur. Ea este mai prețioasă decât pietrele scumpe; nici un rău nu i se poate împotrivi și e bine-cunoscută tuturor celor ce se apropie de ea; nimic din cele dorite de tine nu se aseamănă cu ea” (Pilde 3, 13 - 15). Aflarea Legii și, mai apoi, respectarea acesteia constituie un principiu de bază la vechii israeliți: „Scopul major al educației la vechii evrei era, pe de o parte, învățarea Legii divine, iar pe de altă parte, supunerea față de această Lege, în sensul aplicării ei, la viața de zi cu zi. Primul și cel mai eficient factor educațional a fost casa părintească, tatăl și mama fiind cei dintâi dascăli ai copiilor lor”²⁷. Astfel, familia este principalul agent de educare vechi-testamentară, în centrul procesului de instruire stând mama și tatăl copilului: „Păzește, fiule, povața tatălui tău și nu lepăda îndemnul maicii tale. Leagă-le la inima ta, pururea atârnă-le de gâtul tău. Ele te vor conduce când vei vrea să

²⁷Petre Semen, *Arheologie biblică în actualitate*, Editura Trinitas, Iași, 1997, p. 84.

mergi; în vremea somnului te vor păzi, iar când te vei deștepta vor grăi cu tine. Că povața este un sfeșnic bun și legea o lumină, iar îndemnul care dau învățătură sunt calea vieții” (Pilde 6, 20-22)²⁸. Familia, ca factor educațional de bază, intervine în procesul de instruire prin exemplul propriu al părinților. Aceștia aveau datoria de crește copiii cu bunătate, cu dreptate, dar și prin muștrare, atunci când realitatea conduitelor o impunea.

În centrul Legii celei Vechi stă însă Decalogul, care vine pentru eliberarea omului din păcat, cu normele fundamentale revelate de către Dumnezeu. De fapt, Decalogul este „pecetluirea unui legământ”²⁹. Cele zece porunci nu au doar un caracter formal, ci, mai ales, au o puternică valoare morală; supunerea evreilor față de aceste reguli implicând supunerea lor față de Dumnezeu. „Principiile educației religioase în Vechiul Testament sunt foarte stricte. Supunerea copiilor față de părinți constituie una dintre cele mai însemnate reguli ale Decalogului: «Cinstește pe tatăl tău și pe mama ta, ca să-ți fie bine și să trăiești ani mulți pe pământul pe care Domnul Dumnezeuul tău ți-l va da ție» (Ieșire 20, 12). Severitatea educației din Vechiul Testament era urmărită în mod programatic: «Începutul înțelepciunii este frica de Dumnezeu» (Pilde 1, 7), iar în ceea ce privește omul modern, din zilele noastre, aceste porunci pot crea un disconfort și o respingere”³⁰.

Valoarea pedagogică a Psalmilor Vechiului Testament reiese din caracterul acestor scrieri, de instruire morală a omului, conform exigenței divine. Proorocul David este cel care, prin legătura pe care o stabilește cu Dumnezeu în Cartea Psalmilor, dă acestor cântări o notă educativă, de instruire a copiilor și a tinerilor.

Așadar, rolul scrierilor Vechiului Testament în educația religioasă este unul deosebit de important, învățăturile desprinse din aceste file fiind preluate și de creștinism. Doar prin educație, omul poate să își atingă scopul suprem, acela de a ajunge din nou la asemănarea cu Dumnezeu. Pe întreg parcursul

²⁸Constantin Cucoș, *Educația religioasă. Repere teoretice și metodice*, Editura Polirom, Iași, 1999, p. 35.

²⁹Victor Kernbach, *Dicționar de mitologie generală*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1989, p. 402.

³⁰Constantin Cucoș, *op.cit.*, pp. 36-37.

cărților Legii Vechi, sunt cuprinse reguli de conduită, virtuți, îndemnuri, care apar ca niște condiții esențiale de existență.

I.2.2. Educația religioasă la vechii greci

Unele dintre ipostazele generale privind educația la vechii greci au rămas comune, deși între orașele și regiunile locuite de aceștia au fost diferențe. Comunitatea greacă era în unanimitate patriarhală, regulile pentru femei și bărbați fiind diferite. Femeile au beneficiat de educație tocmai în epoca elenistă. Știrile primite despre educație făceau referire doar la cele două mari orașe, Atena și Sparta, care, de altfel, erau foarte diferite în ceea ce privește tradiția, obiceiul, modul de a trăi. Spre exemplu, în Atena, cel care se ocupa de educația copiilor era tatăl. Actul educațional dura între 5 și 7 ani, se desfășura la casa profesorului, iar copiii frecventau acest tip de școală până la vârsta de 14 ani. După vârsta de 14 ani, aceștia mergeau la gimnaziu, iar în Atena erau trei mari gimnazii: al lui Platon, al lui Aristotel și al lui Cinosarges. Spre deosebire de Atena, educația în Sparta era cu totul altfel. Copilul făcea parte din familie doar până la vârsta de șapte ani, iar apoi, până la vârsta de șaiszeci de ani era la ordinele statului, unde se afla mai mult în slujba armatei³¹.

Mitologia greacă îi înfățișa pe zeii Olimpului pe de o parte, după modelul uman, iar pe de altă parte, după modelul societății grecești. Perspectiva pesimistă în care s-a format această religie, arată că omul nu putea intra în legătură cu zeii, iar destinul său nu putea fi schimbat de aceștia, întrucât soarta îi era stabilită de la naștere. „Bucuria de a trăi descoperită de greci nu este o plăcere de tip profan: ea revelează beatitudinea de a exista, de a participa – chiar la modul fugar – la spontaneitatea vieții și maiestatea lumii”³². Astfel, în civilizația greacă, bucuria trăirii clipei, a plăcerii momentului capătă o notă sacră³³.

³¹<https://cyd.ro/credintele-religioase-si-viata-religioasa-in-grecia-antica/> 16.06.2018

³²Mircea Eliade, *Istoria credințelor și ideilor religioase*, Editura Științifică, București, vol.I, p. 261.

³³Constantin Cucoș, *Educația religioasă – repere teoretice și metodice*, Editura Polirom, Iași, 1999, p. 39.

Educația Greciei antice a primit influențe importante de la Homer, prin intermediul operei sale magistrale, poemele *Iliada* și *Odiseea*. „De altfel, Platon considera că Homer a fost educatorul Greciei. Veritabila importanță educativă a lui Homer constă în atmosfera etică în care își face eroii să acționeze, în stilul lor de viață”³⁴.

O regulă însemnată a vechilor greci a fost nevoia de punere în aplicare a regulilor morale ce fac parte din conduita umană și din traiul zilnic. Comunitatea greacă a înglobat pentru prima oară, în istoria civilizației, discuții asupra modelelor de valori, iar printre aceste valori se numără statul, ca formă de conducere și de organizare, legile, respectul și lipsa de diferențiere între oameni, pacea, bucuria. Tot la vechii greci, au apărut instruite prin educație, noțiunile de țară și naționalism și înaltele idealuri ale oamenilor despre pace și unitate.

I.2.3. Iisus Hristos – Marele Pedagog al lumii

Întregul nostru univers spiritual constituie unicitatea cu care am fost înzestrați, darul cel mai de preț pe care îl avem. Această bogăție, potrivit descoperirii divine, ține de însușirea noastră esențială, cea de a avea duh și grai. Prin acest dar, ce se întrupează în acte ziditoare, a crescut, a progresat ființa umană. Astfel, ne zidim după chipul și asemănarea Dumnezeuului - Treime și ne îmbogățim, în comuniune cu semenii, cerul nostru spiritual, semnificațiile existenței, limbajul, valorile pe care le realizăm³⁵.

Întruparea Fiului lui Dumnezeu deschide omului posibilitatea călătoriei spre lumea spirituală, a înnoirii întregii sale ființe, demers posibil și accesibil fiecărei persoane: „Ne predă tainele dumnezeiești prin cuvinte și

³⁴Maria Ileana Carcea, *Introducere în pedagogie – Manual pentru educație tehnică și profesională*, Editura Gheorghe Asachi, Iași 2001, p. 65.

³⁵Pr. Prof. Constantin Galeriu, „Preoția ca slujire a cuvântului”, în *Ortodoxia* 2/1979, pp. 295-296.

numiri cunoscute nouă, folosindu-se de vorbele care țin de obișnuința vieții omenești”³⁶.

Mântuitorul Iisus Hristos, datorită dumnezeirii persoanei Lui și a misiunii Sale învățătoarești, este considerat „Cel dintâi mare educator al omenirii și adevăratul mântuitor al copiilor”³⁷. Sfântul Părinte Clement Alexandrinul, întâiul pedagog creștin, I-a dedicat Mântuitorului una dintre cele mai importante scrieri patristice numită „Pedagogul”, din care desprindem: „Pedagogul nostru este Sfântul Dumnezeu Iisus, Cuvântul, Care conduce întreaga omenire. Însuși iubitorul de oameni, Dumnezeu ne este Pedagog”³⁸. Iisus pretinde credința nu numai în cuvântul, ci și în Persoana Sa. „El cheamă pe auzitor prin cuvânt de fapt, mai sus de cuvânt, dar totuși spre sine ca Dumnezeu, întrucât El Însuși e Dumnezeu și nu afară de El. El e trimis al Tatălui, vrea să arate lumii pe Tatăl, dar Tatăl e în Sine. Cuvântul rostit de El nu servește ca indicație spre o realitate desfăcută de El. Cuvântul nu arată o țintă în afară de El, nu tâlmăcește o realitate străină, ci pe El Însuși. Cel Ce vorbește și Cel despre care se vorbește nu sunt doi, ci unul și același”³⁹.

Parcursul textelor evanghelice reprezintă nu numai un act de cunoaștere a învățăturii revelate, ci și un demers de inițiere în tainele educației religioase realizată de Mântuitorul nostru Iisus Hristos. El nu S-a limitat la abordarea discursivă, ci: „În însăși tăcerea Sa, Domnul nu a încetat niciodată să învețe. Însăși prezența Sa și modul în care Se mișca printre oameni și se purta cu ei erau predici convingătoare”⁴⁰.

Sfintele Evanghelii prezintă atât preocuparea Cuvântului de a face accesibilă învățătura ascultătorilor Săi de diferite condiții sociale sau culturale,

³⁶Sf. Grigorie de Nyssa, *Despre rânduiala cea după Dumnezeu și despre nevoința cea adevărată*, apud Dorin Opriș, *Dimensiuni creștine ale pedagogiei moderne*, Editura Sf. Mina, Iași, 2010, pp. 13-14.

³⁷*Scrieri despre educație și învățământ. Antologie*, Ediție îngrijită de Dumitru Muster, Editura Academiei, București, 1992, p.216.

³⁸Clement Alexandrinul, *Scrieri*, în *PSB*, vol.4, trad. de pr. D. Fecioru, Editura Institutului Biblic și de Misiune al BOR, București, 1982, p.198.

³⁹Pr. Prof. Dumitru Stăniloae, *Iisus Hristos sau restaurarea omului*, Editura Basilica, București, 2013, p. 274.

⁴⁰Dorin Opriș, *Dimensiuni creștine ale pedagogiei moderne*, Editura Sf. Mina, Iași, 2010, p.14.

cât și dificultatea acestora de a o înțelege și de a o accepta. Este cunoscut, în acest sens, dialogul dintre Domnul Iisus Hristos și Apostolii Săi, generat de renunțarea unora dintre ucenicii Lui de a-L mai urma, demers determinat de neînțelegerea de către aceștia a adevărilor de credință legate de Taina Sfintei Împărtășanii: „Și de atunci mulți dintre ucenicii Săi s-au dus înapoi și nu mai umblau cu El. Deci a zis Iisus celor doisprezece: Nu vreți și voi să vă duceți? Simon Petru I-a răspuns: Doamne, la cine ne vom duce? Tu ai cuvintele vieții celei veșnice. Și noi am crezut și am cunoscut că Tu ești Hristosul, Fiul Dumnezeului Cel viu” (Ioan 6, 66-69)⁴¹.

În calitatea Sa de Fiu și Logos, Domnul Hristos este purtătorul și transmițătorul deplin al harului și al adevărului prin care au fost formați primii misionari: Apostolii și ucenicii. Poporul L-a numit și Învățătorul cel Mare: „Unul este Învățătorul nostru” (Matei 23, 8). Prin unicitatea Sa nu trebuie înțeleasă câtuși de puțin dorința de a fi singurul propovăduitor al învățaturii Sale, ci statutul Său unic de revelator al întregului adevăr, transmis cu putere pentru a putea trezi și purifica spiritele, spre a le face părtașe Adevărului⁴².

Cuvintele din predica Sa, Hristos le rostește cu autoritate divină, nu numai ca un organ al revelației, ci fiind El Însuși Revelația: „Ați auzit că s-a zis celor de demult... să nu ucizi... să nu săvârșești adulter... să iubești pe aproapele tău și să urăști pe vrăjmașul tău... Eu însă vă spun vouă: oricine se mânie pe fratele său, vrednic va fi de osândă. Oricine privește la femeie poftind, a și săvârșit adulter în inima lui. Iubiți pe vrăjmașii voștri” (Matei 5). Textul de mai sus arată faptul că Mântuitorul vorbește cu autoritate supremă, în numele Tatălui. El este „Calea, Adevărul și viața” (Ioan 14,6), este „mai mare decât Templul” (Matei 12, 14), deci decât legea pe care o semnifica, întrucât El este Autorul și Desăvârșitorul ei; este „Domn și al sabatului” (Matei 12, 8), Care poate schimba timpul, sărbătorile, Care poate porunci: „Fiți voi desăvârșiți, precum Tatăl vostru Cel din ceruri desăvârșit este” (Matei 5, 48)⁴³.

⁴¹*Ibidem*, p. 15.

⁴²*Ibidem*, p. 78.

⁴³Pr. Prof. Constantin Galeriu, „Preoția ca slujire a cuvântului”, în *Ortodoxia* 2/1979, p. 300.

Cuvântul Domnului concentrează întreg adevărul de credință și al existenței: Divinitatea, omul și lumea. El evocă în propovăduirea Sa dimensiunea întregii creații: cerul și pământul, Pronia divină pentru toată făptura, dar mai ales pentru om, pentru inima lui menită să fie așezământ al împărăției lui Dumnezeu, pentru pătimirile lui sufletești și trupești și, chiar pentru păcatul lui, pentru care a venit să-l vindece, să-l mântuiască⁴⁴.

Iisus nu a venit doar pentru completarea doctrinei și pentru a răspunde la întrebări ale curiozității intelectuale, ci a venit pentru răspunsul la cea mai arzătoare întrebare: Ce să fac să mă mântuiesc? Iar răspunsul nu e un îndemn la însușirea unei doctrine, ci la intrarea în raportul de dragoste cu Dumnezeu, la așezarea omului în relație vie cu lucrarea mântuitoare a Lui. Iisus n-a spus tânărului care L-a întrebat ce să facă să moștenească viața veșnică: „Memorează bine doctrina Mea”, ci „Iubește pe Dumnezeu din toată inima ta, din tot sufletul tău și din toată suflarea ta, iar pe aproapele ca pe tine însuși”⁴⁵.

Hristos se adresează tuturor, în funcție de particularitățile fiecăruia de a înțelege: mulțimii simple de bărbați și femei, fariseilor și cărturarilor, preoților și chiar membrilor Sinedriului, vameșilor sau păcătoșilor, oamenilor sănătoși sau bolnavi și îi învață oriunde: în sinagogă, în casă, pe cale, în natură (pe munte, la malul mării, la loc șes). El adaptează și integrează plastic și semnificativ mesajul Său, în realitatea din jur: păstorul și oile, semănătorul și secerișul, via și lucrătorii ei, pomii și roadele sau viața și moartea, lumina și întunericul, nisipul mișcător și stânca tare, neclintită pe care trebuie clădită „casa”⁴⁶.

Predica Domnului cuprinde câteva aspecte de viață: interpretarea legii vechi (căreia îi dă un înțeles duhovnicesc, desăvârșind-o), tâlcuirea sensurilor noi cu privire la rugăciune, post, milostenie, darul dus la altar, pacea cu aproapele, unitatea adâncă dintre ascultarea poruncii și înfăptuirea ei. Exemplifică prin situații concrete, de viață: iubirea părintelui pentru fii, ascultarea și neascultarea copiilor, fapta samarineanului milostiv, robia

⁴⁴*Ibidem*, p. 301.

⁴⁵Pr. Prof. Dumitru Stăniloae, *Iisus Hristos sau restaurarea omului*, Editura Basilica, București, 2013, p. 286.

⁴⁶Pr. Prof. Constantin Galeriu, *art. cit.*, p. 301.

tânărului bogat, ca și a altora, față în față cu văduva care și-a jertfit ultimii bănuți; două stiluri de a sluji: Marta și Maria. Înfruntă și demască ascunsele gânduri ale fariseilor și cărturarilor, propovăduiește mulțimilor despre pâinea și lumina vieții, descoperindu-Se pe Sine această pâine și făcând cunoscută, mai ales ucenicilor, slujirea Sa mesianică, mântuitoare, prin Cruce și Înviere, pentru înfăptuirea Împărăției lui Dumnezeu⁴⁷.

Vestirea învățăturilor Domnului este făcută spontan, sub aspect revelator, din adâncurile Dumnezeirii, luând forme diferite, potrivit situațiilor, capacităților de înțelegere, condițiilor de viață: fie prin cuvântări de mari proporții, cum ar fi: predica de pe munte (Matei 5-7), sau cuvintele adresate apostolilor, în ajunul patimilor Sale (Ioan 15-16); fie parabole cu o morală sugestivă; sau alocuțiuni mai scurte, cu sentințe pătrunzătoare; fie simple replici. Fiecare cuvânt uimește prin originalitate, prin frumusețe și adâncime: „Iubiți pe vrăjmașii voștri...”, ceea ce înseamnă stingerea definitivă a răului; „Cel fără de păcat să ia primul piatra să arunce...”, cuvânt ce conduce către o analiză a propriilor păcate; „Cel ce vrea să fie mai mare, să slujească tuturor”, îndemn care unifică; sau „Câte voiți să vă facă vouă oamenii, faceți-le voi lor asemenea”, principiu de viață permanent valabil⁴⁸.

Cuvântul Domnului este „duh și viață” (Ioan 6, 63). Cuvântul Lui iartă, vindecă, alungă demoni, desființează păcatul, înviază din morți.

Tot timpul slujirii Sale, îndeosebi până la Înviere, apostolii, ucenicii și mulțimile de credincioși care Îl urmează, Îl numesc „Învățător”, lucru confirmat chiar de El: „Voi Mă numiți pe Mine Învățătorul și Domnul și bine ziceți, că sunt” (Ioan 12, 13). Încununată prin jertfă și Înviere, slujirea Sa a fost o neîncetată dedicare cuvântului, învățaturii și facerii de bine. Nici un slujitor al Evangheliei nu trebuie să uite aceasta: „Cerul și pământul vor trece, dar cuvintele Mele nu vor trece” (Matei 24, 35). Dacă menirea unui slujitor al cuvântului este de a predica și în același timp de a se face ascultat, atunci și sub acest aspect Iisus Hristos este model⁴⁹. Cuvântul Său, deși omenesc, avea ceva

⁴⁷Pr. Prof. Constantin Galeriu, „Preoția ca slujire a cuvântului”, în *Ortodoxia*, nr. 2/1979, p. 301.

⁴⁸*Ibidem*, p. 302.

⁴⁹*Ibidem*, p. 302.

în el ce întrecea omenescul: „Mulțimile stăteau uimite de învățătura Lui, căci învăța ca unul care are putere și nu ca învățații lor” (Matei 7, 29)⁵⁰. Cuvintele Sale au fost primite cu acea stare de suflet exprimată spontan, chiar de slujitorii Templului: „Niciodată n-a vorbit un om ca Omul Acesta” (Ioan 7, 46). Hristos este recunoscut ca un Pedagog Suprem „Hristos a fost un vorbitor cu totul peste nivel, iar parabolele Sale, chiar în traducere, impresionează și pe cel mai adânc adversar al creștinismului”⁵¹.

Sfinții Părinți îl înfățișează pe Hristos, ca pedagog și învățător prin excelență. Tot în opera sa, „Pedagogul”, Clement Alexandrinul afirmă că Logosul învață și îndrumă spre toate, ca pedagog. El conduce, domnește, slujește și alcătuiește toate. El ajută creștinilor ca aceștia să-și desăvârșească asemănarea chipului Lui: „S-a pogorât ca un pedagog la înțelegerea omului, ca să-l ridice la cele dumnezeiești”⁵², să-i simtă bunătatea ca Dumnezeu, nu asprimea ca judecător și să le hărăzească pe toate în pace, biruind valul păcatului. Hristos este numit „Învățător al copiilor nevinovați”, „Păstor al mieilor împărătești”, „Îndrumător al poruncilor fără pată”, „Lapte ceresc din sânnuri duioase”⁵³.

Întrucât Se identifică cu învățătura Sa, El este și pedagogia, și calea și modelul slujirii lui Dumnezeu și al semenilor: „Învățați-vă de la Mine, că sunt blând și smerit cu inima și veți găsi odihnă sufletelor voastre” (Matei 11, 29).

I.2.4. Aspecte patristice ale educației religioase

În lucrările lor, Sfinții Părinți s-au ocupat de educația religioasă a tinerilor, luând naștere, astfel, o seamă de principii pedagogice. Aceste teme specifice făceau referire la formarea moral – spirituală a tinerilor și la calea cea dreaptă ce trebuie urmată spre mântuire.

⁵⁰Pr. Prof. Dumitru Stăniloae, *Iisus Hristos sau restaurarea omului*, Editura Basilica, București, 2013, p. 277.

⁵¹Vasile Florescu, *Retorica și neoretica*, Editura Academiei R.S.R., București, 1973, p.91

⁵²Sf. Maxim Mărturisitorul, apud Pr. Prof. Dumitru Stăniloae, *Iisus Hristos sau restaurarea omului*, p. 271.

⁵³Pr. Prof. Ioan G. Coman, „Persoana Logosului Iisus Hristos în lumina primelor patru secole patristice”, în *S.T.*, nr. 9-10/1972, p. 668.

Preocuparea pentru educație a constituit fundamentul activității unui număr însemnat de educatori, care și-au dedicat întreaga viață formării generațiilor de tineri creștini. Mari dascăli și învățători ai primelor secole creștine, precum: Clement Alexandrinul, Origene, Sfântul Vasile cel Mare, Sfântul Grigore de Nazianz, Sfântul Chiril al Ierusalimului, Sfântul Grigore de Nyssa, Sfântul Ioan Gură de Aur, Fericitul Augustin, Sfântul Ambrozio al Milanului, Sfântul Maxim Mărturisitorul, Sfântul Ioan Damaschin și alții, prin activitatea și operele lor impresionante și-au adus o contribuție majoră la formarea principiilor teoretice ale educației religioase creștine.

Sfântul Ioan Gură de Aur, în opera sa vastă, are un adevărat tratat de psiho-pedagogie, intitulat „Despre slava deșartă și despre educația copiilor”. Din această scriere, aflăm o serie de opinii privitoare la educație: „Un copil lipsit de educație este considerat a fi un dușman și vrăjmaș al tuturor, al lui Dumnezeu, al naturii, al legilor, al vieții sociale. Găsește de cuviință că începutul educației se cere a fi realizat încă de la cea mai fragedă vârstă, atunci când sufletul este modelabil, precum o pasta care ia orice formă îi dai. Idealul educației are o profundă dimensiune religioasă pentru că vizează cultivarea credinței și disprețuirea bunurilor trecătoare. A educa – ne sugerează Sfântul Ioan Gură de Aur – înseamnă a purta de grijă de copii și de tineri în ceea ce privește curățenia sufletească și buna-cuviință, a-l crește pe copil moral, om drept, a-l crește în evlavie, a avea grijă de sufletul lui, a-i modela inteligența, a forma un atlet pentru Hristos, pe scurt, a te îngriji de mântuirea sufletului lui [...] educația copiilor este temelia, instrucția și orânduirea lumii întregi, de ea depinzând întreaga noastră existență”⁵⁴.

Sfântul Clement Alexandrinul, în lucrarea „Procateheza” ilustrează faptul că unul dintre scopurile educației religioase este „formarea pietății și completa tămăduire sufletească din partea lui Dumnezeu”⁵⁵. Cea mai importantă lucrare a sa cu specific educativ este „Pedagogul”. Dintre cele mai importante repere pedagogice, amintim: înscrierea omului pe drumul către

⁵⁴Constantin Cucoș, *Educația religioasă. Repere teoretice și metodice*, Editura Polirom, Iași, 2009, p. 90.

⁵⁵Pr. Lect. Ioan Vicovan, „Idealul educativ creștin”, în: *Pastorație și Misiune în Biserica Ortodoxă*, Editura Episcopiei Dunării de Jos, Galați, 2001, p. 255.

Hristos; modelul educației desăvârșite este Iisus Hristos; scopul educației creștine necesită o viață exemplară; educația se face și pentru trup, dar și pentru suflet⁵⁶.

Un alt mare Sfânt Părinte și scriitor bisericesc, Sfântul Vasile cel Mare, vine cu o serie de fundamente educaționale, în scrierile „Regulile morale”, „Cuvânt către tineri”, „Etica”, adresate tinerilor creștini. Sfântul Ierarh, în „Cuvânt către tineri”, face un îndemn, privitor la prioritatea valorilor și la veșnicie: „Noi, copiii, gândim că viața aceasta omenească n-are absolut nicio valoare și nici nu socotim și nici nu numim, în general, bine ceea ce se sfârșește în viața pământească. Nici slava strămoșilor, nici puterea trupului, nici frumusețea, nici măreția, nici cinstea data de toți oamenii, nici chiar demnitatea de împărat, în sfârșit, nimic din cele ce pot fi numite mari de oameni nu le socotim vrednice de dorit și nici nu-i admirăm pe cei ce le au, ci, prin nădejtile noastre, mergem mai departe și facem totul pentru pregătirea altei vieți”⁵⁷. Sfântul Vasile cel Mare urmărește formarea unei personalități moral-religioase, prin trăirea în și pentru Hristos și prin dragostea față de Dumnezeu și de aproapele⁵⁸.

Sfinții Părinți ai Bisericii noastre se încredeau în capacitatea pedagogică a societății în care tânărul se naștea și creștea, mai ales pentru faptul că acesta intra în legătură cu persoane cu puternice influențe asupra dezvoltării lui personale. Sfântul Ioan Gură de Aur spune că atmosfera din sânul familiei este foarte importantă pentru educație, copilul / tânărul avînd nevoie de bune modele de urmat care să-i influențeze corect educația și să-i fie de folos, mai târziu, în viață.

Aceste exemple reprezintă doar o „picătură” din educația pe care o avem moștenită din perioada patristică. Promotori ai credinței creștine, Părinții Bisericești au trăit o viață sfântă, în timpul căreia s-au distins ca:

⁵⁶Constantin Cucoș, *op. cit.*, p. 84.

⁵⁷Sfântul Vasile cel Mare, *Omilii și cuvântări*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2004, p. 356.

⁵⁸Constantin Cucoș, *Educația religioasă. Repere teoretice și metodice*, Editura Polirom, Iași, 2009, p. 88.

scriitori, învățători, pedagogi, psihologi, dar, mai ales ca martori ai Tradiției bisericești.

I.2.5. Educația religioasă la clasicii pedagogiei

De la activitatea sa bazată numai pe experiența privind instruirea tinerelor generații, având ca scop viața socială, educația a străbătut o cale lungă, astfel devenind o autentică știință cu scopul, structura și modul de funcționare proprii. Omenirea zilelor noastre aduce în discuții probleme cu care nu s-a mai întâlnit niciodată în istoria ei: dezvoltarea informațională, descoperirea spațiului, discuțiile culturale între popoare. Ținând seamă de aceste lucruri, educația este solicitată să formeze indivizi care să se adapteze la ceea ce apare nou, să fie responsabili și creativi.

Dezvoltarea pedagogică a acestei perioade a condus la „delimitarea tot mai clară a noilor discipline auxiliare domeniului pedagogic, cum sunt psihologia educației, ce are în vedere copilul ca ființă de educat, sociologia educației, ce studiază fenomenul educativ, ca mediu principal de formare a omului, pe baza unui model propus de societate, pedagogia experimentală ce și propune studierea științifică a faptelor pedagogice. Răspunsurile date de noile cercetări educaționale s-au dovedit demne de încrederea celorlalte domenii ale științei, motiv pentru care știința pedagogică s-a afirmat definitiv ca un domeniu distinct și indispensabil dezvoltării personale și sociale”⁵⁹.

Cei mai importanți clasici ai pedagogiei universal, privind educația religioasă sunt: J. A. Comenius (1592 - 1670), Jean – Baptiste de la Salle (1651 - 1719), J. J. Rousseau (1712 - 1778), Immanuel Kant (1724 - 1804), Maria Montessori (1870 - 1952).

J. A. Comenius, considerat de mulți specialiști din domeniul educației drept „părintele pedagogiei moderne, s-a manifestat ca un optimist privind posibilitatea omului de a se perfecționa prin educație [...] a teoretizat în *Didactica Magna* aproape toate principiile didactice, a intuit permanența educației și a anticipat cerința integrării cunoștințelor în numele adevărului

⁵⁹Dorin Opreș, *Dimensiuni creștine ale pedagogiei moderne*, Editura Sf. Mina, Iași, 2010, p. 323.

divin. [...] Comenius a avut o concepție deosebit de modernă în legătură cu metodologia și formele de realizare a învățării”⁶⁰.

În concepția lui Jean – Baptiste de la Salle, la temelia unei educații morale sănătoase stă instruirea religioasă. În scrierile sale nu a fost abordată doar educarea copiilor, ci și formarea exigentă a educatorilor, prin dobândirea unor calități: sănătate, igienă, voce puternică, cunoștințe vaste, echilibru intelectual, spirit de observație, măiestrie didactică, dreptate, dragoste, bune maniere, generozitate⁶¹.

J. J. Rousseau consideră că scopul educatorului este de a-l ocroti și a-l feri pe copil de influențele externe venite din partea societății. În impresionanta lucrare „Émile sau despre educație”, perspectiva rousseau-istă este a propovăduirii unei religii naturale, fără ritualuri și dogme⁶².

Maria Montessori este cea care impune în pedagogia secolului XX un principiu de educație bazat pe respectarea libertății copilului⁶³.

Pedagogia clasică se remarcă printr-o expunere de mare claritate, dorința de cunoaștere contopindu-se cu nevoia de construire, dar și de explicare a întregii lumi.

⁶⁰Constantin Cucoș, *Educația religioasă. Repere teoretice și metodice*, Editura Polirom, Iași, 2009,

pp.96-97.

⁶¹*Ibidem*, p.99.

⁶²*Ibidem*, p.100.

⁶³Maria Montessori, apud Constantin Cucoș, *op. cit.*, p.103.

CAPITOLUL 3

I.3. AGENȚI RESPONSABILAI AI EDUCAȚIEI RELIGIOASE

Educația religioasă trebuie începută încă din fragedă copilărie „dacă nu plouă primăvara, degeaba va ploua mai târziu”⁶⁴. O conduită exemplară, determinată de însușirea valorilor credinței, are la bază întotdeauna conlucrarea agenților educativi. Demersul se realizează începând din familie, prin părinți, bunici, continuând în cadrul instituțional – școala, prin profesorul de religie și consolidând întregul proces, prin activitățile realizate în cadrul Bisericii, prin preot.

I.3.1. Educația religioasă în familie

Educația începe în familie și se încheie în momentul în care omul trece spre viața veșnică. În acest context, pedagogii vorbesc despre un proces neîntrerupt, cu accente pe dimensiunea duhovnicească. Așadar, prima instituție în care se formează educația copilului este familia și, mai ales, familia tradițională, care este formată din bărbat și femeie, din tată, mamă și copii, acesta fiind scopul pe care Dumnezeu l-a rânduit pentru familia creștină. Acest prim așezământ, prima societate naturală întemeiată ca dar al lui Dumnezeu, este o binecuvântare pe care Dumnezeu a lăsat-o primilor oameni: „creșteți și vă înmulțiți, umpleți pământul și-l stăpâniți” (Facere 1, 28); în același timp, Mântuitorul Iisus Hristos a ridicat căsătoria dintre bărbat și femeie la rangul de Taină.

Lumea copilului este, mai presus de toate, lumea familiei sale. El își descoperă abilitățile, curajul, dar mai ales Îl descoperă pe Hristos în mediul familial.

Când într-o familie viața creștină este condiție esențială a trăirii, părinților nu le este deloc dificil să le insuflă copiilor adevărurile de credință. Însă pentru a călăuzi tinerii pe calea cea dreaptă, trebuie ca în familie să existe, mai înainte de toate, dovada vieții creștine. Ceea ce este esențial pentru ei nu reprezintă sfaturile, ci pilda vieții pe care le-o oferă părinții sau bunicii, prin

⁶⁴Vasile Băncilă, *Inițierea religioasă a copilului*, Editura Anastasia, 1996, p.21.

comportamentul lor, deschizând prin propriul exemplu calea vieții ce trebuie urmată: „Familia trebuie mai mult să formeze decât să informeze”⁶⁵.

Copilul trece prin mai multe etape de dezvoltare, datorită familiei fiind de a îi asigura acestuia cele mai bune condiții, de la cele necesare traiului, până la crearea unui mediu educativ propice. Înainte să pretindă iubire și ascultare din partea copiilor, părinții trebuie să ofere ei înșiși dragoste și încredere, astfel asigurându-le un climat potrivit pentru formarea personalității. Soții trebuie să se iubească, să se prețuiască, respectul și înțelegerea dintre ei având o influență foarte mare asupra modelării caracterului copilului. Frumusețea și măreția unei vieți trăite în Hristos, sunt percepute de copil și cu ajutorul mijloacelor de mântuire a sufletului: rugăciunea și participarea la sfintele slujbe: „Dacă copilul nu învață să iubească în familie, de la părinții săi, unde va învăța să iubească? Dacă nu s-a deprins încă din copilărie să caute fericirea tocmai în fericirea reciprocă, în ce porniri rele și vicioase o va căuta când va ajunge la vârsta maturității? Copiii preiau totul și imită totul ...”⁶⁶. Rugăciunea în familie poate fi o ocazie de comuniune și iubire: „Iubiți-vă unii pe alții, așa cum Eu v-am iubit pe voi” (Ioan 13,34).

Din păcate, familiile tradiționale sunt tot mai puține, modelul părinților sau al bunicilor, din ce în ce mai ușor conturat, din cauza preocupărilor pragmatice și lipsite complet de spiritualitate. La polul opus stă familia modernă, aflată într-o direcție socială greșită. Într-o societate de consum sunt din ce în ce mai mulți părinți prea puțin dispuși să-și dedice timpul copiilor, preocupați fiind de realizările materiale. Aflați într-o competiție continuă, ei uită că a fi om și a forma oamenii de mâine constituie o datorie mai presus de toate⁶⁷.

Familia modernă poate fi atacată și de provocări grave ale societății: infidelitatea, divorțul, consumul de alcool, violența fizică și verbală ș.a. Într-o astfel de familie, copilul / tânărul nu va învăța nici ce este iubirea, nici ce sunt

⁶⁵Constantin Cucoș, *Educația religioasă. Repere teoretice și metodice*, Editura Polirom, Iași, 2009, p.31.

⁶⁶*Viața de familie*, traducere din limba rusă Adrian Tănăsescu – Vlas, Editura Sophia, Editura Cartea Ortodoxă, București, p.15.

⁶⁷Hilary Rich, Helaina Lake Kravitz, *Căsnicia perfectă*, Editura Teora, București, 2006, p.182.

virtuțile creștine și nici nu Îl va cunoaște pe Hristos. Însă, va căuta repere de viață și le va găsi, probabil, în pseudo-eroi și tot felul de personaje de o calitate morală îndoielnică.

Pentru protecția tânărului, între familie și școală trebuie să existe comunicare, conlucrare, prin intermediul discuțiilor dintre părinți și profesori, al ședințelor sau prin vizitarea tinerilor la domiciliu. Astfel, educația din cadrul familiei devine o acțiune de formare pentru viață. De aceea, școala își pune încrederea în ajutorul părinților și, în acest sens, derulează mai multe programe, proiecte și parteneriate, printre care se numără și activitățile desfășurate în conlucrare cu Biserica.

Educația religioasă făcută în cadrul familiei este o temă foarte importantă pentru familia creștină. Unii dintre părinți nu știu când este momentul să înceapă educația religioasă și ce să facă pentru a impulsiona copilul în vederea înțelegerii dialogului creștin și cum să se comporte, din punct de vedere religios, în sânul familiei. Însă, educația religioasă se cuvine să aibă loc încă din primii ani din viață, aceasta pentru că atunci când copilul este mic învață și deprinde mai bine ceea ce vede sau ceea ce aude. Așadar, prin preocupările religioase și morale putem să îndeplinim interesul copiilor și să-i sprijinim în descoperirea răspunsurilor la problemele care îi interesează.

Prin urmare, în zilele noastre, Familia împreună cu Biserica și Școala au rolul important de a gestiona așa cum se cuvine, ca agenți educaționali, și de a intensifica eforturile pentru o bună educare și formare a tinerilor, pentru ca fiecare dintre ei să pună în evidență darurile primite de la Dumnezeu și să îi respecte pe semenii. „Familia reprezintă matricea primordială a culturii omenești. Aici se trezesc și încep să se dezvolte puterile latente ale sufletului personal. Aici copilul începe să iubească și să creadă. Aici se alcătuiesc primele temelii ale caracterului său. Aici se descoperă în sufletul copilului sursele principale ale fericirii sau nefericirii lui viitoare. Aici devine copilul un om mic, din care mai apoi se dezvoltă o mare personalitate sau un pungaș mărunț”⁶⁸.

⁶⁸*Viața de familie*, traducere din limba rusă Adrian Tănăsescu – Vlas, Editura Sophia, Editura Cartea Ortodoxă, București, 2009, p. 9.

1.3.2. Educația religioasă în Biserică

Pentru ca educația religioasă a copiilor și a tinerilor să fie una desăvârșită, este esențială și preocuparea instituției clericale. Din totdeauna, Biserica a fost implicată în acest proces de instruire religioasă, contribuind la modelarea și formarea personalității umane, prin activitățile educative desfășurate și prin angajarea responsabilă în viața societății. Observând și ținând cont de particularitățile spirituale ale fiecărui individ, educația religioasă trebuie structurată și desfășurată în funcție de nevoile sufletești specifice oricărei vârste, oferind cunoștințele moral-creștine, după cum Sfântul Apostol Pavel spune: „dar noi nu duhul lumii l-am primit, ci Duhul Cel de la Dumnezeu, ca să cunoaștem cele prin har dăruite nouă de la Dumnezeu; pe care le și grăim, nu în cuvinte învățate din înțelepciunea omenească, ci în cuvinte învățate de la Duhul Sfânt” (I Corinteni 2, 12-13). Prin urmare, educația religioasă nu are doar un rol informativ, de transmitere de cunoștințe, ci, mai presus, este rolul formativ, prin care viața tinerilor este pusă în concordanță cu Evanghelia Mântuitorului Hristos: „că o altă temelie nu poate nimeni să pună în afara celei puse, care este Iisus Hristos” (I Corinteni 3, 11).

Chiar dacă „Iisus Hristos este Același, ieri și azi și în veac” (Evrei 13,8), după spusele Sfântului Apostol Pavel, Biserica zilelor noastre trebuie să Îl păstreze neschimbat, dar să țină și pasul cu ritmul alert în care societatea umană se dezvoltă, să se actualizeze permanent prin aflarea de noi metode și practici de propovăduire a Evangheliei lui Hristos.

Educația, prin intermediul parohiei, reprezintă pastorația oamenilor spre dragostea lui Dumnezeu, condiția cea mai folositoare pentru viață. La această treaptă superioară, tânărul poate ajunge prin participarea activă în viața Bisericii, prin primirea Sfintelor Taine sau prin implicarea în activitățile educative demarate la nivelul parohiei. Desigur că, răspunsul tinerilor față de implicațiile Bisericii nu are aceeași deschidere, în sensul în care există pe de o parte tineri dedicați vieții lui Hristos, iar pe de altă parte, tineri care dau dovadă de indiferentism religios. Cea mai mare parte a reprezentanților acestui segment de vârstă este prezentă în Biserică și nu manifestă ostilitate față de aceasta.

Una dintre activitățile **educative** care s-a bucurat de un real succes moral și spiritual la nivel național, a fost proiectul „Hristos împărtășit copiilor”, proiect implementat la nivelul întregii Patriarhii Române. Demersul organizat prin cateheze în cadrul parohiilor, este o așezare în cadrul cultului a cunoștințelor dobândite la orele de religie, deci o punte de legătură între cele două instituții: Biserica și Școala.

Pe lângă viața liturgică și catehetică la care îi cheamă pe tineri, parohia vine în lucrarea ei luptătoare și cu acțiuni de voluntariat, în care sunt implicate persoane cu suflete nobile și cu preocupări pe măsură. Într-una din parohiile județului Teleorman, în cadrul unei asociații înființate de preotul paroh, o elevă olimpică la Religie (de două ori participantă la faza națională) își dedică o parte din viață acțiunilor de a-i sluji pe ceilalți. La întrebarea „De ce faci voluntariat?”, Maria a răspuns: „Dacă ai un talent, nu înseamnă că ai câștigat ceva, ci mai degrabă, că ai ceva de dat înapoi. Astfel, voluntariatul creștin este modalitatea prin care îi mulțumesc lui Dumnezeu pentru ce am primit, dăruind din timpul și abilitățile mele altora, și totodată, contribuind la realizarea comuniunii, condiție intrinsecă a vieții în Biserică” (N.M.E., elevă în cls. a XII-a, la Colegiul Național „Alexandru Ioan Cuza”, Alexandria, Teleorman). Societatea noastră are nevoie de astfel de tineri, capabili de sacrificii, de jertfe născute din dragoste față de semenii. Pentru ei, prioritatea o constituie ajutorul oferit aproapelui, aceasta fiind o condiție sine-qua-non în chemarea lor către desăvârșire.

Din misiunea Bisericii mai fac parte și parteneriatele cu școala, pelerinajele la biserici și mănăstiri, activități foarte dragi copiilor și adolescenților. De asemenea, Biserica are și o obligație **morală** față de tinerii fii ai ei, și anume, aceea de a le expune **pericolele reale**, cu care societatea contemporană vine **împotriva libertății** lor.

De asemenea, nu trebuie subestimat rolul important al Bisericii „în ceea ce privește realizarea educației estetice, prin intermediul **manifestărilor** sau **obiectelor estetice** implicate în acest spațiu. Muzica bisericească, picturile, sculpturile, designul **arhitectonic** nu numai că adâncesc sentimentele de

respect și pietate, dar trezesc și susțin sentimentele, interesele și conduitele estetice ale celor ce pășesc în acest perimetru spiritual”⁶⁹.

Prin vocația ei misionară, Biserica trebuie să vegheze neîncetat asupra vieții spirituale a tinerilor. Aceștia trebuie să fie învățați să trăiască în comuniune și să își găsească echilibrul necesar întregului parcurs către cunoaștere: „Lăsați copiii să vină la Mine și nu-i opriți!” (Matei 19, 14).

I.3.3. Educația religioasă în școală

Acest tip de educație, cel realizat prin intermediul școlii, vine în completarea actului educativ început în familie. Astfel, școala devine un partener al familiei, cel căruia îi revine, de data aceasta și rolul informării. Ceea ce copilul deprinde în familie, continuă la școală, poate mai mult la un nivel teoretic, pentru că toate temele dezvoltate la nivelul orei de Religie urmăresc modelarea unui om moral, care să aprecieze valorile creștine, care să își iubească semenii, care să știe să discearnă între bine și rău. „Așadar, un important factor al educației creștine îl constituie școala. La nivelul acestei instituții, educația religioasă ajunge într-un stadiu de maximă dezvoltare prin caracterul programat, planificat și metodic al activităților instructiv – educative. Conținuturile religioase ce se transmit sunt selectate cu grijă după criterii psihopedagogice, activitățile educative se cer a fi structurate respectându-se principiile didactice, sunt dimensionate cele mai pertinente metode de predare – învățare, cunoștințele specifice, valorile și conduitele religioase va trebui să fie apreciate și evaluate. Cei care realizează această latură a educației sunt cadre specializate ce dețin, pe lângă competențele teologice, și pe cele de ordin psihologic, pedagogic și metodic”⁷⁰.

Educația religioasă și-a regăsit locul în școala românească, după Revoluția din decembrie 1989, asemeni unei piese de puzzle, mult lipsite, ce a venit să completeze, să desăvârșească tabloul învățământului românesc.

⁶⁹Constantin Cucoș, *Educația religioasă. Repere teoretice și metodice*, Editura Polirom, Iași, 2009, pp 200 – 201.

⁷⁰Constantin Cucoș, *Educația Religioasă*, ediția a II-a, Editura Polirom, Iași, 2009, p. 32.

Educația religioasă în școală are o importanță majoră, iar formarea copiilor și a tinerilor reprezintă una dintre finalitățile actului educațional religios, religia însemnând mai mult decât oricare dintre celelalte dimensiuni ale ei⁷¹. Cunoștințele dobândite în școală îl conduc pe copil / tânăr spre o morală sănătoasă, făcându-l pe acesta, după spusele Sfântului Ioan Gură de Aur, „un atlet pentru Hristos”⁷². În perspectiva creștină, omul are o predispoziție de a fi socotit ființă religioasă, încă din naștere „suveran față de natură, supus Divinității, nemuritor și liber prin depășirea extramundănă a condiției sale”⁷³.

Responsabil cu actul educațional din partea instituției școlare este profesorul de religie, cel care este chemat de Dumnezeu pentru a transmite învățătura lui Hristos și pentru a modela suflete. Profesorul de religie are o misiune specială, nu doar cu specific educațional, ci, mai degrabă, cu specific duhovnicesc. Ritmul alert al schimbărilor din educație și din societate îl determină pe profesorul de religie să își ghideze activitatea, în funcție de câteva repere:

- Stăpânirea conținuturilor disciplinei Religie, dar și a documentelor curriculare;
- Utilizarea metodelor de predare – învățare (mai ales a celor moderne), a mijloacelor și a materialelor didactice;
- Asigurarea permanentă a feed-back-ului;
- Comunicarea și relaționarea cu elevii;
- Integrarea religiei în sfera socială și interdisciplinară;
- Derularea unor parteneriate (cu Biserica, familia, comunitatea locală);
- Individualizarea procesului educativ în raport cu aptitudinile elevilor;

⁷¹Monica Oprea, *Metodologia evaluării. Abordări teoretice și investigative în educația religioasă*, ediția a II-a, Iași, 2010, p. 270.

⁷²Sfântul Ioan Gură de Aur, *Cuvânt despre cum se cade să își crească părinții copiii*, în: Maica Magdalena, *Sfaturi pentru o educație ortodoxă a copiilor de azi*, Editura Deisis, Sibiu, 2000, p. 108.

⁷³Petre Țuțea, *321 de vorbe memorabile*, Editura Humanitas, București, 1993, p. 36.

- Încurajarea toleranței, pe fondul iubirii creștine.

În învățământul post-modern, demersul educativ este susținut și prin formarea continuă a profesorilor, prin participarea la cursuri de perfecționare, la simpozioane și conferințe naționale, astfel, asigurându-se în mod permanent o actualizare a unui sistem eficient de educație.

Societatea a suferit în ultimul secol și încă suferă schimbări majore, noul context social fiind cel al secularizării. Într-o lume secularizată, religia a devenit un fenomen personal, individual, privat. De aceea, copilul / tânărul este pregătit pentru maturitate, prin procesul de educare creștină, prin implicarea celor mai importanți factori: familia, Biserica și școala. „Atmosfera religioasă și climatul moral vor constitui un deziderat comun al școlii, familiei, bisericii, societății, în care tinerii să învețe prețuirea, iubirea de semeni și reținerea de la a săvârși răul”⁷⁴.

⁷⁴Dumitru Salade, *Dimensiuni ale educației*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1998, p. 86.

FAMILIA ÎN POSTMODERNITATE - IMPLICAȚII MORALE ȘI MISIONARE -

Pr. Iulian Gabi TUDOSE

Perioada contemporană este definită, printre alte aspecte legate de viața religioasă, de promovarea cu insistență a unor modele morale opuse tradiției creștine, contrare învățaturii de credință în general, și a spiritualității creștin-ortodoxe în special. Prin glasul diferitelor concepte evoluționiste, existențialiste, hedoniste și a libertinajului societatea actuală încearcă cu orice preț să convingă omul să renunțe la demnitatea și veșnicia pe care i le oferă și mijlocește Biserica, singura păstrătoare și propovăduitoare a adevărilor revelate de Dumnezeu. Prin retezarea rădăcinilor originii sale și prin stoparea sau uneori chiar efortul de anulare a năzuințelor de bine și de frumos, postmodernismul a fragmentat, a furat omului adevărata identitate și l-a expulzat înspre o lume din care lipsește tot mai mult Viața.¹ Naturalismul și umanismul Renașterii deschid lupta de dezumanizare a persoanei. Omul încearcă din răspuțeri să-l înlocuiască pe Dumnezeu fără să realizeze că prin această acțiune el se îndepărtează de bună voie de Cel care îi aduce șansa de a-și descoperi propria identitate. „Postmodernismul apare ca o urmare, respectiv ca o continuare a modernismului, dar și ca o realitate ce se opune modernismului prin unele aspecte proprii; deci continuare a modernismului, dar și o reacție deconstructivistă la adresa modernismului.”²

Instituția familiei nu mai este văzută în toată sfințenia și responsabilitatea ei, ci foarte multe cupluri (căsătorite civil sau chiar religioși) duc o viață de libertinaj moral, astfel că „mariajul se impune tot mai mult doar ca o afacere liberă de orice reguli sau răspunderi morale, semănând mai degrabă cu o formă de concubinaj, care nu-și propune să dureze și să rodească,

¹John M. Hull, *Practical theology and religious education in a pluralist Europe*, în „British Journal of Religious Education”, 2004, 26(1), pp. 7-19.

²Dumitru Radu, *Postmodernismul, o provocare nihilistă la învățătura de credință și spiritualitate ortodoxă*, art. în „Simpozionul Modernism, Postmodernism și Religie”, Constanța, mai, 2005, Iași, Editura Vasiliana- 98, 2005, p. 378.

ci doar să coloreze hedonic un interval aleatoriu. Partenerul nu-i decât o prezență conjuncturală, oricând substituibilă în funcție de umori și suportabilă numai în virtutea concesiivității reciproce. Nu o dată se întâmplă ca partenerii să fie interșantajabili între cupluri de «prieteni» ... sau ca fiecare să antameze aventuri cu buna știință a celuilalt, ba uneori chiar în complicitatea acestuia.”³ În astfel de relații extraconjugale se folosește pe scară largă contracepția, iar dacă apar eventuale sarcini nedorite se recurge la avort fără prea multe „scrupule inutile.”

Instituția familiei, în constituția ei originară lăsată și binecuvântată de Dumnezeu, începe să fie astăzi tot mai contestată, dovadă fiind numărul crescut de divorțuri și de infidelități între membrii acesteia. „Frecvența și facilitatea destrămării căsătoriei – numărul tot mai mare al divorțurilor, cu precădere în societățile «dezvoltate» – s-ar putea să fie un simptom semnificativ al amplitudinii luate de contestarea practică a instituției. Însă, independent de mărturiile statistice, este clar că modul de viață impus nouă în cadrul civilizației tehnologice autonome și al societății de consum subminează (de nu cumva o exclude radical) instituția căsătoriei. Iar aceasta fiindcă, oricum, respectivul mod de viață este individualist⁴: el pare a nimici posibilitățile de depășire și de relație personală. În cadrul lui, relația e o formă de supunere: supui ori ești supus. De aceea refuzul fidelității față de legătura conjugală este prezentat pretutindeni ca o necesitate naturală de libertate, ca o eliberare de supunerea la convenții și rutină, ca o deschidere către viață, care e o aventură nesfârșită de depășire a formelor.”⁵

1. Familia creștină-icoană a iubirii dintre Hristos și Biserică

Familia creștină, întemeiată prin binecuvântarea lui Dumnezeu, este o icoană a relației de comuniune dintre Mântuitorul Hristos și Biserica Sa. Prin

³Răzvan Codrescu, *Teologia sexelor și Taina Nunții*, București, Editura Christiana, 2002, nota 3, p. 19.

⁴Emma Nicholls, Arthur A. Stukas, *Narcissism and the Self-Evaluation Maintenance Model: Effects of Social Comparison Threats on Relationship Closeness*, în „The Journal of Social Psychology”, 2011, 151(2), 201-212.

⁵Christos Yannaras, *Libertatea moralei*, București, Edit. Anastasia, 2002, pp. 176-177.

glasul Sfântului Apostol Pavel, comuniunea familială este oglindită ca o „taină mare”, tocmai pentru faptul că închipuie comuniunea dintre Hristos și Biserică. Relația de iubire și de supunere dintre soți trebuie să aibă ca model iubirea jertfelnică a lui Hristos pentru Biserică, dar și supunerea Bisericii față de El. În cadrul familiei, bărbatul și femeia sunt chemați să se angajeze moral pe drumul ascendent al sfințeniei, după cum și Mântuitorul a curățit și a sfințit Biserica Sa și, de asemenea, așa precum El, „lăsând” pe Tatăl, S-a coborât pe pământ pentru Biserica cea dintre neamuri, tot astfel și bărbatul își părăsește casa părintească spre a se însoți cu femeia sa.

Prezența Mântuitorului Hristos la nunta din Cana Galileii, unde a săvârșit prima minune, are o profundă semnificație teologică, evidențiată clar în slujba ortodoxă a Tainei Cununii: „Care pentru negrăitul Tău dar și pentru multa bunătate, ai venit în Cana Galileii și nunta care era acolo ai binecuvântat-o, ca să arăți că din voia Ta se face însoțirea cea după lege și nașterea de prunci dintr-însa.” (din prima rugăciunea de după ectenia mare din Slujba Cununii)⁶

Principiul pe care Sfinții Apostoli îl așază la baza unirii dintre soți este același care stă și la baza unirii dintre Hristos și Biserică: IUBIREA. „Bărbaților, iubiți pe femeile voastre, după cum și Hristos a iubit Biserica, și S-a dat pe Sine pentru ea” (Efeseni 5, 25). După cum Hristos, în marea Sa iubire pentru Biserică S-a dăruit jertfelnic acesteia, la fel iubirea dintre soți cere dăruire jertfelnică și totală unul altuia. Sfântul Pavel consideră iubirea dintre soți ca o datorie reciprocă: „Așadar, bărbații sunt datori să-și iubească femeile, ca pe însăși trupurile lor” (Efeseni 5, 28) și „Bărbatul să-i dea femeii iubirea datorată, asemenea și femeia bărbatului” (I Corinteni 7, 3).

Clement Alexandrinul se întreabă de unde-și primește căsătoria sfințenia. „Căsătoria este sfântă dacă este împlinită așa cum spune Cuvântul, dacă soțul și soția se supun lui Dumnezeu și dacă își chivernisesc viața conjugală «cu inima curată întru adevărarea credinței, curățindu-și inimile de orice gând rău, spălând trupul cu apă curată și ținând mărturisirea nădejdi, pentru că este credincios Cel ce a făgăduit» (Evrei 10, 22-23). O căsătorie

⁶Vasile Mihoc, *Căsătoria și familia în lumina Sfintei Scripturi*, în „Mitropolia Ardealului”, nr. 9-10, 1985, p. 584

fericită nu trebuie judecată nici după bogăție, nici după frumusețe, ci după virtute”,⁷ Botezul și Pocăința, care o preced, împreună cu Euharistia – în care se săvârșește Taina Nunții – răscumpără și sfințesc Căsătoria.

Sfântul Ioan Gură de Aur afirmă originea divină a legăturii dintre bărbat și femeie, precum și răsplata divină a celor ce respectă jurămintele făcute: „Când se vorbește de legăturile căsătoriei, în mod sigur se vorbește de un lucru sfânt și binecuvântat de Dumnezeu. Căsătoria este o *Taină mare*, originea ei este divină, misiunea ei este sublimă, faptele ei sunt mari și roditoare”.⁸

Dumnezeu ridică legătura soților la rang de Taină dacă unirea lor se face întru Hristos și Biserică: „*Este o taină mare*, zice apostolul. Da, cu adevărat destul de mare și destul de străină! Două ființe nu se cunosc, poate nu s-au văzut niciodată. Însă Dumnezeu le rânduiește pe unul altuia; intervine adesea o împrejurare care le apropie și la o primă privire reciprocă se aprinde flacăra tainică a iubirii. Și părinții? La ei de asemenea să admirăm o taină. Această fiică pe care grijile lor generoase au cuprins-o atâta vreme, de care le era insuportabil să se despartă un moment, ei o dau, ei se despart de ea, ei o înzestrează cu această zestre, ei care sunt de altfel atât de avari. Și toată această purtare împotriva naturii se începe și se sfințește cu cele mai uimitoare ușurințe. Dumnezeu este acolo. Puterea Lui și înțelepciunea Lui poruncesc și natura se desjudecă pentru a asculta de El. Și să n-o pierdem niciodată din vedere. Dumnezeu schițează astfel în căsătorie taina prin excelență, unirea Cuvântului Său cu natura omenească: *Taina aceasta mare este, iar eu zic în Hristos și în Biserică*”.⁹

2. Familia creștină – implicații morale și misionare

În fața modelului oferit de Mântuitorul Iisus Hristos, Care a ridicat familia la rang de Taină, provocările postmodernității obligă Biserica la analize

⁷Clement Alexandrinul, *Stromatele*, trad. rom. D. Fecioru, în PSB, vol. 5, București, Editura Institutului Biblic, 1982, p. 290.

⁸Sfântul Ioan Gură de Aur, *Bogățiile oratorice*, Oradea, Editura Pelerinul Român, 2002, p. 227.

⁹*Ibidem*, pp. 248-249.

temeinice și la elaborarea unui model misionar care să includă mai eficient căile de cunoaștere și actualizare a cuvântului revelat, în raport cu vârsta spirituală a creștinilor de azi.¹⁰ Un alt aspect pedagogic esențial este rugăciunea comună și particulară făcută în cadrul familiei; ea reprezintă unul dintre mijloacele cele mai importante pentru menținerea și dezvoltarea religiozității membrilor ei. Prin rugăciune omul vorbește cu Dumnezeu, Îl preamărește, Îi cere ajutorul și-I mulțumește pentru binefacerile pe care le-a revărsat asupra lui. Aceasta trebuie făcută „în duh și în adevăr”, adică din tot sufletul și mărturisind credința cea adevărată, pentru că „Duh este Dumnezeu și cei ce I se închină trebuie să I se închine în duh și în adevăr” (Ioan 4, 24).

Mântuitorul Iisus Hristos ne dă ca exemplu de rugăciune curată pe cea a vameșului, care „cu inima înfrântă și smerită”, stând în partea din spate a templului, își bătea pieptul și zicea „Dumnezeule, fii milostiv mie, păcătosului” (Luca 18, 13). Cu alte cuvinte, pentru ca rugăciunea membrilor familiei să se poată înălța spre Dumnezeu ea trebuie să fie nu doar comună, ci și susținută de smerenie, prin care propriile limite devin din pietre de poticnire trepte spre cer și împiedică declinul spiritual¹¹, „fiindcă oricine se înalță pe sine se va smeri, iar cel ce se smerește pe sine se va înălța” (Luca 18, 14). Dacă rugăciunea este atât de necesară pentru transformarea lăuntrică a omului, cu atât mai mult familia, în integralitatea ei, are nevoie de acest mijloc de înălțare către Dumnezeu Care face să se pogoare asupra ei harul cel de sus. Dumnezeu binecuvântează căsnicia și face să înflorească în mijlocul ei darurile cele duhovnicești. Hristos Însuși a promis că „unde sunt doi sau trei, adunați în numele Meu, acolo sunt și Eu în mijlocul lor” (Matei 19, 20), arătând prin aceasta că El este prezent într-un mod deosebit lângă aceia care Îi împlinesc voia și lucrează pentru numele Lui.

În Vechiul Testament exemplu cel mai elocvent de credință și rugăciune familială îl avem în Cartea Tobit, în care se descrie relația ce-i caracteriza pe cei doi soți, Tobie și Sara. Aceștia obișnuiau să se roage

¹⁰Dorin Opreș, *Dimensiuni creștine ale pedagogiei moderne*, București, Editura Didactică și Pedagogică, 2012, pp. 101-103.

¹¹E.H. Ecklund, K.S. Lee, *Atheists and Agnostics Negotiate Religion and Family*, Journal for the Scientific Study of Religion, 2011.

împreună, iar relația lor se caracteriza printr-o curăție sufletească pilduitoare: „Iar când au rămas numai amândoi în cameră, Tobie s-a sculat din pat și a zis: «Scoală, soro, să ne rugăm ca să ne miluiască Domnul!» Și a început Tobie a zice:

«Binecuvântat ești Tu, Dumnezeu părinților noștri, și binecuvântat este numele Tău cel sfânt și slăvit în toți vecii! ... Și acum, Doamne, nu plăcerea o caut, luând pe sora mea, ci o fac cu inimă curată. Binevoiește deci a avea milă de ea și de mine și a ne duce împreună până la bătrânețe!» Și a zis și ea cu el: «Amin!»» (Tobit 8, 4-5, 7-8). Astfel, prin rugăciune și viață curată, binecuvântată de Dumnezeu, cei doi au izgonit pe demonul care încerca să-i dezbine.

Descreștinarea masivă, asupra căreia insistă lucrările de teologie¹² poate să cunoască o contrapondere semnificativă prin reșezarea familiei pe locul pe care l-a avut în spațiul eclesial până în secolul XX. Sfântul Apostol Pavel arată valoarea familiei ca icoană a unității dintre Hristos și Biserică, Mireasa Sa. Așa cum Hristos este cap Bisericii universale, la fel bărbatul trebuie să fie cap familiei. Iubirea lui Hristos pentru Biserica Sa, jertfa Acestuia, se transpune în relațiile dintre soț și soție. Familia constituie oglinda Bisericii, cea „una, sfântă, sobornicească și apostolică”.¹³ Calea pentru un atare demers nu poate să excludă susținerea membrilor familiei pentru redescoperirea vocației de ființe religioase, chemate să-și asume parcursul spiritual ascendent de la chip la asemănarea cu Creatorul. Structurile pedagogice oferite de Sfântul Ioan Gură de Aur, mai ales, care a insistat îndeosebi asupra stabilirii unei cât mai strânse comuniuni cu îngerii și cu sfinții, prin alegerea numelor pentru copii din rândul acestora, respectiv pentru modelarea cu atenție a sufletelor copiilor, aflați la vârsta purității sufletești, constituie deopotrivă trepte și șanse ale spațiului misionar pentru familia și Biserica de mâine.¹⁴ Liantul care descoperă lumina dragostei pentru persoană, prin care se definește comuniunea din

¹²A se vedea și sinteza: Teofil Tia, *Reîncreștinarea Europei? Teologia religiei în pastorală și misiologia occidentală contemporană*, Alba Iulia, Editura Reîntregirea, 2003.

¹³Sfântul Ioan Gură de Aur, *Omilia despre căsătorie, Din comentariul la Efeseni*, în vol. *Cateheze maritale*, p. 102.

¹⁴Monica Opriș, *Religie, morală, educație. Perspective teologice și pedagogice*, București, Editura Basilica, 2011, p. 31.

familie este dragostea. „Familia, care reprezintă biserica din casă, este o școală a iubirii, o școală a vieții, a creșterii duhovnicești și a cunoașterii cuvântului lui Dumnezeu. Ea trebuie să devină locul propovăduirii Evangheliei împărăției lui Dumnezeu, o școală a întâlnirii cu Tainele și cu slujbele Bisericii, o școală de pregătire pentru participarea la ele. Familia, casa constituie o școală atât pentru copii, cât și pentru părinți.”¹⁵

3. Concluzii

Familia a fost instituită de către Dumnezeu în rai prin aducerea la existență a primilor oameni, Adam și Eva, pe care El i-a binecuvântat și i-a așezat să trăiască în unitate și comuniune iubitoare (Facere 2, 24). Astfel, bărbatul și femeia alcătuiesc „un singur trup”, împărțându-se reciproc de alteritatea și complementaritatea conjugală. Prin venirea Mântuitorului Iisus Hristos pe pământ și, în mod special prin participarea Sa la nunta din Cana Galileii, instituția familiei a fost sfințită și ridicată la nivelul de Taină dumnezeiască. De aceea, pentru ca însoțirea soțului cu soția să fie sfințită și să primească caracterul de Taină, este nevoie ca aceasta să fie făcută în Biserică, cu binecuvântarea lui Dumnezeu, prin mâna preotului slujitor. Menținerea pe o traiectorie spirituală ascendentă a vieții religios-morale în familie, în contextul decentrării axiologice din actuala postmodernitate, reclamă edificarea unor modele misionare care să aibă în vedere în special familia, liantul regenerării societății, dar și garanția transmiterii învățăturii revelate înspre viitoarele generații de creștini.

Bibliografie:

1. Clement Alexandrinul, *Stromatele*, trad. rom. D. Fecioru, în PSB, vol. 5, București, Editura Institutului Biblic, 1982.
2. Codrescu, Răzvan, *Teologia sexelor și Taina Nunții*, București, Editura Christiana, 2002.

¹⁵Gleb Kaleda, *Biserica din casă*, traducere din limba rusă de Lucia Ciornea, București, Editura Sophia, 2006, p. 55.

3. Ecklund, E.H., Lee, K.S., *Atheists and Agnostics Negotiate Religion and Family*, Journal for the Scientific Study of Religion, 2011, 50(4): 728–743.
4. Eliade, Mircea, *Istoria credințelor și ideilor religioase*, vol. I, trad. Cezar Baltag, București, Editura Științifică, 1991.
5. Galeriu, Constantin, *Jertfă și răscumpărare*, București, Editura Harisma, 1991.
6. Hull, John M., *Practical theology and religious education in a pluralist Europe*, British Journal of Religious Education, 2004, 26(1): 7-19.
7. Kaleda, Gleb, *Biserica din casă*, traducere din limba rusă de Lucia Ciornea, București, Editura Sophia, 2006.
8. Mihoc, Vasile, *Căsătoria și familia în lumina Sfintei Scripturi*, Mitropolia Ardealului, nr. 9-10, 1985.
9. Mladin, Nicolae (coord.), *Teologia Ortodoxă Morală*, Alba Iulia, Editura Reîntregirea, 2003.
10. Nicholls, Emma; & Arthur A. Stukas, *Narcissism and the Self-Evaluation Maintenance Model: Effects of Social Comparison Threats on Relationship Closeness*, The Journal of Social Psychology, 2011, 151(2): 201-212.
11. Opreș, Dorin, *Dimensiuni creștine ale pedagogiei moderne*, București, Editura Didactică și Pedagogică, 2012.
12. Opreș, Monica, *Religie, morală, educație. Perspective teologice și pedagogice*, București, Editura Basilica, 2011.
13. Radu, Dumitru, *Postmodernismul, o provocare nihilistă la învățătura de credință și spiritualitate ortodoxă*, art. în lucrarea *Simpozionul Modernism, Postmodernism și Religie*, Constanța, mai, 2005, Iași, Editura Vasiliana-98, 2005.
14. Sfântul Ioan Gură de Aur, *Bogățiile oratorice*, Oradea, Editura Pelerinul Roman, 2002.
15. Sfântul Ioan Gură de Aur, *Omilia despre căsătorie*, Din *Comentariul la Efeseni*, în volumul: *Cateheze maritale*.

16. Tia, Teofil, *Reîncreștinarea Europei? Teologia religiei în pastorală și misiologia occidentală contemporană*, Alba Iulia, Editura Reîntregirea, 2003.
17. Trifa, Gavril, *The Holy Eucharist as Fulfillment of the Human Person*, International Journal of Orthodox Theology (IJOT), 5/3., 2014, pp. 219-231,
18. Yannaras, Christos, *Libertatea moralei*, București, Editura Anastasia, 2002.

ASPECTE ALE SACRULUI ÎN POSTMODERNITATE

Drd. Ionel COJOCEA

Introducere

O investigație etimologică indică faptul că termenul „secular” derivă din latinescul *saeculum*. Termenul *saeculum* a intrat inițial în domeniul temporal, indicând o durată specifică de timp, un mileniu: *saecula*. Sub interpretarea creștină, termenul *saecula* a ajuns să denumească timpul temporar, timpul până la a doua venire a lui Hristos. Teologul creștin Augustin a adăugat o dimensiune existențială prin împărțirea existenței umane în existența în Cetatea lui Dumnezeu, oamenii religioși, și Cetatea Omului, indicând oamenii care trăiesc în realitatea seculară. Aceasta a ajuns să denote cei care trăiesc fără creștinism ca fiind seculari. Referirile la *secular* nu mai erau doar pentru a indica temporalul, ci acum și existențialul.¹

În timpul Evului Mediu, preoții din tradiția romano-catolică puteau alege să se afilieze la un ordin religios, spre deosebire de preoții care alegeau să trăiască în lume, preoții laici, care nu erau atașați de nicio ordine specifică. Tot în Evul Mediu, cuvântul *saeculum* se referea la procesul de „afaceri lumești” ca la vânzarea proprietăților bisericești. Acolo unde înțelegerea generală a *saeculum*-ului a fost temporală, s-a adăugat mai târziu o înțelegere specifică atunci când *saeculum* a devenit o referință la două lumi distincte, cea a religiei, sacralului și spiritualului spre deosebire de secular, profan și temporal.

I. Conceptualizarea *secularului* și minimalizarea *sacralului* în gândirea europeană

Conceptul de *secular* este o simplă extindere a ideii antice a lui Platon, conform căreia omul ar trebui să se angajeze în activități superioare ridicate

¹Jaco Beyers, „The church and the secular: The effect of the post-secular on Christianity”, în *HTS Theological Studies*, Vol. 70, 2012, No. 1, p. 3.

deasupra acestei lumi (*seculare*) care este plină de corupție și păcat.² Conceptul *secular* a ajuns astfel să se refere la timp și loc, la limitările temporale și existențiale ale existenței umane. Abia mai târziu, *secularul* a ajuns să denote o diferențiere calitativă. Opus lumii seculare se află sacrul. Această diferențiere este abordată și prin separarea transcendenței și imanenței.

Casanova³ susține că în timp s-au dezvoltat două semnificații distincte ale conceptului de secular. Secularul ar putea fie să se refere la o categorie reziduală, indicând aceea care rămâne atunci când religia dispare din societate. Pe de altă parte, secularul s-ar putea referi și la o realitate totală care este privită ca înlocuirea religiei. Religia este atunci doar o adăugare inutilă sau o suprastructură care acoperă secularul. Acestea sunt ceea ce Taylor se referă la „povești de scădere”.⁴

Concluzia la care Casanova ajunge, după ce a analizat termenul de secular, este că este necesar să se separe între *secular*, *secularism* și *secularizare*, deoarece aceste trei concepte ajung să denote lucruri diferite.⁵ *Secular* este o categorie destul de modernă care seamănă cu o reconstrucție a unei realități diferite de cea religioasă. Secularul poate funcționa diferit în contexte variate și, prin urmare, Casanova sugerează că vorbim despre „secularități”.⁶ Aceste secularități funcționează paralel cu diferite religiozități și spiritualități. Categoria *secularului* a devenit recent un domeniu de cercetare. În perioadele anterioare a fost cercetat doar domeniul religiosului.⁷

²C. Calhoun, Juergensmeyer, M. & Van Antwerpen, J., *Rethinking secularism*, Oxford University Press, Oxford, 2011, p. 12.

³C. Calhoun, *Rethinking secularism*, p. 55.

⁴C. Taylor, *A Secular Age*, Harvard University Press, Cambridge, 2007, p. 531.

⁵J. Casanova, „The secular, secularizations, secularisms”, în C. Calhoun, M. Juergensmeyer & J. van Antwerpen (eds.), *Rethinking secularism*, Oxford University Press, Oxford, 2011, p. 54.

⁶*Ibidem*.

⁷Jaco Beyers, „The church and the secular: The effect of the post-secular on Christianity”, p. 4.

Ceea ce este important este să menționăm că conceptul *secular* s-a dezvoltat într-un cadru de spirit euro-occidental-creștin. Dobbelaere⁸ indică totuși că există exemple similare în afara contextului euro-occidental-creștin, de exemplu în lumea musulmană (adică Turcia și Africa de Nord), unde au avut loc procese similare de secularizare. Hans Joas și Klaus Wiegandt⁹ indică în mod convingător că *secularizarea* este prezentă în toate religiile lumii. Pentru unii cercetători întrebarea despre ce este *secularul* trădează o viziune asupra lumii occidentale. Doar în înțelegerea occidentală se face o diferențiere între religie și non-religie. În viziunile asupra lumii din Africa și Est, conceptul de *secular* nu era aparent prezent datorită faptului că nu există o separare între religie și viața de zi cu zi.¹⁰ O astfel de separare între *secular* și *sacru* ar fi atunci în astfel de contexte de neimaginat. Din cauza procesului de globalizare și colonializare, această înțelegere vest-europeană de separare a sacrului de secular se referă la ceea ce Dobbelaere menționează ca fiind „compartimentarizare”.¹¹

Distincția lui Casanova între *secular*, *secularism* și *secularizare* cere o explicație a termenilor înrudiți. *Secularismul* potrivit lui Casanova este o viziune asupra lumii sau o ideologie care ia multe forme, de exemplu diferențierea dintre stat și religie, între știință și filozofie sau teologie și diferențierea dintre drept și moralitate.¹²

Semnificația *secularizării* este variată. Unii se referă la secularizare în ceea ce privește cultul individual, spre deosebire de cei care se referă la secularizare ca o moarte a religiei în societate¹³. Dobbelaere identifică nu numai un nivel *macro* sau *micro*, ci și un nivel *mezo* în care secularizarea are

⁸K. Dobbelaere, 'The meaning and scope of secularization', in P.B. Clarke (ed.), *The Oxford handbook of the sociology of religion*, pp. 599–615, Oxford University Press, Oxford, 2011, p. 211.

⁹H. Joas & K. Wiegandt (eds.), *Secularization and world religions*, Liverpool University Press, Liverpool, 2009.

¹⁰J. Casanova, „The secular, secularizations, secularisms”, p. 55.

¹¹K. Dobbelaere, *The meaning and scope of secularization*, p. 606.

¹²J. Casanova, „The secular, secularizations, secularisms”, p. 55.

¹³K. Dobbelaere, *The meaning and scope of secularization*, p. 599.

efect. Acest lucru îl determină pe Dobbelaere să definească secularizarea ca fiind „un proces prin care sistemele religioase predominante și transcendente din vechime sunt limitate în societățile moderne diferențiate funcțional la un subsistem alături de alte subsisteme, pierzând în acest proces pretențiile lor generale față de alte subsisteme”.¹⁴ Dobbelaere indică astfel că secularizarea se referă la pierderea controlului de către instituțiile religioase (cum ar fi Biserica) asupra altor subsisteme, cum ar fi politica, economia, familia, educația și dreptul. Relațiile dintre subsistemele existente sunt schimbate prin procesul de *secularizare*. Efectul secularizării nu mai este dominația religioasă asupra altor subsisteme, ci acum este egal sau inferior celorlalte subsisteme.¹⁵

Bruce înțelege *secularizarea* ca fiind procesul rezultat din influențele sociale și economice¹⁶. Analiza socială a religiei de către Durkheim și Weber a contribuit la secularizare¹⁷. Efectul materialismului și al producției a adus schimbări în structurile sociale care au dus la secularizare. Pentru Bruce¹⁸ secularizarea prezintă trei caracteristici:

(1) importanța instituțiilor religioase (adică a Bisericii) în societate este în declin,

(2) poziția socială a religiei este în declin,

(3) oamenii sunt mai puțin religioși.

Rezultatul pe care Bruce îl prevede este declinul treptat al apartenenței religioase până la o situație în care oamenii religioși din societate sunt o minoritate mică. Bruce nu prevede inversarea secularizării. Cu toate acestea, nu este clar care este contextul din care vorbește Bruce. King¹⁹ sugerează că ipotezele lui Bruce se aplică doar contextului britanic.

¹⁴*Ibidem*, p. 600.

¹⁵Jaco Beyers, „The church and the secular: The effect of the post-secular on Christianity”, p. 4.

¹⁶Bruce, S., *Religion in the modern world: From cathedrals to cults*, Oxford University Press, Oxford, 1996, p. 23.

¹⁷*Ibidem*, p. 37.

¹⁸Bruce, S., *God is dead: Secularization in the West*, Blackwell Publishers, Oxford, 2002, p. 3.

¹⁹King, M., *Postsecularism: The hidden challenge of extremism*, p. 31.

Secularizarea descrie un proces care caracterizează epoca modernă. Se referă la schimbările făcute în relația dintre sferele instituționale religioase și seculare. La baza procesului de secularizare se află teoria mișcării de la un sacru primitiv la un secular modern în care religia este văzută ca o suprastructură care trebuie ridicată și o întoarcere la secular, deoarece ordinea naturală a lucrurilor este necesară ²⁰. În procesul de secularizare Casanova indică faptul că în timp s-au dezvoltat două teorii distincte, și anume că religia va scădea (cu exponenți precum Berger, Durkheim și Weber) și că religia va fi privatizată (exponenți precum Luckmann, Berger și Durkheim). Aceasta îl face pe Casanova să definească *secularizarea* ca „un proces de diferențiere și eliberare a laicului de religios.”²¹ Rezultatul este că secularul este văzut ca superior și anterior religiosului.

Secularizarea poate fi clasificată în trei categorii diferite: „Secularizarea ca diferențiere a sferelor seculare de instituțiile religioase, secularizarea ca declin al credințelor și practicilor religioase și secularizarea ca marginalizare a religiei către o sferă privatizată”²². Când aceste trei categorii sunt vizualizate, este clar cum unele observații ale activităților religioase ar putea fi etichetate în mod eronat ca *secularizare*, atunci când există de fapt un termen descriptiv mai bun. Conform lui J. Casanova, termenul de *secularism* poate face referire la două aspecte:

(1) concepții și ideologii ale viziunilor lumii moderne referitoare la religie. *Secularismul* devine o ideologie în momentul în care implică o teorie a ceea ce este sau face religia;

(2) Separarea sau rearanjarea relațiilor dintre stat și religie; știință și teologie; legea și moralitatea. Scopul unei astfel de separări este de a crea o societate neutră, egală și democratică. *Secularismul* în acest caz se referă la o politică de stat care situează religia și politica de domenii separate.²³

²⁰J. Casanova, „The secular, secularizations, secularisms”, p. 56.

²¹*Ibidem*.

²²J. Casanova, J., *Public religions in the modern world*, University of Chicago Press, Chigago, 1994, p. 211.

²³J. Casanova, „The secular, secularizations, secularisms”, p. 69.

Taylor nu este optimist cu privire la starea actuală a lucrurilor în ceea ce privește religia. Pentru el secularizarea trebuie înțeleasă în paradigma actuală.²⁴ Această paradigmă pune în ceea ce el numește „cadrul immanent”. Cadrul immanent este constituit din sfere cosmice, sociale și morale. Toate acestea sunt seculare și nu au o transcendență imanentă. Oamenii trăiesc de parcă Dumnezeu nu ar exista. Această paradigmă actuală descrie starea actuală a lucrurilor. Credința în transcendență nu mai este logică și necontestată. Credința în Dumnezeu a devenit problematică. Membrii societății care încă mai cred, își dau seama că alegerea lor de a crede este doar o alegere, inclusiv alegerea de a nu crede. Secularizarea a devenit opțiunea implicită.²⁵

Secularismul contemporan este o filozofie a vieții „ca și când nu ar exista Dumnezeu” sau un fel de ideologie, care cere o autonomie absolută a ființei umane pentru a-și forma destinul existențial. În filosofia lui Descartes au putut fi găsite cel puțin trei surse de secularism: 1) teoria sa a cunoașterii care a dus la dezvoltarea altor concepte decât formularea clasică a adevărului și raționalității; 2) metafizica lui; 3) argumentele sale pentru existența lui Dumnezeu și în conceptul său despre natura lui Dumnezeu.²⁶ Critica lui Karl Marx față de religie a fost un factor puternic asupra progresului secularismului. Marx face acuzația împotriva religiei că acționează pentru a consolida descompunerea conștiinței omului care trăiește în societatea modernă, într-un tărâm public și privat. Cea mai largă critică a religiei a fost făcută de Marx în: *Critique of Hegel's Philosophy of Right* (*Zur Kritik der Hegelschen Rechtsphilosophie*). În special primele șapte paragrafe sunt deosebit de importante, având în vedere progresul secularismului. F. Nietzsche subminează metafizica arătând că cunoștințele a unei lumi non-empirice sunt superflue din punct de vedere cognitiv. El arată că a trecut dincolo de presupunerea că ar putea exista o lume metafizică către o poziționare a lumii

²⁴C.Taylor, *A secular age*, pp. 542-545.

²⁵J. Casanova, „The secular, secularizations, secularisms”, p. 70.

²⁶Pawet Mazanka, „Three Philosophical Sources of Contemporary Secularism in European Culture”, în *Proceedings of the XXII World Congress of Philosophy Proceedings*, Vol 45: *Philosophy of Religion*, 2008, p. 213.

empirice ca fiind singura. Nietzsche consideră că noțiunea lui Dumnezeu este inamică pentru om, natură și viață umană.

Se observă că o schimbare importantă este în curs, în prezent, în Europa, în lumea credinței și a practicii religioase. În trecut, o provocare împotriva credinței era frecventă sub forma ateismului deschis. În prezent, această formă se schimbă. Ateismul pare să se transforme în secularism, fiind un rezultat al secularizării destul de pronunțată în Europa deja în secolul al XVI-lea.

Secularizarea este înțeleasă a fi un proces social în care religia sau, mai strict, instituțiile religioase, comportamentul religios și conștiința religioasă își pierd treptat controlul asupra multor domenii ale activității sociale, cum ar fi educația, artele sau politica. Secularizarea actuală are cinci caractere fundamentale: autonomie, avans rapid al tehnologiei și industrializării, voluntarism ce implică individualism, temporaritate și estetism. Secularizarea are cel puțin șase descrieri echivalente (secularism, laicizare, desacralizare, mondenitate, descreștinare, umanism secular) care sunt, uneori, utilizate în mod interschimbabil, ceea ce poate duce la neînțelegeri.

Secularismul contemporan este o filozofie a vieții „ca și când nu ar exista Dumnezeu” sau un fel de ideologie care încearcă nu numai să justifice faptul secularizării, ci acceptându-l ca obiectiv, sursă și normă a progresului uman în timp ce solicită o autonomie absolută a omului de a-și modela destinul. Sub secularism, omul este preocupat în totalitate de el însuși, nu numai punându-se în centrul oricărui interes, ci și argumentând a fi principiul și rațiunea auto-confirmată a ordinii lucrurilor²⁷.

Întrucât secularizarea și secularismul sunt evenimente ale culturii generale, prin urmare, și sursele lor, indiferent de epocă, au rădăcini în cultură.

Sursele filozofice și teologice ale secularizării le putem găsi deja în perioada antică. Una din particularitățile antichității a fost o strânsă legătură a spiritului laic și religios. Evident, destul de des rezultatul acestei legături a fost o sacralizare generală a realității chiar și normale, de zi cu zi. Odată cu apariția filozofiei clasice și apoi a creștinismului a avut loc o demitologizare sau, altfel

²⁷F. Rode, *Secularisation et secularisme*, P. Poupard (ed.), *Dictionnaire des religions*, Paris 1984, p. 1563.

zis, o „dezvrăjire” a lumii sacrale antice. A fost prima etapă a unei secularizări ulterioare a Europei de Vest. În timpurile perioadei medievale timpurii și avansate, când noua Europa a apărut cu noua sa ordine socială, putem găsi următoarea sursă de secularizare. Foarte important a fost atunci o confruntare între autoritatea Bisericii și puterile seculare, din ce în ce mai conștiente de misiunea lor. Procesul secularizării este vizibil deja în epoca medievală. Procesul s-a dezvoltat în etape definite. În primul rând, a existat o secularizare a autorităților bisericești, regăsită, mai presus de toate, în intervențiile lor în domeniul puterilor seculare. A provocat o reacție clară: o sacralizare a puterilor seculare și, în consecință, o desclerizare a sistemului de putere și a lumii. Momentul important al secularizării medievale a fost declanșat de filozofia lui Marsilius din Padova și a lui W. Ockham, opere care conțin prima doctrină filozofică pentru secularizarea puterii²⁸.

Ar fi o greșeală să vorbim despre secularizarea și secularismul contemporan fără referire la perioada Renașterii. Trebuie să menționez aici despre antropocentrism și centrismul naturii, deoarece au respins teocentrismul medieval și au determinat o nouă abordare a filosofiei și a științelor naturale în progres.

În Renaștere avem, de asemenea, importante surse culturale, sociale și religioase de secularizare, inclusiv marea schismă occidentală și un impact semnificativ al Reformei protestante. Noile tendințe culturale ale Renașterii au produs o nouă și profundă agitație a spiritelor, în principal în domeniul artelor, științelor și filozofiei, precum și în abordarea religiei și a autorității Bisericii. La obiect, procesul de secularism care va domina în cultura occidentală a fost început cu epoca Renașterii și a Reformei.

În istoria filozofiei moderne și contemporane, mulți filozofi sunt demni de menționat, având în vedere secularismul, între aceștia impunându-se R. Descartes și K. Marx. În filozofia lui Descartes au putut fi găsite cel puțin patru surse ale secularismului modern. El a adoptat pentru secularism conceptul său de filozofie și mai ales obiectivele sale. Următoarea sursă de secularism este teoria carteziană a cunoașterii care a rezultat în dezvoltarea

²⁸G. De Lagarde, *Ateismo e vita politica, economica e sociale*, în *L'ateismo contemporaneo*, G. Girardi (ed.) Torino 1968, t III, pp. 624-626.

altui concept decât adevărul clasic și a implicat conceptul de raționalitate. O altă sursă se găsește în metafizica carteziană, un dualism ascuțit în problema ființei și o unitate mult mai fragilă între metafizică și fizică.

Dar principala sursă a secularismului din filosofia lui Descartes este conținută în argumentele sale pentru existența lui Dumnezeu și în conceptul său despre natura lui Dumnezeu, rezultat din acest tip de argumente. În întregul sistem al lui Descartes, rolul lui Dumnezeu creștin a fost practic redus la cel al celei mai înalte cauze a lumii. Substanța lui Dumnezeu lui cartezian nu va mai fi *Ipsum Esse*, ci ființa Lui pentru existența lumii. De atunci numele Său nu va mai fi „Cel care este”, ci „Autorul naturii”.²⁹

Descartes a contribuit nu numai la schimbarea modului de a înțelege natura divină, ci și la „mutarea” lui Dumnezeu în afara lumii. Dumnezeu lui cartezian nu mai intervine în lume, deși El continuă să-și mențină existența. Lumea pusă în mișcare își respectă propriile reguli, adică principiile mecanicii. Dumnezeu proiectând mecanismului lumii, S-a retras pe Sine din el. Un astfel de concept despre Dumnezeu a afectat, treptat, experiența lui Dumnezeu în religie. În cultul religios a existat din ce în ce mai multă concentrare asupra lui Dumnezeu, văzut ca prima cauză a lumii. Nu a fost întâmplător că la mijlocul secolului al XVII-lea a apărut, în Europa de Vest, deismul, numit și o religie naturală în care nu exista un loc pentru Revelația divină.³⁰

Critica lui Karl Marx față de religie a fost un următor factor puternic asupra progresului secularismului. Prima sa condamnare a religiei a fost publicată în 1842, într-o publicație periodică *Rheinische Zeitung* în care religia este etichetată ca o haină sfântă pentru a acoperi dorințele, cu un caracter destul de secular și, cel mai adesea, interesele seculare. Un text important pentru a înțelege critica lui Marx față de religie este lucrarea sa numită *For the Jewish issue*. Acolo Marx face acuzația împotriva religiei că acționează pentru a consolida descompunerea conștiinței omului care trăiește în societatea modernă, într-un târâm public și privat. Credința în Dumnezeu întărește individualismul omului și îl îndepărtează de realitatea sa, adică de natura

²⁹Pawet Mazanka, „Three Philosophical Sources of Contemporary Secularism in European Culture”, p. 215.

³⁰*Ibidem*.

limitată a comunității. Un om religios este egoist, separat de celălalt și de comunitate. Merită menționat aici că Marx, atunci când a evaluat religia, nu a făcut de fapt decât să evalueze religia protestantă din secolul al XIX-lea în spiritul căruia a fost educat.

Dar cea mai largă critică a religiei a fost făcută de Marx într-o lucrare numită *A contribution to the Hegel's criticism on the philosophy of law*, unde a numit religia ca fiind „opium al oamenilor”. Se estimează că *Contribution* și mai ales primele șapte articole ale sale sunt deosebit de importante privind progresul secularismului, deoarece prezintă o imagine a descompunerii continue a ceea ce este religios în mintea omului contemporan.

Critica lui Marx față de religie arată că el era concentrat în filosofia sa, mai presus de toate, asupra omului, adică asupra problemelor sale concrete de supraviețuire. O prezumție importantă a conceptului său de om este o autosuficiență a ființei umane și o posibilitate de perfectibilitate nelimitată. Se spune că conceptul de om al lui Marx este forma lui de umanism. Este un element important al umanismului laic. Umanismul lui Marx a prezentat forma materialismului, desigur, cea ateistă, adică a fost respingerea ideii de Dumnezeu. Marx era convins că ideea lui Dumnezeu este opusă regulilor rațiunii, regulile fiind determinate de rațiunea din ea însăși. Autonomia este proprie unei ființe care este absolut liberă, în timp ce, în acest caz, motivul nu ar fi o astfel de ființă. Motivul în sine este autonom și ateist. Încercarea de a dovedi transcendența înseamnă a încălca rațiunea și a respinge natura rațională a lumii.³¹

Când se discută unele surse ale secularismului actual s-ar putea concluziona că o înțelegere mai profundă a acestui proces ar putea fi utilă și pentru necredincioși și credincioși³². Se pare că oamenii nu înțeleg în mod corespunzător, pe de o parte, semnificația adevăratei metafizici clasice și a sensul Apocalipsei pe de altă parte. Un loc special în această neînțelegere îl ocupă filosofia lui F. Nietzsche. În filozofia sa își propune să submineze metafizica, arătând că cunoașterea unei lumi non-empirice este superfluă din

³¹M. Westphal, *Suspicion and Faith. The religious uses of modern atheism*, Michigan 1993, pp. 144-155.

³²A Richardson, *Le proces de la religion*, transl. M. Tadie, Paris 1967, p. 65.

punct de vedere cognitiv. Nietzsche arată clar că a trecut dincolo de presupunerea că ar putea exista o lume metafizică la o poziționare a lumii empirice ca fiind singura. Nietzsche consideră că noțiunea de *Dumnezeu* este contrară naturii umane și vieții umane.

I. Expresii ale desacralizării vieții

În Occident³³, după un mileniu de războaie religioase și de „pedagogie a fricii”, revolta împotriva totalitarismului clerical suscită revendicarea „drepturilor omului”. „Declarațiile drepturilor omului” de la sfârșitul secolului XVIII au, fără îndoială, rădăcini creștine, dar se opun instituției eclesiastice. „Creștinii fără Biserică”, cum îi numește Leszek Kolakowski, au jucat un mare rol în elaborarea lor. Desacralizarea puterii realizată de Reformă (pentru care puterea degradează totul, rămânând totuși indispensabilă, de unde necesitatea unor check and balances) converge, în secolul XIX, cu iudaismul în sfârșit emancipat și cu un umanism rămas deschis valorilor evanghelice, în vederea stabilirii „statului de drept”. În fața gândirilor totalizatoare, fermentul evanghelic continuă să fie activ, în pasiunea creștină și existențialistă a unui Kierkegaard sau Dostoievski, în formarea unor democrații mai mult sau mai puțin echilibrate, în socialismul asociativ, acest „creștinism din afară” cum spunea Peguy, și ale cărui origini creștine sunt evidente în Franța și în Anglia. Complexă, adeseori tragică, modernitatea europeană s-a născut astfel dintr-o dublă opoziție: aceea a „drepturilor” lui Dumnezeu împotriva omului, și aceea a „drepturilor” omului împotriva lui Dumnezeu. Tentată de prometeism,

³³Pe zi ce trece, lumea spirituală occidentală nu mai are verticalitatea credinței autentice, apărată și răspândită prin sângele martirilor, ci este diluată de curențe contextualiste, de invazii orientale sau, și aici aș vrea să centrez preocuparea acestui studiu, de redescoperirea păgânismului european, precreștin. (Pr. Conf. Dr. Emil Jurcan, *Neopăgânismul Europei consumiste – o analiză a desacralizării vieții creștine europene*, în „Spiritualitate și consumism în Europa unită” Simpozion internațional 2004, Editura Reîntregirea, Alba Iulia, 2004, p. 338

creația umană liberă se ridică împotriva „Dumnezeului moral”, mult prea adeseori conceput ca un Dumnezeu-jandarm, tată sadic și castrator³⁴.

Puțin câte puțin, diferitele domenii ale existenței — politic, social, cultural — se emancipează în așa fel încât „religiosul”³⁵ devine un simplu compartiment al acestuia din urmă. Nu mai există autoritate și ideologie „dominante”, ci doar autorități independente, fiecare în domeniul său propriu. Statul nu are pretenția de a conduce Bisericele — cum a fost adeseori cazul în Răsărit, unde laicitatea era aproape cu desăvârșire necunoscută. La rândul lor, Bisericele nu mai pot conduce nici statul, nici societatea³⁶. Știința și filozofia nu mai sunt „slujitoarele” teologiei, pe care de altfel nimeni nu o împiedică să se dezvolte liber.³⁷

Astfel, s-a format o cultură multiplă, eterogenă, deloc totală, critică prin esență față de ea însăși, niciodată sigură de propriile ei baze ca de niște

³⁴Olivier Clement, *Creștinătate, secularizare și Europa*, în Ioan I. Ică jr.; Germano Marani, „Gândirea Socială a Bisericii. Fundamente – documente – analiza – perspective”, Editura Deisis, Sibiu, 2002, p. 509

³⁵Religia, spre deosebire de orice altă îndeletnicire a spiritului uman, chiar de filosofie, revendică omul întreg și pune sub o lumină a ei, sub gândul la Dumnezeu, toată ființa umană și toată viața colectivităților. (Dumitru Stăniloae, *Poziția d-lui Lucian Blaga față de creștinism și ortodoxie*, Tipografia Arhidiecezana, Sibiu, 1942, p. 9)

³⁶În analiza situației experienței religioase în societatea industrială, sociologia oferă o contribuție fundamentală demonstrând existența de conexiuni între desacralizare și mutațiile sociale. În acest tip de societate, datorită condițiilor de muncă și de viață specifice, create (industrializare, urbanizare, tehnicizare), experiența sacralului devine tot mai puțin posibilă și deci este în act un proces nu doar de secularizare, ci și de desacralizare. Pentru Acquaviva, acest proces de desacralizare nu este legat de factori contingenți, ci este, pe de o parte, produsul unei radicale evoluții a societății umane, iar pe de alta, rezultatul unor precise caracteristici ale psihologiei și ale procesului cognitiv uman. (Arhimandit Teofil Tia, *Reîncreștinarea Europei? Teologia religiei în pastorală și misiologia occidentală contemporană*, Editura Reîntregirea, Alba Iulia, 2003, p. 83)

³⁷Pr. Istodor Gheorghe, „Fenomenul desacralizării și proliferarea non-valorilor în societatea post-modernă contemporană”, în *Invazia non-valorilor într-o lume multimedia. Criza spirituală și discreditarea sacralului*, Reîntregirea, Alba Iulia, 2010, p. 274.

cuceriri, străbătută și dinamizată de cercetare, polemică, diversitate, care apar atât ca surse de tensiuni, cât și de elan. Mereu de reinventat, „statul de drept” garantează libertățile și limitează manifestările violenței.³⁸

Dintre mijloacele și factorii interni ai desacralizării vom aminti pe cei mai greu de acceptat în acest sens:

1. Comportamentul și atitudinile inadecvate ale clerului în diferite situații și în fața unor probleme pe care le consideră minore, dar care au un efect cutremurător la nivelul credinței credincioșilor. Acestea, în timp, iau forma unor slăbiciuni și patimi, cum ar fi rutina, mândria, lăcomia, zgârcenia, îndepărtând pe credincioși de cele sfinte. Nu contestăm calitățile pastorale ale multor slujitori devotați, ci dorim să analizăm consecințele devastatoare ale acestui fenomen.³⁹
2. Desacralizarea slujbelor religioase prin rutinarea unor preoți, care le săvârșesc în grabă, sau le scurtează după bunul lor plac. Sunt cazuri în care Sf. Liturghie se săvârșește fără a fi precedată de Utrenie, sau, după Binecuvântarea mare se trece la Heruvic. La Taina Sf. Botez mulți preoți sar peste exorcizări, trecând direct la Botezul propriu-zis, pe care îl săvârșesc prin stropire, asemeni catolicilor, și nu prin afundare, conform prevederilor canonice. Sf. Spovedanie este săvârșită în 2-3 minute, sau, pentru a nu dura prea mult, unii o săvârșesc în comun. Pentru administrarea Sf. Împărtășanii se folosește un pahar cu apă pentru igienizarea linguriței. Sf. Cununie este prilej de distracție pentru nuntași din cauza gesturilor comice ale unora, îngăduite de preot, sau chiar susținute de el și amplificate prin glumele de prost gust rostite în cadrul predicii. Taina Sf. Maslu este săvârșită de un singur preot, și nu din motive de forță majoră ci pentru că așa dorește el. Uneori aceste Sf. Taine sunt săvârșite în mare grabă, ajungându-se la adevărate recorduri liturgice de 15-20 de minute.⁴⁰

³⁸*Ibidem.*

³⁹*Ibidem*, p. 282.

⁴⁰*Ibidem.*

3. Pericolul prezentat de Mișcarea Ecumenică, care, în virtutea ecumenismului creștin încearcă să unească toate Bisericile creștine cu cele necreștine, într-o unică Biserică mondială, în care să existe o „pietate” și o „spiritualitate” tipic ecumenistă, străină de tradiția bimilenară a creștinismului.⁴¹
4. Apariția pe piața liberă a unor puzderii de cărți cu conținut pseudo religios, prin intermediul cărora se propagă o serie de erezii, idei oculte și fabulații religioase. Nu mă refer aici strict la publicațiile neoprotestante, care sunt la fel de periculoase prin conținutul lor specific sectar, ci la cele aparent ortodoxe, scrise de autori creștini, dar fără pregătire teologică și fără o viață religioasă autentic creștină.
5. Lipsa de unitate și consecvență a clerului privind reputația și interesele justificate ale Bisericii. Adeseori asistăm nepăsători în fața atacurilor nefondate ale mass-mediei la adresa preoților, monahilor și chiar a ierarhilor noștri, contribuind prin aceasta la diminuarea imaginii Bisericii și la slăbirea credinței credincioșilor noștri. De fapt, acesta este scopul celor căzuți în păcatul invidiei, din cauza celor 83 de procente de încredere de care se bucură Biserica din partea poporului român⁴².

Lumea civilizată nu suportă contemplația și mai ales nu suportă o viziune profundă asupra lumii. Atâta timp cât nimeni nu iese din tipare, cât nimeni nu reclamă viața ca sfințenie, cât timp Dumnezeu nu revine în discursul și în viața noastră într-un mod epifanic, ești unul dintre cei „mulți”, care ai dreptul la o placidă existență, supervizat de forurile îndrituitoare. Însă când vrei să fii autentic, când Dumnezeu vrei să fie capul de listă al vieții tale, în jurul tău se face un gol al non-comunicării, în care se preferă ne-vorbirea cu tine, decât o discuție profundă care să ridice semne de întrebare neliniștitoare.

⁴¹*Ibidem*, p. 283.

⁴²Pr. conf. univ. dr. Miron Erdei, *Religia și cultura în contextul Integrării Europene*, prelegere în cadrul Simpozionul internațional „Omul de cultură în fața descreștinării”, organizat de Facultatea de Teologie Ortodoxă a Universității ”1 Decembrie 1918”, Alba Iulia, 13-15 mai 2005.

Omul Bisericii, omul de vocație, omul înduhovnicit este un om destinat unui rol periferic în viața de astăzi, chiar dacă Biserica Ortodoxă este foarte prezentă în contemporaneitate și în atenția contemporanilor noștri. Însă discuția despre adevărul Bisericii și mai ales acceptarea acestui adevăr rămâne încă o problemă neînchepută, în mare parte⁴³.

Concluzii

Investigarea formelor de percepție și de manifestare a sentimentului religios în perioada modernă și postmodernă, descoperă un impresionant câmp de cercetare, care presupune o cunoaștere a realităților filosofice și religioase tradiționale, pentru a diferenția în cadrul acestei analize, noile forme de înțelegere și practicare a ideilor religioase.

Modernismul și postmodernismul au schimbat nu doar raportul omului cu Dumnezeu, ci raporturile interumane, astfel încât este nu doar util să înțelegem de ce au renunțat modernii la formele de gândire religioase tradiționale, cât mai ales să înțelegem care este structura socială a societății moderne și postmoderne, structură tributară unor schimbări conceptuale și morale. Tocmai de aceea conceptul de modernitate, care coboară din perioada medievală a Europei, a înlăturat vechile tipare ale gândirii tradiționale, prin promovarea unei preemționi a rațiunii față de credință. Universitățile occidentale au reorganizat astfel toată structura lor metodologică, așezând ca fundamentale științele exacte, datorită caracterului empiric, și au făcut din teologie o disciplină secundară, căreia nu i se cuvenea nici măcar titlul de știință. În partea răsăriteană a continentului european ideile iluminist-moderniste au pătruns abia în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, iar aplicarea lor nu s-a făcut *prin altoi*, adică prin grefarea lor la ceea ce deja exista în acest spațiu filosofico-religios, ci *prin aruncarea la coș*, renunțând la tot ceea ce fusese promovat în perioada premergătoare modernității, atât de filosofie cât și de religie. Implicațiile acestei modernizări *prin altoi* s-au făcut resimțite nu doar la nivelul organizațional al universităților și cel al restructurării

⁴³Drd. Picioruș Dorin-Octavian, *Lumea postmodernă și depersonalizarea omului*, teză de doctorat, text dactil., p. 4

societății, ci mai ales la nivel teologic, prin influențarea paradigmatelor teologice, cosmologice și antropologice.

Dacă începutul secolului al XX-lea a fost zguduit de conflicte mondiale, el a fost și mai mult mișcat de schimbarea viziunii asupra lumii și a îndatoririlor pe care umanitatea le avea față de Dumnezeu și față de om. Promovarea capitalismului, a consumerismului exacerbat și a sincretismului filosofico-religios, a dus la mutații considerabile în structura socială și psihosomatică. Iată de ce unele din **mișcările** neoprotestante apărute pe scena religioasă în perioada **modernității**, și care s-au temut să nu dispară odată cu aceasta, au ajuns să se identifice mai mult cu postmodernitatea, schimbându-și paradigmele doctrinare și pastorale, odată cu schimbarea conceptelor de *modern* și *postmodern*.

Pe de altă parte, condiția religiei în post-modernism reprezintă un alt mod de **înțelegere** a fenomenului religios în contextul celor două concepte - *sacru* și *secular* în contextul actual.

RESTITUIRI

INSTITUȚIILE DE ASISTENȚĂ SOCIALĂ ÎN BISERICA VECHÉ* - partea II-a

Pr. Prof. **Liviu STAN**

În numărul trecut al revistei noastre ne-am ocupat de unele așezăminte de asistență socială din Biserica veche. În paginile ce urmează vom cerceta, în continuare, alte asemenea instituții.

XENODOHIILE (Ξενοδοχεῖα)

Casele de oaspeți pentru primirea străinilor (gostinițele).

În rîndul instituțiilor de asistență socială ale Bisericii, ca răspîndire și importanță, după orfelinat se numără xenodohiile. «Străin am fost și m-ați primit» zice Domnul (Matei 25, 35) și «Fiți primitori de străini», adaogă sf. Apostol Pavel (Romani 12, 13, I Tim. 3, 2; Tit. I, 9), iar Biserica dintru început a dat urmare acestor îndrumări, găzduind pe creștinii călători sau fugari, căci ei se socoteau «străini și nemernici pe acest pămînt» (Evr. 11, 13). Goniți de nevoi, de asupriri, de sărăcie sau de persecuție sau mînați de sfînta rîvnă a propovăduirii «cuvîntului», fie că erau simpli creștini, fie că erau clerici sau harismatici, toți primeau adăpost și cele necesare traiului de la frații lor, dar erau obligați să muncească dacă stăteau mai mult, ca să nu fie spre greutate nimănui, precum făcea însuși sf. Apostol Pavel (II Tes. 3, 8).

*Studiu apărut în *Ortodoxia*, anul IX, nr. 1 (ianuarie-martie) 1957, pp. 94-118

Adăpostiți în casele creștinilor simpli, apoi în casa episcopului și în casele celorlalți clerici, de la o vreme, comunitățile locale au pus la dispoziția călătorilor creștini și necreștini, anume case de adăpost, numite Xenones sau Xenodohia - casele străinilor sau pentru primirea străinilor. Acestora li s-au dai apoi și alte nume, ca Xenotrofii, Receptacole, Diversorii (Ieronim), Catagoghii (Grigorie de Nazianz), etc.¹

Dar și pentru designarea lor s-au folosit toate numirile așezămintelor de asistență socială în genere.

În cetățile mai mari, desigur că era prea puțin câte un singur Xenodohion, și astfel s-a ajuns ca în Constantinopol de exemplu să fie destul de multe (Nov. 120. 7 introd.) și ca numărul lor să treacă de 30².

Create și conduse de Biserică, Xenodohiile asigurau găzduirea și hrana minimă trecătorilor sau călătorilor, precum și misionarilor și altor oameni ai Bisericii aflați cu treburi printr-o cetate sau alta.

Din vremuri vechi se amintesc în diverse scrieri astfel de așezăminte, apoi de ele se ocupă legislația bisericească și de stat, oglindind organizarea, drepturile, privilegiile și rosturile lor.

De epoca lui Constantin cel Mare se leagă, precum am văzut, crearea de către sfântul Zoticus a celui mai mare orfelinat în capitala cea nouă a imperiului. Deși așezămîntul principal al lui Zoticus a fost orfelinatul, totuși el a cuprins și opera de adăpostire a străinilor, a bolnavilor și a săracilor, așa că orfanotrofiul lui ne apare ca un complex de așezăminte de asistență socială³, avînd și un Xenodohion⁴, cum vor fi și acelea de mai tîrziu a sfîntului Vasile cel Mare și al Sfîntului Samson de la Constantinopol. Din nici una dintre acestea nu a lipsit câte un Xenodohion.

Din veacul al patrulea sînt amintite numeroase Xenodohii și anume Xenodohiul ridicat de sfînta Elena la Ierusalim sau Constantinopol⁵, altul

¹Thomassin, o. c., II, 287, 290; VI, 511; Zepos, o. c., VII, 210.

²Dicționar de Arheologie Creștină, III, 651.

³Idem, VI, 2, 2750; Chastel, o. c., pag. 136, 139, 169.

⁴Debolski, o. c., 554.

⁵Chenon, o. c., pag. 462; Dicționar de Arheologie Creștină, VI, 2, 2750.

ridicat la Sevasta⁶, altul în Edesa, de către sfântul Efrem Sirul⁷, altul de către sfântul Vasile cel Mare, în cuprinsul Vasiliadei, de lângă Cezareea Capadociei⁸, altul de către senatorul roman Pammachius, la Ostia (Porto)⁹, altul de Placilla, soția lui Teodosie I cel Mare¹⁰, altul de Fer. Ieronim, la Bethlehem¹¹, a cărui stăruință, tragere de inimă și lucrare pentru ajutorarea celor lipsiți și mai ales a străinilor ne-o mărturisesc în afară de Xenodohiul de la Bethlehem încă numeroase fapte și rostiri minunate ale lui¹².

Sfântul Vasile cel Mare arată că unii monahi lucrează în Xenodohion¹³, iar despre Sfântul Ioan Gură de Aur, biograful său Palladius, arată că-i primea pe străini într-un Xenon¹⁴, despre care însuși sf. Ioan Gură de Aur spune că era adăpostul comun al Bisericii¹⁵ și că mulți se ostenesc în Xenodohion¹⁶.

De altfel, din veacul IV, mărturia cea mai elocventă asupra operei de asistență socială a Bisericii în genere și asupra mulțimii Xenodohiilor în special, este aceea a lui Iulian Apostatul, care spre a nu rămîne prin nimic în urma creștinilor, a hotărît și a dispus să se construiască de către cultul păgîn cîte un Xenodohion în fiecare cetate, spre a-i concura pe creștini¹⁷.

Spre finele veacului IV și începutul veacului V se mai amintesc Xenodohii de către Epifanie al Ciprului¹⁸, de către Palladius, biograful sf. Ioan Gură de Aur¹⁹, etc.

⁶Dicționar de Arheologie Creștină, III, 651.

⁷Idem, ibidem.

⁸Thomassin, o. c., II, 287, an. 375.

⁹Idem, II, 290, an. 398; Dicționar de Arheologie Creștină, III, 651,

¹⁰Thomassin, o. c., II, 289; Teodorit H. E. V, 18.

¹¹Thomassin, o. c., II, 290. 57.

¹²Idem, II, 291.

¹³Idem, II, 292; Dicționar de Arheologie Creștină, VI, 2, 2752.

¹⁴Thomassin, II, 290.

¹⁵I. Pulpea, o. c., pag. 67; Chenon, o. c., pag. 461; Dicționar de Arheologie (sic!)

¹⁶Idem, ibidem.

¹⁷I. Pulpea, o. c., pag. 67; Chenon, o. c., pag. 461; Dicționar de Arheologie VI, 2, 2754.

¹⁸Thomassin, o. c., 11, 292.

¹⁹Idem, pag. 291.

Dar cel mai vestit Xenodohion în lumea bizantină, este Xenodohionul sf. Samson din Constantinopol, deși nu a fost un simplu Xenodohion, ci un complex de Xenodohii și de alte instituții de asistență socială, ca odinioară Vasiliada sf. Vasile cel Mare și apoi Orfanotrofionul Sfintului Zoticus.

Xenodohionul lui Samson s-a întemeiat de către acest ales ostenitor în slujba dragostei de aproapele, în jumătatea a doua a veacului V, la Constantinopol. Samson era un roman bogat, doctor de meserie, care s-a așezat la Constantinopol, părăsind Roma că și Zoticus odinioară. Aci a devenit preot și s-a dedicat lucrării de asistență socială, ridicând marele Xenodohion, care i-a purtat numele în decursul întregii istorii bizantine. El a fost reconstruit de către împăratul Justinian, fiindcă fusese ars într-o răsccoală.

În fruntea lui a stat Samson pînă la sfârșitul vieții sale, survenite la anul 580, 27 iunie. Biserica l-a numărat cu sfinții și i-a rînduit prăznuire la 27 iunie²⁰. Datorită ctitoririi din nou a acestui așezămînt de către Justinian, el a trecut drept un Xenodohion împăratească, așa încît la conducerea lui, ca și la aceea a Orfanotrofiului Zotic, împărații și-au rezervat mereu un cuvînt.

De altfel, împăratul Justinian a sporit foarte mult numărul Xenodohiilor, creînd unele speciale și pentru femei, în care erau adăpostite femei pierdute, căzute în desfrîu²¹.

Din veacul V și VI, există numeroase mărturii și asupra creerii de Xenodohii mănăstirești pentru adăpostirea pelerinilor și a călătorilor în general. Astfel de Xenodohii aveau mai ales marile așezări monastice din Palestina, ca de exemplu lavra Sfintului Sava, al cărei Xenodoh a fost o vreme Ioan Isihastul, († 557). Aceeași lavră mai avea un Xenodohion în Ierihon și altul în Ierusalim²². De asemenea, este pomenit și Xenodohionul mănăstirii Sf. Eftimie din Ierihon²³.

În marea cetate a Alexandriei, unde mizeria cea mai neagră făcea umbră strălucitoarei bune-stări a claselor avute, Biserica a desfășurat o

²⁰Debolski, o. c., pag. 555-556; Chastel, o. c., pag. 141, 169-170.

²¹Chastel, o. c., pag. 169-170.

²²Hr. Papadopoulos, o. c., pag. 187-188.

²³Idem. o. c., pag. 226.

intensă acțiune de asistență socială, care a fost dusă la cea mai înaltă expresie prin Ioan cel Milostiv, fost patriarh al Alexandriei († 616) care pentru curăția vieții lui și pentru jertfelnicia cu care și-a ajutat semenii căzuți în nenorocire, a fost așezat în rîndurile sfinților. Prăznuirea lui se face la 12 noiembrie²⁴ și el reprezintă pentru opera de asistență socială din Alexandria, cea ce a reprezentat sfântul Vasile cel Mare pentru Cezareea Capadociei și sfinții Zotic și Samson pentru Constantinopol.

El a înființat două Xenodohii și mai mult de zece alte așezăminte de asistență socială în Alexandria și Cipru²⁵, fapt pentru care, în multe părți ale Orientului, Xenodohiilor li s-a dat numele acestui sfînt²⁶. În Alexandria el a înființat și cele dintîi maternități - șapte la număr²⁷.

Dovezile despre existența Xenodohiilor în Orient, se continuă apoi pînă în zilele noastre²⁸.

Astfel de dovezi nu lipsesc nici din viața Bisericii apusene, unde cea mai mare dezvoltare li s-a dat așezămintelor de asistență socială în Galia, tradiția lor durînd și astăzi. Adesea ori însă, în textele relative la Xenodohiile din Galia, prin cuvîntul Xenodohion se înțeleg și alte așezăminte ca de exemplu Ptohia sau Nosocomia²⁹. Cel mai vestit Xenodohion din Galia este cel de la Lyon, ridicat la 520, de către regele Childebert I. Acesta avea caracterul unui Xenodohion, regal, și de păstrarea lui s-a ocupat sinodul V de la Orleans din anul 549³⁰.

Numeroase altele sînt amintite în veacurile următoare³¹.

²⁴Debolski, o. c., pag. 581-583.

²⁵Chastel, o. c., pag 140 249.

²⁶Thomassin, o. c., II, 292.

²⁷Idem, o. c., 11, 307; cf. Baronius, *Anuales Ecclesiae*, la an 610; Chastel, o. c., pag 249.

²⁸Grumel, *Regeste* nr. 232, an. 536; Dölger, *Regeste* nr. 212, an. 638; *Sint. At.*, V, 237-240 an. 638; Dölger, *Regeste* nr. 374 an. 810; *Id. Regeste* nr. 600 an. 924; *Idem*, *Regeste* nr. 671 an 960; *Idem*, *Regeste* nr. 684, an 959-960; *Idem*, *Regeste* nr. 1607 an 1192, etc - Zonara și Valsamon, în comentarii la canoane, *Sint.*, At. II, 240, 645, 651-652, etc.

²⁹Chenon, o. c., 472, 474.

³⁰Idem, o. c., 472; Thomassin, o. c., II, 316-317; Hafele Ch. Jos., *Istoria sinoadelor*, trad. Franc., Paris 1907, sq. III, 1, 162; Mansi I. D.,: *Colecție nouă și bogată a sfîntelor canoane* (în l. latină), Paris 1901, sq. X, 100 sq.

³¹Chenon, o. c., 472 sq.; Thomassin, o. c., II, 316 sq.

În Italia se amintesc două Xenodohii, întemeiate de generalul lui Justinin, Belisar, la Roma³²; apoi de Xenodohii se ocupă în special Sfântul Grigorie cel Mare, care ne-a lăsat știri importante cu privire la aceste așezăminte³³.

Atît în Răsărit, cît și în Apus, Xenodohiile au avut de multe ori caracterul unor azile complexe, în care se primeau tot felul de nenorociți, nu numai călători sau pelerini. Și iarăși, aceste azile au fost, ca și orfelinele, unele pentru bărbați și altele pentru femei.

Demn de relevat mai este apoi faptul că și în Răsărit și în Apus, mănăstirile și-au creat Xenodohii proprii, și acela că unele Xenodohii au fost atașate mănăstirilor, ori au fost puse sub îngrijirea stareților sau a unor călugări³⁴.

Un astfel de așezămînt, chiar mai complex, pentru că includea pe lîngă Xenodohion încă și un Ptohotrofion și un Gerontocomion, a creat la Constantinopol împăratul Constantin IX Monomahul (1042-1055) în cuprinsul unei mănăstiri ctitorite de el³⁵. Tot în vremea aceea cuviosul Pavel Everghetinul, care ctitorise mănăstirea lui vestită de lîngă Constantinopol, între anii 1049-1054 sub numele de Everghetisa (Maica Domnului Binefăcătoarea) a rînduit, iar urmașul său Timotei a ridicat, în cadrul mănăstirii, un asemenea complex de așezăminte cuprinzînd un Xenodohion și un Nosocomion³⁶.

Și alte asemenea mănăstiri au mai existat și în Răsărit și în Apus, dedicîndu-se operei de asistență socială sau «Binefacerii», așa cum își pusese în gînd la întemeierea mănăstirii sale însuși cuviosul Pavel Everghetinul.

Dar niște așezăminte de importanța Xenodohiilor nu puteau fi trecute cu vederea de legislația bisericească și de stat, așa încît dealungul erei

³²Chastel, o. c., 141

³³Thomassin, o. c., II, 311-312.

³⁴Idem, o. c., II, 311-313; Chenon, o. c., 473; Codificarea canonică orientală, Fonti vol. VI, 243.

³⁵Thomassin, o. c., II, 296, 299.

³⁶J. Pargoire: Constantinopol: Mînăstirea Evergetisei, în rev. «Echos d'Orient», 1907, pag. 163-164.

noastre, întâlnim numeroase texte de cuprins canonic și juridic referitoare la Xenodohii.

Astfel, într-o versiune etiopiană a canoanelor sfinților Apostoli se prevede îndatorirea pentru episcopi de a-i primi pe străinii care îi vizitează și de a le da cele necesare³⁷.

Într-o versiune etiopiană din veacul IV a unor canoane prezentate ca fiind ale sinodului I ecumenic, se prevede obligația pentru episcop de a organiza în fiecare cetate adăposturi aparte pentru călătorii străini (Xenodohii), precum și pentru săraci și bolnavi (Ptohia, Nosocomia)³⁸.

De asemenea și într-una din versiunile arabe a canoanelor sinodului I ecumenic se prevede obligația creării de Xenodohii³⁹.

Reprezentînd aceeași bună rînduială a Bisericii vechi, canonul 11 al lui Teofil al Alexandriei, prevede obligația de a li se da toată îngrijirea văduvelor, orfanilor și *călătorilor străini*, iar canonul 10, sinodului IV ecumenic, pomenește direct de Xenodohii și de Ptohii ca așezăminte ale Bisericii, dispunînd ca în treburile acestora să nu se mai amestece clericii transferați de la Biserica de care țin ele, la altă biserică.

Versiunea nestoriană siro-arabă a canoanelor sinodului IV ecumenic, relevă importanța Xenodohiilor pentru primirea oaspeților și a călătorilor săraci⁴⁰.

În Apus, canonul 15 al sinodului V de la Orleans (an. 459) dispune să se păstreze Xenodohionul de la Lyon al regelui Childebert și să fie pedepsit ca «ucigaș al săracilor», oricine îl va primejdui⁴¹. Ceva mai tîrziu, un sinod al Bisericii caldeene (an. 576, can. 25) dispune ca averea Xenodohiilor să nu se administreze decît cu consimțămîntul și aprobarea comunităților bisericești de care țin⁴².

³⁷Fonti, V, 17.

³⁸Idem, V, 159; VI, 243.

³⁹Mansi, o. c., II, 1006; Dicționar de Arheologie Creștină, VI, 2 2753.

⁴⁰Fonti, IV, 325.

⁴¹Hefele, o. c., III, 1, 162.

⁴²Fonti, IV, 31; Liviu Stan, Mirenii în Biserică, Sibiu 1939, p. 722.

În fine, un sinod al Bisericii Armene din veacul VIII (Partav an. 771, can. 17) dispune să fie reconstruite Xenodohiile distruse⁴³, iar canonul 21 al sinodului VII ecumenic (787) se referă la obligația de a-i primi în Xenodohii pe călugării plecați din mănăstirile lor.

Mult mai numeroase sînt însă dispozițiunile relative la Xenodohii cuprinse în legile bizantine de stat.

Astfel, împăratul Justinian, prin Novela 59 din anul 537 conferă unele drepturi Xenodohionului lui Samson (Nov. 59, 3), iar la anul 545 prin Novela 131, îi asigură aceluiași Xenodohion toate privilegiile Bisericii din Constantinopol și constată că Xenodohionul lui Samson reprezintă un complex de așezăminte de asistență socială, între cari mai multe Xenodohii subordonate, apoi că are și capele sau biserici (Nov. 131. 15).

O serie de alte legi mai vechi din veacul V, altele din vremea lui Justinian, altele de mai târziu, pînă la sfîrșitul epocii bizantine, precum și legi posterioare, pînă în epoca modernă, au asigurat Xenodohiilor drepturi și privilegii, ocupîndu-se de buna lor organizare și administrare.

Astfel, li s-a recunoscut ca și Orfanotrofiilor și tuturor celorlalte așezăminte de asistență socială ale Bisericii, personalitatea juridică distinctă de a Bisericii, asigurîndu-li-se dreptul de proprietate, de achiziție, de schimb, de vînzare, de cumpărare, de moștenire, dreptul de a primi donații, legate particulare, de a încheiau contracte, etc., în măsura și în felul în care li s-au asigurat aceste drepturi și Orfanotrofiilor. (Cod. 1, 2,15; Vasil. 5, 13 6; Cod. 1, 2, 17 § 11; Cod. 1, 2, 22; 1, 3, 33/32 § 7; 1, 3, 46 (45) § 1-9; Nov. 7, 1-9; Nov. 43, 1; Nov. 59, 3; Nov. 120, 1-7; Nov. 123, 6; 23, 16-23; Nov. 131, 10; 131, 13, etc.).

S-au luat apoi aceleași măsuri de protejare a bunurilor Xenodohiilor împotriva înstrăinării lor nejustificate, a însușirii lor de către administratori, prieteni sau rude de ale acestora (Cod. 1, 2, 17 § 1-2; Nov. 7, 1; Nov. 7, 5; Nov. 7, 12; Nov. 120, 7 § 1; Nov. 131, 13), apoi în același scop li s-au conferit toate privilegiile Bisericii din Constantinopol (Cod. 1, 2, 17 § 1-2; 1, 3, 35 (34); Nov. 7 § 1 sq.; Nov. 131, 15), inclusiv în ceea ce privește prescripția, care pentru anumite drepturi devine inoperantă (Cod. 1, 3, 46 (45) § 9), iar

⁴³Fonti, VII, 293.

pentru altele se fixează la o sută de ani (Cod. 1, 2, 23), apoi la patruzeci ani (Edict. V. Justinian; Nov. 131, 6; Vasilie. 5, 3, 7).

Puse la adăpost de ingerințe străine și scutite de sarcini extraordinare (Cod. 1, 3, 33 (32) § 7-8), Xenodohiile devin adevărate moștenitoare ale testemelelor incerte, în cazul că prin ele se lasă avere săracilor. Averea astfel moștenită de un Xenodohion se folosește și pentru bolnavi și neputincioși (Cod. 1, 3, 49 (48) § 1-7).

De mai multe ori se menționează Xenodohionul lui Samson, căruia i se conferă și i se confirmă privilegiile în vremea lui Justinian (Nov. 59, 3; Nov. 131, 15), apoi în vremea lui Heracliu, printr-o novelă a acestuia din anul 638⁴⁴, apoi prin Vasilicale (5, 3, 17) și prin Sinopsa Vasilicalelor din veacul X (lit. X, cp. I).

Tot în veacul X (an. 959-960) împăratul Constantin VII Porfirogenetul conferă printr-o hotărâre imperială o seamă de privilegii Xenodohionului Petri din Constantinopol, ctitorit atunci recent de împărăteasa Elena; i se dă numele «Xenodohionul Elenei», i se asigură unele danii anterioare și se înzestrează cu terenuri și venituri⁴⁵.

În veacul X, la Constantinopol mai sînt amintite unele Xenodohii ale Bisericii celor patruzeci de mucenici⁴⁶, dintre care cel puțin unul pare că mai exista și în veacul XII în vremea lui Isac Anghel (1185-95⁴⁷).

Xenodohiile mai sînt amintite, reglementându-li-se situația legală, în principalele colecții ale dreptului bizantin de după Justinian.

Astfel în Epanagogă (an. 884-886) (titlul 8, cp. 13; titl. 9 cp. 7 și 19; titl. 10 cp. 1) în Vasilicale (3, 1, 10; 3, 1, 30-31; 3, 1, 39; 5, 1, 6; 5, 1, 7; 5, 1, 8; 5, 2, 1; 5, 2, 6 sq.; 5, 3, 7; 5, 3, 11; 5, 3, 15; 5, 3, 17), în Epitome Vasilicorum (Sinopsis major) din veacul X (lit. E, cp. 11, § 2; E cp. 11 § 5; E cp. 37 § 6; K cp. 18 § 5; I cp. 1 § 1), în Prohiron Auctum din veacul XIV (titl. 28 cp. 9 și 60) și tot din același veac (an. 1345) în Hexabiblos (Cartea III, titl. 4 cp. 4), apoi în Pravila lui Vasile Lupu (an. 1646) - partea I § 216 - și în altele.

⁴⁴Sint. At., V, 237-240; Zepos, o. c., I, 33-36; Dölger, Regeste nr. 212.

⁴⁵Dölger, Regeste nr. 671.

⁴⁶Idem, Regeste nr. 600, an. 924.

⁴⁷Idem, Regeste nr. 1607 (1192).

Xenodohiile sînt administrate de episcopi, de economii eparhiali, de xenodohi propriu ziși sau de xenotrofi, de administratori speciali, de hartulari și de «paramonari», avînd la dispoziție un personal ajutător, corespunzător nevoilor.

Cu excepția «paramonarilor», a căror funcție nu este îndeajuns de cunoscută, dar cari făceau parte din cler și aveau atribuții în administrația Xenodohiilor (Can. 2, IV etc.; Cod. 1, 3, 46 § 8)⁴⁸, toți ceilalți aveau în administrația Xenodohiilor aceeași poziție și aceleași atribuțiuni ca și cei ce dețineau funcțiuni corespunzătoare acestora în administrația Orfanotrofiilor (Cod. 1, 2, 15; 1, 2, 17 § 1-2; Nov. 120, 6 § 2; Nov. 123, 23; Vasil. III. 1, 39; Cod. 1, 3, 33 (32) § 7-8; Cod. 1, 3, 49 (48) § 3; Nov. 7, 1; 7, 5; 7, 12; Nov. 120, 6 § 2; Vasilic. 5, 2, 6; Cod. 1, 3, 42 (41) § 6).

Xenodohii propriu ziși se mai numesc și xenotrofi (hrănitori de străini - Prohiron Actum (sec. XIV) titl.28, cp. 9), apoi Antistes Xenonum (Cod. 1, 3, 57) Praesides (Nov. 43, 1) Praesules (Nov. 7, 6; 7, 10; 7, 12 și Epilog), Praefectus Xenodohii⁴⁹, etc.

Xenodohii erau de obicei clerici, apoi și monahi și laici. Astfel se amintește chiar într-o novelă a lui Justinian (Nov. 59, 3) diaconul Eugeniu, ca xenodoh al Xenodohionului Samson din Constantinopol; de un diacon ca xenodoh, pomenește sf. Epifaniu de Cipru⁵⁰; de un monah în aceeași calitate pomenesec canoanele etiopiene ale sinodului I ecumenic⁵¹; de niște diaconi și de un stareț presbiter, ca xenodohi, pomenește sfîntul Grigorie cel Mare⁵²; patriarhul Mina al Constantinopolului (536-52) fusese presbiter și xenodoh la Samson, înainte de a fi ales în scaun⁵³; Fotie patriarhul scrie o serie de scrisori unui anume Gheorghe, diacon și xenodoh în capitală și altele lui Damian Xenodohul⁵⁴, iar de atribuțiile xenodohilor Fotie vorbește în

⁴⁸Sint. At., II, 219; Chastel, o. c., 141, 250.

⁴⁹Thomassin, o. c., II, 312.

⁵⁰Idem, o. c., II, 292.

⁵¹Fonti, VI, 243.

⁵²Thmoassin, o. c., 11, 311-312.

⁵³Grumel, Regeste nr. 232.

⁵⁴Idem, Regeste nr. 557-560; 585-587.

Nomocanonul său titlul 9, cp. 1 § 5⁵⁵, arătînd că ei trebuie să dea episcopilor socoteală de administrarea așezămintelor pe care le conduc.

Fără a deveni ca orfanotroful capitalei, un mare demnitar bisericesc și de stat, cu o astfel de poziție formal recunoscută, xenodohul principal al Capitalei, adică cel care conducea Xenodohionul Samson, avea de fapt aproape aceeași poziție și se bucura de aceeași considerație ca și orfanotroful principal. El era al doilea în rang după orfanotrof, și prin atribuțiile sale, se situa înaintea celorlalți conducători de așezăminte de asistență socială a Bisericii. Astfel, în cazul testamentelor incerte, adică în cazul celor cu destinație vagă, generală sau neprecizată în nici o formă, ci cari instituiau ca moștenitori pe săraci, cel dintîi care intra în acțiune spre a duce la îndeplinire dispozițiunile testamentare de acest fel, era xenodohul, iar nu ptohotroful, cum ar fi fost firesc (Cod. 1, 3, 49 (48) § 3). Desigur, că lucrurile se petreceau astfel în cetățile care aveau xenodohii.

Poziția deosebită a xenodohilor se mai arată și prin faptul că s-au prevăzut pedepse pentru cei care i-ar pîrî pe nedrept pe aceștia (Cod. 3, 33 (32) § 7-8).

În legătură cu xenodohiile, mai trebuie precizat că din pricina caracterului lor de adăposturi menite să găzduiască nu numai pe călătorii propriu ziși, ci și pe orice sărman sau nenorocit fără adăpost, ca și pe bolnavi măcar în mod provizoriu, atunci cînd Xenodohiile nu formau adevărate complexe de așezăminte de asistență, li s-a mai zis și Pandohion și Katagoghion (Πανδοχεῖον, Καταγώγιον) adică adăpost general pentru toți («adăpost obștesc»), «han» sau simplu «adăpost».

Numele de Pandohion i se dă xenodohionului și în canonul 54 apostolic și în canonul 22 al sinodului VII ecumenic așa precum se vede din text și precum rezultă din comentarul lui Valsamon la acest canon⁵⁶.

Xenodohiile au fost numite Καταγώγια Katagoghia, de către Iulian Apostatul care voia să le imite în cadrul cultului păgîn, și de sfîntul Grigorie de Nazianz⁵⁷.

⁵⁵Sint. At., I, 174.

⁵⁶Sint. At., II, 645.

⁵⁷Thomassin, o. c., II, 287; Chastel, o. c., 248-249.

Menționăm însă că termenul Pandohion se întrebuintează și în sens de ospătărie sau cârciumă (can. 54 apost.); caupona (Vasil. 4, I, 25), din care pricină folosirea lui în înțelesul de Xenodohion este mai rară.

PTOHIA SAU PTOHOTROFIA (Πτοχία Πτοχοτροφία) Azile pentru săraci.

Ajutorarea și îngrijirea săracilor este una dintre principalele obligații evanghelice (Matei XXV, 34-40)⁵⁸; care s-a respectat cu o râvnă deosebită prin organizarea sub diverse chipuri a operei de asistență a lor. Toate scrierile bisericești începînd cu sfînta Scriptură, cu monumentele literare ale epocii apostolice și post-apostolice și continuînd cu canoanele și cu operele sfinților Părinți, stăruiesc asupra acestei obligații, a cărei neîndeplinire este adese ori numită ucidere de frate⁵⁹.

Sfîntul Ioan Gură de Aur chibzuind asupra felului celui mai potrivit de a-i ajuta pe săraci, preconizează și propune hrănirea lor în comun și anume pentru două motive: întîi că așa au făcut primii creștini și apoi pentru

⁵⁸«... Flămînd am fost și Mi-ați dat să mănînc, am însetat și Mi-ați dat să beau, străin am fost și M-ați adăpostit gol am fost și M-ați îmbrăcat, bolnav am fost și M-ați cercetat, în prinsoare am fost și ați venit la Mine» (Matei XXV, 35-36). «Întrucît ați făcut unuia dintre acești frați prea mici ai Mei, Mie Mi-ați făcut» (Matei XXV, 40).

⁵⁹Can. 59 apost. (În versiunea etiopiană, can 39, din cartea II a canoanelor apostolice - Fonti V, 289), apoi can. 4 al sinodului din Agde (Galia) de la începutul veacului IV, can. 13 și 16 ale sinodului V din Orleans (an. 549) - îi numesc pe risipitorii sau uzurpatorii bunurilor bisericești «necatores pauperum» (can. 4, Agde) și «necator pauperum» (can. 13, 16, V, Orleans).

Cele mai importante texte care dau în grija Bisericii pe săraci sînt: Matei 11, 5; Luca IV, 18; Iacob II 14-16; Didahia IV, 7-8; V, 2; XI 12; XIII, 4, etc.; Ignatie, Epistola către Filipeni, VI, I; Herma, Viziunea III, 6, 6-7 ; can. 15, 65, 84 și 105, atribuite Sfîntului Atanasie cel Mare (Riedel, o. c., pag. 54-58); can. 5 din cele atribuite lui Clement Romanul (Idem, o. c., 167); can. 39 al Sfîntului Vasile cel Mare dintr-o versiune etiopo-egipteană (Idem, o. c., 258; Fonti, VI, 179); apoi în alte texte vechi (nestoriene) caldeene (Fonti, IV, 29) etiopiene (V 95, 159, 289), armene (Fonti, VI, 243, 247; VII, 39), etc., Can. 38, 41, 59 apost.; 8, 11 IV ecum.; 14 Neocezarea; 25 Antiohia; 7, 12 Sara.; 75 Cartag; 11, Teofil Alex.; 6, I-II; etc. Pentru Biserica, apuseană - Chenon, o. c., 466-467 sq., Thomassin, o. c., II, 287 sq.; Hefele, o. c., II, 2, 1010, 1013; III, 1, 169, 171, etc., etc.

că este mult mai ușor să se procedeze astfel, pentru că se fac economii și li se asigură hrana în condiții mai bune⁶⁰.

Atît de multă grijă li s-a purtat săracilor neputincioși, încît averea Bisericii a fost destinată în primul rînd întreținerii acestora, iar nu întreținerii clerului, care era obligat să-și cîștige traiul muncind (2 Tesal. III, 8). De aceea averea Bisericii este și numită «averea săracilor»⁶¹, banii Bisericii se numesc și «banii săracilor»⁶².

Prin canoane și prin legi de stat s-a impus obligația îngrijirii săracilor înainte de toate (11, IV Ec.⁶³). Pe săraci trebuiau să-i apere eclicii (can. 75 Cartag.), să-i îngrijească horepiscopii (can. 14 Neocezarea) și să-i ajute mănăstirile (can. 6, I-II C-pol).

Dar principalii purtători de grijă ai săracilor sînt episcopii, care dacă nu-i ajută pe săraci, iar ei trăiesc în îmbuibare, sînt asemănați cu Iuda, numindu-i *Iude noi* pe unii ca aceștia⁶⁴. Chiar și legea de stat le precizează episcopilor îndatorirea principală de a-i ajuta pe săraci și pe cei lipsiți⁶⁵.

Adăpostirea, hrănirea și îngrijirea în comun a săracilor era o realitate și pe vremea Sfîntului Ioan Gură de Aur; iar el ocupîndu-se de acest lucru cere ca opera de ajutorare a săracilor să depășească limitele în care o închid Ptohiile sau Ptohotrofiile și să se organizeze hrănirea în comun a tuturor săracilor, în fiecare cetate, pentru că aceștia sînt mulți și nu-i pot cuprinde Xenodohiile, căci numai în Constantinopol numărul lor se ridică la 50.000⁶⁶. Se înțelege de altfel că nu toți săracii aveau în egală măsură nevoie de adăpost și de îmbrăcăminte, ci în primul rînd duceau lipsă de hrană, ceea ce evident

⁶⁰Thomassin, o. c., II, 288.

⁶¹Zonara la can. 4, IV ec. – Sint. At. II, 227; Thomassin, II, 293; Fonti IV, 29, - Can. 30 al sin. Nestorian din an 576, etc.

⁶²Balsamon, la can. 14 Neocez. – Sint. At., III, 93.

⁶³Sint. At., II, 244, coment.

⁶⁴Fonti, VI, 179 - can. 39 al Sf. Vasile cel Mare dintr-o versiune etiopo-egipteană, la Riedel, o. c, 258 și Fonti, VI, 179 - «Iste est novus Iudas».

⁶⁵Cod. 1, 4, 1, - an 364 - Valentinian și Valens ... «Christiani quibus versus cultus est adiuvare pauperes et positos in necessitate, provideant episcopi».

⁶⁶Thomassin, o. c., II, 288.

că li se putea asigura mai ușor în comun decît individual sau pe grupuri izolate în Ptohii cu gospodării aparte.

Împrejurările din vremea în care a trăit Sf. Ioan Gură de Aur, au făcut să nu se poată schimba rînduiala de ajutorare organizată a săracilor prin Ptohii sau Ptohotrofii, așa precum o preconiza el, și a rămas tot vechea rînduială, după care în cetăți și în alte localități mai mari, comunitățile bisericești creau adăposturi sau azile pentru săraci, numite Ptohia sau Ptohotrofia.

Existența unor astfel de așezăminte este atestată pretutindeni în Biserica veche și ele au făcut și obiectul a numeroase legi bisericești și de stat care s-au ocupat fie de organizarea, fie de reglementarea funcționării lor.

În genere, toate instituțiile de asistență socială create de Biserică au urmărit ajutorarea săracilor în primul rînd și apoi a altor categorii de ființe lovite de nenorociri, ca orfanii, văduvele, bolnavii, etc.

Dar să vedem Ptohiile în special.

Aceste așezăminte au avut următoarele numiri: Ptohia (can. 8, 10, 4 ecum.; cod. 1-2, 15; 1, 2, 17: 2, 19; l. 3, 46 § 1; l. 3, 57; Novela 7; Nov. 120, 1; Nov. 131, 10; Vasilicale 5, 3, 11), Ptohotrofia (Cod. I, 3, 35 (34); l. 3, 49 (48)⁶⁷, Ptohodohia⁶⁸ și Ptohocomia (Nov. 7, 4; 7, 5; 7, 9).

Obligația pentru episcopi și în genere pentru Biserică de a înființa azile pentru săraci este cuprinsă în obligația generală de a crea astfel de așezăminte pentru toate categoriile de oameni loviți de soartă. Obligația specială a episcopilor de a crea «azile pentru săraci» este prevăzută în versiunea etiopiană a colecției de rînduieli ale Bisericii vechi, cunoscută sub numele de «Didascalia sfinților Apostoli»⁶⁹. Acestei obligații i s-a mai dat expresie prin unele parafrazări etiopiene ale canoanelor sinodului I ecumenic și ale altor sinoade, înscriindu-se în ele dispoziția ca în fiecare cetate și localitate să se organizeze locașuri sau adăposturi aparte pentru săraci⁷⁰. Sfîntul Vasile cel Mare a cuprins în Vasiliada sa și un adăpost pentru săraci,

⁶⁷Idem, o. c., II, 287, 291, 292.

⁶⁸Idem, o. c., II, 287, 302-303.

⁶⁹Fonti, VI, 247.

⁷⁰Fonti, V, 159; VI, 243.

un azil pentru săraci⁷¹ sau un «ptohotrofion», cum îl numește el (Epistola 392⁷²). Tot «ptohotrofion» numește și sfântul Grigorie de Nazianz azilul pentru săraci⁷³. Ptohotrofiile mai sînt apoi numite astfel și de către Epifaniu din Cipru⁷⁴, iar între cei care au înființat astfel de azile sînt pomeniți Sulpiciu Sever⁷⁵ și alți oameni pioși⁷⁶, între care mai ales sf. Ioan cel Milostiv († 616), fost patriarh al Alexandriei și creator poate al celui mai mare complex de așezăminte de asistență socială în Biserica veche⁷⁷.

Deși în colecția oficială de canoane ale Bisericii nu sînt înscrise astfel de obligații, totuși ele sînt presupuse și socotite de la sine înțelese, așa cum rezultă în special din canoanele 8 și 10 ale sinodului IV ecumenic. Astfel, în canonul 8 IV ecum. sub numele de Ptohia sînt înțelese toate așezămintele de asistență socială a diverselor categorii de săraci, precum observă acest lucru atît Zonara cît și Valsamon, în comentariile canonului⁷⁸. În același înțeles general este folosit cuvîntul ptohion și în canonul 10 al sinodului IV ecumenic.

Amintite în felurite texte canonice și documente istorice⁷⁹, ptohiile au făcut și obiectul unui însemnat număr de hotărîri canonice ale Bisericii apusene⁸⁰, apoi în special a legislației bizantine. Astfel încă la anul 469, împăratul Leon I oprește printr-o lege specială ca ptohiilor sau administratorilor lor să li se impună vreo sarcină publică extraordinară, de asemenea nici personalului clerical al acestor așezăminte, prevăzînd pedepsirea celor ce i-ar pîrî pe nedrept pe aceștia. (Cod. 1, 3, 33 (32) § 6-8).

⁷¹Thomassin, o. c., II, 287.

⁷²Idem, o. c., II, 291, 292.

⁷³Idem, o. c., II, 287.

⁷⁴Idem, o. c., II, 292.

⁷⁵Idem, o. c., II, 291.

⁷⁶Idem, ibidem.

⁷⁷Debolski, o. c., 581-583; Chastel, o. c., 249; Thomassin, o. c., II, 307, cf. Baronius, an. 610.

⁷⁸Sint. At., 11, 234-236.

⁷⁹Dölger, Regeste nr. 1042, an 1079; Fr. Miklossich și Jos. Müller: Acte și documente grecești din evul mediu, sacre și profane, Viena 1860 sq. V, 138, 293 - anii 1077, 1079.

⁸⁰Hafele, o. c., II, 1 1010, - can. 5 al sin. I Orleans, an. 511; II, 1, 1013 - can. 16 al aceluiași sinod.

Printr-o altă lege din acelaș an li se asigură ptohotrofiilor toate privilegiile Bisericii din Constantinopol (Cod. 1, 3, 35 (34)).

Împăratul Zeno (474-91) permite construirea din legate a ptohiilor, cu condiția ca aceasta să se facă cu aprobarea episcopului, iar în administrarea lor să se urmeze cele hotărâte de cel care a lăsat legatul (Cod. 1, 2, 15; Vasilic. 5, 1, 6⁸¹).

Ceva mai târziu împăratul Anastasie (491-518) conferi și el ptohiilor toate privilegiile Bisericii din Constantinopol și interzice orice înstrăinare a bunurilor acestora. Totuși dacă ar fi necesară înstrăinarea, se dispune ca ea să nu se facă altfel decât dacă la acest lucru consimt: episcopul locului, ptohotroful sau administratorul ptohiei, apoi *săracii* adăpostiți în ptohie și în fine slujitorii clerici și laici ai ptohiei. (Cod. 1, 2, 17 § 1-2)

Pare aproape de neconceput o lege de stat în care să li se recunoască astfel de drepturi unei categorii sociale atât de ropsite cum sînt sāracii dintr-un azil.

De altfel, privilegiile ptohiilor au fost confirmate și menținute ba chiar sporite de către împăratul Justinian. Astfel, prin novela 7 (anul 535) Justinian confirmă, completează și extinde privilegiile conferite anterior ptohiilor, oprind sub pedepse aspre înstrăinarea bunurilor acestora, de către ptohotrofi și de către oricine (Nov. 7, 1 sq.).

Ptohiilor li se asigură dreptul de a primi donațiile oricît de mari care li se fac lor sau în genere «sāracilor» (Cod. 1, 2, 19) precum și orice alte venituri anuale, care li s-ar lăsa de cineva, fie ptohiilor, fie «sāracilor» (Cod. 1, 3, 46 (45) § 9). De asemenea ptohiilor li se asigură dreptul de a primi bunurile lăsate prin testamente «sāracilor», însă nu în mod automat, ci numai prin hotărîrea episcopului și a clerului cetății (Cod 1, 3, 49 (48) § 1-9).

Astfel de bunuri, pot fi distribuite sāracilor de către episcopul și economul Bisericii în cazul cînd nu există ptohion sau alt așezămînt de asistență socială în localitate. (Cod. 1, 3, 49 (48) § 6).

O serie de alte privilegii, ca scutiri de taxe (Cod. 1, 2, 22) de anumite impozite, apoi acela de a se putea construi ptohii din legate (Cod 1, 3, 46 (45), de a nu li supuse prescripției decât după o sută de ani (Cod 1, 2, 23) sau

⁸¹Sint. At., II, 651 -Valsamon.

după minimum patruzeci de ani (Edict. V Justinian; Nov. 131 6), sau de a nu li se prescrie niciodată anumite drepturi (Cod. 1, 3, 46 (45) § 9), au fost acordate ptohiilor de către Justinian. De asemenea li s-au recunoscut toate drepturile de achiziționare licită (Novela 7, 12), de schimb (Cod. 1, 2, 17; Nov. 120, 1), de vânzare (Cod. 1, 2, 17; 120, 1), de emfiteuză (Nov. 120, 6 § 1), de conducere și de administrare prin organe proprii a patrimoniului lor. (Cod. 1, 3, 42 (41) § 6; 7, 1-12; Nov. 120 1-6; etc.).

Prin toate aceste drepturi și privilegii care în cea mai mare parte au fost menținute și prin Vasilicale (Vasilicale 5, 1, 6; 5, 2, 1; 5, 2, 2-16; 5, 3, 15; 3, 17; etc.), - li s-a asigurat ptohiilor caracterul de instituții autonome, înzestrate cu proprie personalitate juridică de drept public, consacrată de întreaga legislație bizantină. Ptohiile și în rînd cu ele și celelalte așezăminte de asistență socială ale Bisericii, deși create și tutelate de Biserică, devin entități sociale și juridice aparte asemenea altor unități bisericești, reprezentate prin ptohii, eparhii, mînăstiri, etc.

Dispunînd de un patrimoniu distinct și de autonomie față de unitățile bisericești superioare sau coordonate, ptohiile și-au afirmat această poziție printr-un întreg personal administrativ propriu, chiar dacă unii din membrii lui făceau parte din ierarhia bisericească și se găseau în subordine ierarhică față de conducătorii Bisericii.

În fruntea acestui personal se găsea ptohotroful ca un conducător sau diriguitor responsabil de bunul mers al instituției. El era subordonat economului eparhiei și episcopului însuși sau horepiscopului, iar în subordinea lui se găseau: administratorii propriu ziși, hartularii și personalul ajutător, clerical și laic.

Un rost important în apărarea drepturilor săracilor și pentru apărarea așezămintelor în care erau adăpostiți aceștia avea eclicul sau defensorul Bisericii (Can. 75, 97 Cartag. 2, 23, IV ecum.).

Că episcopul era cîrmuitorul suprem al ptohiilor din eparhia lui, rezultă din poziția lui de cîrmuitor al eparhiei și din obligațiile pe care am văzut că i se impuseseră de a înființa azile pentru săraci. Ei erau de altfel primii economi ai eparhiilor (can. 41 apost.⁸²). Economii, ca ajutoare

⁸²Fonti VI, 17 - can. 28 apost. din cartea II-a a unei versiuni etiopiene a canoanelor apostolice.

principale ale episcopilor în administrarea averilor bisericești, aveau rosturi însemnate și în administrarea averii ptohiilor (can. 10 Teofil Alex.) luînd parte activă la această lucrare, prin consimțămîntul pe care trebuiau să și-l dea la orice înstrăinare sau schimbare a bunurilor ptohiilor (Cod. 1, 2, 17 § 1-2), la construirea acestor așezăminte din legate (Cod. 1, 2, 15; cod. 1, 3, 46 (45) § 1); la atribuirea moștenirii lăsate săracilor prin anumite testamente (cod. 1, 3, 49 (48) § 7), etc., etc. De altfel, așa cum atît de precis arată Isidor Pelusiotul († 435), economul Bisericii avea doar numai acest rost, de a da cele trebuitoare săracilor, adică de a le distribui cele ale lor, care sînt bunurile Bisericii însăși. Chiar însuși cuvîntul grecesc «iconom» aceasta înseamnă: a da cuiva cele care îi aparțin 128⁸³.

Ptohotrofii erau cîrmuitorii direcți și speciali ai azilelor pentru săraci, luîndu-și numele de la însuși numele săracilor. Atribuțiunile lor sînt acelea de diriguitori principali ai ptohiilor. (Cod. 1, 3, 33 (32) § 7-8; Nov. 120, 1, Vasilic. 5, 2, 1; Nov. 120, 6 § 1; Vasil. 5, 2, 6; Nov. 131, 13; Vasil. 5, 3, 15; Cod. 1, 3, 46 § 1; etc.).

Ei erau aleși cu aprobarea episcopului local (Cod. 1, 3, 42 (41) § 9), a mitropolitului sau a patriarhului, după caz (Nov. 120, 6 § 2). Erau de obicei clerici, dar puteau fi și laici. În cazuri deosebite ptohotrofii puteau fi numiți și dintre horepiscopi, așa cum rezultă din can. 14 al sinodului din Neocezarea și cum spune mai precis sfîntul Vasile cel Mare⁸⁴. Uneori sînt numiți și epitropi ai săracilor, cum rezultă din cele spuse de Teofil al Alexandriei⁸⁵.

Ptohotrofii mai sînt numiți și «Antistes», «Praesules» sau «Praesides» - scil. «ptochium» - (Cod. 1, 3, 57; Nov. 7, 6; 7, 10; Nov. 43,1). Ei erau obligați să dea episcopilor socoteală de conducerea Ptohiilor (Novela 123, 23; Vasilicale 3, 1, 39).

⁸³Thomassin, o. c., VII, 353. Isidor Pelusiotul Libr. II, Epistola 269, trad. latină: «Oeconomus enim hinc dictus est, quod pauperibus quae ipsorum sunt tribuat. Propria autem ipsorum merito sunt ecclesiastica bona»; - grec: Οικονόμος σῖρηται παρὰ τὰ οἰκεῖ αὐτῶν τοῖς πένησιν. Οἰκεῖα δὲ αὐτῶν εἰκότως τὰ ἐκκλησιαστικά.

⁸⁴Thomassin, o. c., II, 292.

⁸⁵Idem, ibidem.

Administratorii propriu ziși ai ptohiilor se găseau în subordinea ptohotrofilor și se numeau fie simpli administratori (cod. 1, 42 (41) § 6; novela 120,1 sq.; 123, 16; 123, 23; 131, 10-15⁸⁶), fie prepoziți (cod. 1, 3, 42) 41 § 9 - *praepositus ptochii*). Și aceștia puteau fi clerici.

Hartularii erau secretarii și contabilii ptohiilor ca și ai altor așezăminte similare (Nov. 120, 6 § 1; Vasil. 5, 2, 6; Nov. 120, 7 § 1; Vasilica 1e, 5, 2, 10; Epitome Vasilic., lit. E, cp.11 § 5).

În fine, pe lângă alt personal administrativ și de îngrijire, mai mărunț, în ptohii mai erau prezenți cu diverse ascultări, mai ales duhovnicești și de supraveghere, o seamă de presbiteri și alți clerici, așa cum se spune precis în canonul 8 al sinodului IV ecumenic și în legile bizantine (Cod. 1, 3, 33 (32) § 6-8 - «*Sacerdotes aut clericos cujusque gradus sint*», cod. 1, 2, 17 § 1-2). Și preoții, dar cu deosebire diaconii erau folosiți pentru căutarea și îngrijirea săracilor ca și pentru a altor categorii de oameni aflați în suferință⁸⁷. În același scap erau însă folosiți și monahii⁸⁸.

Cu asemenea drepturi și privilegii și cu o asemenea organizare, ptohiile sau azilele de săraci din Biserica veche au desfășurat o lucrare samariteană de cea mai mare însemnătate și cu o maximă eficacitate socială și religioasă, pe care au continuat-o în toată vremea imperiului bizantin⁸⁹ și după aceea pînă în zilele noastre, după zel, împrejurări și posibilități⁹⁰.

NOSOCOMIILE (Νοσοκομεία)

Spitale.

După cum s-a organizat asistența altor categorii de creștini și străini aflați în suferință, tot astfel s-a organizat și asistența bolnavilor în case

⁸⁶Idem, o. c., II, 291.

⁸⁷Fonti, V, 95, 289; VI, 127; VII, 39.

⁸⁸Fonti, V, 159; VI, 243.

⁸⁹Epanagoga (an. 884-886) titl. 8, cap 13; titl. 9, cap. 7 Sholion (Zepos, o. c., II, 254); titl. 9, cap.19; titl. 10, 1; 10, 10; Ecloga Privata aucta, sec. VIII-IX; titl. 13, 4; Epanagoga aucta (sec. X) titl. 7, cap. IX; Epitome Basilicorum (sec. X) lit. E, XI, 2; E, XI, 5 și 3; E, XXXVII, 6, etc.; Dölger, Regeste, nr. 1042, an. 1079.

⁹⁰Codul Civil al Moldovei, an. 1817 (Scarlat Callmahi), art. 843.

destinate adăpostirii și îngrijirii lor, numite Nosocomii - spitale. Acestea sau mai numit și *Lobotrofia*⁹¹.

Obligația firească izvorâtă din aceeași dragoste de aproapele ca și orice altă ajutorare a celor căzuți în nevoi, adăpostirea și îngrijirea bolnavilor a luat formă organizată din primele veacuri și s-a păstrat pînă în zilele noastre cu schimbări determinate de condițiile obiective în care Biserica și-a putut desfășura activitatea.

Ca și în cazul celorlalte așezăminte de asistență socială din Biserica veche, documentele mai lămurite, relative la nosocomii, datează mai ales de după anul 313, începînd cu epoca lui Constantin cel Mare. Chiar în vremea acestui împărat, în cadrul complexului de așezăminte de asistență socială, reprezentat de orfanotrofionul sfîntul Zotic, a existat și un Nosocomion sau Lobotrofion⁹².

Dar printre cele mai vechi dovezi care atestă existența unei asistențe organizate a bolnavilor, se numără canoanele lui Ipolit din veacul III⁹³ și două versiuni, sau mai bine zis două parafraze etiopiene ale canoanelor sinodului I ecumenic. În acestea din urmă se prevede chiar obligația de a se asigura locașuri sau adăposturi aparte în fiecare cetate sau chiar și în alte localități pentru bolnavi⁹⁴.

Din veacul IV, pentru existența Nosocomiilor avem mărturia Operei nemuritoare a Sfîntului Vasile cel Mare, care în Vaisiliada sa din Cezareea Capadociei crease și un Nosocomion⁹⁵, apoi, sfîntul Ioan Gură de Aur, nu numai că a îngrijit nosocomiile existente în Constantinopol, ci a și înființat el însuși cîteva pe care le-a înzestrat cu doctori și cu alt personal necesar⁹⁶.

⁹¹Chastel, o. c., 136-169; Chenon, o. c., pag. 462-463.

⁹²Chastel, o. c., 136-169.

⁹³Can. 5, versiunea, etiopiană - la Fonti, VI, 129; can. 5 și 25, versiunea egipteană, la Riedel, o. c., 203-216.

⁹⁴Can. 75 din partea a doua a colecției canoanelor sinodului de la Niceea - la Fonti, V, 159 și VI, 248; idem și can. 75 al versiunii arabe a canoanelor sinodului de la Niceea - Dicționar de Arheologie Creștină, VI, 2, 2753.

⁹⁵Thomassin, o. c., II, 287, 292; Chastel, o. c., 135-136; Chenon, o. c., 462.

⁹⁶Thomassin, o. c., II, 288; Chastel, o. c., 136

De la Constantinopol ni s-a păstrat și știrea că împărăteasa Placilla, soția lui Teodosie cel Mare, a îngrijit bolnavii în Nosocomiile Bisericii⁹⁷.

Desigur că în veacul IV aceste așezăminte erau organizate în toate părțile Bisericii, și în Răsărit și în Apus. Cu toate acestea, Ieronim spune că la Roma, cel dintâi Nosocomion ar fi fost organizat abia la finea veacului IV, de către vestita Fabiola⁹⁸.

Existența mai multor Nosocomii în Alexandria este atestată în veacurile IV -V -VI prin prezența în număr mare (500-600) a membrilor corpului de sanitari, cunoscut sub numele de Parabolani⁹⁹.

Mai târziu la începutul veacului VII, patriarhul Alexandriei, Ioan cel Milostiv († 616) a creat apoi și Nosocomii printre alte așezăminte de asistență socială, care formau complexul ctitorit de el¹⁰⁰. De asemenea și la Constantinopol în cadrul complexului de așezăminte de acest fel, creat de sfântul Samson în veacul V-VI și păstrat sub numele de Xenodohionul lui Samson, exista și un Nosocomion¹⁰¹.

Mărturii numeroase asupra existenței Nosocomiilor se găsesc apoi din toată epoca bizantină și postbizantină, pînă aproape de zilele noastre¹⁰².

Și Nosocomiile ca și celelalte așezăminte de asistență socială ale Bisericii au făcut obiectul unei bogate legiferări, prin care li s-au conferit drepturi și privilegii din partea statului bizantin. Astfel, printr-o lege a împăratului Zeno (474-491) s-a asigurat dreptul Nosocomiilor de a primi

⁹⁷Chastel, o. c., 169; Thomassin, o. c., II, 289 - cf. Teodorit H. E., V, 18.

⁹⁸Dicționar de Arheologie Creștină, III, 651, cf. Ieronim, Epistola 77, P. L., 22, 694: «Prima omnium νοσοκομείων instituit» - Thomassin, o. c., II, 290; Chenon, o. c., 463; Chastel, o. c., 137.

⁹⁹L. Stan: Societățile religioase în Biserica. veche, în rev. «Studii Teologice», București, nr. 1-2 (1956), pag. 116 sq.

¹⁰⁰Chastel, o. c., 140; Thomassin, o. c., II, 307.

¹⁰¹Chastel, o. c., 169.

¹⁰²Sint. At., I, 174 - Fotie, în Nomocanonul în XIV titluri, titl. 9, cp. I, § 5; Epanagoga (an. 884-886), titl. 8, cap. XIII; titl. 9, cap. XIX, 10, cap. 1; Epanagoga aucta (sec. X), titl. 7, cap. IX; Epitome Basilicorum (sec. X), lit. E, 2; E, 11, 5; E, 37, 6; K, 18, 5; - Dölger, Regeste nr. 600, an. 924; idem, nr. 1270, an. 1116; idem, nr. 1311, an. 1136; Valsamon (sec. XII) - Sint. At., II, 651; Prochiron auctum (sec. XIV), titl. 28, cap. 61; Harmenopulos, Exavivlos (sec. XIV), lib. III, titl. 4, cap. IV; Codul Civil al Moldovei (Scarlat Calimahi), an. 1817, art. 843.

donății precum și posibilitatea construirii de Nosocomii din donații făcute în acest scop. (Cod. 1, 2, 15; Vasilic. 5, 1, 6¹⁰³). Mai târziu, printr-o lege a lui Justinian (anul 530), s-a reglementat chestiunea zidirii de Nosocomii din orice fel de donații sau legate, luându-se măsuri pentru a nu se întârzia peste un an cu zidirea lor (Cod. 1, 8, 46 (45) Proemion), apoi, printr-o novelă ulterioară (an. 545) același împărat a dispus în ce chip să se procedeze dacă se depășește termenul de un an, în care trebuia construit Nosocomionul pentru care se făcuse donația, legatul, etc. (Novela 131, 10; Vasilie. 5, 3, 11).

Cum însă donațiile erau plafonate, Justinian asigură Nosocomiilor ca și altor așezăminte similare, privilegiul de a primi donații nelimitate, impunând doar obligația înregistrării legale a celor care depășesc valoarea a cinci sute solidi (cod. 1, 2, 19), și scutindu-le de orice fel de taxe (Cod. 1, 2, 22).

Prin alte legi ale lui Justinian se oprește înstrăinarea bunurilor care aparțin Nosocomiilor (Novela 7, 1; Novela 120, 1), interzicându-se și episcopilor și Nosocomilor și altor administratori ai Nosocomiilor, ca fie direct, fie prin interpuși, să-și însușească ceva chiar și din bunurile dobândite de ei personal în timpul cât au fost în funcțiune (Novela 131, 13; Vasilie. 5, 3, 15) și declarându-se nule oricce acte contrare acestor dispoziții (Cod. 1, 3, 57).

Se îngăduie totuși schimbul de bunuri în anumite condițiuni (Novela 120, 1) sau darea lor în emfiteuză (Novela 120, 6 § 1; Vasilic. 5, 2, 6).

Prin alte legi li s-au asigurat privilegiile în ce privește termenul de prescripție (cod. 1, 2 23; Novela 131, 6; Vasilic. 5, 3, 7), declarându-se că în cazul veniturilor anuale lăsate Nosocomiilor dreptul acestora de a intra în posesia lor nu se prescrie niciodată (Cod. 1, 3, 46 (45) § 9).

În fine Nosocomiilor li s-au conferit toate privilegiile Bisericii din Constantinopol (Novela 7, 1), iar legile bizantine reglementează de asemenea și administrarea lor ca și a celorlalte așezăminte de asistență socială ale Bisericii

Astfel, dreptul episcopilor de chivernisitori principali ai bunurilor Nosocomiilor și de conducători ai acestor așezăminte, se relevă mereu (Cod

¹⁰³Sint. At., II, 651 - Valsamon.

1, 2, 15; Vasilicale 5, 1, 6; Sint. At. II, 651 - Valsamon; cod. 1, 3, 46 (45) § 3; Nov. 120, 6 § 1; Vasilic. 5, 2, 6; 120, 6 § 2; Nov. 131, 13; Vasilic. 5, 3, 15; Fotie Nomocanon 9i 1, 5 – Sint. At. I - 174); de asemenea și al economilor eparhiali (Cod. 1, 2, 15; cod. 1, 3, 46 (45) § 1).

Conducătorii de fapt și designați în mod special pentru conducerea Nosocomiilor se numeau nosocomi. Cu acest nume sînt pomeniți mereu (Cod. 1, 3, 46 (45) Promion și § 1; Cod. 1, 3, 57; Nov. 7, 1; 7, 12; Nov.. 120, 6 § 1; Vasil. 5, 2, 6; Nov. 120, 6 § 2; Nov. 123, 16; Vasil. 3, 1, 30-31; Fotie Nomocanon 9, 1, 5 - Sintagm. At. I, 174; Epanagoga (sec. IX), titlul VIII, cp. 13; titlul 9, cp. 7 și 19; Epitome Vasilicorum (sec. X), lit. E cp. 37 § 6; lit. K, cp. 18 § 5; Epanagoga aucta (sec. IX) titl. 7, cap. 9; etc.), dispunîndu-se ca alegerea lor să se facă fără simonie (Novela 123, 16; Vasil. 3, 1, 30-31) și numai cu aprobarea episcopilor, mitropoliților sau patriarhilor, după caz (Novela 120, 6 § 2; Vasilicale 5, 46), cu excepția celor aleși de ctitori. (Nov. 120, 6 § 1).

Nosocomii vor fi fost desigur aleși de preferință dintre clerici ca și conducătorii celorlalte așezăminte de asistență socială ale Bisericii, dar nu vor fi lipsit dintre ei mai ales doctorii.

Nu este îndeajuns de lămurită situația așa numiților «*paranosocomi*» care probabil să fi fost întotdeauna doctori sau cel puțin ajutători ai lor ca infirmieri cu o calificare mai înaltă decît a simplilor sanitari¹⁰⁴.

Nosocomii sînt superiori administratorilor obișnuiți ai Nosocomiilor, spre deosebire de care se mai numesc și «proestoși» (Nov. 120,6 § 1) și «antistes» (Cod. 1, 3, 57).

Administratorii au atribuțiile intendenților (Cod. 1, 3, 42 (41) § 6; Cod. 1, 3, 46 (45) § 1); Nov. 120, 1; Vasilicale 5, 2, 1; Nov. 120, 6 § 1; Vasilicale 5, 2, 6; Nov. 120, 7 § 1; Vasilicale 5, 2, 10; Nov. 123, 16; Vasilicale 3, 1, 30, 31; Nov. 131, 13; Vasilicale 5, 3, 15) și sînt ajutați de hartulari care îndeplinesc funcțiuni de secretari și contabili (Nov. 120, 6 § 1; Vasilicale 5, 2, 6; Nov. 120, 7 § 1; Vasilicale 5, 2, 10).

¹⁰⁴Al. Philipsborn: Societatea de sanitari «Parabolani din Alexandria» în rev. «Byzantion»; Bruxelles 1950, pag. 189.

Pe lângă alt personal clerical și laic, administrativ și de serviciu, după caz, Nosocomiile au mai avut și un personal de strictă specialitate pentru îngrijirea bolnavilor, și anume doctori și sanitari. Aceștia din urmă sînt vestiții parabolani, amintiți în număr de cinci sute și șase sute numai în orașul Alexandria și organizați într-un corp aparte după norme stabilite prin legi imperiale în veacul V¹⁰⁵.

Create prin rîvna credincioșilor și a slujitorilor Bisericii și organizate după rînduiele bisericești și de stat, Nosocomiile au fost - atît în Răsărit cît și în Apus¹⁰⁶ - instituții autonome, înzestrate cu personalitate juridică de drept public, distinctă de aceea a Bisericii, lucru ce rezultă cu toată evidența din cele văzute mai sus în legătură cu legile referitoare la Nosocomii, care le recunosc toate drepturile persoanelor juridice de drept public¹⁰⁷.

Existînd ca așezăminte aparte sau în cadrul unor complexe de instituții de asistență socială, Nosocomiile au contribuit într-o măsură de nebănuit atît la alinarea suferințelor celor bolnavi și la vindecarea lor posibilă, cît și la propagarea și afirmarea creștinismului. De asemenea ele au adus și o contribuție însemnată la dezvoltarea științei medicale.

GHERONTOCOMIILE (Γερωντοκομεῖα)

Azile de bătrîni

După cum Brefotrofiile și Orfanotrofiile culegeau, adăposteau și îngrijeau pe copiii rămași în lume singuri și neputincioși să-și asigure traiul, tot astfel, Gherontocomiile îi adunau și-i întrețineau pe bătrînii ajunși în aceeași situație ca și copiii neputincioși și singuri,

Pe traectoria vieții, surprizele triste sînt fără de număr, dar la cele două capete ale ei pîndesc cele mai multe primejdii, de parcă pămîntul sau stihiele vrăjmașe ar sta să înghită fără de vreme și pe noii născuți și pe cei plecați pe povîrnișul din urmă al vieții. De aceea, în afară de alte categorii de oameni nenorociți, cei rămași fără stîlp la bătrînețe au stîrnit mila într-un fel

¹⁰⁵Liviu Stan, o. c., pag. 116 sq.

¹⁰⁶Chenon, o. c, 463, 474 sq.

¹⁰⁷Coulondre, o. c., pag. 54-64.

asemănător cu orfanii și cu pruncii părăsiți, iar credincioșii și clerul n-au pregetat să le vie în ajutor cu tot ce puteau să le ofere în numele lui Hristos.

Abandonați și expuși morții prin foamete bătrînii au găsit în azilurile create pentru ei o inimă de frate și o poartă deschisă către cer, chiar și atunci cînd neputințele lor sau lipsurile creștinilor nu le mai făceau posibilă vreo altă mîngiere.

Numite Gherontocomii sau Gherotrofii¹⁰⁸ aceste azile sînt contemporane cu toate celelalte instituții de asistență socială ale Bisericii atît ca început cît și ca durată. Amintite mai puțin decît unele din celelalte, ele vor fi fost mai puține la număr, cum de altfel e și firesc, dar n-au lipsit nicidecum, chiar și atunci cînd nu se face mențiune de ele în rînd cu altele.

Cuprinse uneori în Ptohii, în Xenodohii și în complexe de așezăminte de asistență socială, ele au existat și ca instituții aparte și sînt pomenite ca atari în numeroase legi bizantine din vremea lui Justinian (Cod. 1, 2, 19; Cod 1, 2, 22; Cod. 1, 2, 23; Cod. 1, 3, 46 (45) Proemion și § 1; Cod. 1, 3, 57; Nov. 7, 1; Nov. 31, 13) și de mai tîrziu din veacul IX sub împăratul Nichifor I (802-811)¹⁰⁹ și sub Vasile Macedoneanul (867-886) - Epanagoga titl. 9, cap. VII), apoi din veacul X (Vasilicale 5, 3, 15; Epitome Vasilicorum lit. E, cap. 37 § 61¹¹⁰) și din veacurile următoare¹¹¹.

Împărații bizantini, fie că au înființat ei înșiși Gherontocomii, - (astfel. Justinian a înființat unul în drumul spre Ierusalim, apoi în același veac urmașii săi, Justin II și Tiberiu II¹¹²), - fie că s-au ocupat îndeaproape și de Gherontocomii ca și de alte așezăminte similare, înzestrînd-le cu privilegii și cu felurite bunuri destinate întreținerii lor¹¹³. Totodată legile acestor împărați reglementează și poziția juridică a Gherontocomiilor ca așezăminte

¹⁰⁸Chastel, o. c., 138.

¹⁰⁹Zepos, o. c., I, 50; Dölger, Regeste nr. 374 - o novelă din anul 810.

¹¹⁰Dölger, Regeste nr. 600, an. 924 - un Xrisobul sad împăratului Roman I (919-944); idem nr. 671, an. 960 - o hotărâre a împăratului Constantin al VII-lea (944-959); idem, nr. 684, an. 959-960 - un «tipos» al împăratului Roman II (959-963).

¹¹¹Dölger, Regeste, nr. 1311, an. 1136 - un «Tipicon» al împăratului Ioan II Comnen (1118-1143).

¹¹²Chastel, o. c., 170.

¹¹³Dölger, Regeste, nr. 600, an. 924; idem, nr. 671, an. 960.

independente sau autonome, înzestrate cu personalitate juridică de drept public.

Astfel, li se asigură dreptul de proprietate, de achiziție a bunurilor prin operațiile comune de cumpărare, schimb, etc., apoi prin donații, legate, etc., apoi dreptul de administrare proprie a patrimoniului (Cod. 1, 3, 46 (45) Proemion; Cod. 1, 2, 19; Cod. 1, 2, 22; Cod. 1, 2, 23; Cod. 1, 3, 57; Nov. 7, 1; Nov. 131, 13; Vasil 5, 3, 15). Li se conferă apoi toate privilegiile de care se bucura Biserica și așezămintele ei (Nov. 7, 16), indiferent că aceste privilegii sînt arătate expres sau se cuprind în formulare generică și se respectă prin analogie.

Cum e și firesc, Gherontocomiile sînt scutite de impozitele speciale și sînt puse sub ocrotirea legilor în orice privință (Cod. 1, 3, 57), neputîndu-li-se înstrăina bunurile (Nov. 7, 1; Nov. 131, 13; Vasil. 5, 3, 15) dar avînd facultatea de a primi donații nelimitate (Cod. 1, 2, 19). Erau scutite de taxe (Cod. 1, 2, 22) și se bucurau de un regim excepțional de larg în ce privește prescripțiunea (Cod. 1, 2, 28) ca și de un regim de favoare în ce privește construirea lor din donații sau legate particulare (Cod. 1, 3, 45 (45) Proemion și § 1).

Cu toate acestea, unii împărați au supus și bunurile azilurilor de bătrîni la impozite de care în mod normal erau scutite¹¹⁴.

Ca și în conducerea celorlalte instituții de asistență socială, factorul principal era episcopul, apoi economul eparhial și abia în al treilea rînd urma cîrmuitorul direct și special al azilelor de bătrîni, numit cu un termen corespunzător «gherontocom». Toți aceștia sînt amintiți împreună cu azilele sau în legătură cu ele (Cod. 1, 3, 46 (45) Proemion și § 1; Cod. 1, 3, 57; 7, 1; Nov. 7, 12 și Epilog; Nov. 131, 13; Epanagoga Titl. 9, cp. 7; Vasilic. 5, 3, 15; Epitome Vasilicorum lit. E cp. 37 § 6).

Ajutați de administratorii proprii ziși sau de intendenți (Cod. 1, 3, 46 (45) și de hartulari - secretari și contabili - (Nov. 120, 6 § 1; Nov. 120, 7, § 1), ei erau cu toții aleși sau numiți cu aprobarea episcopului (Cod 1, 3, 57).

Fără a se fi impus ca rînduială generală, adeseori azilele de bătrîni vor fi fost adăpostite în mănăstiri sau trecute sub îngrijirea acestora, ceea¹¹⁵ ce era

¹¹⁴Zepos, o. c., I, 50, Dölger, Regeste nr. 374, au. 810 - Novela. lui Nichifor I (802-811).

prea firesc întrucît nicăiri parcă nu se potrivește mai bine atmosfera și toate condițiile de viață pentru cei din astfel de azile, ca în mănăstiri.

CONCLUZII

Din numeroasele legi imperiale, dispoziții canonice, date istorice, etc., se vede cît de mare importanță au avut așezămintele de asistență socială ale Bisericii, atît în vremea veche cît și mai tîrziu.

Născute din necesitatea alinării suferințelor sociale ale lumii vechi, afirmîndu-și utilitatea de netăgăduit, sprijinind întreaga acțiune misionară și înnoitoare de lume pe care au desfășurat-o Biserica, ele apar ca odrăslite din dragostea care niciodată nu cade, și reprezintă diadema cea mai de preț dintre cele care împodobesc edificiul măreț al Bisericii.

În afară de sfînta Euharistie, Hristos nu a fost și nu este în nici o altă lucrare a Bisericii mai prezent și mai învăluit în toată dumnezeiasca lui splendoare, ca în opera de asistență socială pe care desfășurat-o Biserica. Căci nu este vorba de o milostenie oarecare, nici măcar de una asemănătoare cu pilduitorul ban al văduvei. Nu! Este ceva mai mult. Este milostenia organizată, practică continuu și ridicată la rangul de sfîntă și mîntuitoare lucrare a întregii obștii creștine. Ea nu a desființat însă milostenia particulară și întîmplătoare, pentru că nu i-a stat în putință să curme toate suferințele și să îplinească toate lipsurile.

Îndeplinind un îndoit rol, religios și social, opera de asistență socială a Bisericii s-a bucurat de întregul sprijin al Statului ca și de jertfelnicia fără seamăn a credincioșilor, care nu au precupețit nimic pentru a veni în ajutorul aproapelui.

Dezvoltarea și sporirea așezămintelor de asistență socială ale Bisericii nu ar fi fost desigur posibilă în chipul în care am văzut că s-a produs, și nici lucrarea lor nu s-ar fi putut desfășura într-un chip atît de eficace și de strălucit, dacă nu s-ar fi stabilit și nu s-ar fi păstrat între Biserică și stat

¹¹⁵«Tipiconul» din anul 1136 al împăratului Ioan II Comnen (1118-1143), prin care înzestrează mănăstirea «Pantocrator» din Constantinopol cu un Gherontocomion - Dölger, Regeste, nr. 1311 an 1136.

raporturile de bună colaborare, ctitorite de sfântul și marele împărat Constantin, întărite de marele Teodosie I, amplificate apoi și duse la cea mai înaltă expresie de către Justinian.

Pentru soarta omenirii, a culturii și pentru întreaga dezvoltare istorică a lumii de atunci încoace, înțelepciunea și chibzuința fără de seamă pe care le-a dovedit Constantin ce Mare în stabilirea și îndrumarea raporturilor dintre Biserică și Stat, reprezintă mai mult decît toată cugetarea și știința vremii de atunci și a lumii antice în genere.

Dîndu-și seama că oricît de puternică și de vastă ar fi o mașină a puterii de stat, ea totuși nu poate cuprinde întreaga viață socială, cu nesfîrșitele și mereu noile ei aspecte și trebuințe, el a angajat în cea mai strînsă colaborare puterea care stăpînea împărăția sufletelor: Biserica.

Înzestrînd-o cu drepturi și privilegii, i-a încredințat și misiuni importante de cari Biserica s-a achitat în chip strălucit. Cea mai nobilă, mai potrivită misiunii Bisericii, și aceea în care Biserica a lucrat mai statornic pe tărîm social și cu cele mai bune rezultate și pentru ea și pentru stat a fost asistența socială pe care Biserica a deținut-o și a îndeplinit-o și din mandatul Statului, nu numai din propriul ei comandament, deși ei singure îi revine meritul de o fi inițiat și de a o fi creat.

Privilegiile care s-au acordat la început Bisericii, s-au sporit și au trecut apoi și pe seama așezămintelor ei de asistență socială, pe măsură ce conducerea Bisericii și-a îndeplinit prin ele îndoita misiune la care era chemată.

Apreciate și sprijinite continuu, rețeaua lor a crescut și s-a ajuns ca toate marile așezări omenești ale imperiului să fie înzestrate cu cîte un complex de astfel de instituții, cari în proporții corespunzătoare nu lipseau din orice localitate mai răsărită.

Bucurîndu-se de drepturi și privilegii numeroase, inclusiv personalitatea juridică, fără de care nu puteau fi nici subiecte de drepturi și de privilegii, ele au dat vieții și lucrării bisericesti un prestigiu, o strălucire și o putere prin care ea și-a asigurat multe isbînzii și a răspîndit multă binefacere în lume.

Opera socială religioasă pe care a îndeplinit-o Biserica prin aceste așezăminte, este adeseori ignorată, minimalizată sau trecută - abia **menționată** - în niște note prizărite prin diversele istorii bisericești, deși istoria lor pentru dezvoltarea vieții bisericești și pentru îndeplinirea rostului ei mîntuitor în lume, este de o importanță cel puțin tot atît de mare ca și istoria sinoadelor ecumenice.

Cărui fapt se datorește care această ignorare? De bună seamă că în primul rînd socotinții greșite că istoria bisericească ar consta din ani, din persoane și personalități, etc., chiar și din eretici și mai puțin din talazurile mari ale vieții și din lucrarea de purtare peste ele a corăbiei mîntuitoare, la cîrma căreia stă Hristos. Dar o altă cauză tot atît de hotărîtoare pentru trecerea cu vederea a operei sociale a Bisericii, este faptul că mentalitatea cîrmuitorilor și cărturarilor bisericești s-a contaminat de **mentalitatea** cîrmuitorilor politici, cari și în opera de asistență socială a Bisericii vedeau **primejdia** actualizării sau stimulării unor juste revendicări sociale, care-i speriau.

Datorită acestor cauze, opera de asistență socială a Bisericii a fost prezentată ca fiind mai mult opera unor sfinți părinți sau cîrmaci bisericești, ca sfîntul Vasile cel Mare, Ioan Gură de Aur, sfîntul Ioan Milostivul, etc. Este nedrept să li se **atribuie** însă unor oameni, fie ei chiar sfinți, o lucrare pe care a întreprins-o Biserica în cadrul misiunii ei, și căreia, toți cei cari i s-au dedicat n-au făcut-o decît în Biserică și din mandatul Bisericii. Ei au fost mari filantropi, nu însă de stil individualist, ci de tip creștin bisericesc, și nici unul dintre ei n-a dobîndit faima filantropiei pe cont propriu și în afara Bisericii, ci numai în Biserică și prin mijloacele Bisericii, după cum nici unul dintre ei n-a dobîndit nici sfințenia pe cont propriu și în afara Bisericii, ci numai în Biserică și prin mijloacele Bisericii.

Ei sînt mari filantropi și mari sfinți, numai pentru că s-au încadrat în sfința lucrare a Bisericii, atît pe teren social cît și pe teren religios.

Mîna lui Dumnezeu, binecuvîntata lui mînă tămăduitoare de neputințe, mîngîietoare și alinătoare de suferințe, s-a întins peste noianul de suferințe omenești în sfința lucrare desfășurată de Biserică prin așezămintele ei de asistență socială.

Prezența și lucrarea mîinii lui Dumnezeu și în acest chip în istorie o mai mărturisesc apoi toate strădaniile sfinților filantropi, ca și ale tuturor celor care s-au ostenit în orice ascultări prin numeroasele și feluritele așezăminte de caritate creștină.

Umila și anonima lor existență, sfîrșită adesea ori cu jertfirea de sine pentru cei pe care îi îngrijeau, a fost aceea care a dus în spinare ca melcul, mărețul edificiu al asistenței sociale a Bisericii.

Eroi și mucenici necunoscuți, chipurile lor se înalță luminos din sbuciumul istoriei, formînd o adevărată «massa candida», străjuitoare a oazelor iubirii de aproapele și alinătoare a suferințelor omenești.

